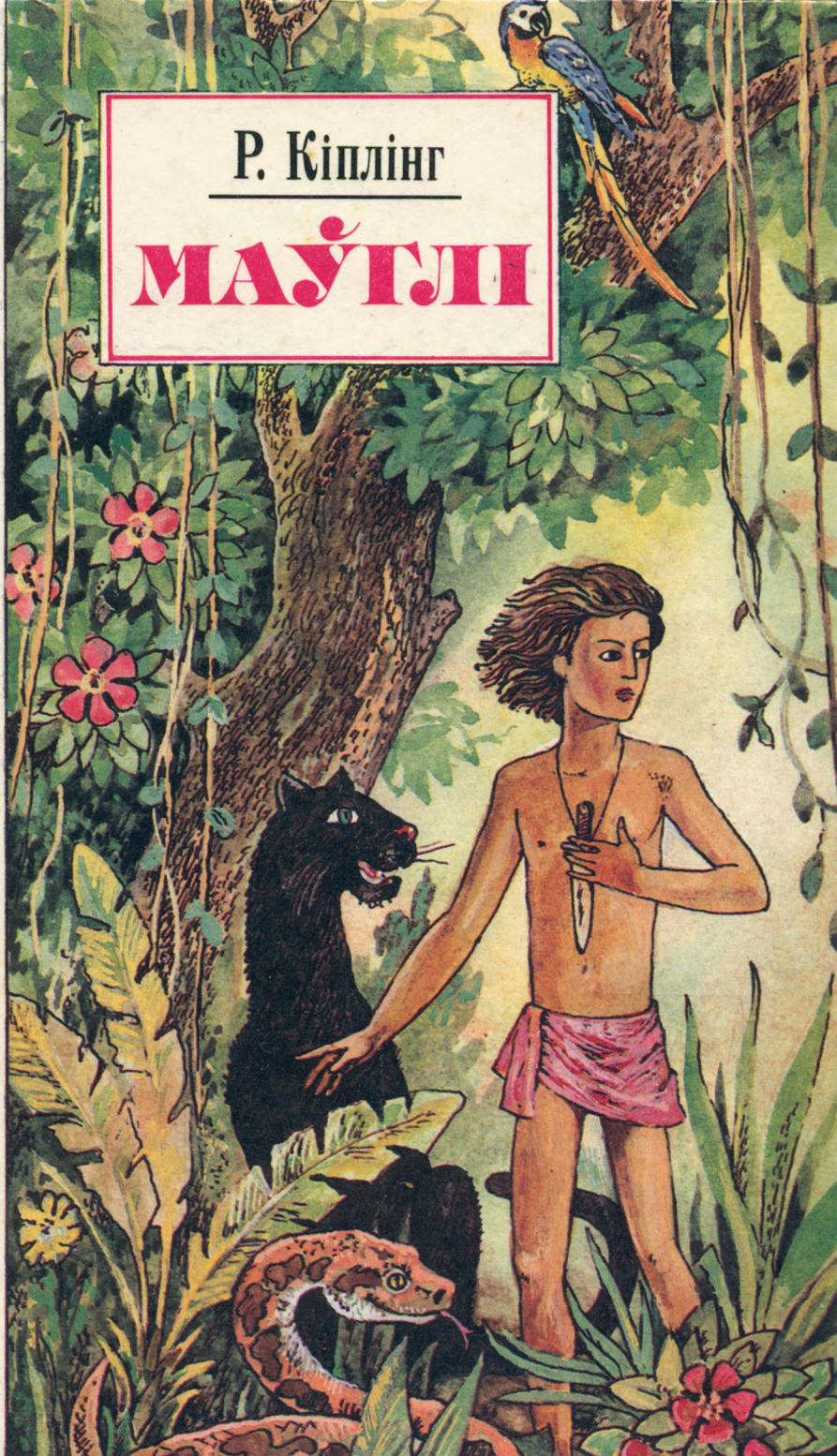

Бібліотека заможної дитячої літератури

Р. Кіплінг

МАУТІ

*Бібліятэка
закежнай
дзіцячай
літаратуры*

Р. Кіплінг

МАУТІІ

АПАВЯДАННІ, КАЗКІ

Мінск
«Юнацтва»
1994

ББК 84.4Вл
К 42
УДК 820-93

Серыя заснавана ў 1992 годзе

Рэдакцыйная калегія:

Міхась Пазнякоў (галоўны рэдактар), Іван Бокі,
Міхась Зарэмба, Уладзімір Карызна,
Валянцін Лукша, Уладзімір Марук,
Валерый Славук, Павел Ткачоў,
Іван Чарота.

Пераклад М. Ф. Багуна, С. А. Міхальчука

Мастак
М. Д. РЫЖЫ

Кіплінг Р.
К 42 Маўглі: Апавяданні, казкі: Для малод.
шк. узросту/Пер. М. Ф. Багуна, С. А. Мі-
хальчука; Мастак М. Д. Рыжы.— Мн.:
Юнацтва, 1994.— 303 с.: іл.— (Б-ка замеж-
най дзіцячай літаратуры).

ISBN 5-7880-0768-2.

Кіплінг Р. Рассказы, сказки.

Чарговая кніга унікальнага трыццацітомнага вы-
дання прадстаўляе творчасць Джозефа Рэдзьярда Кіп-
лінга — вядомага англійскага пісьменніка. Вялікую па-
пулярнасць маюць творы Кіплінга, асабліва апавядан-
ні пра жыццё чалавечага дзіцяці Маўглі сярод звяроў.

У зборнік увайшлі таксама казкі Р. Кіплінга.

К 4804010100—059 120—92
М 307(03)—94

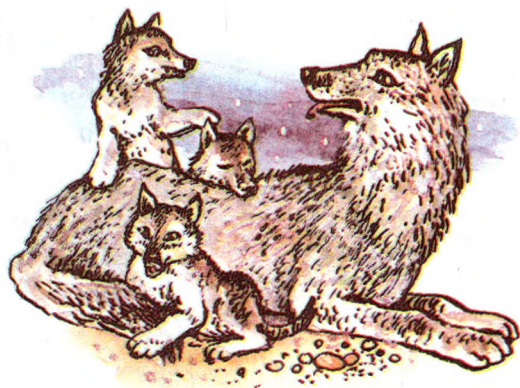
ББК 84.4Вл

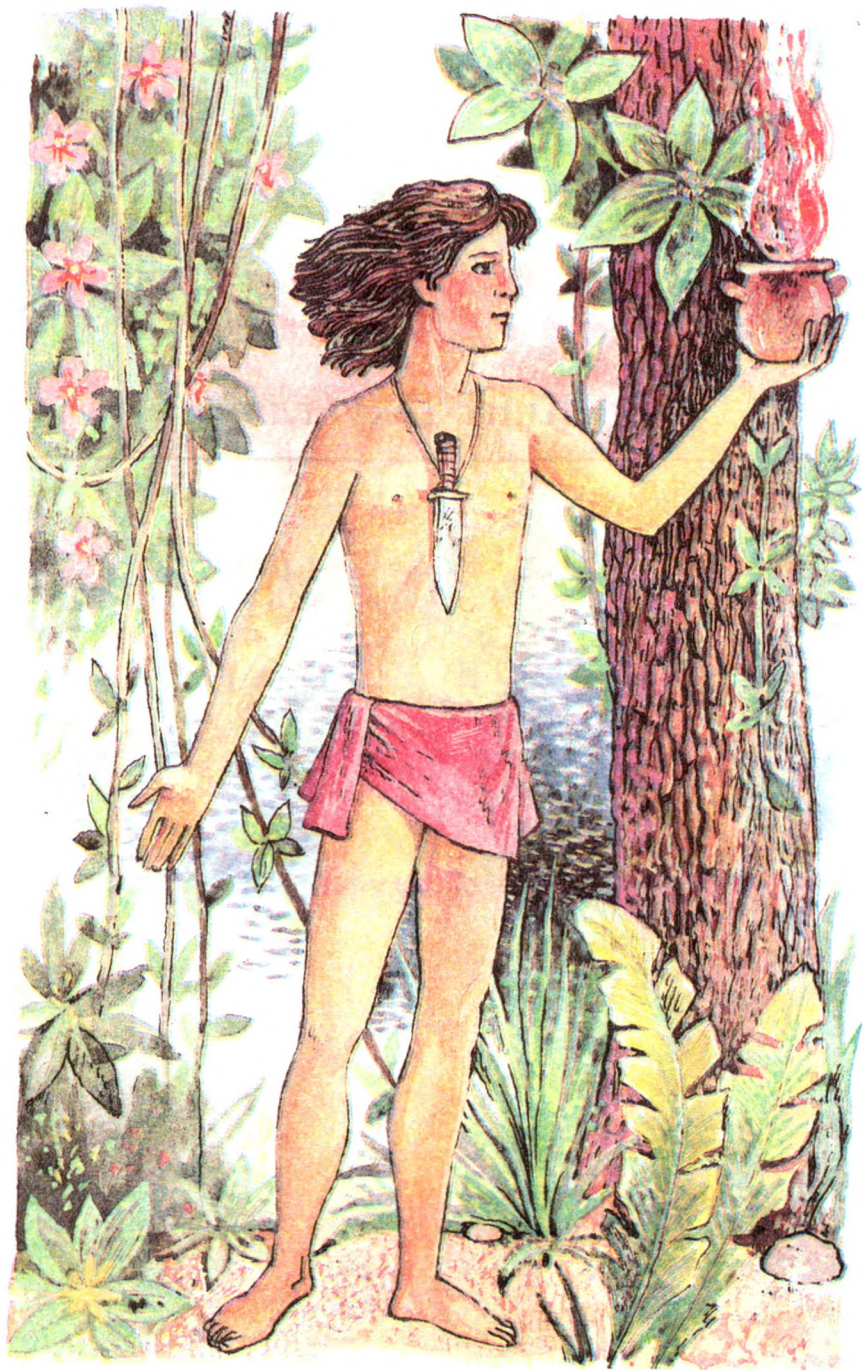
ISBN 5-7880-0763-2

© Пераклад С. А. Міхальчук, 1994
© Ілюстрацыі М. Д. Рыжы, 1994

МАУТІІ

З «Кнігі Джунгляў»

БРАТЫ МАЎГЛІ

Было сем гадзін спякотнага вечара ў Сіянійскіх гарах, калі Бацька Воўк прачнуўся пасля дзённага адпачынку, пачухаўся, пазяхнуў і выпрастаў адну за другой здранцвелыя лапы, праганяючы сон. Маці Ваўчыха драмала, паклаўшы сваю вялізную шэрую мысу на чацвярых ваўчанят, а тыя варочаліся і павісквалі, і месяц асвятляў уваход у пячору, дзе жыла ўся сям'я.

— Уф! — сказаў Бацька Воўк.— Пара зноў на паляванне.

Ён ужо збіраўся спусціцца скачкамі з гары, як раптам нізенькі цень з калматым хвостом лёг на парог і занудзіў:

— Жадаю табе ўдачы, о Правадыр Ваўкоў! Удачы і моцных белых зубоў тваім высакародным дзецям. Няхай яны ніколі не забываюць, што на свеце ёсць галодныя!

Гэта быў шакал, Падліза Табакі,— а ваўкі Індыі ставяцца з пагардай да Табакі за тое, што ён гойсае ўсюды, сее разлад, разносіць плёткі і не грэбуе анучамі і акраўкамі скуры, калі грабецца на вясковых сметніках. І ўсё-такі ваўкі баяцца Табакі, бо ён часцей за ўсіх іншых звяроў у джунглях хварэе на шаленства і тады бегае па лесе і кусае ўсіх, хто толькі трапіцца яму насустрач. Нават

тыгр уцякае і хаваецца, калі ашалее маленькі Табакі, бо нічога горшага, чым шаленства, не можа здарыцца з дзікім зверам. У нас яно называецца вадабаязь, а звяры завуць яго «дзівані» — шаленства — і ратуюцца ад яго ўцёкамі.

— Што ж, зайдзі і паглядзі сам, — суха сказаў Бацька Воўк. — Але ежы тут няма.

— Для ваўка няма, — сказаў Табакі, — але для такой нікчэмнасці, як я, і голая костка — сапраўдны баль. Нам, шакалам, няма чаго надта перабіраць.

Ён пракраўся ў глыбіню пячоры, знайшоў аленевую костку з рэшткамі мяса і, вельмі задаволены, сеў і пачаў з трэскам грызці гэтую костку.

— Дзякуй за пачастунак, — сказаў ён і аблізнуўся. — Якія прыгожыя высакародныя дзеці! Якія ў іх вялікія вочы! А яны ж яшчэ такія маленькія! Праўда, праўда, мне варта было б памятаць, што царскія дзеці ад самых першых дзён ужо дарослыя.

А Табакі ж ведаў не горш за любога кожнага, што няма нічога больш небяспечнага, як хваліць дзяцей у вочы, і з прыемнасцю назіраў, як збянтэжыліся Маці і Бацька Ваўкі.

Табакі сядзеў моўчкі, радуючыся таму, што наклікаў на другіх бяду, потым злосна сказаў:

— Шэр-Хан, Вялікі Тыгр, змяніў месца палявання. Ён будзе ўвесь гэты месяц паляваць тут, у гарах. Гэтак ён сам сказаў.

Шэр-Хан быў тыгр, які жыў за дваццаць міляў ад пячоры, каля ракі Вайнгангі.

— Не мае права! — сярдзіта пачаў Бацька Воўк. — Паводле Закону Джунгляў, ён не можа мяняць месца палявання, нікога не папярэдзіўшы. Ён распудзіць усю дзічыну на дзесяць міляў навокал, а мне... мне цяпер трэба паляваць за дваіх.

— Маці нездарма празвала яго Лангры (Кульгавы), — спакойна сказала Маці Ваўчыха. — Ён ад самага нараджэння кульгае на адну нагу. Вось чаму ён палое толькі на свойскую жывёлу. Жыха-

ры паселішчаў на берагах Вайнгангі злосныя на яго, а цяпер ён з'явіўся сюды, і ў нас пачнецца тое самае: людзі будуць ганяцца за ім па лесе, злавіць яго не здолеюць, а нам і нашым дзецям давядзецца ўцякаць куды вочы глядзяць, калі падпаляць траву. І праўда, нам ёсць за што дзякаваць Шэр-Хану!

— Ці не перадаць яму вашу падзяку? — спытаў Табакі.

— Вон адсюль! — агрызнуўся Бацька Воўк.— Вон! Ідзі паляваць са сваім панам! Досыць ты набаламуціў сёння.

— Я пайду,— спакойна адказаў Табакі.— Вы і самі хутка пачуеце голас Шэр-Хана ўнізе, у зарасніку. Дарэмна я турбаваўся перадаваць вам гэтую навіну.

Бацька Воўк натапырыў вушы: унізе, у даліне, што збягала да маленькай рэчкі, пачуўся сухі, злосны, адрывісты, тужлівы рык тыгра, які нічога не злавіў і ані не саромеўся таго, што ўсе джунглі пра гэта ведаюць.

— Дурань,— сказаў Бацька Воўк.— Пачынаць гэтакім шумам начную работу! Няўжо ён думае, што нашы алені падобны на тлустых буйвалаў з Вайнгангі?

— Ш-ш! Ён палюе сёння не на буйвала і не на аленя,— сказала Маці Ваўчыха.— Ён палюе на чалавека.

Рык перайшоў у глухое бурчанне, якое чулася нібыта з усіх бакоў адразу. Гэта быў той рык, які палохае дрывасекаў і цыганоў, што начуюць пад голым небам, а іншы раз прымушае іх бегчы проста ў лапы тыгра.

— На чалавека! — сказаў Бацька Воўк і выскаліў белыя зубы.— Хіба мала жукоў і жаб у сажалках, што яму спатрэбілася есці чалавечыну, ды яшчэ на нашай зямлі?

Закон Джунгляў, загады якога заўсёды на чым-небудзь грунтоуюцца, дазваляе звярам паляваць на чалавека толькі тады, калі яны вучаць сваіх дзіця-

нят забіваць. Але і тады зверу няможна забіваць чалавека ў тых мясцінах, дзе палюе яго зграя або племя. Услед за забойствам чалавека з'яўляюцца рана ці позна белыя людзі на сланах, са стрэльбамі і сотні смуглых людзей з гонгамі, ракетамі і факеламі. І тады кепска даводзіцца ўсім жыхарам джунгляў. А звяры кажучь, што чалавек — самая слабая і безабаронная з усіх жывых істот і чапаць яго — ганьба для паляўнічага. Яны гавораць таксама — і гэта праўда, — што людаеды з цягам часу паршывеюць і ў іх выпадаюць зубы.

Бурчанне ўзмацнілася і закончылася грамавым «а-а-а!» тыгра, гатовага да скачка.

Потым пачулася выццё, не падобнае на тыгравае, — выццё Шэр-Хана.

— Ён прамахнуўся, — сказала Маці Ваўчыха. — Чаму?

Бацька Воўк адбегся на некалькі крокаў ад пячоры і пачуў раззлаваны рык Шэр-Хана, які варочаўся ў кустах.

— Гэты дурань апёк сабе лапы. І хапіла ж розуму скакаць у вогнішча дрывасека! — чмыхнуў Бацька Воўк. — І Табакі з ім.

— Нехта падымаецца на гару, — сказала Маці Ваўчыха, варухнуўшы адным вухам. — Падрыхтуйся.

Кусты ў гушчары злёгка зашамацелі, Бацька Воўк прысеў на заднія лапы, гатовы скокнуць. І тут калі б вы назіралі за ім, дык убачылі б самае незвычайнае на свеце — як воўк спыніўся на сярэдзіне скачка. Ён кінуўся ўперад, калі яшчэ не бачыў, на што кідаецца, а потым крута спыніўся. Выйшла так, што ён падскочыў угору на чатыры ці пяць футаў і сеў на тое ж месца, дзе адарваўся ад зямлі.

— Чалавек! — агрызнуўся ён. — Чалавечае дзіцяня! Глядзі!

Проста перад ім, трымаючыся за адну з ніжэйшых галінак, стаяла голенькае смуглае дзіця, якое, відаць, толькі што навучылася хадзіць, —

мяккае, усё ў ямачках, маленечкі жывы камячок. Такое маленечкае дзіця яшчэ ні разу не заглядвала ў ваўчынае логава начною парой. Яно зірнула ў вочы Бацьку Ваўку і засмялася.

— Гэта і ёсць чалавечае дзіцяня? — спытала Маці Ваўчыха. — Я іх ніколі не бачыла. Прынясі яго сюды.

Воўк, які прывык насіць сваіх ваўчанят, можа, калі трэба, узяць у зубы яйка і не раздушыць яго; і хоць зубы Бацькі Ваўка сціснулі спінку дзіцяці, на скуры малога не засталася нават драпіны, па-ся таго як ён палажыў яго паміж ваўчанятамі.

— Якое маленькае! Зусім голае, а якое сме-лае! — ласкава сказала Маці Ваўчыха. (Дзіця праціскалася сярод ваўчанят бліжэй да цёплага бока.) — Вой! Яно смокча разам з астатнімі! Дык вось яно якое, чалавечае дзіцяня! Ну калі ж гэта ваўчыца магла пахваліцца, што сярод яе ваўчанят ёсць чалавечае дзіцяня!

— Я чуў, што гэта бывала і раней, але толькі не ў нашай Чарадзе і не за маю памяць, — сказаў Бацька Воўк. — Яно зусім безвалосае, і я мог бы забіць яго адным плескачом. Зірні, яно глядзіць і не баіцца.

У пячоры пацямнела, святло месяца больш не прабівалася ў яе: вялізная квадратная галава і плечы Шэр-Хана загарадзілі ўваход. Табакі павіс-кваў ззаду яго:

— Пане, пане, яно ўвайшло сюды!

— Шэр-Хан робіць нам вялікі гонар, — сказаў Бацька Воўк, але вочы яго злосна бліснулі. — Што трэба Шэр-Хану?

— Маю здабычу! Чалавечае дзіцяня ўвайшло сюды, — сказаў Шэр-Хан. — Яго бацькі ўцяклі. Ад-дайце яго мне.

Шэр-Хан, як і гаварыў Бацька Воўк, скокнуў у вогнішча дрывасека, апёк сабе лапы і цяпер ажно шалеў. Але Бацька Воўк добра ведаў, што ўваход у пячору занадта вузкі для тыгра. Нават там, дзе Шэр-Хан стаяў зараз, ён не мог варухнуць

ні плячом, ні лапай. Яму было песна, як чалавеку, які надумаўся б распачаць бойку ў бочцы.

— Ваўкі — вольны народ, — сказаў Бацька Воўк. — Яны слухаюцца толькі Важака Чарады, а не нейкага паласатага людаеда. Чалавечае дзіцяня наша. Захочам, дык заб'ём яго і самі.

— «Захочам, захочам»! Што мне да таго? Клянуся буйвалам, якога я забіў, доўга мне яшчэ стаяць, уткнуўшыся носам у ваша сабачае логова, і чакаць таго, што мне належыць па праву? Гэта гавару я, Шэр-Хан!

Рык тыгра запоўніў пячору грамавымі раскатамі. Маці Ваўчыха скінула з сябе ваўчанят, скокнула ўперад, і яе вочы, падобныя ў цемры на два зялёныя мясячыкі, сустрэліся з палаючымі вачамі Шэр-Хана.

— А адказваю я, Ракша (Дэман): чалавечае дзіцяня маё, Лангры, і застанецца ў мяне! Яго ніхто не заб'е. Яно будзе жыць і хадзіць на паляванні разам з Чарадой і бегаць разам з Чарадой! Сцеражыся, паляўнічы на голых дзіцянят, рыбаед, забойца жаб, — прыйдзе час, яно паганяецца за табою! А цяпер выбірайся вон, а то, клянуся алем, якога я забіла (я не ем падлы), ты пойдзеш на той свет кульгавым на ўсе чатыры лапы, смаленая пачвара джунгляў! Вон адсюль!

Бацька Воўк здзіўлена глядзеў на яе. Ён паспеў забыцца пра той час, калі адваёўваў Маці Ваўчыху ў адкрытым баі з пяццю ваўкамі, пра той час, калі яна бегала разам з Чарадой і нездарма мела мянушку «Дэман». Шэр-Хан не пабаяўся б Бацькі Ваўка, але з Маці Ваўчыхай ён не асмельваўся схопіцца: ён ведаў, што перавага на яе баку і што яна будзе біцца не на жыццё, а на смерць. Парываючы, ён падаўся назад і, адчуўшы сябе на волі, зароў:

— На сваім двары кожны сабака брэша! Паглядзім, што скажа Чарада наконт прыёмшыша з чалавечага племені! Дзіцяня маё, і рана ці позна я яго з'ем, о вы, даўгахвостыя зладзеі!

Маці Ваўчыха, цяжка дыхаючы, кінулася на зямлю каля сваіх ваўчанят, а Бацька Воўк сказаў ёй сурова:

— На гэты раз Шэр-Хан кажа праўду: дзіцяня трэба паказаць Чарадзе. Ты ўсё-такі хочаш пакінуць яго сабе, Маці?

— Пакінуць сабе? — цяжка паводзячы бакамі, сказала Ваўчыха.— Яно прыйшло да нас зусім голае, уночы, адно, і ўсё ж яно не баялася! Зірні, яно ўжо адпіхнула адно з маіх ваўчанят! Гэты кульгавы мяснік забіў бы яго і ўцёк на Вайнгангу, а людзі ў адплату разбурылі б наша логава. Пакінуць яго? Так, я яго пакіну. Ляжы ціха, жабянятка! О Маўглі — бо Жабяняткам Маўглі я назаву цябе, — прыйдзе час, калі ты пачнеш паляваць на Шэр-Хана, як ён паляваў на цябе.

— Але што скажа наша Чарада? — спытаў Бацька Воўк.

Закон Джунгляў гаворыць вельмі ясна, што кожны воўк, пасля таго як завядзе сям'ю, можа пакінуць сваю Чараду. Але як толькі яго ваўчаняты падраснуць і стануць на ногі, ён павінен прывесці іх на Раду Чарады, якая збіраецца звычайна раз у месяц, у час поўні, і паказаць усім астатнім ваўкам. Пасля гэтага ваўчаняты могуць бегаць, дзе ім захочацца, і пакуль яны не забілі свайго першага аленя, няма апраўдання таму з дарослых ваўкоў, які заб'е ваўчаныя. Кара за гэта — смерць, калі толькі зловяць забойцу. Падумаў з хвіліну, і ты сам зразумееш, што так і павінна быць.

Бацька Воўк пачакаў, пакуль яго ваўчаняты падраслі і пачалі бегаць, і ў адну з тых начэй, калі збіралася Чарада, павёў усіх ваўчанят, Маўглі і Маці Ваўчыху на Скалу Рады. Гэта была вяршыня ўзгорка, усыпаная вялікімі валунамі, за якімі магла схавацца цэлая сотня ваўкоў. Акела, вялікі шэры воўк-адзінец, абраны важаком усёй Чарады за сілу і спрыт, ляжаў на скале, выцягнуўшыся на ўвесь рост. Пад скалой сядзела сорок з лішнім ваўкоў усіх узростаў і самай рознай масці — ад

сівых, як барсукі, ветэранаў, што распраўляліся адзін на адзін з буйвалам, да маладых чорных трацякоў, якія ў думках лічылі, што ім гэта таксама пад сілу. Воўк-адзінец ужо каля года быў іхнім важаком. У юнацтве ён два разы трапляў у воўчую пастку, аднойчы людзі яго збілі і кінулі, бо парашылі, што ён здох, так што норавы і звычкі людзей былі яму знаёмыя. На Скале Рады амаль ніхто не размаўляў. Ваўчаняты куляліся пасярэдзіне пляцоўкі, навокал сядзелі іхнія бацькі і маткі. Час ад часу адзін з дарослых ваўкоў нетаропка падымаўся, падыходзіў да якога-небудзь ваўчаняці, пільна глядзеў на яго і, бясшумна ступаючы, вяртаўся на сваё месца. Іншы раз маці выпіхвала сваё ваўчаны на святло месяца, баючыся, што яго не заўважаць. Акела заклікаў са свае скалы:

— Закон вам вядомы, закон вам вядомы! Глядзіце ж, о ваўкі!

І клапатлівыя маці падхоплівалі:

— Глядзіце ж, глядзіце як след, о ваўкі!

Нарэшце — і Маці Ваўчыха ўся натапырылася, калі падышла іх чарга, — Бацька Воўк выпхнуў на сярэдзіну круга Жабянятка Маўглі. Маўглі сеў на зямлю, засмяяўся і пачаў забаўляцца каменьчыкамі, што паблісквалі ў святле месяца.

Акела ні разу не ўзняў галавы, якую ён паклаў на пярэднія лапы, толькі час ад часу ўсё гэтак жа паўтараў:

— Глядзіце, о ваўкі!

Глухі рык данёсся з-за скалы — голас Шэр-Хана:

— Дзіцяня маё! Аддайце яго мне! Навошта Вольнаму Народу чалавечае дзіцяня?

Але Акела нават і вухам не варухнуў. Ён сказаў толькі:

— Глядзіце, о ваўкі! Навошта Вольнаму Народу слухаць чужакоў? Глядзіце як след!

Ваўкі глуха загырчалі хорам, і адзін з маладых чатырохгадовых ваўкоў у адказ Акелу паўтарыў пытанне Шэр-Хана:

— Навошта Вольнаму Народу чалавечае дзіцяня?

А Закон Джунгляў гаворыць, што калі пачынаецца спрэчка аб тым, ці можна прыняць дзіцяня ў Чараду, на яго карысць павінны выказацца сама менш два ваўкі з Чарады, але не бацька і не маці.

— Хто за гэтае дзіцяня? — спытаў Акела. — Хто з Вольнага Народу хоча гаварыць?

Адказу не было, і Маці Ваўчыха падрыхтавалася да бою, які, як яна ведала, будзе для яе апошні, калі справа дойдзе да бойкі.

Тут падняўся на заднія лапы і забурчаў адзіны звер іншай пароды, якога дапускаюць на Радз Чарады, — Балю, лянiвы буры мядзвездзь, які вучыць ваўчанят Закону Джунгляў, стары Балю, які можа блукаць, дзе ён хоча, бо ён есць толькі арэхі, мёд і карэнне.

— Чалавечае дзіцяня? Ну што ж, — сказаў ён, — я за дзіцяня. Яно нікому не зробіць шкоды. Я не майстар гаварыць, але кажу праўду. Няхай сабе яно бегае з Чарадой. Давайце прымем дзіцяня разам з іншымі. Я сам буду вучыць яго.

— Нам трэба яшчэ хто-небудзь, — сказаў Акела. — Балю сказаў сваё слова, а ён жа настаўнік нашых ваўчанят. Хто яшчэ будзе гаварыць, апрача Балю?

Чорны цень лёг пасярод круга. Гэта была Багіра, чорная пантэра, чорная ўся спрэс, як чарніла, але з меткамі, якія, як ва ўсіх пантэр, відаць на святле, быццам лёгкі ўзор на муары. Усе ў джунглях ведалі Багіру, і ніхто не захацеў бы станавіцца ёй упоперак дарогі, бо яна была хітрая, як Табакі, адважная, як дзікі буйвал, і бясстрашная, як паранены слон. Затое голас у яе быў салодкі, як дзікі мёд, што капае з дрэва, а шкурка мякчэйшая за пух.

— О Акела, і ты, Вольны Народ, — пракурняўкала яна, — на вашым сходзе ў мяне няма ніякіх правоў; але Закон Джунгляў гаворыць, што, калі пачынаецца спрэчка за новае дзіцяня, жыццё гэта-

га дзіцяняці можна выкупіць. І ў Законе не гаворыцца, каму можна, а каму нельга плаціць гэты выкуп. Ці праўда гэта?

— Так! Так! — закрычалі маладыя ваўкі. Яны заўсёды былі галодныя.— Слухайце Багіру! За дзіцяня можна ўзяць выкуп. Такі Закон.

— Я ведаю, што не маю права гаварыць тут, і прашу ў вас дазволу.

— Дык гавары ж! — закрычала дваццаць галасоў адразу.

— Сорамна забіваць безвалосае дзіцяня. Апрача таго, яно будзе цудоўнай забаўкай для вас, як падрасце. Балю закінуў за яго слоўца. А я да слова Балю дадам буйвала, тлустага, толькі што забітага ўсяго за паўмілі адсюль, калі вы прымеце чалавечае дзіцяня ў Чараду, як належыць паводле Закону. Хіба гэта так цяжка?

Тут узняўся шум, і дзесяткі галасоў закрычалі разам:

— Што за бяда? Яно памрэ ў час зімовых дажджоў. Яго спапяліць сонца. Што можа зрабіць нам голае жабяня? Няхай бегае з Чарадой. А дзе буйвал, Багіра? Давайце прымем дзіцяня!

Маўглі па-ранейшаму забаўляўся каменьчыкамі і не бачыў, як ваўкі адзін за другім падыходзілі і аглядалі яго. Нарэшце ўсе яны пайшлі з узгорка па забітага буйвала, і засталіся толькі Акела, Багіра, Балю і сям'я Жабяняці Маўглі. Шэр-Хан усё яшчэ роў у цемры — ён вельмі раззлаваўся, што Маўглі не аддалі яму.

— Так, так, раві мацней! — сказала Багіра сабе ў вусы.— Прыйдзе час, калі гэтае галышаня прымусяць цябе раўці іншым голасам, або я зусім не разбіраюся ў людзях.

— Добра мы зрабілі! — сказаў Акела.— Людзі і іх дзіцяняты вельмі разумныя. Калі-небудзь Маўглі стане нам памочнікам.

— Ага, памочнікам у цяжкую часіну, бо ніхто не можа быць важаком Чарады вечна,— сказала Багіра.

Акела нічога не адказаў. Ён думаў пра той час, які надыходзіць для кожнага важнага Чарады, калі сіла паступова пакідае яго. Ваўкі забіваюць важнага, калі ён зусім аслабее, а на яго месца становіцца новы важак, каб з цягам часу таксама быць забітым.

— Вазьмі дзіцяня,— сказаў ён Бацьку Ваўку,— і выхоўвай яго, як належыць выхоўваць сыноў Вольнага Народа.

Так Жабянятка Маўглі быў прыняты ў Сіянійскую Чараду — за буйвала і добрае слова Балю.

Цяпер вам давядзецца прапусціць ажно дзесяць ці адзінаццаць гадоў і хіба толькі здагадвацца пра тое, якім незвычайным жыццём жыў Маўглі сярод ваўкоў, бо калі пра яго напісаць падрабязна, выйшла б многа-многа кніг. Ён рос разам з ваўчанятамі, хоць яны, вядома, сталі дарослымі ваўкамі куды раней, чым ён выйшаў з малалецтва, і Бацька Воўк вучыў яго свайму рамяству і тлумачыў усё, што адбываецца ў джунглях. І таму кожны шлах у траве, кожны павеў цёплага начнога ветрыку, кожны крык савы над галавой, кожны рух кажана, што на ляту зачапіўся кіпцюрыкамі за галінку дрэва, кожны ўсплёск маленькай рыбкай ў сажалцы вельмі шмат значылі для Маўглі. Калі ён нічому не вучыўся, ён драмаў, седзячы на сонцы, еў і зноў засынаў. Калі яму бывала гарача і хацелася асвяжыцца, ён плаваў у лясных азёрах; а калі яму хацелася мёду ці арэхаў (ад Балю ён даведаўся, што мёд і арэхі гэтак жа смачныя, як і сырое мяса), ён лез па іх на дрэва — Багіра паказала яму, як гэта робіцца. Багіра расцягвалася на суку і клікала:

— Ідзі сюды, Маленькі Брат!

Спачатку Маўглі чапляўся за сукі, як звярок-лянівец, а потым навучыўся скакаць з галіны на галіну амаль гэтак жа смела, як шэрая малпа. На Скале Рады, калі збіралася Чарада, у яго таксама

было сваё месца. Там ён прыкмеціў, што ніводзін воўк не можа вытрымаць яго пільны позірк і апускае вочы перад ім, і тады, дзеля пацехі, ён пачаў пільна глядзець на ваўкоў. Здаралася, ён выцягваў сваім сябрам стрэмкі з лап — ваўкі вельмі пакутуюць ад калючак і дзядоўніку, што ўпіваюцца ў іх шкуру. Начама ён спускаўся з узгоркаў на апрацаваныя палеткі і з цікаўнасцю сачыў за людзьмі ў хацінах, але не адчуваў да іх даверу. Багіра паказала яму квадратную скрынку са спускнымі дзверцамі, так хітра схаваную ў гушчары, што Маўглі сам ледзь не трапіў у яе, і сказала, што гэта пастка. Больш за ўсё ён любіў хадзіць з Багірай у цёмную, гарачую глыбіню лесу, засынаць там на ўвесь дзень, а ўночы глядзець, як палюе Багіра. Яна забівала направа і налева, калі была галодная. Гэтак жа рабіў і Маўглі. Але калі хлопчык падрос і пачаў усё разумець, Багіра сказала яму, каб ён ніколі не чапаў свойскую жывёлу, бо за яго заплацілі выкуп Чарадзе, забіўшы буйвала.

— Усе джунглі твае, — гаварыла Багіра. — Ты можаш паляваць на любую дзічыну, якая табе пад сілу, але за таго буйвала, які выкупіў цябе, ты не павінен чапаць ніякай свойскай жывёлы, ні маладой, ні старой. Такі Закон Джунгляў.

І Маўглі слухаўся безагаворачна.

Ён рос і рос — дужым, якім і павінен расці хлопчык, які мімаходам вучыцца ўсяму, што трэба ведаць, нават не думаючы, што вучыцца, і клапоціцца толькі пра тое, каб здабыць сабе ежу.

Маці Ваўчыха аднойчы сказала яму, што Шэр-Хану нельга давяраць і што калі-небудзь яму давядзецца забіць Шэр-Хана. Ваўчаня ні на хвіліну не забылася б пра гэтую парадку, а Маўглі забыўся, бо быў усяго толькі хлопчык, хоць і назваў бы сябе ваўком, калі б умеў гаварыць на чалавечай мове.

У джунглях Шэр-Хан пастаянна становіўся яму ўпоперак дарогі, бо Акела ўсё старэў і слабеў, а кульгавы тыгр за гэты час паспеў пасябраваць

з маладымі ваўкамі Сіянійскай Чарады. Яны хадзілі за ім па пятах, чакаючы аб'едкаў, чаго Акела не дапусціў бы, калі б па-ранейшаму меў уладу. А Шэр-Хан ліслівіў перад ваўчанятамі: ён дзівіўся, як гэта такія смелыя маладыя паляўнічыя дазваляюць камандаваць сабою здыхлі ваўку і чалавечаму дзіцяняці. «Я чуў, — не раз гаварыў Шэр-Хан, — быццам на Радзе вы не асмельваецеся паглядзець яму ў вочы». І маладыя ваўкі злосна гыркалі і натапырвалі поўсць.

Багіры, якая ўсё бачыла і ўсё чула, было вядома сёе-тое наконт гэтага, і некалькі разоў яна адкрыта гаварыла Маўглі, што Шэр-Хан заб'е яго калі-небудзь. Але Маўглі толькі смяўся і адказваў:

— У мяне ёсць Чарада, і ў мяне ёсць ты. Ды і Балуга, які ён ні лянiвы, а можа ж дзеля мяне стукнуць каго-небудзь лапай. Чаго ж мне баяцца?

Быў вельмі спякотны дзень, калі новая думка запала ў галаву Багіры, — мусіць, яна пачула што-небудзь. Можа, ёй гаварыў пра гэта дзікабраз Сахі, але неяк раз, калі яны забраліся разам з Маўглі глыбока ў гушчар лесу і хлопчык улёгся, паклаўшы галаву на прыгожую чорную спіну пантэры, яна сказала яму:

— Маленькі Брат, колькі разоў я гаварыла табе, што Шэр-Хан твой вораг?

— Столькі разоў, колькі арэхаў на гэтай палме, — адказаў Маўглі, які, само сабой зразумеў, не ўмеў лічыць. — Ну і што з таго? Мне хочацца спаць, Багіра, а Шэр-Хан — гэта ўсяго толькі доўгі хвост ды гучны голас, нахштальт паўліна Мора.

— Зараз не час спаць!.. Балуга гэта ведае, ведаю я, ведае ўся Чарада, ведае нават самы дурны алень. І Табакі табе гэта гаварыў таксама.

— Ха-ха! — сказаў Маўглі. — Табакі прыходзіў да мяне нядаўна, грубіяніў, гаварыў, што я безвалосы шчанюк, не ўмею нават выкопваць земляныя арэхі, але я злавіў яго за хвост і стукнуў

разы два аб пальму, каб ён паводзіў сябе больш далікатна.

— Ты зрабіў кепска: Табакі хоць і баламут, але ведае шмат такога, што датычыцца якраз цябе. Расплюшч вочы, Маленькі Брат. Шэр-Хан не смее забіць цябе ў джунглях, але не забывай, што Аке-ла вельмі стары. Хутка прыйдзе такі дзень, калі ён не здолее забіць буйвала, і тады ўжо не будзе важаком. Тыя ваўкі, што бачылі цябе на Скале Рады, таксама састарыліся, а маладых кульгавы тыгр пераканаў, што чалавечаму дзіцяці не месца ў Воўчай Чарадзе. Міне няшмат часу, і ты станеш чалавекам.

— А што такое чалавек? Хіба яму нельга бегачь са сваімі братамі? — спытаў Маўглі. — Я нарадзіўся ў джунглях, я слухаўся Закону Джунгляў, і няма ніводнага ваўка ў Чарадзе, у якога я не выцягнуў бы стрэмкі. Усе яны — мае браты!

Багіра выцягнулася на ўвесь рост і заплюшчыла вочы.

— Маленькі Брацік, — сказала яна, — памацай у мяне пад сківіцай.

Маўглі працягнуў сваю дужую смуглую руку і на шаўкавістай шыі Багіры, там, дзе пад бліскачай поўсцю перакочваюцца вялізныя мускулы, намацаў маленькую лысінку.

— Ніхто ў джунглях не ведае, што я, Багіра, нашу гэтую метку — след нашыйніка. Але я нарадзілася сярод людзей. Маленькі Брат, сярод людзей памерла мая маці — у звярынцы каралеўскага палаца ва Удайпуры. Таму я і заплаціла за цябе выкуп на Радзе, калі ты быў яшчэ маленькім голым дзіцянем. Так, я таксама нарадзілася сярод людзей. Змоладу я не бачыла джунгляў. Мяне кармілі за кратамі, з жалезнай міскі, але вось аднойчы ўночы я адчула, што я — Багіра, пантэра, а не забаўка чалавека. Адным ударам лапы я зламала гэты недарэчны замок і ўцякла. І таму, што я ведаю чалавечыя звычкі, у джунглях мяне баяцца больш, чым Шэр-Хана. Хіба гэта няпраўда?

— Праўда, — сказаў Маўглі, — усе джунглі баяцца Багіры, усе, апроча Маўглі.

— О, ты — чалавечае дзіцяня, — сказала чорная пантэра вельмі пяшчотна. — І як я вярнулася ў свае джунглі, так і ты павінен урэшце вярнуцца да людзей, да сваіх братоў, калі толькі цябе не заб'юць на Радзе.

— Але за што камусьці забіваць мяне? — спытаў Маўглі.

— Зірні на мяне, — сказала Багіра.

І Маўглі пільна паглядзеў ёй у вочы.

Вялікая пантэра не вытрымала і адварнулася.

— Вось за што, — сказала яна, і лісце зашамацела пад яе лапай. — Нават я не магу глядзець табе ў вочы, а я ж нарадзілася сярод людзей і люблю цябе, Маленькі Брат. Другія цябе ненавідзяць за тое, што не могуць вытрымаць твой позірк, за тое, што ты разумны, за тое, што ты выцягваеш у іх стрэмкі з лап, — за тое, што ты чалавек.

— Я нічога гэтага не ведаў, — панура прамовіў Маўглі і насупіў густыя чорныя бровы.

— Што гаворыць Закон Джунгляў? Спачатку стукні, потым падавай голас. Па адной тваёй бестурботнасці яны пазнаюць, што ты чалавек. Будзь жа разважлівы і асцярожны. Сэрца падказвае мне, што калі Акела дасць маху на наступным паляванні — а яму з кожным разам становіцца ўсё цяжэй і цяжэй забіваць, — ваўкі перастануць слухацца яго і цябе. Яны збяруць на Скале Рады Народ Джунгляў, і тады... тады... Я ведаю, што рабіць! — крыкнула Багіра і падхапілася. — Ідзі хутчэй уніз, у даліну, у хаціны людзей, і дастань у іх Чырвоную Кветку. У цябе будзе тады саюзнік дужэйшы за мяне, і за Балю, і за тых ваўкоў Чарады, якія любяць цябе. Дастань Чырвоную Кветку!

Чырвонай Кветкай Багіра называла агонь, бо ніводзін звер у джунглях не назаве агонь яго сапраўдным іменем. Усе звяры смяртэльна баяцца агню і прыдумваюць сотні імёнаў, абы толькі не называць яго сапраўдным іменем.

— Чырвоную Кветку? — сказаў Маўглі. — Яна расце перад хацінамі на змярканні. Я дастану яе.

— От гэта гаворыць дзіця чалавека! — з гордасцю сказала Багіра. — Не забудзь, што гэтая кветка расце ў маленькіх гаршках. Раздабудзь яе як мага хутчэй і трымай пры сабе, пакуль яна не спатрэбіцца.

— Добра! — сказаў Маўглі. — Я іду. Але ці ўпэўнена ты, о мая Багіра, — ён абвіў рукою яе цудоўную шыю і зазірнуў глыбока ў вялікія вочы, — ці ўпэўнена ты, што ўсё гэта хітрыкі Шэр-Хана?

— Так, клянуся зламаным замком, які вызваліў мяне, Маленькі Брат!

— Тады клянуся буйвалам, што выкупіў мяне, я заплачу за гэта Шэр-Хану спаўна, а можа, нават і з лішкам, — сказаў Маўглі і памчаўся прэч.

«Вось чалавек! У гэтым відаць чалавек, — сказала сама сабе Багіра і легла зноў. — О Шэр-Хан, не ў добрую часіну надумаўся ты паляваць на Жабянятка дзесяць гадоў назад!»

А Маўглі быў ужо далёка-далёка ў лесе. Ён бег з усіх ног, і сэрца ў ім палала. Ён дабег да пячоры, калі ўжо слаўся вячэрні туман. Маўглі спыніўся, каб адсапціся, і паглядзеў уніз, у даліну. Ваўчанят не было дома, але Маці Ваўчыха па дыханні свайго Жабяняці зразумела, што Маўглі нечым усхваляваны.

— Што здарылася, сыноч? — спытала яна.

— Шэр-Хан, нібы кажан, разносіць плёткі, — абазваўся ён. — Я іду сёння на паляванне на ўзараныя палеткі.

І ён рынуўся ўніз, праз кусты, да ракі на дне даліны, але адразу спыніўся, бо пачуў выццё Чарады, якая выйшла на паляванне. Ён пачуў і стогн загнанага алень, і яго пырханне, калі алень павярнуўся, каб абараняцца. Потым пачулася злоснае, лютае дзяўканне маладых ваўкоў:

— Акела! Акела! Няхай воўк-адзінец пакажа сваю сілу! Дарогу Важаку Чарады! Скачы, Акела!

Мусіць, воўк-адзінец скочыў і прамахнуўся, бо Маўглі пачуў, як ляснулі яго зубы, і кароткі віск, калі алень збіў Акелу з ног пярэднім капытом.

Маўглі больш не чакаў, а кінуўся бегма ўперад. Неўзабаве пачаліся засеяныя палеткі, дзе жылі людзі, і вышчэ ззаду ў яго чулася ўсё слабей і слабей, усё больш глуха і глуха.

— Багіра казалы праўду, — прашаптаў ён, задыхаючыся, і скруціўся ў клубок на кучы травы пад акном хаціны. — Заўтра рашаючы дзень і для мяне і для Акелы.

Потым, прытуліўшыся тварам да акна, ён пачаў глядзець на агонь у ачагу. Ён бачыў, як жонка аратага ўставала ўночы і падкладвала ў агонь нейкія чорныя кавалкі, а калі надышла раніца і над зямлёй папоўз халодны белы туман, ён убачыў, як дзіця ўзяло аплецены гаршчок, абмазаны знутры глінаю, напоўніла яго вугалямі і, накрывшы коўдрай, пайшло карміць жывёлу ў хляве.

— І ўсяго толькі? — сказаў Маўглі. — Калі нават такое малое гэта ўмее, дык баяцца няма чаго.

І ён павярнуў за вугал, насустрач хлопчыку, выхапіў гаршчок у яго з рук і знік у тумане, а хлопчык заплакаў з перапуду.

— Людзі вельмі падобныя на мяне, — сказаў Маўглі і пачаў раздзьмухваць вугалі, як гэта рабіла жанчына. — Калі Чырвоную Кветку не карміць, яна памрэ. — І Маўглі накідаў галінак і кавалачкаў сухой кары на чырвонае вуголле.

На паўдарозе пад гару ён сустрэў Багіру. Ранішняя раса паблісквала на яе шкуры, нібы месячныя каменьчыкі.

— Акела прамахнуўся, — сказала яму пантэра. — Яны забілі б яго ўчора ўночы, але ім патрэбен яшчэ і ты. Яны шукалі цябе на ўзгорку.

— Я быў на ўзараных палетках. Я гатовы. Глядзі! — Маўглі падняў над галавою гаршчок з вугалямі.

— Добра! Вось што: мне даводзілася бачыць,

як людзі соваюць туды сухую галіну, і на яе канцы расцвітае Чырвоная Кветка. Ты не баішся?

— Не! Чаго мне баяцца? Цяпер я прыпамінаю, калі толькі гэта не сон: як я яшчэ не быў ваўком, я часта ляжаў каля Чырвонай Кветкі, і мне было добра і цёпла.

Увесь гэты дзень Маўглі правёў у пячоры; ён пільнаваў гаршчок з агнём і соваў у яго сухія галінкі, правяраючы, што атрымаецца. Ён знайшоў такую галіну, якою застаўся задаволены, і ўвечары, калі Табакі падышоў да пячоры і вельмі груба сказаў, што Маўглі патрабуюць на Скалу Рады, ён засмяяўся і смяяўся гэтак доўга, што Табакі ўцёк. Тады Маўглі, усё яшчэ смеючыся, падаўся на Раду.

Акела, воўк-адзінец, ляжаў каля сваёй скалы ў знак таго, што месца важака Чарады вольнае, а Шэр-Хан са зграяй сваіх прыхвасняў разгульваў узад і ўперад, яўна задаволены. Багіра ляжала побач з Маўглі, а Маўглі трымаў паміж каленяў гаршчок з вугалямі. Калі ўсе сабраліся, Шэр-Хан пачаў гаварыць, на што ён ніколі б не адважыўся, калі б Акела быў у росквіце сілы.

— Ён не мае права! — шапнула Багіра. — Так і скажы. Ён сабачы сын, ён спалохаецца.

Маўглі ўсхапіўся на ногі.

— Вольны Народ! — крыкнуў ён. — Хіба Шэр-Хан Важак Чарады? Хіба тыгр можа быць нашым важаком?

— Месца ж важака яшчэ не занята, а мяне прасілі гаварыць... — пачаў Шэр-Хан.

— Хто цябе прасіў? — сказаў Маўглі. — Няўжо мы ўсе шакалы, каб поўзаць перад гэтым мясніком? Чарада сама выбера важака, гэта чужых не датычыцца.

Пачуліся крыкі:

— Маўчы, чалавечае дзіцяня!

— Не, няхай гаворыць! Маўглі захоўваў наш Закон!

І нарэшце старыя гыркнулі:

— Няхай гаворыць Мёртвы Воўк!

Калі Важак Чарады выпусціў сваю здабычу, яго называюць Мёртвым Ваўком да самай смерці, якой не даводзіцца доўга чакаць.

Акела нехаця падняў сіваю галаву:

— Вольны Народ і вы, шакалы Шэр-Хана! Дванаццаць гадоў я вадзіў вас на паляванне і з палявання, і за гэты час ніводзін з вас не трапіў у пастку і не быў пакалечаны. А цяпер я прамахнуўся. Вы ведаеце, як гэта было падстроена. Вы ведаеце, што мне падвялі свежага аленя для таго, каб мая слабасць стала відавочнай. Гэта было ўмела зроблена. Вы маеце права забіць мяне тут, на Скале Рады. І таму я пытаюся: хто з вас падыдзе і прыкончыць ваўка-адзінца? Паводле Закону Джунгляў я маю права патрабаваць, каб вы падыходзілі па адным.

Настала доўгае маўчанне. Ніводзін воўк не асмельваўся распачаць смяртэльны бой з Акелам.

Потым Шэр-Хан зароў:

— Навошта нам гэты бяззубы дурань? Ён і так памрэ! А вось чалавечае дзіцяня зажылося на свеце. Вольны Народ, яно з самага пачатку было маёй здабычай. Аддайце яго мне. Мне агідна бачыць, што ўсе вы быццам страцілі розум з ім. Яно дзесяць гадоў баламуціла джунглі. Аддайце яго мне, інакш я заўсёды буду паляваць тут, а вам не пакіну нават голай косткі. Яно чалавек і дзіця чалавек, і я ўсім сэрцам ненавіджу яго!

Тады больш за палову Чарады завыла:

— Чалавек! Чалавек! Навошта нам чалавек! Няхай ідзе да сваіх!

— І ўзіме супраць нас усіх людзей у вёсках! — крыкнуў Шэр-Хан. — Не, аддайце яго мне! Гэта чалавек, і ніхто з нас не асмельваецца глядзець яму ў вочы.

Акела зноў падняў галаву і сказаў:

— Ён еў разам з намі. Ён спаў разам з намі. Ён заганыў для нас дзічыну. Ён ні разу не парушыў Закону Джунгляў.

— Мала таго: калі яго прымалі ў Чараду, у плату за яго я аддала буйвала. Буйвал каштуе не дужа шмат, але гонар Багіры, магчыма, каштуе таго, каб за яго біцца,— правуркатала Багіра самым мяккім голасам.

— Буйвал, аддадзены дзесяць гадоў назад! — агрызнулася Чарада.— Што нам да костак, якім ужо дзесяць гадоў?

— Або да таго, каб трымаць сваё слова? — сказала Багіра і ашчэрыла белыя зубы.— Нездарма вы называецеся Вольным Народам!

— Ніводная чалавечае дзіцяня не можа жыць з Народам Джунгляў! — завяў Шэр-Хан.— Аддайце яго мне!

— Ён наш брат па ўсім, апрача крыві,— гаварыў далей Акела,— а вы хочаце забіць яго тут! І праўда, зажыўся я на свеце! Адны з вас нападаюць на свойскую жывёлу, а другія, падвучаныя Шэр-Ханам, як я чуў, бадзяюцца цёмнай ноччу па вёсках і крадуць дзяцей з парогаў хацін. Таму я ведаю, што вы баязліўцы, і да баязліўцаў звяртаюся цяпер. Я хутка памру, і жыццё маё не мае цаны, а не — дык я аддаў бы яго за жыццё чалавечага дзіцяняці. Але дзеля гонару Чарады, пра які вы паспелі забыцца без важака, я абяцаю вам, што не ўкушу вас ні разу, як прыйдзе мой час паміраць, калі толькі вы дасце чалавечаму дзіцяняці спакойна пайсці да сваіх. Я памру без бою. Гэта ўратуе для Чарады не менш чым тры жыцці. Больш я нічога не магу зрабіць, але, калі хочаце, пазбаўлю вас ад ганьбы — забіць брата, за якім няма віны, брата, якога прынялі ў Чараду, паводле Закона Джунгляў.

— Ён чалавек!.. Чалавек!.. Чалавек! — завыла ўся Чарада.

І больш за палавіну Чарады перабегла да Шэр-Хана, які пачаў паляпваць па зямлі хвостом.

— Цяпер усё ў тваіх руках,— сказала Багіра Маўглі.— Мы цяпер можам толькі біцца.

Маўглі выпрастаўся на ўвесь рост, з гаршком

у руках. Потым разгарнуў плечы і пазяхнуў проста ў твар Радзе, але ў душы ён быў сам не свой ад злосці і гора, бо ваўкі, па сваёй воўчай звычцы, ніколі не гаварылі Маўглі, што ненавідзяць яго.

— Слухайце, вы! — крыкнуў ён. — Увесь гэты сабачы брэх непатрэбны. Вы столькі разоў гаварылі мне сёння, што я чалавек (а з вамі я на ўсё жыццё застаўся б ваўком), што я і сам адчуў праўду вашых слоў. Я стану называць вас не братамі, а сабакамі, як і належыць чалавеку. Не вам гаварыць, чаго вы хочаце і чаго вы не хочаце, — гэта мой клопат! А каб вам лепей было відаць, я, чалавек, прынёс сюды Чырвоную Кветку, якой вы, сабакі, баіцеся.

Ён шпурнуў на зямлю гаршчок, гарачыя вугалі падпалілі сухі мох, і ён загарэўся яркім полымем. Уся Рада адскочыла назад перад языкамі полымя. Маўглі сунуў у агонь сухі сук, так што дробныя галінкі ўспыхнулі і затрашчалі, потым закруціў ім над галавой, разганяючы натапыраных ад страху ваўкоў.

— Ты — гаспадар становішча, — сказала Багіра шэптам. — Выратуй Акелу ад смерці. Ён заўсёды быў табе сябрам.

Акела, пануры стары воўк, які ніколі ў жыцці не прасіў літасці, цяпер з мальбою зірнуў на Маўглі, а той стаяў у святле ад палаючай галіны, увесь голы, з растрапанымі на плячах доўгімі чорнымі валасамі, і цені скакалі і мітусіліся вакол яго.

— Так! — сказаў Маўглі, павольна азіраючыся навокал. — Бачу, што вы сабакі. Я іду ад вас да свайго народа — калі гэта мой народ. Джунглі цяпер не для мяне, я павінен забыць вашу мову і вашу дружбу, але я ўсё ж буду больш літасцівы, чым вы. Я быў вашым братам ва ўсім, апрача крыві, і таму абяцаю вам, што, калі стану чалавекам сярод людзей, я не здраджу вам перад людзьмі, як вы здрадзілі мне.

Ён піхнуў вогнішча нагой, і ўгору паляцелі іскры.

— Паміж намі, ваўкамі адной Чарады, не будзе вайны. Аднак, перш чым пайсці, трэба заплаціць доўг,— дадаў ён.

Маўглі падышоў бліжэй да таго месца, дзе сядзеў Шэр-Хан, няўцямна міргаючы на агонь, і схапіў яго за кутасік на падбародку. Багіра падалася за ім на ўсякі выпадак.

— Устань, сабака! — крыкнуў Маўглі.— Устань, калі гаворыць чалавек, а то я падсмаляю табе шкуру!

Шэр-Хан прыціснуў вушы да галавы і заплюшчыў вочы, бо палаючы сук быў вельмі блізка.

— Гэты забойца жывёлы гаварыў, што заб'я мяне на Радзе, бо не паспеў забіць мяне ў маленстве... Вось так і вось так мы б'ём сабаку, калі становімся людзьмі. Варухні толькі вусам, Кульгавы, і я заганю табе ў горла Чырвоную Кветку.

Ён біў Шэр-Хана па галаве палаючай галінай, і тыгр скуголіў і стагнаў ад смяртэльнага страху.

— Фэ! Цяпер ідзі прэч, смаленая кошка! Але памятай: калі я наступны раз прыйду на Скалу Рады, я прыйду са шкурай Шэр-Хана на галаве... Цяпер вось што, Акела вольны жыць, дзе яму хочацца. Вы яго не заб'яце, бо я гэтага не хачу. Не думаю таксама, што вы доўга яшчэ будзеце сядзець тут, высалапіўшы языкі, нібы важныя асобы, а не сабакі, якіх я ганю прэч, вось так! Вон, вон!

Канец сука раз'юшана палаў. Маўглі раздаваў удары направа і налева па крузе, а ваўкі разбягаліся з выццём, несучы на сваёй шкуры гарачыя іскры. Пад канец на скале засталіся толькі Акела, Багіра і, можа, дзесятак ваўкоў, што перайшлі на бок Маўглі. І тут штосьці пачало пячы Маўглі знутры, як ніколі ў жыцці не пякло. У яго заняло дух, ён заплакаў, і слёзы пацяклі па яго шчоках.

— Што гэта такое? Што гэта? — гаварыў ён.— Я не хачу ісці з джунгляў, і я не ведаю, што са мной робіцца. Я паміраю, Багіра?

— Не, Маленькі Брат, гэта толькі слёзы, якія бываюць у людзей,— адказала Багіра.— Цяпер я

ведаю, што ты чалавек і ўжо не дзіцяня больш. З гэтага часу джунглі не для цябе... Няхай цякуць, Маўглі. Гэта толькі слёзы, усяго толькі слёзы.

І Маўглі сядзеў і плакаў так, быццам сэрца яго разрывалася, бо ён плакаў упершыню ў жыцці.

— Цяпер,— сказаў ён,— я пайду да людзей. Але спачатку я павінен развітацца з маёй маці.

І ён пайшоў да пячоры, дзе Маці Ваўчыха жыла з Бацькам Ваўком, і плакаў, уткнуўшыся ў яе шкуру, а чацвёра ваўчанят жаласна вылі.

— Вы не забудзеце мяне? — спытаў Маўглі.

— Ніколі, пакуль можам ісці па следзе! — казалі ваўчаняты.— Прыходзь да падножжа ўзгорка, як станеш чалавекам, і мы будзем гаварыць з табой або прыйдем на палеткі і будзем гуляць з табою ўночы.

— Прыходзь хутчэй! — сказаў Бацька Воўк.— О Мудрае Жабянятка, прыходзь хутчэй, бо мы з тваёй маці ўжо старыя.

— Прыходзь хутчэй, мой голы сыноч,— сказала Маці Ваўчыха,— бо ведай, дзіця чалавека, я люблю цябе больш, чым сваіх ваўчанят.

— Прыйду абавязкова,— сказаў Маўглі.— Прыйду для таго, каб пакласці шкуру Шэр-Хана на Скалу Рады. Не забывайце мяне! Скажыце ўсім у джунглях, каб не забывалі мяне!

Пачынала дзень, калі Маўглі спусціўся з узгорка ў даліну, насустрэч тым таямнічым істотам, якія завуцця людзьмі.

ПАЛЯВАННЕ КАА

Усё, пра што тут расказана, адбылося задоўга да таго, як Маўглі быў прагнаны з Сіянійскай Чарады і адпомсціў за сябе тыгра Шэр-Хану. Гэта здарылася ў той час, калі мядзведзь Балю навучаў яго Закону Джунгляў. Вялікі і важны буры мядзведзь радаваўся здольнасцям вучня, бо ваўчаняты звычайна вывучаюць з Закону Джунгляў толькі тое, што патрэбна іх Чарадзе і племені, і ўцякаюць ад настаўніка пасля таго, як запомняць паляўнічы верш: «Ногі ступаюць без шуму, вочы бачаць у цемры, вушы чуюць, як варушыцца вецер у сваім берлагу, зубы вострыя і белыя — вось прыкметы нашых братаў, апрача шакала Табакі і гіены, якіх мы ненавідзім». Але Маўглі, як дзіцяняці чалавека, трэба было ведаць куды больш.

Іншы раз чорная пантэра Багіра, гуляючы па джунглях, заходзіла паглядзець, якія поспехі ў яе любімца. Муркаючы, яна ўкладвалася на адпачынак пад дрэвам і слухала, як Маўглі адказвае мядзведзю свой урок. Хлопчык лазіў па дрэвах гэтак жа добра, як плаваў, а плаваў гэтак жа добра, як бегаў, і Балю, настаўнік Закону, навучаў яго ўсім законам лесу і вады: як адрозніць гнілы сук ад моцнага; як ветліва загаварыць з дзікімі пчола-

мі, калі сустрэнеш рой на дрэве; што сказаць кажану Мангу, калі патрывожыш яго сон апоўдні сярод галін; і як супакоіць вадзяных змеяў, перш чым акулунца ў затоку. Народ Джунгляў не любіць, каб яго непакоілі, і кожны гатовы кінунца на няпрошанага госця. Маўглі вывучыў і Палаяўнічы Покліч Чужынца, які трэба паўтараць шмат разоў, пакуль на яго не адкажуць, калі палюеш у чужых мясцінах. Гэты покліч у перакладзе азначае: «Дазвольце мне папаляваць тут, бо я галодны», і на яго адказваюць: «Палюй дзеля пражытку, але не дзеля пацехі».

З гэтага відаць, колькі Маўглі даводзілася вывучаць на памяць, і ён вельмі стамляўся паўтараць па сто разоў адно і тое ж. Але Балю правільна сказаў аднойчы Багіры, пасля таго як Маўглі, атрымаўшы плескача, разлаваўся і ўцёк:

— Дзіцяня чалавека ёсць дзіцяня чалавека, і яму трэба ведаць усе Законы Джунгляў.

— Але падумай, які ён маленькі,— запярэчыла Багіра, якая распесціла б Маўглі, калі б даць ёй волю.— Хіба можа такая маленькая галоўка змясціць усе твае павучанні?

— А хіба ў джунглях дастаткова быць маленькім, каб цябе не забілі? Не! Таму я і вучу яго ўсім законам; таму і б'ю яго, зусім злёгка, калі ён забывае ўрок.

— «Злёгка»! Што ты разумеш у гэтым, Жалезная Лапа? — прабурчала Багіра.— Сёння ў яго ўвесь твар у сіняках ад твайго «злёгка»! Ух!

— Лепей яму быць у сіняках з ног да галавы, чым загінуць ад свайго невуцтва,— вельмі сур'ёзна адказаў ёй Балю.— Я цяпер вучу яго Запаветным Словам Джунгляў, якія будуць для яго абаронай супраць птушак і змей і супраць усіх, хто бегае на чатырох лапах, апрача яго роднай Чарады. Калі ён запомніць гэтыя словы, ён зможа папрасіць абароны ў любога ў джунглях. Хіба за гэта не варта атрымаць кухталёў?

— Добра, толькі глядзі не забі дзіцяня. Яно не

лясны пень, каб ты вастрыў аб яго свае тупыя кіпцюры. А якія ж гэта Запаветныя Словы? Я лепей памагу сама, чым буду прасіць дапамогі, але мне ўсё ж хацелася б ведаць.— І Багіра выставіла лапу, залюбавалася сваімі кіпцюрамі, сінімі, як сталь, і вострымі, як разцы.

— Я паклічу Маўглі, і ён скажа табе... калі захоча. Хадзі сюды, Маленькі Брат!

— Галава ў мяне гудзе, як пчалінае дупло,— пачуўся незадаволены дзіцячы голас над іх галавамі, і Маўглі саслізнуў з дрэва і дадаў сярдзіта і абурана: — Я прыйшоў дзеля Багіры, а не дзеля цябе, тлусты стары Балу!

— А мне гэта ўсё роўна,— адказаў Балу, хоць быў вельмі засмучаны і пакрыўджаны.— Дык скажы Багіры Запаветныя Словы Джунгляў, якім я вучыў цябе сёння.

— Запаветныя Словы якога народа? — спытаў Маўглі, вельмі задаволены, што можа пахваляцца.— У джунглях шмат гаворак. Я ведаю іх усе.

— Сёе-тое ты ведаеш, але вельмі мала. Палюбуйся, о Багіра, вось іх удзячнасць настаўніку. Ніводнае самае апошняе ваўчання ні разу не прыйшло падзякаваць старому Балу за навуку. Ну дык скажы Словы Паляўнічага Народа, ты, вялікі вучоны.

— «Мы з вамі адной крыві, вы і я», — сказаў Маўглі, вымаўляючы па-мядзведжы тыя словы, якія звычайна гаварыў у патрэбным выпадку ўвесь Паляўнічы Народ.

— Добра! Цяпер Слова Птушак.

Маўглі паўтарыў тыя ж словы, свіснуўшы, як каршун.

— Цяпер Слова Змяінага Народа,— сказала Багіра.

У адказ пачулася сыканне, якога нельга перадаць ніякімі словамі, і Маўглі задрыгаў нагамі і запляскаў у ладкі, потым ускочыў на спіну Багіры і сеў бокам, барабанячы пяткамі па бліскачай

чорнай шкуры, пры гэтым ён усяляк перакрыўліваў і дражніў мядзведзя.

— Вось-вось! За гэта варта атрымаць нейкі там сіняк,— ласкава сказаў буры мядзведзь.— Калі-небудзь ты ўспомніш мяне.

І, павярнуўшыся да Багіры, ён расказаў ёй, як упрошваў дзікага слана Хатхі, які ведае ўсё на свеце, сказаць яму Запаветныя Словы Змяінага Народа, як Хатхі вадзіў Маўглі да сажалкі, каб даведацца Змяіныя Словы ад вадзяной змяі, бо сам Балю не мог іх вымавіць, і цяпер Маўглі не пагражае ніякая небяспека ў джунглях: ні змяя, ні птушка, ні звер не будуць шкодзіць яму.

— І, значыцца, яму няма каго баяцца! — Балю выцягнуўся на ўвесь рост і з гордасцю паляпваў сябе па тоўстым калматым жываце.

— Апрача свайго племені,— шапнула Багіра, а потым гучна сказала Маўглі: — Пашкадуў мае рэбры, Маленькі Брат! Што ты ўсё скачаш то ўніз, то ўгору?

Маўглі хацеў, каб яго выслухалі, і даўно ўжо тузаў Багіру за мяккую поўсць на плячы і штурхаў яе пяткамі. Абое прыслухаліся і разабралі, што ён крычыць на ўвесь голас:

— Цяпер у мяне будзе сваё ўласнае племя, і я цэлы дзень буду вадзіць яго па дрэвах!

— Што за новая дурасць, маленькі выдумшчык? — спытала Багіра.

— Ага, і кідаць галінкамі і грязню ў старога Балю буду,— не пераставаў Маўглі.— Яны мне гэта абяцалі... Ай!

— Ву! — Вялізная лапа Балю змахнула Маўглі са спіны пантэры, і, лежачы паміж пярэднімі лапамі мядзведзя, Маўглі зразумеў, што той злуецца.— Маўглі,— сказаў Балю,— ты гаварыў з Бандар-Логамі, Малпіным Народам?

Маўглі зірнуў на Багіру — ці не злуецца і яна таксама — і ўбачыў, што вочы пантэры зрабіліся калючыя.

— Ты водзішся з Малпіным Народам — з шэ-

рымі малпамі, з народамі, які не ведае Закону, з народамі, які есць усё без разбору? Як табе не сорамна!

— Балю стукнуў мяне па галаве, — сказаў Маў-
глі (ён усё яшчэ ляжаў на спіне), — і я ўцёк, а шэ-
рыя малпы спусціліся з дрэва і пашкадавалі мяне.
А ўсім астатнім было ўсё роўна. — Ён трошкі
ўсхліпнуў.

— Спагада Малпінага Народа! — чмыхнуў Ба-
лу. — Спакой горнага патоку! Халадок летняй спя-
коты! А што было потым, дзіцяня чалавека?

— А потым... потым яны далі мне арэхаў і ўся-
лякай смачнай ежы, а потым узялі мяне на рукі
і занеслі на верхавіны дрэў і гаварылі, што я іх
кроўны брат, адно што бясхвосты, і калі-небудзь
стану іх важаком.

— У іх не бывае важака, — сказала Багіра. —
Яны хлусяць. І заўсёды хлусілі.

— Яны былі вельмі ласкавыя са мною і прасілі
прыходзіць яшчэ. Чаму вы мяне ніколі не вадзілі
да Малпінага Народа? Яны ходзяць на дзвюх на-
гах, як і я. Яны не б'юцца цвёрдымі лапамі. Яны
гуляюць цэлы дзень... Пусці мяне, брыдкі Балю,
пусці мяне! Я зноў пайду гуляць з імі.

— Паслухай, дзіцяня! — сказаў мядзведзь, і
голас яго прагрымеў, як гром у навальнічную
ноч. — Я навучыў цябе Закону Джунгляў — адна-
му для ўсіх Народаў Джунгляў, апрача Малпінага
Народа, які жыве на дрэвах. Яны не маюць Зако-
ну. У іх няма свае мовы, адны толькі ўкрадзеныя
словы, якія яны пераймаюць у іншых, калі падслу-
хоўваюць, і падглядаюць, і падпільнююць, се-
дзячы на дрэвах. Іх звычаі — не нашы звычаі. Яны
жывуць без важака. Яны нічога не памятаюць.
Яны балбочуць і выхваляюцца, нібыта яны вялікі
народ і задумалі вялікія справы ў джунглях, але
вось упадзе арэх, і яны ўжо смяюцца і пра ўсё
забыліся. Ніхто ў джунглях не водзіцца з імі. Мы
не п'ём там, дзе п'юць малпы, не ходзім туды, куды
ходзяць малпы, не палюем там, дзе яны палююць,

не паміраем там, дзе яны паміраюць. Хіба ты чуў ад мяне хоць бы слова пра Бандар-Логаў?

— Не,— адказаў Маўглі шэптам, бо лес прыціх, пасля таго як Балю скончыў сваю прамову.

— Народ Джунгляў не хоча іх ведаць і ніколі пра іх не гаворыць. Іх вельмі многа, яны злосныя, брудныя, бессаромныя і хочуць толькі таго, каб Народ Джунгляў звярнуў на іх увагу. Але мы не заўважаем іх, нават калі яны кідаюць арэхі і сыплюць бруд нам на галаву.

Не паспеў ён дагаварыць, як цэлы дождж арэхаў і сукоў пасыпаўся на іх з дрэў; пачуліся кашаль, віск і сярдзітыя скачкі высока над імі, сярод тонкіх галін.

— З Малпіным Народам забаронена вадзіцца,— сказаў Балю,— забаронена Законам. Не забывайся пра гэта!

— Ёгі, забаронена,— сказала Багіра.— Але я ўсё-такі думаю, што Балю павінен быў папярэдзіць цябе.

— Я?.. Я? Як мне магло прыйсці ў галаву, што ён будзе вадзіцца з такою дрэнню? Малпін Народ! Тфу!

Зноў арэхі дажджом пасыпаліся ім на галовы, і мядзведзь з пантэрай уцяклі, прыхапіўшы з сабою Маўглі. Балю гаварыў пра малпаў шчырую праўду. Яны жылі на верхавінах дрэў, а паколькі звяры рэдка глядзяць угору, дык Малпам і Народу Джунгляў не даводзілася сустракацца. Але калі малпам трапляў у рукі хворы воўк, або паранены тыгр, або мядзведзь, яны мучылі слабых і дзеля пацехі кідалі ў звяроў палкамі і арэхамі, спадзеючыся, што іх заўважаць. Яны пачыналі выць, выкрыквалі недарэчныя песні, клікалі Народ Джунгляў да сябе на дрэвы біцца, усчыналі за дробязі сваркі між сабой і кідалі мёртвых малпаў абы-дзе, напаказ усяму Народу Джунгляў. Яны ўвесь час збіраліся завесці і свайго важака, і свае законы і звычаі, але так і не завялі, бо памяць у іх была кароткая, не далей учарашняга дня. Урэшце яны

памірыліся на тым, што прыдумалі прымаўку: «Усе джунглі будуць думаць заўтра так, як малпы думаюць сёння», і вельмі гэтым суцяшаліся. Ніхто са звяроў не мог да іх дабрацца, і ніхто не звяртаў на іх увагі — вось чаму яны так узрадаваліся, калі Маўглі пачаў гуляць з імі, а Балю на яго раззлаваўся.

Ніякай іншай мэты ў іх не было — у малпаў ніколі не бывае мэты, — але адна з іх прыдумала, як ёй здалося, пацешную штуку і аб'явіла ўсім астатнім, што Маўглі можа быць карысны для ўсяго іхняга племені, бо ўмее сплятаць галіны, каб бараніцца ад ветру, і калі яго злавіць, дык ён навучыць гэтаму і малпаў. Зразумела, Маўглі, як сын дрывасека, шмат што ведаў, сам не памятаючы адкуль, і ўмеў будаваць буданы з галля, сам не знаючы, як гэта ў яго выходзіць. А Малпін Народ падглядваў за ім з дрэў і парашыў, што гэта цікавая гульня. На гэты раз, гаварылі малпы, у іх і сапраўды будзе важак, і яны стануць самым мудрым народам у джунглях, такім мудрым, што ўсе іх заўважаць і пазайздросцяць ім. І таму яны ціхенька краліся за Балю і Багірай, пакуль не надышоў час адпачынку апоўдні і Маўглі, якому было вельмі сорамна, не лёг спаць паміж пантэрай і мядзведзем; ён парашыў, што больш не будзе важдатца з Малпіным Народам.

І тут праз сон ён адчуў нечыя рукі на сваіх плячах і нагах — цвёрдыя, дужыя маленькія рукі, — потым па твары захвасталі галіны, а потым ён здзіўлена ўбачыў між разгайданых верхавін зямлю ўнізе і Балю, які глуха роў, абуджаючы джунглі, а Багіра скачкамі падымалася ўверх па ствале дрэва, ашчэрыўшы белыя зубы. Малпы радасна завылі і пераскочылі ўгору на тонкія галіны, куды Багіра пабаялася лезці за імі.

— Яна нас заўважыла! Багіра нас заўважыла! Усе джунглі ў захапленні ад нашага спрыту і нашага розуму! — крычалі малпы.

Потым яны прыпусцілі бягом, а бег малпаў па

верхавінах дрэў — гэта штосьці такое, што немагчыма апісаць. У іх ёсць там свае дарогі і скрыжаванні, свае пад'ёмы і спускі, пракладзеныя на вышыні пяцідзiesiąці, сямідзiesiąці, а то і сто футаў ад зямлі, і па гэтых дарогах яны падарожнічаюць, калі трэба, нават уночы. Дзве самыя дужыя малпы падхапілі Маўглі пад пахі і памчаліся разам з ім па верхавінах дрэў скачкамі даўжынёй дваццаць футаў. Без яго яны маглі б рухацца ў два разы хутчэй, але хлопчык сваім цяжарам затрымліваў іх. Як ні кружылася ў Маўглі галава, ён усё ж меў асалоду ад шалёных скачкоў, хоць зямля, што мільгала далёка ўнізе, палохала яго і сэрца замірала ад кожнага страшнага рыўка і штуршка пры пералёце над правалам з аднаго дрэва на другое. Два вартавыя ўзляталі разам з ім на верхавіну дрэва так высока, што тонкія галіны трашчалі і гнуліся пад імі, а потым з кашлем і вухканнем кідаліся ў паветра, уперад і ўніз, і павісалі на суседнім дрэве, чапляючыся за ніжнія сукі рукамі і нагамі. Іншы раз Маўглі бачыў перад сабой цэлае мора зялёных джунгляў, як чалавек на мачце бачыць перад сабой акіянскі прастор, потым галіны і лісце зноў пачыналі хвастаць яго па твары, і ён са сваімі двума вартавымі спускаўся амаль да самай зямлі. Так, скачкамі, з трэскам і вухканнем, усё малпінае племя імчалася па дрэвавых дарогах разам са сваім палоннікам Маўглі.

Напачатку ён баяўся, што яго ўпусцяць, потым раззлаваўся, але зразумеў, што змагацца нельга, потым пачаў думаць. Перш за ўсё трэба было паслаць пра сябе вестачку Багіры і Балу. Малпы рухаліся з такой хуткасцю, што яго сябры не маглі іх дагнаць і вельмі адставалі. Уніз не варта было і глядзець — яму відаць былі толькі верхнія бакі сукоў, — таму ён пачаў глядзець угору і ўбачыў высока ў сіні неба каршуна Чыля, які лунаў над джунглямі, апісваў кругі, чакаючы чыёй-небудзь смерці. Чыль бачыў, што малпы нешта нясуць, і спусціўся ніжэй, каб разведаць, ці не прыдатна іх

ноша для яды. Ён свіснуў ад здзіўлення, калі ўбачыў, што малпы валакуць па верхавінках дрэў Маўглі, і пачуў ад яго Запаветнае Слова Каршуна: «Мы з табой адной крыві, ты і я!» Разгайданыя вяршаліны закрылі ад яго хлопчыка, але Чыль паспеў слізгануць да бліжняга дрэва, і перад ім зноў вынырнуў маленькі смуглы твар.

— Прыкмячай маю дарогу! — крыкнуў Маўглі. — Паведамі Балю з Сіянійскай Чарады і Багіры са Скалы Рады!

— Пра каго, Брат? — Чыль яшчэ ні разу дагэтуль не бачыў Маўглі, хоць, вядома, чуў пра яго.

— Пра Жабянятка Маўглі. Мяне завуць Чалавечае Дзіцяня! Прыкмячай маю даро-огу-у!

Апошнія словы ён выгукнуў, летучы ў паветры, але Чыль кінуў яму і ўзняўся так высока, што здаваўся не большым за пылінку, і, лунаючы ў вышыні, сачыў сваімі зоркімі вачамі за разгайданымі верхавінкамі дрэў, па якіх, нібы віхор, імчаліся вартавыя Маўглі.

— Яны не забяруцца далёка, — сказаў ён пасміхаючыся. — Малпы ніколі не робяць да канца тое, што задумалі. Заўсёды яны хапаюцца за што-небудзь новае, гэтыя Бандар-Логі. На гэты раз, калі я не сляпы, яны нажывуць сабе бяду: Балю ж не птушаня, ды і Багіра, наколькі мне вядома, умее забіваць не толькі коз.

І, лунаючы ў паветры, ён пагойдваўся на крылах, падкурчыўшы ногі, і чакаў.

А ў гэты час Балю і Багіра былі самі не свае ад раз'юшанасці і гора. Багіра залезла на дрэва гэтак высока, як не залазіла ніколі, але тонкія галіны ламаліся пад яе цяжарам, і яна саслізнула ўніз з поўнымі кіпцюрамі кары.

— Чаму ты не папярэдзіў Маўглі? — забурчала яна на небаракую Балю, які прыпусціў нязграбнай рыссю, спадзеючыся дагнаць малпаў. — Якая карысць біць дзіця ледзь не да смерці, калі ты не папярэдзіў яго?

— Хутчэй! О, хутчэй! Мы... мы яшчэ дагонім іх, можа! — задыхаўся Балю.

— Гэткаю хадою? Ад яе не стамілася б нават параненая карова. Настаўнік Закону, мучыцель дзяцей, калі ты будзеш гэтак перавальвацца з боку на бок, дык лопнеш, не прайшоўшы і мілі. Сядзь спакойна і падумай! Трэба нешта вырашыць. Зараз не час для пагоні. Яны могуць кінуць Маўглі, калі мы падыдзем занадта блізка.

— Арала! Ву! Яны, можа, ужо кінулі хлопчыка, калі ім абрыдла яго несці! Хіба можна верыць Бандар-Логам! Кажан мне на галаву! Карміце мяне аднымі гнілымі косткамі! Спусціце мяне ў дупло да дзікіх пчол, каб яны закусалі мяне да смерці, і пахавайце мяне разам з гіенай! Я самы няшчасны сярод звяроў! Ара-лала! Ва-у-у! О Маўглі, Маўглі, чаму я не папярэдзіў цябе пра Малпін Народ, чаму я цябе біў па галаве? Я, можа, выбіў сённяшні ўрок з яго галавы, і хлопчык цяпер адзін у джунглях і забыўся Запаветныя Словы!

Балу абхапіў галаву лапамі і са стогнам заківаўся ўзад і ўперад.

— Не так даўно ён сказаў мне правільна ўсе словы, — сярдзіта прамовіла Багіра. — Балу, ты нічога не памятаеш і не паважаеш сябе. Што падумалі б джунглі, калі б я, чорная пантэра, качалася і выла, скруціўшыся ў клубок, як дзікабраз Сахі?

— Які мне клопат да таго, што падумаюць джунглі! Хлопчык, можа, памёр ужо!

— Калі толькі яны не кінуць яго з дрэва дзеля пацехі і не заб'юць ад няма чаго рабіць, я не баюся за дзіцяня. Яно разумнае і ўсяму навучанае, а галоўнае, мае такія вочы, якіх баяцца ўсе джунглі. Але ўсё ж (і гэта вельмі кепска) яно ў палоне ў Бандар-Логаў, а яны не баяцца нікога ў джунглях, бо жывуць высока на дрэвах. — Багіра ў задуменні аблізала пярэдняю лапу.

— Ну і дурань жа я! О тоўсты буры дурань, паядальнік карэння! — прастагнаў Балу раптам, выпрастаўся і сцепануўся. — Праўду кажа дзікі слон Хатхі: «У кожнага свой страх», а яны, Бандар-Логі, баяцца Каа, горнага ўдава. Ён умее ла-

зіць па дрэвах не горш за малпаў. Уночы ён крадзе ў іх дзіцянят. Ад аднаго гуку яго імені дрыжаць іх агідныя хвасты. Хадзем да яго!

— Чым можа Каа дапамагчы нам? Ён не нашага племені, бо бязногі, і вочы ў яго вельмі злыя, — сказала Багіра.

— Ён вельмі стары і вельмі хітры. Апрача таго, ён заўсёды галодны, — з надзеяй сказаў Балю. — Паабяцаем яму многа коз.

— Ён спіць цэлы месяц, пасля таго як наесца. Можа, спіць і цяпер, а калі не спіць, дык, можа, і не захоча ўзяць ад нас коз у падарунак.

Багіра кепска ведала Каа і таму ставілася да яго недаверліва.

— Тады мы з табой разам маглі б угаварыць яго, старая паляўнічая.

Тут Балю пачухаўся аб Багіру выцвілым бурым плячом, і яны ўдваіх рушылі на пошукі горнага ўдава Каа.

Удаў ляжаў, расцягнуўшыся на ўсю даўжыню на выступе скалы, нагрэтым сонцам, і любаваўся сваёй прыгожай новай скурай: апошнія дзесяць дзён ён правёў на адзіноце — мяняў скуру, і цяпер быў ва ўсёй сваёй прыгажосці. Яго вялікая тупаносая галава совалася па зямлі, трыццаціфутавае цела звівалася ў дзівосныя вузлы і фігуры, язык аблізваў губы, смакуючы абед, што чакаў яго на перадзе.

— Ён яшчэ нічога не еў, — з палёгкай уздыхнуў Балю, як толькі ўбачыў прыгожы стракаты ўзор на яго спіне, карычневы з жоўтым. — Асцярожна, Багіра! Ён кепска бачыць, пасля таго як зменіць скуру, і кідаецца адразу.

Каа не меў ядавітых зубоў — ён нават пагарджаў ядавітымі змеямі за іх баязлівасць, — уся яго сіла была ў хватцы, і калі ён абвіваў каго-небудзь сваімі кольцамі, дык гэта ўжо быў канец.

— Добрага палявання! — крыкнуў Балю і прысеў на заднія лапы.

Як усе змеі яго пароды, Каа быў глухаваты і не

адразу пачуў, што яму крыкнулі. Ён згарнуўся ў кальцо і прыгнуў галаву, на ўсякі выпадак падрыхтаваўся накінуцца.

— Добрага палявання ўсім нам! — адказаў ён. — Ого, Балу! Што ты тут робіш? Добрага палявання, Багіра. Аднаму з нас не пашкодзіла б паабедаць. Ці няма паблізу спуджанай дзічыны? Лані або хоць казляняці? У мяне ўнутры пуста, як у перасохлай студні.

— Мы зараз на паляванні, — абьякава зазначыў Балу, бо ведаў, што Каа не варта прыспешваць: ён занадта грузны.

— А можна мне пайсці з вамі? — спытаў Каа. — Для вас, Багіра і Балу, зрабіць на адзін удар больш ці менш нічога не значыць, а я... мне даводзіцца цэлымі днямі падпільноўваць на лясных сцежках або паўночы лазіць па дрэвах, чакаць, ці не трапіцца маладая малпа. Пс-с-шоў! Лес цяпер ужо не той, што ў часы маёй маладосці. Адно гніллё ды сухія сукі!

— Можа, гэта таму, што ты стаў вельмі цяжкі? — сказаў Балу.

— Так, я і праўда даволі-такі вялікі... даволі вялікі, — не без гонару адказаў Каа. — Але ўсё ж маладыя дрэвы нікуды не варты. Мінулы раз на паляванні я ледзь-ледзь не зваліўся! — нашумеў, саслізнуўшы з дрэва, бо кепска зачапіўся хвостом. Гэты шум пабудзіў Бандар-Логаў, і яны абзывалі мяне самымі брыдкімі словамі.

— Бязногі жоўты земляны чарвяк! — нібыта прыпамінаючы, шапнула Багіра сабе ў вусы.

— Сссс! Хіба яны так мяне называюць? — спытаў Каа.

— Штосьці накшталт гэтага яны крычалі нам мінулы раз. Але ж мы ніколі не звяртаем на іх увагі. Чаго толькі яны не гавораць! Нібыта ў цябе выпалі ўсе зубы і нібыта ты ніколі не нападаеш на дзічыну, большую за казляня, бо нібыта (такія бессаромныя хлусы гэтыя малпы!) баішся казліных рагоў, — лісліва закончыла Багіра.

Змяя, асабліва хітры стары ўдаў, такі, як Каа, ніколі не пакажа, што злуецца, але Балю і Багіра прыкмецілі, як надзімаюцца і перакочваюцца вялізныя мускулы пад сківіцай Каа.

— Бандар-Логі змянілі месца палявання, — сказаў ён спакойна. — Я грэўся сёння на сонцы і чуў, як яны гарланілі ў верхавінах дрэў.

— Мы... мы гонімся зараз за Бандар-Логамі, — сказаў Балю і папярхнуўся, бо ўпершыню, як ён сябе помніў, жыхару джунгляў даводзілася прызнавацца, што ён мае нейкі інтэрас да малпаў.

— І, вядома, не якая-небудзь дробязь прымусіла дваіх такіх паляўнічых — важакоў у сябе ў джунглях — ісці па слядах Бандар-Логі, — пачыва адказаў Каа, хоць яго распірала ад цікаўнасці.

— Дапраўды, — пачаў Балю, — я ўсяго толькі стары і падчас неразумны настаўнік Закону ў Сіянійскіх Ваўчанят, а Багіра...

— ...ёсць Багіра, — сказала чорная пантэра і закрыла пашчу, ляснуўшы зубамі: яна не прызнавала пакоры. — Вось у чым бяда, Каа: гэтыя зладзеі, што крадуць арэхі і знішчаюць лісце на пальмах, выкралі ў нас чалавечае дзіцяня, пра якое ты, магчыма, чуў.

— Я чуў штосьці ад Сахі (іголки надаюць яму нахабства) пра дзіцяня, якое прынялі ў Воўчую Чараду, але не паверыў. Сахі слухае адным вухам, а потым перакручвае ўсё, што чуў.

— Не, гэта праўда. Такага дзіцяняці яшчэ не было на свеце, — сказаў Балю. — Самае лепшае, самае разумнае і самае смелае чалавечае дзіцяня, мой вучань, які праславіць імя Балю на ўсе джунглі, з канца ў канец. Ды, апрача таго, я... мы... любім яго, Каа!

— Тс! Тс! — адказаў Каа, варочаючы галавой направа і налева. — Я таксама зведаў, што такое любоў. Я мог бы расказаць вам не адну гісторыю.

— Гэта лепш пасля, як-небудзь яснай ночкай, калі мы ўсе будзем сытыя і здолеем ацаніць расказ

па заслугах,— хуценька адказала Багіра.— Наша дзіцяня цяпер у руках у Бандар-Логаў, а мы ведаем, што з усяго Народа Джунгляў яны баяцца аднаго Каа.

— Яны баяцца аднаго мяне! І нездарма,— сказаў Каа.— Балбатухі і дурныя выхвалякі, дурныя выхвалякі і балбатухі — вось хто гэтыя малпы! Але ваша дзіцяня не можа чакаць ад іх добра. Яны рвуць арэхі, а калі надакучыць, шпурляюць іх уніз. Цэлы дзень яны гойсаюць з галінай, быццам абысціся без яе не могуць, а потым ломяць яе папалам і кідаюць. Вашаму дзіцяняці не пазайздросціш... Апрача таго, яны абзывалі мяне... жоўтай рыбінай, здаецца?

— Чарвяком, чарвяком. Земляным чарвяком,— сказала Багіра,— і яшчэ рознымі мянушкамі. Мне сорамна нават паўтараць.

— Трэба іх правучыць, каб не забываліся, калі гавораць пра свайго ўладара! Ааа-ссп! Каб як след памяталі! Дык куды ж яны пабеглі з дзіцянем?

— Адны толькі джунглі ведаюць. На захад, я думаю,— сказаў Балу.— А мы ж лічылі, што табе гэта вядома, Каа.

— Мне? Адкуль гэта? Я хапаю іх, калі яны трапляюцца мне на дарозе, але не палюю ні на малпаў, ні на жаб, ні на зялёнае багавінне ў сажалцы. Хссс!

— Угору, угору! Угору, угору! Хіла! Іла! Іла, паглядзі ўгору, Балу з Сіянійскай Чарады!

Балу зірнуў угору, каб даведацца, адкуль чуецца голас, і ўбачыў каршуна Чыля, які плаўна спускаўся ўніз, і сонца свяціла на прыўзнятыя краі яго крылаў. Чылю даўно пара было спаць, але ён усё яшчэ кружыў над джунглямі, шукаў мядзведзя і ніяк не мог разгледзець яго скрозь густую лістоту.

— Што здарылася? — спытаў Балу.

— Я бачыў Маўглі ў Бандар-Логаў. Ён прасіў перадаць гэта табе. Я прасачыў за імі. Яны панеслі яго за раку, у малпін горад — у Халодныя Бярло-

гі. Магчыма, яны застануцца там на ноч, магчыма — на дзесяць начэй, а магчыма — на гадзіну. Я загадаў кажанам пасачыць за імі ўночы. Вось што мне было даручана. Добрага палявання ўсім вам унізе!

— Поўнага валляка і моцнага сну табе, Чыль! — крыкнула Багіра.— Я не забуду пра цябе, як выйду на паляванні, і пакіну цэлую галаву табе аднаму, о найлепшы з каршуноў!

— Дробязі! Дробязі! Хлопчык сказаў Запаветнае Слова. Нельга было не памагчы яму! — Чыль зрабіў круг над лесам і паляцеў на начлег.

— Ён не забыў, што трэба сказаць! — радаваўся Балю.— Падумаць толькі: гэтакі маленькі, а ўспомніў Запаветнае Слова Птушак, ды яшчэ калі малпы валаклі яго па дрэвах!

— Яно было моцна ўбіта яму ў галаву, гэтае слова! — сказала Багіра.— Я таксама ганаруся дзіцянем, але цяпер нам трэба спяшацца да Халодных Бярлогаў.

Усе ў джунглях ведалі, дзе знаходзіцца гэтая мясціна, але рэдка хто бываў там, бо Халоднымі Бярлогамі называлі стары, закінуты і мёртвы горад, што згубіўся ў гушчары лесу; а звяры не будуць сяліцца там, дзе раней жылі людзі. Хіба толькі вепр паселіцца ў такой мясціне, але не паляўнічае племя. Ды і малпы бывалі там не часцей, чым у любым іншым месцы. Ніводзін звер, які паважае сябе, не падыходзіў блізка да горада, хіба толькі ў час засухі, калі ў нападзіў разбураных вадаёмах і басейнах заставалася яшчэ вада.

— Дабірацца туды палову ночы поўным ходам,— сказала Багіра.

І Балю адразу затужыў.

— Я з усёе сілы буду спяшацца,— сказаў ён з трывогай.

— Мы не можам цябе чакаць. Бяжы за намі, Балю. Нам трэба спяшацца — мне і Каа.

— Хоць ты і на чатырох лапах, а я ад цябе не адстану,— коратка сказаў Каа.

Балу намагаўся бегчы за імі, але вымушаны быў спачатку сесці і перадыхнуць, так што яны пакінулі мядзведзя, каб ён потым даганяў іх, і Багіра памчалася ўперад імклівымі скачкамі. Каа маўчаў, але як ні спяшалася Багіра, вялізны ўдаў не адставаў ад яе. Калі яны дабраліся да горнай рэчкі, Багіра апынулася наперадзе, бо пераскочыла паток, а Каа пераплыў яго, трымаючы галаву і шыю над вадой. Але на роўнай зямлі ўдаў зноў дагнаў Багіру.

— Клянуся зламаным замком, што вызваліў мяне, ты някепскі хадок! — сказала Багіра, калі апусціўся змрок.

— Я прагаладаўся, — адказаў Каа. — Апрача таго, яны абзывалі мяне плямістай жабай.

— Чарвяком, земляным чарвяком, ды яшчэ жоўтым!

— Усё роўна. Давай уперад. — І Каа нібы ліўся па зямлі, пільным вокам знаходзіў самую кароткую дарогу і рухаўся па ёй.

Малпін Народ у Халодных Бярлогах зусім не думаў пра сяброў Маўглі. Малпы прывалаклі хлопчыка ў закінуты горад і цяпер былі вельмі задаволены сабой. Маўглі яшчэ ніколі не бачыў індыйскага горада, і хоць гэты горад ляжаў увесь у руінах, ён здаўся хлопчыку вялікапышным і поўным цудаў. Адзін багаты князь пабудаваў яго даўнымдаўно на невысокім узгорку. Яшчэ відаць былі рэшткі брукаваных дарог, што вялі да разбураных варотаў, дзе апошнія абломкі гнілых дошак яшчэ віселі на заржавелых завесах. Дрэвы ўраслі каранямі ў сцены і ўзвышаліся над імі; зубцы на сценах абваліліся і рассыпаліся ў пыл; паўзучыя расліны выбіліся з байніц і звісалі са сценаў вежаў, быццам касматыя бізуны.

Вялікі палац без даху стаяў на вяршыні ўзгорка. Мармур яго фантанаў і двароў быў увесь пакрыты расколінамі і бурымі плямамі лішайнікаў, самі пліты двара, дзе калісьці стаялі князевы сла-

ны, былі прыўзняты і рассунуты травой і маладымі дрэвамі. За палацам былі відаць рад за радам дамы без стрэх і ўвесь горад, падобны на пустыя соты, запоўненыя толькі цемрай; бясформенная каменная калода, якая была раней ідалам, валялася цяпер на плошчы, дзе скрыжоўваліся чатыры дарогі; толькі ямы і выбоіны засталіся на рагах вуліц, дзе калісьці стаялі студні, ды струхлелыя купалы храмаў, па баках якіх прараслі дзікія смакоўніцы. Малпы называлі гэтае месца сваім горадам і рабілі выгляд, нібыта пагарджаюць Народам Джунгляў за тое, што ён жыве ў лесе. І ўсё ж яны не ведалі, для чаго ўзведзены гэтыя будынкі і як імі карыстацца. Яны садзіліся ў кружок на памосце ў княжацкай зале рады, шукалі адна ў адной блох і гулялі ў людзей: забягалі ў дамы і зноў выбягалі з іх, сцягвалі кавалкі тынку і рознай старызны ў кут і забывалі, куды яны ўсё гэта схавалі; біліся і крычалі, нападаючы адна на адну, потым разбягаліся гуляць па тэрасах княжацкага саду, трэслі там апельсінавыя дрэвы і кусты руж для таго толькі, каб паглядзець, як будучь сыпацца пялёсткі і плады. Яны абабягалі ўсе пераходы і цёмныя калідоры ў палацы і сотні невялікіх цёмных пакояў, але не маглі запомніць, што яны ўжо бачылі і чаго яшчэ не бачылі, і сноўдаліся ўсюды па адной, парамі або купкамі, выхваляючыся адна перад адной, што паводзяць сябе зусім як людзі. Яны пілі з вадаёмаў і каламуцілі ў іх ваду, потым біліся за ваду, потым збіраліся ў натоўп і бегалі па ўсім горадзе з крыкам:

— Няма ў джунглях народа мудрэйшага, дабрэйшага, спрытнейшага, дужэйшага і цішэйшага, чым Бандар-Логі!

Потым усё пачыналася нанова, да таго часу, пакуль ім не надакучваў горад, і тады яны ўцякалі на верхавіны дрэў, усё яшчэ не трацячы надзеі, што калі-небудзь Народ Джунгляў заўважыць іх.

Маўглі, выхаваны паводле Закону Джунгляў, не разумеў такога жыцця, і яно не падабалася яму.

Малпы прывалаклі яго ў Халодныя Бярлогі ўжо надвячоркам, і замест таго каб легчы спаць, як зрабіў бы сам Маўглі пасля доўгай дарогі, яны ўхапіліся за рукі і пачалі скакаць і спяваць свае недарэчныя песні. Адна малпа выступіла з прамовай перад астатнімі і сказала ім, што захоп Маўглі ў палон азначае пачатак змен у гісторыі Бандар-Логаў, бо цяпер Маўглі пакажа ім, як сплятаць галіны і трыснёг, каб абараніцца ад холаду і дажджу.

Маўглі набраў ліян і пачаў іх сплятаць, а малпы паспрабавалі рабіць гэтак жа, як ён, але праз некалькі хвілін ім гэта абрыдла, і яны пачалі тузаць адна адну за хвасты і, кашляючы, скакаць на карачках.

— Мне хочацца есці, — сказаў Маўглі. — Я чужы ў гэтых мясцінах — прынясіце мне паесці або дазвольце схадзіць тут на паляванне.

Дваццаць ці трыццаць малпаў кінуліся па арэхі і дзікія плады для Маўглі, але па дарозе яны пабіліся між сабой, а вяртацца з тым, што ў іх засталася, не мела сэнсу. Маўглі пакрыўдзіўся і раззлаваўся, ужо не кажучы пра тое, што ён быў галодны, і доўга блукаў па пустэльных вуліцах, час ад часу падаючы Паляўнічы Покліч Чужынца, але ніхто яму не адказаў, і Маўглі зразумеў, што ён трапіў у вельмі кепскае месца.

«Праўда ўсё тое, што Балугаварыў пра Бандар-Логаў, — падумаў ён сам сабе. — У іх няма ні Закону, ні Паляўнічага Поклічу, ні важакоў, — нічога, апроча дурных слоў і ўчэпістых зладзейскіх лапаў. Так што калі мяне тут заб'юць або я памру галоднай смерцю, дык буду сам вінаваты. Але трэба што-небудзь прыдумаць і вярнуцца ў мае родныя джунглі. Балугаварыў, вядома, мяне адлупцуе, але гэта лепш, чым лавіць нікчэмныя пялёсткі руж разам з Бандар-Логамі».

Як толькі ён падышоў да гарадской сцяны, малпы адразу адцягнулі яго назад, гаворачы пры гэтым, што ён сам не разумее, як яму пашанцава-

ла, і пачалі шчыпаць яго, каб ён адчуў да іх падзяку. Ён сцяў зубы і змоўчаў, але ўсё ж пайшоў разам з малпамі, якія моцна гарланілі, на тэрасу, дзе былі вадаёмы з чырвонага пясчаніку, да палавіны запоўненыя дажджавой вадой. Там пасярэдзіне тэрасы стаяла разбураная альтанка з белага мармуру, пабудаваная для князевых жонак, якіх даўно ўжо не было на свеце. Купал альтанкі абваліўся і засыпаў падземны ход з палаца, па якім жанчыны прыходзілі сюды, але сцены з мармуру ажурнай работы засталіся цэлыя. Цудоўную разьбу малочнай белізны, лёгкую, як карункі, аздаблялі агаты, сердалікі, яшма і лазурыт, а калі над узгоркам узышоў месяц, яго промні праніклі праз разьбу, і густыя цені леглі на зямлю ўзорам чорнага аксаміту. Пакрыўджаны, сонны і галодны Маўглі ўсё ж не мог не смяяцца, калі малпы пачыналі на дваццаць галасоў паўтараць яму, якія яны мудрыя, дужыя і добрыя і які ён неразумны, што хоча з імі расстацца.

— Мы вялікія! Мы вольныя! Мы заслужылі, каб намі захапляліся! Заслужылі, як ніводзін народ у джунглях, каб намі захапляліся! Мы ўсе так гаворым — значыцца, гэта праўда! — крычалі яны. — Зараз мы табе раскажам пра сябе, якія мы цудоўныя, калі ты нас слухаеш і можаш перадаць нашы словы Народу Джунгляў, каб у будучым ён звяртаў на нас увагу.

Маўглі з імі не спрачаўся, і сотні малпаў сабраліся на тэрасе паслухаць, як іхнія гаваруны будуць спяваць хвалу Бандар-Логам, і калі балбатухі малпы спыняліся, каб перадыхнуць, астатнія падхоплівалі хорам:

— Гэта праўда, мы ўсе так гаворым!

Маўглі ківаў галавою, міргаў вачамі і падтакваў, калі ў яго пыталіся пра што-небудзь, і галава ў яго кружылася ад шуму.

«Шакал Табакі, мусіць, перакусаў іх усіх, — думаў ён сам сабе, — і яны цяпер пашалелі. Гэта ў іх шаленства, «дзівані». Няўжо яны ніколі не

спяць? Вось зараз гэтае воблачка закрые месяц. Калі яно вялікае, я паспеў бы ўцячы ў цемры. Але я стаміўся».

За гэтым самым воблакам сачылі двое верных сяброў у напаўзасыпаным рове пад гарадской сцяною. Багіра і Каа ведалі, якія небяспечныя малпы, калі іх многа, і чакалі, каб не рызыкаваць дарэмна. Малпы нізашто на свеце не будуць біцца, калі іх менш за сотню супраць аднаго, а ў джунглях мала каму даспадобы такая перавага.

— Я папаўзу да заходняй сцяны, — шапнуў Каа, — і шпарка скачуся па схіле ўніз, там мне будзе лягчэй. Яны, вядома, не кінуцца мне на спіну ўсім гуртам, але ўсё ж...

— Я ведаю, — сказала Багіра. — Калі б Балубыў тут! Але ўсё-такі мы зробім што можам. Як толькі гэтае воблака закрые месяц, я выйду на тэрасу. Яны там аб нечым раяцца між сабой.

— Добрага палявання, — змрочна сказаў Каа і слізгануў да заходняй сцяны.

Яна, як выявілася, была разбурана менш, чым іншыя, і вялізны ўдаў забавіўся, пакуль прабіраўся паміж камянёў. Воблака закрыла месяц, і якраз у тую хвіліну, калі Маўглі думаў, што будзе далей, ён пачуў лёгкія крокі Багіры на тэрасе. Чорная пантэра ўзбегла па схіле амаль без шуму і, не трацячы часу на тое, каб кусацца, раздавала ўдары направа і налева малпам, што сядзелі вакол Маўглі ў пяцьдзесят — шэсцьдзесят разоў. Пачуўся агульны энк перапуду і лютасці, і, у той час як Багіра крочыла па целах малпаў, што качаліся і валтузіліся пад ёю, адна малпа крыкнула:

— Яна тут адна! Заб'ём яе! Заб'ём!

Клубок малпаў, кусаючы, драпаючы, тузаючы і рвучы Багіру, сплёўся над ёю, а пяць ці шэсць малпаў моцна схопілі Маўглі, падцягнулі яго да сцяны альтанкі і ўпіхнулі ў пралом купала. Хлопчык, выхаваны людзьмі, быў бы ўвесь у сіняках, бо падаць яму давялося з вышыні добрых пятнаццаці

футаў, але Маўглі ўпаў так, як вучыў яго падаць Балю, і адразу стаў на ногі.

— Пасядзі тут, — крычалі малпы, — пакуль мы не заб'ём тваіх сяброў! А пасля мы пагуляем з табою, калі Ядавіты Народ пакіне цябе жывым!

— Мы з вамі адной крыві, я і вы! — хуценька шапнуў Маўглі Змяінае Слова.

Ён пачуў шоргат і сыканне наўкол у кучах друзу і для надзейнасці яшчэ раз паўтарыў Змяінае Слова.

— Сссстой ссспакойна, Маленькі Брат, інакш ты падушыш нассс! Мы цябе чуем. Расссссунь-цессся! — сказала некалькі ціхіх галасоў (усе руіны ў Індыі рана ці позна становяцца прытулкам змей, і старая альтанка кішма кішэла кобрамі).

Маўглі стаяў спакойна, глядзеў праз ажурную разьбу і прыслухоўваўся да шуму бойкі чорнай пантэры з малпамі, да крыкаў, мармытаньня, плескачоў і густога, хрыплага кашлю Багіры, якая рвалася і кідалася ўзад і ўперад, задыхаючыся пад кучай малпаў, што наваліліся на яе.

Упершыню за ўсё жыццё Багіра білася не на жыццё, а на смерць.

«Балю павінен быць блізка: Багіра не прыйшла б адна», — падумаў Маўглі і гучна крыкнуў:

— Да вадаёма, Багіра! Скаціся да вадаёма! Скаціся і нырні! Кідайся ў ваду!

Багіра пачула яго; гэты крык сказаў ёй, што Маўглі жывы, і надаў сілы. Яна білася раз'юшана, крок за крокам пракладваючы сабе дарогу да вадаёма. І тут каля падножжа разбуранай сцяны, бліжэй да джунгляў, пачуўся, як гром, баявы покліч Балю. Як ні спяшаўся стары мядзведзь, ён не мог паспець раней.

— Багіра, — крычаў ён, — я тут! Я лезу наверх! Я спяшаюся! Камяні выслізгваюць у мяне з-пад ног! Дайце толькі да вас дабрацца, о вы, подлыя Бандар-Логі!

Мядзведзь, сапучы, ускараскаўся на тэрасу і знік пад хваляй малпаў, што рынуліся на яго, але

тут жа прысеў на кукішкі, расставіў пярэднія лапы і згроб імі столькі малпаў, колькі мог утрымаць. Потым пасыпаліся раўнамерныя ўдары — плясь-плясь-плясь! — з цмоканнем, быццам пліцы білі па вадзе. Шум падзення і ўсплёск казалі Маўглі, што Багіра прабілася да вадаёма, куды малпы не маглі палезці за ёю. Пантэра ляжала ў вадзе, выставіўшы толькі галаву, і прагна хапала ротам паветра, а малпы стаялі ў тры рады на чырвоных прыступках і падскаквалі ад злосці на месцы, гатовыя накінуцца на яе з усіх бакоў разам, калі яна выйдзе з вады на дапамогу Балю.

Вось менавіта тады Багіра ўзняла мокры падбародак і ў роспачы крыкнула, заклікаючы на дапамогу Змяіны Народ:

— Мы з вамі адной крыві, я і вы!

Яна думала, што ў апошнюю хвіліну Каа збаяўся. Нават Балю на краі тэрасы, ледзь дыхаючы пад малпамі, што наваліліся на яго, не мог стрымаць усмешкі, калі пачуў, што чорная пантэра просіць дапамогі.

Каа толькі што пераваліўся цераз заходнюю сцяну і так моцна грывнуўся аб зямлю, што вялізны камень зваліўся ў роў. Каа і не збіраўся адступаць. Ён два разы скруціўся і раскруціўся, каб праверыць, наколькі кожны фут яго доўгага цела падрыхтаваны да бою. Тым часам Балю не пераставаў біцца, і малпы верашчалі над вадаёмам вакол Багіры, і кажан Манг, лятаючы ўзад і ўперад, разносіў па джунглях весткі пра вялікую бітву, так што затрубіў нават дзікі слон Хатхі. Далёка ў лесе прачнуліся паасобныя чародкі малпаў і памчаліся па верхавінах дрэў да Халодных Бярлогаў, на дапамогу сваякам, і шум бою пабудзіў дзённых птушак на шмат міль навакол. Тады Каа рушыў шпарка, напразткі, ахоплены прагай забіваць. Уся сіла ўдава — у цяжкім удары галавой, падвоеным сілай і цяжарам усяго цела. Калі вы можаце ўявіць сабе кап'ё, або таран, або молат вагою амаль паўтоны, кіруемы спакойным, раз-

важлівым розумам, што жыве ў яго ручцы, вы можаце сабе ўявіць, які быў Каа ў баі. Удаў даўжынёю чатыры ці пяць футаў можа збіць з ног чалавека, калі ўдарыць яго галавою ў грудзі, а Каа, як вам вядома, меў ажно трыццаць футаў. Першы ўдар, нацэлены прама ў гушчу малпаў, што акружылі Балю, быў нанесены моўчкі, з закрытым ротам, а другога ўдару не спатрэбілася. Малпы кінуліся ўроссып з крыкам:

— Каа! Гэта Каа! Уцякайце! Уцякайце!

Не адно пакаленне малпаў выходзіла ў страху перад удавам і паводзіла сябе як след, бо наслухалася ад старэйшых расказаў пра Каа, начнога злодзея, які ўмеў праслізнуць сярод галін гэтак жа бяшумна, як расце мох, і выкрасці самую дужую малпу; пра старога Каа, які ўмеў прыкідвацца сухім суком або гнілым пнём, так што самыя мудрыя ні аб чым не здагадваліся да таго часу, пакуль гэты сук не хапаў іх. Малпы баяліся Каа больш за ўсё на свеце, бо ніводная з іх не ведала межаў яго сілы, ніводная не асмельвалася зірнуць яму ў вочы і ніводная не выйшла жывою з яго абдымкаў. І таму, калоцячыся ад жаху, малпы кінуліся на сцены і на дахі дамоў, а Балю з палёгкай глыбока ўздыхнуў. Поўсьць у яго была куды гусцейшая, чым у Багіры, але і ён даволі-такі нацяпеўся ў баі. І тут Каа ўпершыню разявіў пашчу, сыкнуў адно доўгае свістлівае слова, і малпы, што далёка ў лесе спяшаліся на дапамогу да Халодных Бярлогаў, замерлі на месцы і задрыжалі так моцна, што галіны пад іх цяжарам сагнуліся і затрашчалі. Малпы на сценах і на дахах дамоў перасталі крычаць, у горадзе зрабілася ціха, і Маўглі пачуў, як Багіра ацепвае мокрыя бакі, пасля таго як выйшла з вадаёма. Потым зноў узняўся шум. Малпы палезлі вышэй на сцены, учапіліся за шпіль вялізных каменных ідалаў і вішчалі, скачучы па зубчастых сценах, а Маўглі прытанцоўваў на месцы, прыпаў вокам да ажурнай разьбы і пачаў вухкаць, як сава, выказваючы гэтым сваю пагарду і насмешку.

— Дастанем дзіцця з пасткі, я больш не магу! — цяжка дыхаючы, сказала Багіра. — Возьмем дзіцця і ўцякайма. Хаця б яны зноў не напалі!

— Яны не крануцца з месца, пакуль я не загадаю ім. Ссстойце на месцы! — ськнуў Каа, і навокал зноў зрабілася ціха. — Я не мог прыйсці раней, Сясстра, але мне здалася, што я чую твой покліч, — сказаў ён Багіры.

— Я... я, можа, і клікала цябе ў разгар бою, — адказала Багіра. — Балю, ты паранены?

— Не ведаю, як гэта яны не разарвалі мяне на сотню маленькіх мядзведзяў, — сказаў Балю, спаважна атрасаючы адну лапу за другой. — Ооу! Мне баліць! Каа, мы абавязаны табе жыццём, мы з Багірай...

— Гэта дробязь. А дзе ж чалавечак?

— Тут, у пастцы! Я не магу вылезці! — крыкнуў Маўглі.

Над яго галавой закругляўся купал, які абваліўся якраз пасярэдзіне.

— Забарыце яго адсюль! Ён танцуе, як паўлін Мор! Ён перадушыць нагамі нашых дзяцей! — сказалі знізу кобры.

— Ха! — засмяяўся Каа. — У яго ўсюды сябры, у гэтага чалавечка. Адыдзіся падалей, чалавечак, а вы схавайцеся, о Ядавіты Народ! Зараз я прабу сцяну.

Каа як след прыгледзеўся і знайшоў пачарнелую расколіну ў мармуровай разьбе, там, дзе сцяна была найбольш разбурана, разы два-тры злёгка адпхінуўся галавой, прымерваючыся, потым прыўзняўся на шэсць футаў над зямлёй і стукнуў з усяе сілы дзесяць разоў запар. Мармуровыя карункі трэснулі і рассыпаліся воблакам пылу і смецця. Маўглі выскачыў у пралом, кінуўся на зямлю паміж Багірай і Балю і абняў абаіх за шыю.

— Ты не паранены? — спытаў Балю, ласкава абдымаючы Маўглі.

— Мяне пакрыўдзілі, я галодны і ўвесь у сіня-

ках. Але як моцна яны вас пашкуматалі, сябры мае! Вы ўсе ў крыві!

— Не адны мы,— сказала Багіра, аблізваючыся і пазіраючы на трупы малпаў на тэрасе і вакол вадаёма.

— Гэта дробязі, усё дробязі, калі ты жывы і здаровы, о мая гордасць, найлепшае з жабянятак! — прахныкаў Балю.

— Пра гэта мы пагаворым пасля,— сказала Багіра суха, што зусім не спадабалася Маўглі.— Аднак тут Каа, якому мы з Балю абавязаны перамогай, а ты — жыццём. Падзякуй яму, як належыць паводле нашых звычаяў, Маўглі.

Маўглі павярнуўся і ўбачыў, што над ім пагой дваецца галава вялізнага ўдава.

— Дык гэта і ёсць чалавечак? — сказаў Каа.— Скура ў яго вельмі гладкая, і ён падобны на Бандар-Логаў. Глядзі, каб я не палічыў цябе за малпу як-небудзь у цемры, пасля таго як я змяню сваю скуру.

— Мы з табой адной крыві, ты і я,— адказаў Маўглі.— Сёння ты вярнуў мне жыццё. Мая здабыча будзе тваёй здабычай, калі ты прагаладаешся, о Каа!

— Дзякуй, Маленькі Брат,— сказаў Каа, хоць вочы яго смяліся.— А што можа забіць такі храбры паляўнічы? Я прашу дазволу паўзці за ім, калі ён выправіцца на паляванне.

— Сам я не забіваю, я яшчэ малы, але я заганяю коз для тых, каму яны патрэбны. Калі захочаш есці, прыходзь да мяне і пабачыш, праўда гэта ці не. У мяне скрытныя рукі,— ён выставіў іх уперад,— і калі ты трапіш у пастку, я змагу сплаціць доўг і табе, і Багіры, і Балю. Добрага палявання вам усім, настаўнікі мае!

— Цудоўна сказана!— прабурчаў Балю, бо Маўглі дзякаваў як належыць.

Удаў паклаў на хвіліну сваю галаву на плячо Маўглі.

— Храбрае сэрца і пачцівая гаворка,— сказаў

ён.— З імі ты далёка пойдзеш у джунглях. А цяпер выпраўляйся адсюль хутчэй разам са сваімі сябрамі. Ідзі спаць, бо неўзабаве зойдзе месяц, а табе не трэба бачыць тое, што тут будзе.

Месяц заходзіў за ўзгоркамі, і рады малпаў, што, калоцячыся ад страху, туліліся на сценах і вежах, нагадвалі рваныя хістка-зменлівыя махры. Балу спусціўся да вадаёма напіцца, а Багіра пачала вылізваць сваё футра. І тут Каа выпаўз на сярэдзіну тэрасы, гучна ляснуў сківіцамі, закрываючы пашчу, і ўсе малпы ўтаропіліся на яго.

— Месяц заходзіць,— сказаў ён.— Ці дастаткова святла, ці добра вам відаць?

Па сценах пранёсся стогн, быццам вецер уздыхнуў у вяршалінах дрэў:

— Нам відаць, о Каа!

— Цудоўна! Пачнём жа танец Каа — Танец Голладу. Сядзіце спакойна і глядзіце!

Ён двойчы ці тройчы скруціўся ў вялікае двойное і трайнае кальцо, пагойдваючы галавой справа налева. Потым пачаў вырабляць петлі, і васьмёркі, і мяккія, расплывістыя трохвугольнікі, якія пераходзілі ў квадраты і пяцівугольнікі, не спыняючыся, не спяшаючыся і не перастаючы ні на хвіліну ціха гусці. Рабілася ўсё цямней і цямней, і напаследак ужо не відаць было, як раскручваецца і скручваецца Каа, чуваць было толькі, як шапаціць яго лускавінне.

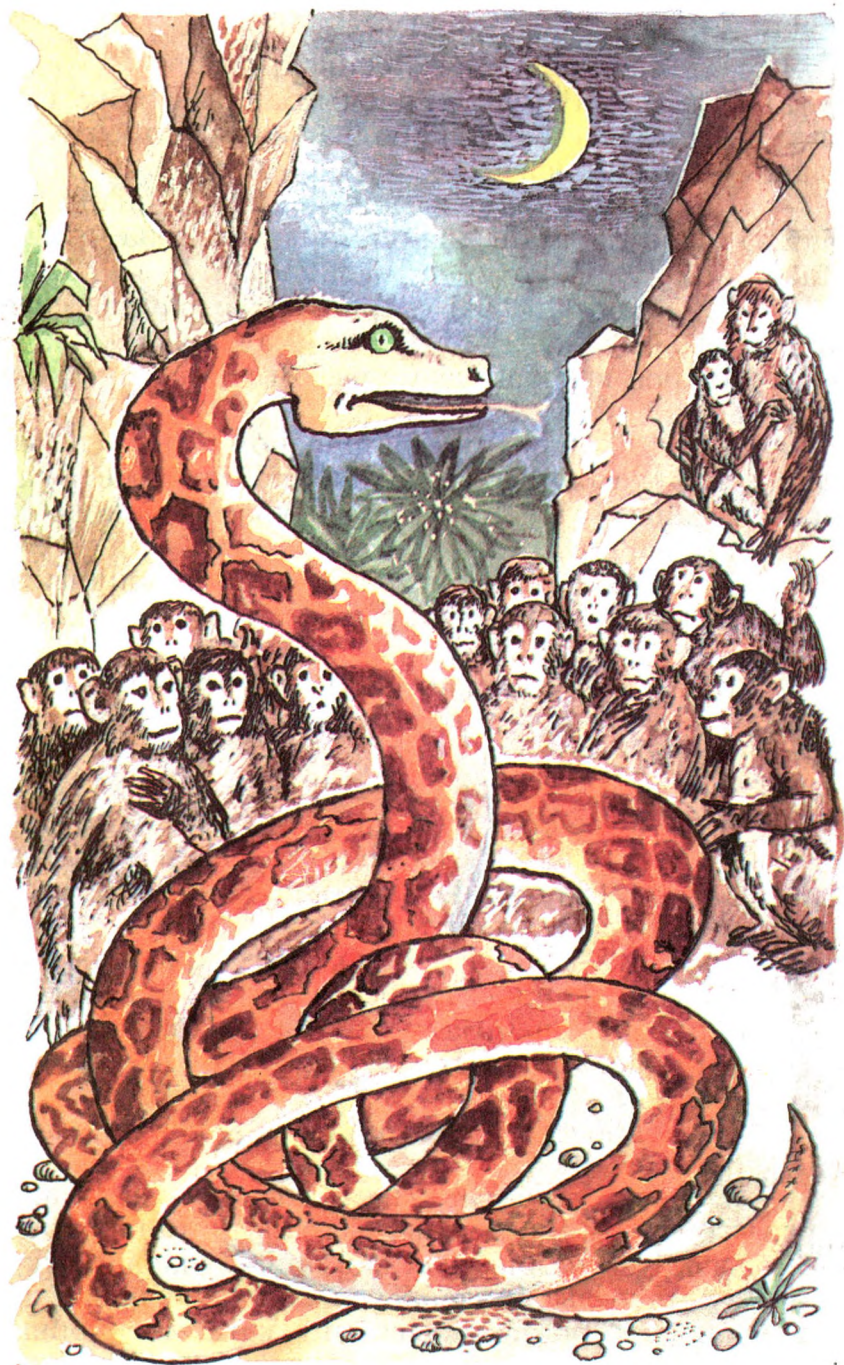
Балу і Багіра быццам скамянелі, натапырылі поўсць і глуха бурчалі, а Маўглі глядзеў і дзівіўся.

— Бандар-Логі,— пачуўся нарэшце голас Каа,— можаце вы варухнуць рукой або нагой без майго загаду? Адказвайце.

— Без твайго слова мы не можам варухнуць ні рукой, ні нагой, о Каа!

— Цудоўна! Падыдзіце на адзін крок бліжэй да мяне!

Рады малпаў бездапаможна хіснуліся ўперад, і Балу з Багірай міжвольна зрабілі крок уперад разам з імі.

— Бліжэй! — сыкнуў Каа.

І малпы зрабілі яшчэ адзін крок.

Маўглі паклаў рукі на плечы Багіры і Балю, каб павесці іх прэч адсюль, і абодва звяры ўздрыгнулі, быццам прачнуліся.

— Не здымай рукі з майго пляча,— шапнула Багіра,— не здымай, інакш я пайду... пайду да Каа. А-ах!

— Гэта ўсяго толькі стары Каа вырабляе свае кругі ў пыле,— сказаў Маўглі.— Хадзем адсюль.

І ўсе тое выслізнулі ў пралом сцяны і пайшлі ў джунглі.

— Уу-х! — уздыхнуў Балю, зноў апынуўшыся сярод нерухомах дрэў.— Ніколі больш не буду прасіць дапамогі ў Каа! — І ён увесь скалануўся з галавы да ног.

— Каа ведае больш за нас,— уся калоцячыся, сказала Багіра.— Яшчэ крышку, і я падалася б проста да яго ў пашчу.

— Шмат хто пойдзе туды, перш чым месяц узйдзе яшчэ раз,— адказаў Балю.— Ён добра папалюе — на свой лад.

— Але што ўсё гэта азначае? — спытаў Маўглі, які нічога не ведаў пра гіпнатычную сілу змяі.— Я толькі бачыў вялікую змяю, якая выпісвала для чагосьці кругі па зямлі, пакуль не сцямнела. І нос у Каа быў увесь разбіты. Ха-ха!

— Маўглі,— сярдзіта сказала Багіра,— нос ён разбіў, ратуючы цябе, гэтак жа як мае вушы, бакі і лапы, плечы і шыя Балю былі пакусаны, калі мы ратавалі цябе. Балю і Багіры цяжка будзе хадзіць на паляванне.

— Гэта дробязі,— сказаў Балю.— Затое дзіцяня зноў з намі!

— Праўда, але гэта нам дорага каштавала: праз яго мы былі зранены, патрацілі столькі часу, не схадзілі на паляванне, заплацілі ўласнай шкурай — у мяне выскублена ўся спіна — і нават нашым гонарам. Бо, не забывай пра гэта, мне, чорнай пантэры, давялося прасіць дапамогі ў Каа, і мы

з Балу страцілі розум, як малыя птушаняты, калі ўбачылі Танец Голаду. А ўсё таму, што ты гуляў з Бандар-Логамі!

— Праўда, усё гэта праўда,— сказаў Маўглі засмучана.— Я кепскае дзіцяня, і ў жываце ў мяне горка.

— Мф! Што гаворыць Закон Джунгляў, Балу?

Балу зусім не хацеў новых непрыемнасцей для Маўглі, але з Законам не жартуюць, і таму ён прабурчаў:

— Гора не вызваляе ад пакарання. Толькі не забудзь, Багіра, што ён яшчэ малы!

— Не забуду. Але ён нарабіў бяды, і цяпер трэба яго набіць. Маўглі, што ты на гэта скажаш?

— Нічога! Я вінаваты. А вы абое паранены. Гэта толькі справядліва.

Багіра дала яму з дзесятак плескачоў, лёгенькіх, на думку пантэры (яны нават не разбудзілі б яе ўласнае дзіцяня), але для сямігадовага хлопчыка гэта была суровая лушчоўка, ад якой кожны рад быў бы пазбавіцца. Калі ўсё скончылася, Маўглі чхнуў і моўчкі падняўся на ногі.

— А цяпер,— сказала Багіра,— залазь мне на спіну, Маленькі Брат, і мы рушым дадому.

Адным з прывабных бакоў Закону Джунгляў з'яўляецца тое, што пасля пакарання заканчваюцца ўсе разлікі. Пасля яго не бывае ніякіх прыдзірак.

Маўглі апусціў галаву на спіну Багіры і заснуў так моцна, што нават не прагнуўся, калі яго паклалі на зямлю ў роднай бярлозе.

«ТЫГР, ТЫГР!»

Пасля бойкі на Скале Рады Маўглі пайшоў з воўчага логавы і спусціўся ўніз, да палеткаў, дзе жылі людзі, але не застаўся там — джунглі былі занадта блізка, а ён ведаў, што на Радзе нажыў сабе не аднаго лютага ворага. І таму ён пабег далей, трымаючыся дарогі па дне даліны, і адмахаў каля дваццаці міляў роўнай рыссю, пакуль не дабраўся да мясцін, якіх яшчэ не ведаў. Тут пачыналася шырокая раўніна, усыпаная скаламі і зрэзаная ярамі. На адным краі раўніны стаяла маленькая вёсачка, з другога канца густыя джунглі дугой падыходзілі да самага выгану і адразу абрываўся, быццам зрэзаная матыкай. Па ўсёй раўніне пасвіліся каровы і буйвалы, і хлопчыкі, што пільнавалі статак, убачыўшы Маўглі, уцяклі з крыкам, а бяздомныя рудыя сабакі, якіх заўсёды многа каля кожнай індыйскай вёскі, узялі брэх. Маўглі пайшоў далей, бо быў галодны, і калі дайшоў да вясковай аколiцы, дык убачыў, што вялікі цярновы куст, якім на змярканні загароджваюць вароты, адсунуты ўбок.

— Гм! — сказаў Маўглі (ён не ўпершыню натыкаўся на такія загароды ў час сваіх начных выла-

зак у пошуках ежы). — Значыцца, людзі і тут баяцца Народа Джунгляў!

Ён сеў каля варотаў, і як толькі за вароты выйшаў чалавек, усхапіўся на ногі, разявіў рот і паказаў на яго пальцам, паказаў, што хоча есці. Чалавек паглядзеў на яго, пабег назад па адзінай вясковай вуліцы і паклікаў жраца — высокага і тоўстага чалавека, апранутага ва ўсё белае, з чырвоным і жоўтым знакам на лбе. Жрэц падышоў да варотаў, а за ім прыбегла не менш сотні жыхароў вёскі: яны вылуплівалі вочы, балбаталі, крычалі і паказвалі на Маўглі пальцамі.

«Якія яны няветлівыя, гэтыя людзі! — сказаў сам сабе Маўглі. — Толькі шэрыя малпы гэтак сябе паводзяць». І, адкінуўшы назад свае доўгія валасы, ён панура зірнуў на натоўп.

— А чаго тут баяцца? — сказаў жрэц. — Бачыце знакі ў яго на руках і нагах? Гэта воўчыя ўкусы. Ён воўчы прыёмш і прыбег да нас з джунгляў.

Гуляючы з Маўглі, ваўчаняты даволі часта кусалі яго мацней, чым хацелі, і рукі і ногі хлопчыка былі спрэс усыпаны белымі шрамамі. Але Маўглі ніколі ў жыцці не назваў бы гэтыя шрамы ўкусамі: ён добра ведаў, якія бываюць сапраўдныя ўкусы.

— Вой! Вой! — казалі ў адзін голас дзве-тры кабеты. — Увесь пакусаны ваўкамі, бедненькі! Прыгожы хлопчык. Вочы ў яго, як агеньчыкі. Дапраўды, Месуа, ён вельмі падобны на твайго сына, якога схаліў тыгр.

— Дайце мне зірнуць, — сказала жанчына з цяжкімі медзянымі бранзалетамі на запясцях і шчыкалатках і, пазіраючы з-пад далоні, паглядзела на Маўглі. — Ага, вельмі падобны! Ён худзейшы, затое з твару выліты мой сын.

Жрэц быў чалавек хітры і ведаў, што муж Месуі — адзін з найпершых вясковых багацеяў. І таму ён узняў вочы да неба і ўрачыста прамовіў:

— Што джунглі ўзялі, тое джунглі і аддалі. Вазьмі хлопчыка да сябе ў дом, сястра мая, і не

забывайся аказваць пашану жрацу, перад якім адкрыта ўся будучыня чалавека.

«Клянуся буйвалам, які выкупіў мяне, — паду-маў Маўглі, — усё гэта вельмі нагадвае тое, як мяне аглядала Чарада! Што ж, калі я чалавек, дык буду чалавекам».

Натоўп расступіўся, і жанчына зрабіла Маўглі знак, каб ён ішоў за ёю ў хаціну, дзе стаяў чырвоны лакіраваны ложкак. А яшчэ там было шмат рэчаў: вялікая гліняная пасудзіна для збожжа, аздобленая пацешным выпуклым узорам, з паўтузін медных кацялкоў для прыгатавання ежы, бажок у маленькай нішы і на сцяне — сапраўднае люстэрка, якое можна купіць на вясковым кірмашы за восем цэнтаў.

Жанчына дала Маўглі ўволю малака і кавалачак хлеба, потым паклала руку яму на галаву і зазірнула ў вочы; ёй усё-такі думалася, што, магчыма, гэта і сапраўды яе родны сын вярнуўся з джунгляў, куды яго знёс тыгр. І яна паклікала:

— Натху! О Натху!

Маўглі нічым не паказаў, што гэтае імя яму знаёма.

— Хіба ты забыўся пра той дзень, калі я падарыла табе новыя чаравікі? — Яна дакранулася да яго ступні, цвёрдай, амаль як рог. — Не, — сказала яна засмучана, — гэтыя ногі ніколі не ведалі чаравікаў. Але ты вельмі падобны на майго Натху і будзеш маім сынам.

Маўглі зрабілася нядобра, бо ён дагэтуль ніколі не бываў у чалавечым доме. Але, паглядзеўшы на саламяную страху, хлопчык убачыў, што зможа яе разабраць, калі захоча выбрацца на волю, і што акно не замыкаецца.

«Якая карысць быць чалавекам, калі не разумеш чалавечай гаворкі? — сказаў ён сам сабе. — Тут я гэтакі ж дурны і нямы, як чалавек у нас у джунглях. Трэба навучыцца іхняй мове».

Нездарма, жывучы з ваўкамі, ён навучыўся пераймаць баявы покліч аленяў у джунглях і рох-

канне дзікоў. Як толькі Месуа гаварыла якое-небудзь слова, Маўглі вельмі падобна паўтараў яго за ёю і яшчэ да змяркання завучыў назвы шмат якіх рэчаў у хаціне.

Надышоў час спаць, але Маўглі нізашто не хацеў лажыцца ў хаціне, падобнай на пастку для пантэры, і калі зачынілі дзверы, ён выскачыў у акно.

— Не чапай яго, — сказаў муж Месуі. — Не забывайся, што ён яшчэ ніколі не спаў на ложку. Калі ён і праўда пасланы нам замест сына, ён нікуды не ўцячэ.

І Маўглі расцягнуўся сярод высокай чыстай травы на краі поля. Але не паспеў ён заплюшчыць вочы, як нечы мяккі шэры нос штурхнуў яго ў шыю.

— Фу! — сказаў Шэры Брат (гэта быў старэйшы з дзіцянят Маці Ваўчыхі). — Варта было дзеля гэтага бегчы за табою дваццаць міляў! Ад цябе пахне дымам і хлявом — зусім як ад чалавека. Прачніся, Маленькі Брат, я прынёс табе навіны.

— Ці ўсе здаровы ў джунглях? — спытаў Маўглі, абдымаючы яго.

— Усе, апрача ваўкоў, якіх абсмаліла Чырвоная Кветка. Цяпер слухай. Шэр-Хан пайшоў на паляванне ў далёкія лясы, пакуль не загоіцца яго шкура, — ён увесь у апёках. Ён пакляўся, што кіне твае косці ў раку, як вернецца.

— Ну, гэта мы яшчэ пабачым. Я таксама ў сім-тым пакляўся. Аднак навіны заўсёды прыемна па-чуць. Я стаміўся сёння, вельмі стаміўся ад усяго новага, Шэры Брат, але ты мне заўсёды раскажвай, што ведаеш новага.

— Ты не забудзешся, што ты воўк? Людзі не прымусяць цябе забыцца пра нас? — трывожна спытаў Шэры Брат.

— Ніколі! Я ніколі не забуду, што люблю цябе і ўсіх у нашай пячоры. Але не забуду і таго, што мяне прагналі з Чарады...

— ...і што цябе могуць прагнаць з другой чара-

ды, Маленькі Брат. Людзі ёсць людзі, і гаворка іх падобная на гаворку жаб у сажалцы. Калі я прыйду сюды зноў, буду чакаць цябе ў бамбуку на краі выгану.

На працягу трох месяцаў пасля гэтай ночы Маўглі амаль не выходзіў за вясковыя вароты, гэтак ён быў заняты вывучэннем характару і звычак людзей. Перш за ўсё яму давялося надзець павязку вакол бёдраў, што вельмі яму замінала, потым, незразумела навошта, навучыцца лічыць грошы, потым араць зямлю, у чым ён не бачыў карысці. Вясковыя дзеці ўвесь час дражнілі яго. На шчасце, Закон Джунгляў навучыў Маўглі стрымлівацца, бо ў джунглях ад гэтага залежыць жыццё. Але калі дзеці дражнілі яго за тое, што ён не хацеў гуляць з імі або запускаць змея, або за тое, што ён не так вымаўляў якое-небудзь слова, адна толькі думка, што ганебна для паляўнічага забіваць маленькіх, бездапаможных дзіцянят, не дазваляла яму схіпіць і разарваць іх напалам.

Маўглі сам не ведаў сваёй сілы. У джунглях ён адчуваў сябе куды слабейшым за звяроў, а ў вёсцы людзі казалі, што ён дужы, як бугай. Ён не разумеў, што такое страх, і калі вясковы жрэц сказаў яму, што бог у храме разгневаецца на Маўглі, калі ён будзе красці ў жраца салодкія плады манга, Маўглі схіпіў статую бажка, прывалок яе да жраца ў дом і папрасіў зрабіць так, каб бог разгневаўся і Маўглі можна было б пабіцца з ім. Спакуса была вялікая, але жрэц не даў ходу гаворцы, а мужу Месуі давялося заплаціць нямала серабра, каб супакоіць бога.

Апрача таго, Маўглі зусім не разбіраўся ў той розніцы паміж людзьмі, якую стварае каста. Калі асёл ганчара зваліўся ў яму, Маўглі выцягнуў яго за хвост і дапамог скласці гаршкі для адпраўкі на рынак у Канхівару. Гэта было ўжо зусім кепска, бо ганчар належаў да ніжэйшай касты, а пра асла і гаварыць няма чаго. Калі жрэц пачаў сварыцца на Маўглі, той прыгразіў, што пасадзіць і яго на

асла, і жрэц сказаў мужу Месуі, што сама лепш — як найхутчэй знайсці Маўглі які-небудзь занятак. Пасля гэтага вясковы стараста загадаў Маўглі ісці заўтра раніцай на пашу пільнаваць буйвалаў. Больш за ўсіх быў задаволены гэтым Маўглі. У той жа вечар, лічачы сябе ўжо на службе ў вёскі, ён далучыўся да гурту, што збіраўся кожны вечар на каменнай пляцоўцы пад вялікай смакоўніцай. Гэта быў вясковы клуб, куды сыходзіліся пакурыць і стараста, і цырульнік, і вартаўнік, якія ведалі ўсе да адной вясковыя плёткі, і стары Балдзео, вясковы паляўнічы, што меў англійскі мушкет. Малпы сядзелі і гаманілі на верхніх галінах смакоўніцы, а ў нары пад пляцоўкай жыла кобра, якой кожны вечар ставілі сподачак малака, бо яна лічылася свяшчэннай. Старыя садзіліся вакол дрэва, гаманілі да позняй ночы і курылі тытунь з вялікіх кальянаў. Яны расказвалі дзівосныя гісторыі пра людзей, багоў і здані, а Балдзео расказваў яшчэ больш дзівосныя гісторыі пра звычкі звяроў у джунглях, так што ў хлопчыкаў, што сядзелі за кругам, дух займала. Больш за ўсё расказвалі пра звяроў, бо джунглі падыходзілі да самай вёскі. Алёні і дзікія травілі пасевы, і час ад часу ў змроку тыгр хапаў чалавека на вачах ва ўсіх, ледзь не каля саменькіх вясковых варотаў.

Маўглі, які, вядома, добра ведаў тое, пра што тут расказвалі, закрываў твар рукамі, каб ніхто не бачыў, як ён смяецца. Балдзео, паклаўшы мушкет на калені, пераходзіў ад адной дзівоснай гісторыі да другой, а ў Маўглі трэсліся плечы ад смеху.

Балдзео расказваў пра тое, што тыгр, які схапіў сына Месуі, быў прыэварацень і што ў яго ўсялілася душа злоснага старога ліхвяра, які памёр некалькі гадоў назад...

— І гэта праўда, я ведаю, — казаў ён, — бо Пуран Дас заўсёды кульгаў. Яму выцялі нагу ў час бунту, калі спалілі ўсе яго рахункавыя кнігі, а той тыгр, пра якога я гавару, таксама кульгае: яго лапы пакідаюць няроўныя сляды.

— Праўда, праўда, так яно і ёсць! — пацвердзілі сівабародыя, дружна ківаючы галовамі.

— Няўжо ўсе вашы байкі — такая старая парахня? — сказаў Маўглі. — Гэты тыгр кульгае таму, што нарадзіўся кульгавы, як усе ведаюць. Балбатаць, нібыта душа ліхвяра жыве ў зверы, які заўсёды быў баязлівейшы за шакала, могуць толькі малыя дзеці.

Балдзео на хвіліну знямеў ад здзіўлення, а стараста вылупіў вочы.

— Ого! Гэта ж хлапчук з джунгляў! — сказаў Балдзео. — Калі ўжо ты такі разумны, тады лепей занясі шкуру гэтага тыгра ў Канхівару — урад прызначыў сто рупій за яго галаву. А яшчэ лепш памаўчы, калі гавораць старэйшыя.

Маўглі ўстаў, збіраючыся пайсці.

— Увесь вечар я ляжаў тут і слухаў, — абазваўся ён, азірнуўшыся цераз плячо, — і за ўвесь час, апроча аднаго ці двух разоў, Балдзео не сказаў ні слова праўды пра джунглі, а яны ж у яго за парогам. Як жа я магу паверыць казкам пра багоў, здані і нядобрых духаў, якіх ён нібыта бачыў?

— Гэтаму хлопчыку даўно пара ісці да статка, — сказаў стараста.

А Балдзео пыхкаў і чмыхаў, абураны грубіянствам Маўглі.

У шмат якіх індыйскіх вёсках хлопчыкі з раніцы выганяюць кароў і буйвалаў на пашу, а ўвечары прыганяюць іх назад, і тыя самыя буйвалы, якія затапталі б белага чалавека насмерць, дазваляюць біць і паганяць сябе дзецям, якія ледзь дастаюць ім да мысы. Пакуль хлопчыкі трымаюцца каля буйвалаў, ім не пагражае ніякая небяспека — нават тыгр не асмеліцца напасці на цэлы статак. Але калі яны адыдуцца збіраць кветкі або лавіць яшчарак, іх можа схапіць тыгр.

На досвітку Маўглі праехаў па вясковай вуліцы, седзячы на спіне Рамы, самага вялікага буйвала ў статку. Сіне-шэрыя буйвалы з доўгімі, загнутымі назад рагамі і дзікаватым позіркам адзін за

другім выбіраліся з хлявоў і ішлі за важаком Рамам, і Маўглі даў зразумець астатнім хлопчыкам, што гаспадар тут ён. Ён малаціў буйвалаў доўгай адшліфаванай бамбукавай палкай і сказаў аднаму з хлопчыкаў, якога звалі Камія, што праедзе далей з буйваламі, а хлопчыкі няхай пасуць кароў без яго і ні ў якім разе не адлучаюцца ад статка.

Індыйская паша — гэта адны камяні, кусты, пучкі калючай травы і неглыбокія яры, па якіх разыходзіцца і хаваецца статак. Буйвалы звычайна трымаюцца паблізу балотаў, дзе шмат мулу, і цэлымі гадзінамі ляжаць і грэюцца ў гарачай ад сонца гразі. Маўглі прыгнаў статак на той край раўніны, дзе Вайнганга выходзіць з джунгляў, саскочыў з шыі Рамы, падбег да бамбукавага гаёчка і знайшоў там Шэрага Брата.

— Ага,— сказаў Шэры Брат,— я ўжо шмат дзён чакаю цябе тут. Навошта табе гэтая важданіна са статкам?

— Так мне загадалі,— сказаў Маўглі.— Пакуль што я вясковы пастух. А дзе Шэр-Хан?

— Ён вярнуўся ў гэтыя мясціны і доўга падпільноўваў цябе тут. Цяпер ён зноў пайшоў адсюль, бо дзічыны мала. Ён хоча забіць цябе.

— Цудоўна! — сказаў Маўглі.— Пакуль яго тут няма, ты або хто-небудзь з чатырох братоў павінен сядзець на гэтай скале, каб я цябе бачыў, калі выходжу з вёскі. Калі ён вернецца, чакайце мяне ў яры пасярод раўніны, пад дрэвам дхак. Няма чаго лезці ў самую пашчу Шэр-Хану.

Пасля гэтага Маўглі выбраў цяністую мясцінку і заснуў, а буйвалы пасвіліся вакол яго. Пасвіць жывёлу ў Індыі — занятак для гультаёў. Каровы пераходзяць з месца на месца і жуюць, потым кладуцца, потым зноў ідуць далей і нават не рыкаюць. Яны толькі чмыхаюць, а буйвалы вельмі рэдка гавораць што-небудзь. Яны заходзяць у мулістыя затокі адзін за другім і залазяць у гразь па самую мысу, так што відаць толькі нос ды сінія, нібы фарфоровыя, вочы, і ляжаць там, як калоды.

Нагрэтыя сонцам скалы быццам бруяцца ад спёкі, і пастушкі чуюць, як каршун (заўсёды ўсяго адзін) нябачна пасвіствае ў іх над галавой, і ведаюць, што, калі хто-небудзь з іх памрэ або здохне карова, гэты каршун зляціць уніз, і суседні каршун за шмат міляў адсюль убачыць, як той спусціўся, і таксама паляціць за ім, а потым яшчэ адзін і яшчэ, так што ледзь толькі паспее хто-небудзь памерці, як дваццаць галодных каршуноў з'яўляюцца невядома адкуль. Хлопчыкі дрэмлюць, працянаюцца і зноў засынаюць, плятуць маленькія кошыкі з сухой травы і саджаюць у іх конікаў; а то зловяць двух багамолаў і прымушаюць іх біцца; а то нанізваюць пацеркі з чырвоных і чорных лясных арэхаў, або глядзяць, як яшчарка грэецца на сонцы, або як змяя каля лужыны палюе на жабу. Потым яны спяваюць доўгія, працяжныя песні з дзіўнымі пералівамі ў канцы, і дзень здаецца ім даўжэйшым, чым усё жыццё іншым людзям. А другі раз вылепяць палац або храм з гліны з фігуркамі людзей, коней і буйвалаў, уставяць трыццацікі людзям у рукі, нібыта гэта ўладарныя князі, а астатнія фігуркі — іхныя войскі, або нібыта гэта багі, а астатнія ім моляцца. Потым надыходзіць вечар, дзеці склікаюць статак, і буйвалы адзін за другім падымаюцца з густой гразі з шумам гарматнага стрэлу, і ўвесь статак цягнецца гужам цераз шэрую раўніну назад, да мігатлівых агеньчыкаў вёскі.

Дзень за днём вадзіў Маўглі буйвалаў да мулістых затокаў, дзень за днём бачыў Шэрага Брата на раўніне (і таму ведаў, што Шэр-Хан яшчэ не вярнуўся), дзень за днём ён ляжаў у траве, прыслухоўваўся да гукаў вакол сябе і думаў пра ранейшае жыццё ў джунглях. Калі б Шэр-Хан спатыкнуўся сваёй кульгавай лапай дзе-небудзь у зарасніку на беразе Вайнгангі, Маўглі пачуў бы яго гэтымі доўгімі ціхімі ранкамі.

Надышоў нарэшце дзень, калі Маўглі не ўбачыў Шэрага Брата на дамоўленым месцы, і, за-

смяўшыся, ён пагнаў буйвалаў да яра пад дрэвам дхак, якое было ўсё ўсыпана залаціста-чырвонымі кветкамі. Там сядзеў Шэры Брат, і кожны валасок на яго спіне тырчаў дыбам.

— Ён хаваўся цэлы месяц, каб збіць цябе са следу. Учора ўночы ён перайшоў горы разам з Табакі і цяпер ідзе па гарачых слядах за табою,— сказаў воўк, цяжка дыхаючы.

Маўглі нахмурыўся:

— Я не баюся Шэр-Хана, але Табакі вельмі хітры.

— Не бойся,— сказаў Шэры Брат і злёгка аблізнуў губы.— Я сустрэў Табакі на досвітку. Цяпер ён расказвае ўсе свае хітрыкі каршунам. Але, перш чым я зламаў яму хрыбет, ён усё расказаў мне. Шэр-Хан мае намер чакаць цябе сёння ўвечары каля вясковых варотаў, толькі цябе і нікога іншага. А цяпер ён залёг у вялікім перасохлым яры каля ракі.

— Еў ён сёння ці выйшаў на паляванне з пустым страўнікам? — спытаў Маўглі, таму што ад адказу залежала яго жыццё або смерць.

Ён зарэзаў свінню на досвітку, а цяпер яшчэ і напіўся ўдосталь. Не забудзь, што Шэр-Хан не можа прабыць і аднаго дня без яды нават дзеля помсты.

— О ёлупень, ёлупень! Дурань з дурняў! Наеўся ды яшчэ і напіўся і думае, што я буду чакаць, пакуль ён выспіцца! Дык дзе ж ён залёг? Калі б нас было хоць дзесяцера, мы збілі б з яго пыху. Гэтыя буйвалы не захочуць нападаць, калі не ўчуюць тыгра, а я не ўмею гаварыць на іхняй мове. Ці нельга нам пайсці па яго следзе, каб буйвалы яго ўчулі?

— Ён праплыў далёка ўніз па Вайнганзе, каб след згубіўся,— адказаў Шэры Брат.

— Гэта Табакі яго навучыў, я ведаю. Сам ён ніколі не здагадаўся б.— Маўглі стаяў, паклаўшы палец у рот, і думаў.— Вялікі яр каля Вайнгангі — ён выходзіць на раўніну амаль за паўмілі адсюль.

Я магу павесці статак кругаля, праз джунглі, да пачатку яра, а потым спусціцца ўніз, але тады ён уцячэ ад нас па дне яра. Трэба загарадзіць той канец. Шэры Брат, можаш ты падзяліць статак напалам?

— Не ведаю, можа, і не здолею, але я прывёў табе разумнага памочніка.

Шэры Брат адбегся ўбок і саскочыў у яму. Адтуль паказалася вялікая шэрая галава, добра знаёмая Маўглі, і спякотнае паветра запоўнілася самым тужлівым вышчём, якое толькі можна пачуць у джунглях,— гэта быў паляўнічы покліч ваўка ў паўдзённы час.

— Акела! Акела! — крыкнуў Маўглі і запляскаў у ладкі.— Я так і ведаў, што ты мяне не забудзеш! Нас чакае вялікая работа. Падзялі статак напалам, Акела. Збяры кароў з цялятамі, а быкоў і рабочых буйвалаў — асобна.

Абодва ваўкі, робячы петлі, загойсалі ў статку сярод буйвалаў і кароў, якія чмыхалі і задзіралі ўтору галовы, і падзялілі яго на дзве групы. У адной стаялі каровы, акружыўшы цялят кальцом, і, злосна пазіраючы, грэблі капытамі зямлю, гатовыя кінуцца на ваўка і растаптаць яго насмерць, як толькі ён спыніцца. У другой групе чмыхалі і грэблі зямлю быкі і маладыя бычкі; яны здаваліся страшнейшымі, але былі далёка не так небяспечныя, бо не баранілі сваіх цялят. Людзі і ўшасцёх не справіліся б падзяліць статак гэтак спрытна.

— Што загадаеш яшчэ? — спытаў Акела, засопшыся.— Яны хочуць зноў сысціся разам.

Маўглі ўскочыў на спіну Рамы:

— Адгані быкоў падалей налева, Акела. Шэры Брат, калі мы пойдзем адсюль, не давай каровам разбягацца і заганяй іх у вусце яра.

— А ці далёка? — спытаў Шэры Брат, цяжка дыхаючы і ляскаючы зубамі.

— Да таго месца, дзе схілы самыя крутыя, каб Шэр-Хан не мог выскачыць! — крыкнуў Маўглі.— Затрымай іх там, пакуль не падыдзем мы.

Быкі рвануліся ўперад, пачуўшы голас Акелы, а Шэры Брат выйшаў і стаў перад каровамі. Тыя рынуліся на яго, і ён пабег перад самым статкам да вусця яра, а ў гэты час Акела адагнаў быкоў далёка ўлева.

— Добра зроблена! Яшчэ раз — і яны дружна рушаць уперад. Асцярожней цяпер, асцярожней, Акела! Варта толькі кладнуць зубамі, і яны кінуцца на цябе! Ого! Шалёная работа, горш чым ганяць чорных аленяў! Ці думаў ты, што гэтыя жывёліны могуць так хутка бегаць? — спытаў Маўглі.

— Я... я паляваў і на іх у свой час, — задыхаючыся ад пылу, адгукнуўся Акела. — Павярнуць іх у джунглі?

— Ага, павярні. Павярні іх хутчэй! Рама шалее ад злосці. О, каб я мог сказаць яму, што мне ад яго трэба!

Быкі павярнулі, на гэты раз направа, і з шумам рынуліся ў гушчар. Хлопчыкі-пастухі, што пільнавалі статак за паўмілі далей, з усіх ног прыпусцілі ў вёску з крыкам, што буйвалы пашалелі і ўцяклі.

План Маўглі быў даволі просты. Ён хацеў зрабіць вялікі круг па ўзгорках і дайсці да пачатку яра, а потым сагнаць быкоў уніз, каб Шэр-Хан апынуўся паміж быкамі і каровамі. Ён ведаў, што, наеўшыся і напіўшыся ўдосталь, Шэр-Хан не здолее біцца і не ўскараскаецца па схілах яра. Цяпер Маўглі супакойваў буйвалаў голасам, а Акела бег ззаду, падвываючы зрэдку, каб падагнаць тых, што адставалі. Давялося зрабіць вялікі-вялікі круг, таму што яны не хацелі падыходзіць занадта блізка да яра, каб не спудзіць Шэр-Хана. Нарэшце Маўглі павярнуў статак на зарослы травой абрыў, які крута спускаўся да яра. З абрыву з-за вяршлін дрэў была відаць раўніна ўнізе, але Маўглі глядзеў толькі на схілы яра і з радасцю бачыў, што яны вельмі крутыя, амаль стромкія, і што плюшч і ліяны, якія іх аплялі, не ўтрымаюць тыгра, калі ён захоча выбрацца наверх.

— Дай ім уздыхнуць, Акела,— сказаў ён, падымаючы руку.— Яны яшчэ не ўчулі тыгра. Дай ім уздыхнуць. Трэба ж сказаць Шэр-Хану, хто ідзе. Мы злавiлі яго ў пастку.

Ён прыклаў рукі да рота і крыкнуў у яр — гэта было ўсё роўна што крычаць у тунель,— і рэха пакацілася ад скалы да скалы.

Не вельмі хутка ў адказ пачулася працяглае соннае бурчанне сытага тыгра, які толькі што прачнуўся.

— Хто заве? — раўнуў Шэр-Хан, і прыгожы паўлін з рэзкім крыкам выпырхнуў з яра.

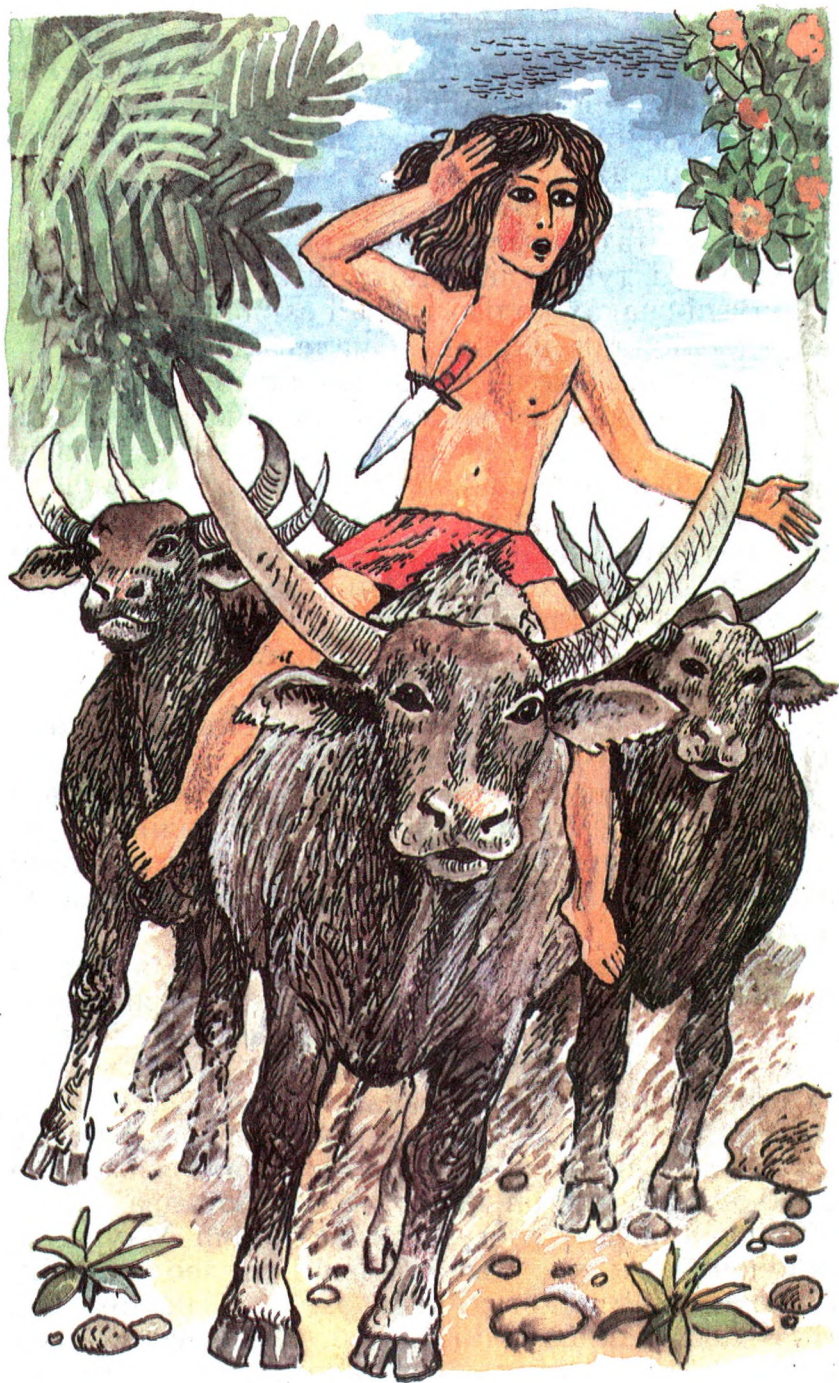
— Я, Маўглі! Пара табе з'явіцца на Скалу Рады, каровін злодзей! Уніз! Гані іх уніз, Акела! Уніз, Рама, уніз!

На момант статак замёр на краі абрыву, але Акела правыў на ўвесь голас паляўнічы покліч, і буйвалы адзін за адным нырнулі ў яр, як параходы ныраюць цераз парогі. Пясок і камяні паляцелі фантанам на ўсе бакі.

Раз рушыўшы, статак ужо не мог спыніцца, і не паспеў ён спусціцца на дно яра, як Рама зарыкаў, учуўшы Шэр-Хана.

— Ага! — сказаў Маўглі, седзячы на яго спіне.— Цяпер ты зразумеў!

І паток чорных рагоў, мысаў, пакрытых пенай, і вылупленых вачэй пакаціўся па яры, якраз так, як коцяцца валуны ў паводку: слабейшых буйвалаў адціснулі на бакі яра, дзе яны ледзь прадзіраліся праз ліяны. Буйвалы зразумелі, што іх чакае наперадзе: напасці ўсім статкам і з усяе сілы, чаго не вытрымае ніводзін тыгр. Шэр-Хан, пачуўшы тупат капытоў, падхапіўся і нязграбна затрухаў уніз па яры, азіраючыся па баках у пошуках выйсця. Але адхоны ўзнімаліся амаль строма, і ён бег далей і далей, ацяжэлы ад яды і вады, гатовы на ўсё, абы не біцца. Статак ужо расплюхваў лужыну, па якой ён толькі што прайшоў, і рыкаў так, што стогн стаяў у вузкім праходзе. Маўглі пачуў рыканне ў адказ у канцы яра і ўбачыў, як павяр-

нуў Шэр-Хан (тыгр разумеў, што лепш сустрэца з быкамі, чым з каровамі і цялятамі). Потым Рама спатыкнуўся і прайшоў па нечым мяккім і, падганяемы астатнімі быкамі, на ўсім хаду ўрэзаўся ў другую палову статка. Слабейшых буйвалаў гэтае сутыкненне проста збіла з ног.

Абодва статкі вылецелі на раўніну, боручыся, чмыхаючы і тупочучы капытамі.

Маўглі счакаў колькі трэба і саслізнуў са спіны Рамы, малоцячы направа і налева сваім кіем.

— Хутчэй, Акела, разводзь статак! Разганяй іх, а то яны пачнуць бароць адно аднаго! Адганяй іх падалей, Акела. Гэй, Рама! Гэй, гэі, гэі, гэі, дзеці мае! Ціхенька цяпер, ціхенька! Усё ўжо скончана.

Акела і Шэры Брат бегалі ўзад і ўперад, кусаючы буйвалаў за ногі, і хоць статак зноў падаўся быў у яр, Маўглі здолеў павярнуць Раму, а астатнія буйвалы папляліся за ім на балота.

Шэр-Хана не трэба было больш таптаць. Ён быў мёртвы, і каршуны ўжо зляталіся да яго.

— Браты, от гэта была сабачая смерць! — сказаў Маўглі, намацаваючы нож, які заўсёды насіў у ножнах на шыі, з таго часу як пачаў жыць з людзьмі. — Але ён усё роўна быў баязлівец і не захацеў бы біцца. Праўда! Яго шкура будзе вельмі дарэчы на Скале Рады. Трэба хутчэй брацца за работу.

Хлопчыку, які вырас сярод людзей, ніколі не прыйшло б у галаву аднаму аблупіць дзесяціфутавага тыгра, але Маўглі лепш за любога іншага ведаў, як трэба лупіць жывёлу.

Аднак работа была цяжкая, і Маўглі завіхаўся цэлую гадзіну, аддзіраючы і паласуючы шкуру нажом, а ваўкі глядзелі, высалапіўшы язык, або падыходзілі і цягнулі шкуру, калі ён загадваў ім.

Раптам нечая рука легла на плячо Маўглі, і, узняўшы вочы, хлопчык убачыў Балдзео з англійскім мушкетам. Пастухі расказалі ў вёсцы пра тое, што буйвалы пашалелі і ўцяклі, і Балдзео выйшаў сярдзіты, загадзя гатовы пакараць Маўглі за тое,

што ён кепска глядзеў за статкам. Ваўкі зніклі з вачэй, як толькі заўважылі чалавека.

— Што гэта яшчэ за дурасць? — сярдзіта спытаў Балдзео. — Ды хіба ты аблупіш тыгра? Дзе буйвалы яго забілі? Да таго ж гэта кульгавы тыгр, і за яго галаву прызначана сто рупій. Ну-ну, мы не будзем цябе караць за тое, што не ўпільнаваў статак, і магчыма, я дам табе адну рупію, пасля таго як завязу шкуру ў Канхівару.

Ён намацаў за поясам крэмень і крэсіва і прыгнуўся, каб асмаліць Шэр-Хану вусы. Амаль усе паляўнічыя ў Індыі падсмальваюць тыгру вусы, каб яго прывід не трывожыў іх.

— Гм! — ціха сказаў Маўглі, здымаючы шкуру з пярэдняй лапы. — Дык ты завязеш шкуру ў Канхівару, атрымаеш узнагароду і, магчыма, дасі мне адну рупію? А я дык думаю, што шкура спатрэбіцца мне самому. Гэй, стары, выбірайся з агнём падалей!

— Як ты смееш так размаўляць з найлепшым паляўнічым вёскі? Тваё шчасце і дурнота буйвалаў памаглі табе займець такую здабычу. Тыгр толькі што наеўся, інакш ён быў бы зараз за дваццаць міляў адгэтуль. Ты нават аблупіць яго не зможаш як след, убогі хлапчук, ды яшчэ асмельваешся гаварыць мне, Балдзео, каб я не падсмальваў тыгру вусоў! Не, Маўглі, я не дам табе з узнагароды ніводнага медзяка, затое адлупцюю як мае быць. Адыдзі ад тушы!

— Клянуса буйвалам, які выкупіў мяне, — сказаў Маўглі, здымаючы шкуру з лапаткі, — няўжо я патрачу ўвесь поўдзень на балбатню з гэтай старой малпай? Сюды, Акела, гэты чалавек абрыдзеў мне!

Балдзео, які ўсё яшчэ стаяў, прыгнуўшыся над галавой Шэр-Хана, раптам расцягнуўся на траве, а калі апамятаўся, дык убачыў, што над ім стаіць шэры воўк, а Маўглі па-ранейшаму лупіць шкуру, як быццам ён адзін ва ўсёй Індыі.

— Та-ак, — сказаў Маўглі скрозь зубы, — ты

кажаш праўду, Балдзео: ты не дасі мне ніводнага медзяка з узнагароды. Я даўно ваюю з гэтым кульгавым тыграм, вельмі даўно, і верх цяпер мой!

Трэба сказаць шчырую праўду пра Балдзео — калі б ён быў гадоў на дзесяць маладзейшы, ён бы не пабаяўся схапіцца з Акелам, сустрэўшы яго ў лесе, але воўк, які слухаецца слова хлопчыка, у якога ёсць асабістыя рахункі з тыграм-людэдам, — не звычайны звер. Тут вядзьмарства, самыя небяспечныя чары, думаў Балдзео і ўжо не спадзяваўся, што амулет на шыі ўратае яго. Ён ляжаў ледзь дыхаючы і чакаў, што Маўглі вось-вось зробіцца тыграм.

— Махараджа! Валадар! — прамовіў ён нарэшце хрыплым шэптам.

— Праўда? — адказаў Маўглі, не паварочваючы галавы і ціхенька пасміхаючыся.

— Я ўжо стары. Адкуль я ведаў, што ты не звычайны пастушок? Можна мне ўстаць і пайсці адсюль ці твой слуга разарве мяне на шматкі?

— Ідзі і жыві спакойна. Толькі другі раз не ўмешвайся ў мае справы. Пусці яго, Акела!

Балдзео зачыкільгаў у вёску, спяшаючыся і ўвесь час азіраючыся цераз плячо, ці не ператварыўся Маўглі ў што-небудзь страшнае. Дабраўшыся да вёскі, ён расказаў такую гісторыю пра напушчаныя на яго чары, чарадзеяства і вядзьмарства, што жрэц не на жарт перапалохаўся.

Маўглі працаваў без спачыну, але насоўваўся ўжо змрок, калі ён разам з ваўкамі злучіў з тушы вялікую паласатую шкуру.

— Цяпер трэба схаваць шкуру і гнаць буйвалаў дахаты. Памажы мне сабраць іх, Акела!

Статак сабралі на сутонні, і, калі ён набліжаўся да вёскі, Маўглі ўбачыў агні і пачуў, як у храме б'юць у званы і трубяць у ракавіны. Здавалася, палова вёскі сабралася каля варотаў сустракаць Маўглі.

«Гэта таму, што я забіў Шэр-Хана», — падумаў ён.

Але цэлы дождж камянёў прасвістаў паўз яго, і людзі закрычалі:

— Вядзьмар! Пярэварацень! Воўчы выкармак! Ідзі прэч! Ды хутчэй, а то жрэц зноў зробіць цябе ваўком! Страляй, Балдзео, страляй!

Стары англійскі мушкет гучна бухнуў, і ў адказ зарыкаў ад болю паранены буйвал.

— Зноў вядзьмарства! — закрычалі людзі. — Ён умее адводзіць кулі! Балдзео, гэта ж твой буйвал!

— Гэта што ж такое? — спытаў разгублена Маўглі, калі камяні паляцелі яшчэ гусцей.

— А яны ж падобны на Чараду, гэтыя твае браты, — сказаў Акела і спакойна сеў на зямлю. — Калі кулі што-небудзь азначаюць, яны як быццам збіраюцца прагнаць цябе.

— Воўк! Воўчы выкармак! Ідзі прэч! — крычаў жрэц, размахваючы галінкай свяшчэннай расліны тулсі.

— Зноў? Мінулы раз мяне гналі за тое, што я чалавек. На гэты раз за тое, што я воўк. Хадзем, Акела!

Жанчына — гэта была Месуа — перабегла цераз дарогу да статка і крыкнула:

— О сын мой, сын мой! Яны кажучь, што ты вядзьмар і можаш, калі захочаш, зрабіцца ваўком! Я ім не веру, але ўсё-такі ідзі адсюль, а то яны заб'юць цябе. Балдзео кажа, што ты чарадзей, але я ведаю, што ты адпомсціў за смерць майго Натху.

— Вярніся, Месуа! — крычаў натоўп. — Вярніся, а то мы паб'ём цябе камянямі!

Маўглі засмяяўся кароткім злосным смехам, — камень выцяў яго па губах.

— Бяжы назад, Месуа. Гэта дурная казка з тых, якія расказваюць пад вялікім дрэвам вечарамі. Я ўсё ж адпомсціў за твайго сына. Бывай і бяжы хутчэй, бо зараз я пашлю на іх статак, а ён рухаецца хутчэй, чым ляцяць камяні. Я не вядзьмар, Месуа. Бывай!.. Ну, яшчэ раз, Акела! — крыкнуў ён. — Гані статак у вароты!

Буйвалы і самі рваліся ў вёску. Ім не трэба было, каб іх падганяла вышцё Акелы, яны, як віхор, уляцелі ў вароты, расшпурляўшы натоўп направа і налева.

— Лічыце! — з пагардай крыкнуў Маўглі. — Можа, я ўкраў у вас буйвала? Лічыце, таму што больш я не буду пасвіць для вас статак. Бывайце, людзі, і скажыце дзякуй Месуі, што я не паклікаў сваіх ваўкоў і не ўзяўся ганяць вас узад і ўперад па вясковай вуліцы.

Ён павярнуўся і пайшоў прэч разам з ваўком-адзінцом і, пазіраючы ўгору на зоркі, адчуваў сябе шчаслівым.

— Больш я ўжо не буду спаць у пастках, Акела. Давай возьмем шкуру Шэр-Хана і пойдзем адсюль. Не, вёску мы не зачэпім, бо Месуа была добрая да мяне.

Калі месяц узышоў над раўнінай і заліў яе нібы малаком, напалоханых сяляне ўбачылі, як Маўглі з двума ваўкамі ззаду і з клункам на галаве бег да лесу ваўчынай рыссю, пакідаючы за сабой мілю за міляй. Тады яны пачалі біць у званы і затрубілі ў ракавіны яшчэ мацней, чым дагэтуль. Месуа плакала, Балдзео ўсё больш хлусіў, расказваючы пра свае прыгоды ў джунглях, і закончыў тым, што расказаў, нібыта Акела стаяў на задніх лапах і размаўляў, як чалавек.

Месяц ужо заходзіў, калі Маўглі і абодва ваўкі падышлі да ўзгорка, дзе была Скала Рады, і спыніліся перад логавам Маці Ваўчыхі.

— Яны прагналі мяне з чалавечай чарады, маці! — крыкнуў ёй Маўглі. — Але я стрымаў сваё слова і вярнуўся са шкурай Шэр-Хана.

Маці Ваўчыха не спяшаючыся выйшла з пячоры са сваімі ваўчанятамі, і вочы яе загарэліся, калі яна ўбачыла шкуру.

— У той дзень, калі ён уціснуў галаву і плечы ў наша логавы, гонячыся за табой, Жабянятка, я сказала яму, што з паляўнічага ён стане здабычай. Ты зрабіў як трэба.

— Добра зрабіў, Маленькі Брат, — пачуўся нечы нізкі голас у зарасніку. — Мы сумавалі ў джунглях без цябе. — Багіра падбегла і пацерлася аб босыя ногі Маўглі.

Яны разам падняліся на Скалу Рады, і на тым пляскатым камені, дзе сядзеў раней Акела, Маўглі разаслаў тыгравую шкуру і прымацаваў яе чатырма бамбукавымі калкамі. Акела лёг на шкуру і па-даўнейшаму пачаў склікаць ваўкоў на Раду: «Глядзіце, глядзіце, о ваўкі!» — якраз як у тую ноч, калі Маўглі ўпершыню прывялі сюды.

З таго часу як змясцілі Акелу, Чарада застава-лася без важака і ваўкі хадзілі на паляванне або біліся як хто надумаецца. Аднак ваўкі па звычцы прыйшлі на покліч. Адны з іх закульгавелі, трапіўшы ў пастку, другія ледзь чыкільгалі, параненыя шротам, трэція запаршывелі, бо харчаваліся рознай дрэнню, шмат каго недалічваліся зусім. Але ўсе, хто застаўся жывы, прыйшлі на Скалу Рады і ўбачылі паласатую шкуру Шэр-Хана на скале і вялізныя кіпцюры, што матляліся на канцах пустых лапаў.

— Глядзіце як след, о ваўкі! Хіба я не стрымаў слова? — сказаў Маўглі.

І ваўкі прадзяўкалі: «Стрымаў!», а адзін, самы заняпалы, завуў:

— Будзь зноў нашым важаком, о Акела! Будзь нашым важаком, о дзіцяня! Нам апрыкрала беззаконне, і мы хочам зноў стаць Вольным Народам!

— Не, — правуркатала Багіра, — гэта немагчыма. Калі вы будзеце сытыя, вы можаце зноў ашалець. Нездарма вы называецеся Вольным Народам. Вы біліся за Волю, і яна ваша. Ешце яе, о ваўкі!

— Чалавечая чарада і воўчая чарада прагналі мяне, — сказаў Маўглі. — Цяпер я буду хадзіць на паляванне ў джунглях адзін.

— І мы будзем хадзіць на паляванне разам з табой, — сказалі чацвёра ваўчанят.

І Маўглі пайшоў і з гэтага дня займаўся паляваннем у джунглях разам з чатырма ваўчанятамі.

Але ён не заўсёды заставаўся адзін: праз многа гадоў ён стаў дарослы і ажаніўся.

Але гэта ўжо — гаворка для вялікіх!

ЯК СТРАХ ПРЫЙШОЎ У ДЖУНГЛІ

Закон Джунгляў, які куды старэйшы за ўсе іншыя законы на зямлі, прадбачыў амаль усе выпадковасці, якія могуць выпасці на долю Народа Джунгляў, і цяпер у гэтым Законе ёсць усё, што маглі даць час і звычай. Калі вы чыталі папярэднія апавяданні пра Маўглі, дык памятаеце, што ён правёў большую частку свайго жыцця ў Сіянійскай Воўчай Чарадзе і навучаўся Закону ў бурага мядзведзя Балю. Гэта Балю сказаў хлопчыку, калі таму надакучыла выконваць яго загады, што Закон падобны на ўчэпістую ліяну: ён хапае кожнага і нікому ад яго не ўцячы.

— Калі ты пражывеш з маё, Маленькі Брат, дык пабачыш, што ўсе джунглі падначальваюцца аднаму Закону. І гэта будзе не дужа прыемна бачыць, — сказаў Балю.

Яго словы ўвайшлі ў адно вуха Маўглі і выйшлі праз другое: хлопчык, у якога ўсё жыццё ідзе на яду і сон, не будзе асабліва непакоіцца, пакуль бяда не падыдзе да яго ўпрытык. Але настаў год, калі словы Балю пацвердзіліся, і Маўглі ўбачыў, што ўсе джунглі падпарадкоўваюцца аднаму Закону.

Гэта пачалося пасля таго, як зімовых дажджоў

не выпала амаль зусім і дзікабраз Сахі, сустрэўшы Маўглі ў бамбукавым зарасніку, расказаў яму, што дзікі ямс падсыхае. А ўсе ж ведаюць, што Сахі пераборлівы да смешнага і есць толькі самае смачнае і самае спелае. Маўглі засмяяўся і сказаў:

— А мне які клопат?

— Цяпер — амаль ніякага, — суха і няветліва адказаў Сахі, пабразгваючы іголкамі, — а там будзе відаць. Ці можна яшчэ даваць нырца ў глыбокай яме пад Пчалінай Скалой, Маленькі Брат?

— Не. Дурная вада ўся кудысьці сышла, а я не хачу раскалоць сабе галаву, — сказаў Маўглі, які быў упэўнены, што ведае не менш, чым пяць дзікабразавых, разам узятыя.

— Тым горш для цябе: у маленькую расколіну магло б увайсці хоць трохкі розуму.

Сахі хуценька адхіліўся, каб Маўглі не скубнуў яго за шчацінкі на носе. Калі Маўглі перадаў Балю словы Сахі, мядзведзь на хвіліну задумаўся і прабурчаў:

— Калі б я быў адзін, я змяніў бы месца палявання, перш чым астатнія пра гэта здагадаюцца. Ды толькі паляванне сярод чужых заўсёды канчаецца бойкай — хаця б яны не ўчынілі чаго-небудзь кепскага дзіцяці. Пачакаем, паглядзім, як будзе цвісці махуа.

Гэтай вясной дрэва махуа, плады якога любіў Балю, так і не зацвіло. Сметанковага колеру васковыя пялёсткі былі спалены спякотай, перш чым паспелі распусціцца, і ўсяго некалькі бутонаў, ад якіх нядобра пахла, упала на зямлю, калі мядзведзь стаў на заднія лапы і страсянуў дрэва. Потым паступова невыказная спякота прабралася ў самае сэрца джунгляў, і яны пажоўклі, пабурэлі і нарэшце пачарнелі. Зялёны зараснік на схілах яроў выгараў, памярцвеў і скруціўся, нібы кавалкі чорнага дроту; патаемныя азёры высахлі да дна, пакрыліся скарынкай, і нават самыя лёгкія сляды

на іх берагах захоўваліся доўга, быццам вылітыя з чыгуну; сакавітыя сцяблінкі плюшчу, што абвівалі дрэвы, упалі да іх камлёў і завялі; бамбук засох і трывожна шамацеў на спякотным ветры; мох сышоў са скал у глыбіні джунгляў, і яны зрабіліся гэткія ж голыя і гарачыя, як сінія валуны ў рэчышчы патоку.

Птушкі і малпы, разумеючы, што ім пагражае бяда, перабраліся на поўнач у самым пачатку года, а алені і дзікі забіраліся далёка ў засохлыя на карані палаткі вакол вёсак і нярэдка паміралі на вачах у людзей, якія занадта аслабелі, каб забіваць іх. Каршун Чыль застаўся ў джунглях і рас-тлусцеў, бо падлы было вельмі многа. Кожны вечар ён паўтараў звярам, якія ўжо не мелі сілы сысці на новыя мясціны, што сонца забіла джунглі на тры дні лёту ва ўсе бакі.

Маўглі, які дагэтуль не ведаў сапраўднага галаду, узяўся за стары мёд трохгадовай даўнасці; ён выграбаў з апусцелых вуллёў сярод скал мёд, чорны, як ягады цёрну, і пакрыты налётам застылага цукру. А яшчэ ён даставаў лічынкі, што пазабіраліся глыбока пад кару дрэў, і выкрадаў у восяў іхнюю дзятву. Ад дзічыны ў джунглях засталіся скура ды косці, і Багіра забівала тройчы на ноч і ўсё не магла наесціся ўволю. Але горш за ўсё было тое, што не хапала вады, бо Народ Джунгляў п'е хоць і рэдка, але ўдосталь.

А спякота ўсё трымалася і трымалася і выпіла ўсю вільгаць, і ў рэшце рэшт з усіх рэк, рэчак і ручаёў заставалася толькі галоўнае рэчышча Вайнгангі, па якім бруіўся тоненькі ручаёк вады паміж мёртвымі берагамі; і калі дзікі слон Хатхі, які жыў сто гадоў і нават больш, убачыў доўгі сіні каменны хрыбет, што высунуўся з-пад вады пасярэдзіне патоку, ён пазнаў Скалу Міру і тут жа ўзняў хобат і затрубіў, абвяшчаючы Вадзяное Перамір'е, як пяцьдзсят гадоў назад абвясціў гэтае Перамір'е яго бацька. Алені, дзікі і буйвалы хрыпла падхапілі яго заклік, а каршун Чыль, лятаючы над зямлёй

вялікімі кругамі, свістам і крыкам паведамляў джунглям пра Перамір'е.

Паводле Закона Джунгляў, забойства каля вадапою караецца смерцю, калі Перамір'е ўжо аб'яўлена. Гэта таму, што напіцца вады важней, чым пад'есці. Кожны звер у джунглях як-небудзь пераб'ецца, калі мала дзічыны, але вада ёсць вада, і калі засталася ўсяго адна крыніца, любое паляванне спыняецца, пакуль Народ Джунгляў ходзіць да яе на вадапой. У добрыя часы, калі вады было шмат, звярам, што хадзілі на вадапой да Вайнгангі або ў іншае месца, пагражала смерць, і гэтая небяспека павялічвала асалоду начнога жыцця. Спусціцца да ракі так спрытна, каб не зашамацеў ні адзін лісцік; хадзіць па калена ў грукатлівай вадзе парогаў, якая заглушае любы шум; піць, азіраючыся цераз плячо, са страхам напружваючы ўсе мускулы для першага адчайнага скачка, а потым пакачацца па пясчаным беразе і вярнуцца з мокрай пысай і поўным жыватом да зачараванага тваёй смеласцю статка, — усё гэта з захапленнем рабілі маладыя алені з бліскучымі гладкімі рожкамі якраз таму, што ў любую хвіліну Багіра або Шэр-Хан маглі кінуцца на іх і схопіць. Але цяпер гэтая гульня ў жыццё і смерць была скончана, і Народ Джунгляў падыходзіў галодны і змучаны да абмялелай ракі — тыгр і мядзведзь разам з аленямі, буйваламі і дзікамі, — піў забруджаную ваду і доўга стаяў над ракой, не маючы сілы крануцца з месца.

Алені і дзікі дарэмна шукалі цэлымі днямі чаго-небудзь лепшага за сухую кару і завялае лісце. Буйвалы не знаходзілі больш ні прахалоды ў мулістых затоках, ні зялёнай руні на палетках. Змеі пакінулі джунглі і прыпаўзлі да ракі, спадзеючыся злавіць цудам уцалелую жабу. Яны абвіваліся вакол мокрых камянёў і нават не варушыліся, калі дзікая свіння ў пошуках каранёў закранала іх лычом. Рачных чарапах даўным-даўно пералавіла Багіра, самая спрытная сярод звяроў-паляўнічых,

а рыба пахавалася глыбока ў мул, які ад гарачыні парасколваўся зверху. Адна толькі Скала Міру доўгай змяёй выступала над мелямі, і вялыя хвалі ледзь чутна шыпелі, дакранаючыся да яе гарачых бакоў.

Сюды вось і прыходзіў Маўглі кожны вечар, шукаючы халадку і кампаніі. Самыя галодныя з яго ворагаў цяпер наўрад ці паквапіліся б на хлопчыка. Маючы гладкую, безвалосую скуру, ён здаваўся яшчэ больш худым і вартым жалю, чым яго таварышы. Валасы ў яго выгаралі на сонцы, як пянька; рэбры тырчалі, нібы пруткі на плеценым кашы; высахлыя ногі і рукі нагадвалі вузлаватыя сцябліны травы — поўзаючы на карачках, ён намуляў сабе гузакі на каленях і локцях. Затое вочы пазіралі з-пад збытаных валасоў спакойна і ясна, бо Багіра, яго сябра і дарадца, у гэты цяжкі час загадала яму рухацца спакойна, на паляванні не спяшацца і ніколі ні ў якім разе не злацаць.

— Часіны зараз кепскія, — сказала чорная пантэра аднойчы гарачым, як распаленая печ, вечарам, — але яны мінуць, калі мы здолеем пратрымацца да канца. Ці поўны твой страўнік, дзіцяня?

— У страўніку ў мяне не пуста, але карысці з гэтага мала. Як ты думаеш, Багіра, дажджы зусім забыліся пра нас і ніколі не вернуцца?

— Не думаю. Мы яшчэ пабачым махуа ў квеценні і аленянят, растлусцелых на маладой траўцы. Хадзем на Скалу Міру, паслухаем навіны. Садзіся мне на спіну, Маленькі Брат.

— Цяпер не час насіць цяжары. Я яшчэ магу трымацца на нагах, хоць праўда, мы з табою не падобныя на тлустых валоў.

Багіра скоса паглядзела на свой ускудлачаны запылены бок і прабурчала:

— Учора ўночы я забіла вала ў ярме. Я так аслабела, што не асмелілася б накінуцца на яго, калі б ён быў на волі. Вау!

Маўглі засмяяўся:

— Так, мы цяпер смелыя паляўнічыя. У мяне хапае адвагі лавіць і есці лічынкі.

І яны ўдваіх з Багірай спусціліся па сухім і хрусткім хмызняку на бераг ракі, да карункавых водмеляў, якія разбягаліся на ўсе бакі.

— Гэтая вада не пражыве доўга,— сказаў Балу, падыходзячы да іх.— Зірніце на той бераг!

На роўнай нізіне далёкага берага калючая трава джунгляў засохла на корані і стаяла мёртвая. Пратаптаная аленямі і дзікамі сцежкі да ракі спаласавалі рыжую нізіну пыльнымі цяснінамі ў высокай траве, і хоць было яшчэ рана, усе сцежкі былі запоўнены звар'ём, што спяшалася да вады. Чуваць было, як лані і іх дзіцяняты кашляюць ад пылу, дробнага, як табака.

Вышэй па рацэ, каля ціхай затокі, што агінала Скалу Міру, захавальніцу Вадзянога Перамір'я, стаяў дзікі слон Хатхі са сваімі сынамі. Худыя і шэрыя ў святле месяца, яны пагойдваліся ўзад і ўперад, пагойдваліся не перастаючы. Крыху ніжэй стаялі радамі алені, яшчэ ніжэй — дзікі і дзікія буйвалы, а на тым беразе, дзе высокія дрэвы падыходзілі да самай вады, было месца, адведзенае для драпежнікаў: тыграў, ваўкоў, пантэраў, мядзведзяў і ўсіх іншых.

— Праўда, што мы падпарадкоўваемся аднаму Закону,— сказала Багіра, заходзячы ў ваду і скоса пазіраючы на рады брынклівых рагоў і насцярожаных вачэй там, дзе штурхаліся каля вады алені і дзікі.— Добрага палявання ўсім, хто са мною адной крыві,— дадала яна, кладучыся і выцягваючыся на ўвесь рост. Яна выставіла адзін бок з вады і шагнула скрозь зубы: — А каб не гэты Закон, можна было б наладзіць вельмі добрае паляванне.

Чуйныя вушы аленяў пачулі апошнія словы, і па радах прабег спалоханы шэпт:

— Перамір'е! Не забывайце пра Перамір'е!

— Цішэй! Цішэй! — прабурчаў дзікі слон Хатхі.— Перамір'е працягваецца, Багіра. Не час цяпер гаварыць пра паляванне.

— Каму гэта лепей ведаць, як не мне? — адказала Багіра, водзячы жоўтымі вачамі ўверх па рацэ.— Я цяпер ем чарапах, лаўлю жаб. Нгайя! Добра было б мне навучыцца жаваць галінкі!

— Нам бы таксама вельмі гэтага хацелася, вельмі! — прабляяла маладзенькае аленяня, якое нарадзілася толькі гэтай восенню і не ўхваляла старых парадкаў.

Як ні кепска было Народу Джунгляў, але нават слон Хатхі міжвольна ўсміхнуўся, а Маўглі, які ляжаў у цёплай вадзе, апіраючыся на локці, гучна зарагатаў і замалаціў нагамі.

— Добра сказана, Маленькія Рожкі! — правуркатала Багіра.— Калі Перамір'е скончыцца, гэта будзе залічана на тваю карысць.— І яна пільна паглядзела ў цемень, каб пазнаць аленяня пры сустрэчы.

Паступова гамонка пайшла па ўсім вадапоі, уверх і ўніз па рацэ. Чуваць было, як пялёхкаліся і чмыхалі свінні, прасілі паціснуцца; як рыкалі буйвалы, перагаворваючыся паміж сабой на пясчаных водмелях; як алені расказвалі адзін аднаму жаласлівыя гісторыі пра тое, што зусім збіліся з ног у пошуках харчу. Час ад часу яны былі спрабыліся пра што-небудзь у драпежнікаў, што стаялі на тым беразе, але навіны былі кепскія, і гарачы вецер джунгляў з шумам праносіўся паміж скаламі і дрэвамі, засыпаў ваду пылам і галінкамі.

— І людзі таксама паміраюць за плугам,— сказаў малады алень.— Ад захаду да цемры я бачыў трох. Яны ляжалі і не рухаліся, і іх буйвалы — побач з імі. Хутка і мы таксама ляжам і не ўстанем больш.

— Рака памялела з учарашняй ночы,— сказаў Балу.— О Хатхі, ці даводзілася табе бачыць засуху, падобную на гэту?

— Яна мінецца, яна мінецца, — адказаў Хатхі, паліваючы вадою з хобата спіну і бакі.

— У нас тут ёсць адзін, які не вытрымае доўга, — сказаў Балю і паглядзеў на хлопчыка, якога вельмі любіў.

— Я? — з абурэннем усклікнуў Маўглі і сеў у вадзе. — У мяне няма доўгай поўсці, што прыкрывае косці, але калі б злупіць з цябе шкуру, Балю...

Хатхі ажно ўвесь закалаціўся ад смеху, а Балю строга сказаў:

— Дзіцяня, гэтак няможна гаварыць настаўніку Закону! Мяне яшчэ ніхто не бачыў без шкуры.

— Ды не, я не хацеў сказаць нічога крыўднага, Балю. Толькі тое, што ты падобны на какосавы арэх у шалупінні, а я на той самы арэх без шалупіння. А калі гэтае тваё бурае шалупінне...

Маўглі сядзеў, скрыжаваўшы ногі, і тлумачыў, што ён хацеў сказаць, як звычайна засунуўшы палец у рот, але тут Багіра працягнула мяккую лапу і перакуліла яго ў ваду.

— Яшчэ чаго не хапала, — сказала чорная пантэра, калі хлопчык падняўся, пырхаючы ад вады. — То з Балю трэба злупіць шкуру, то Балю падобны на какосавы арэх. Глядзі, каб ён не зрабіў тое, што робяць какосавыя арэхі!

— А што? — спытаў Маўглі, забыўшы гэты адзін з самых старых жартаў у джунглях.

— Каб не разбіў табе галаву, — спакойна адказала Багіра і зноў перакуліла хлопчыка ў ваду.

— Нядобра смяяцца са свайго настаўніка, — сказаў мядзведзь, пасля таго як Маўглі акунуўся трэці раз.

— Нядобра?! А чаго ж вы хочаце? Гэты безвалосы бегае па лесе і насміхаецца, як малпа, з таго, хто быў калісьці добрым паляўнічым, ды яшчэ дзеля пацехі тузае за вусы.

Гэта, чыкільгаючы, спускаўся да ракі Шэр-Хан,

кульгавы тыгр. Ён пачакаў крыху, цешачыся з перапуду, што ўзняўся сярод аленяў на тым беразе, пасля нагнуў да вады вусатую квадратную галаву і пачаў хлябтаць. Пры гэтым ён бурчаў:

— Джунглі цяпер логава для голых шчанюкоў! Зірні на мяне, чалавечае дзіцяня!

Маўглі зірнуў на яго — больш дакладна, паглядзеў прама ў вочы і вельмі смела, — і праз хвіліну Шэр-Хан неспакойна адварнуўся.

— Маўглі тое, Маўглі гэта! — прабурчаў ён і зноў пачаў хлябтаць ваду. — Ён не чалавек і не воўк, а то спалохаўся б. Праз год мне давядзецца прасіць у яго дазволу напіцца! Ух!

— Магчыма, і так, — сказала Багіра, пільна пазіраючы тыгру ў вочы. — Магчыма, і так... Фэ, Шэр-Хан! Што гэта за новае паскудства ты прынёс сюды?

Кульгавы тыгр апусціў у ваду падбародак і шчокі, і цёмныя масленыя палосы паплылі ўніз па рацэ.

— Гадзіну назад я забіў чалавека, — нахабна адказаў Шэр-Хан.

Ён не пераставаў хлябтаць ваду і ўсё вуркатаў і бурчаў сабе пад нос.

Шэрагі звяроў уздрыгнулі і захісталіся, над імі праляцеў шэпт, які перайшоў у крык:

— Ён забіў чалавека! Забіў чалавека!

І ўсе паглядзелі на дзікага слана Хатхі, але той, здавалася, нічога не чуў. Хатхі ніколі не спяшаецца, таму ён і жыве гэтак доўга.

— У такую часіну забіваць чалавека! Хіба няма іншай дзічыны ў джунглях? — з пагардай сказала Багіра, выходзячы з апаганенай вады і пакашэчаму атрасаючы адну лапу за другой.

— Я забіў яго не для яды, а таму, што мне так захацелася.

Зноў пачуліся спалоханыя нараканні, і пільныя белыя вочкі Хатхі сурова паглядзелі ў бок Шэр-Хана.

— Таму, што мне так хацелася, — працягла

паўтарыў Шэр-Хан. — А цяпер я прыйшоў сюды, каб прагнаць смагу і ачысціцца. Хто мне забароніць?

Спіна Багіры выгнулася, як бамбук на моцным ветры, але Хатхі спакойна падняў свой хобат.

— Ты забіў таму, што табе так хацелася? — спытаў ён.

А калі Хатхі пра што-небудзь пытаецца, лепей адказваць.

— Вось іменна. Гэта было маё права і мая ноч. Ты гэта ведаеш, о Хатхі, — адказаў Шэр-Хан амаль ветліва.

— Так, я ведаю, — адказаў Хатхі і, крыху памўчаўшы, спытаў: — Ты напіўся ўдоставаль?

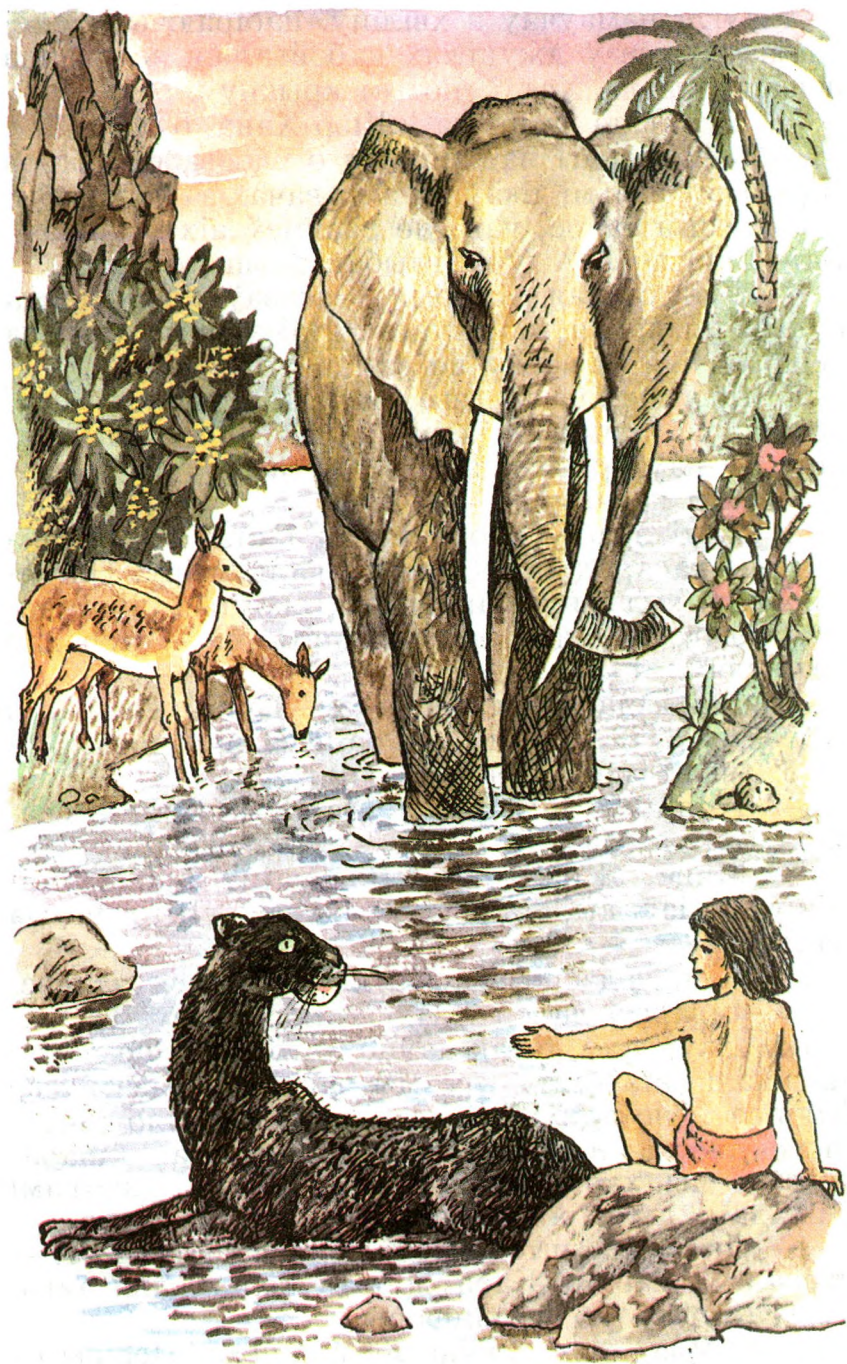
— На гэтую ноч — напіўся.

— Тады ідзі адсюль. Рака для таго, каб піць, а не для таго, каб паганіць яе. Ніхто, апроча кульгавага тыгра, не выхваляўся б сваім правам у такую часіну... у такую часіну, калі ўсе мы пакутуем разам — і чалавек і Народ Джунгляў. Чысты ці нячысты, ідзі ў сваю бярогу, Шэр-Хан!

Апошнія словы прагучалі, як сярэбраныя трубы. І тры сыны Хатхі гайдануліся ўперад на паўкроку, хоць у гэтым не было патрэбы. Шэр-Хан крадком падаўся прэч, не асмельваючыся нават бурчаць, бо ён ведаў тое, што вядома ўсім: калі дойдзе да сутычкі, дык гаспадар джунгляў — Хатхі.

— Што гэта за права, пра якое гаварыў Шэр-Хан? — шапнуў Маўглі на вуха Багіры. — Забіваць чалавека заўсёды ганьба. Так сказана ў Законе. А як жа гэта Хатхі гаворыць...

— Спытай у яго сам. Я не ведаю, Маленькі Брат. Ёсць такое права ці няма, а я правучыла б як след Кульгавага Мясніка, калі б не Хатхі. Прыйсці да Скалы Міру, толькі што забіўшы чалавека, ды яшчэ хваліцца гэтым — выхадка, якой можа ганарыцца толькі шакал! Апроча таго, ён сапсаваў добрую ваду.

Маўглі памаўчаў з хвіліну, набіраючыся смеласці, бо ўсе ў джунглях пабойваліся звяртацца непасрэдна да Хатхі, потым крыкнуў:

— Што гэта за права ў Шэр-Хана, о Хатхі?

Абодва берагі падхапілі яго словы, бо Народ Джунгляў вельмі цікаўны, а на вачах ва ўсіх адбылося нешта такое, чаго не разумеў ніхто, апроча Балы, які зрабіў дужа глыбакадумны выгляд.

— Гэта старая гісторыя, — сказаў Хатхі, — яна куды старэйшая за джунглі. Памаўчыце там, на берагах, і я раскажу яе вам.

Мінулі хвіліна ці дзве, пакуль буйвалы і дзікі штурхалі і адпіхвалі адзін аднаго, потым важакі статкаў паўтарылі адзін за другім:

— Мы чакаем!

І Хатхі зрабіў крок уперад і стаў па калена ў вадзе пасярод затокі каля Скалы Міру. Нягледзячы на ​​худзізну, маршчыны і жоўтыя біўні, адразу было відаць, што менавіта ён — гаспадар джунгляў.

— Вы ведаеце, дзеці мае, — пачаў ён, — што больш за ўсё на свеце вы баіцеся чалавека.

У знак згоды ўсе загаманілі.

— Гэта цябе датычыцца, Маленькі Брат, — сказала Багіра Маўглі.

— Мяне? Я паляўнічы Вольнага Народу і належаю да Чарады, — адказаў Маўглі. — Што мне да чалавека?

— А ці ведаеце вы, чаму вы баіцеся чалавека? — гаварыў далей Хатхі. — Вось чаму. На пачатку джунгляў, гэтак даўно, што ніхто не памятае, калі гэта было, усе мы пасвіліся разам і не баяліся адно аднаго. У тых часы не было засух, лісце, кветкі і плады вырасталі на дрэвах адначасова, і мы харчаваліся толькі лісцем, кветкамі і пладамі ды карою і травою.

— Як я рада, што не нарадзілася ў тых часы! — сказала Багіра. — Кара добрая толькі для таго, каб вастрэць аб яе кіпцюры.

— А Уладаром Джунгляў быў Тха, Першы са

Сланоў. Сваім хобатам ён выцягнуў джунглі з глыбіні вод, і там, дзе ён правёў па зямлі сваімі біўнямі, пабеглі рэкі, і там, дзе ён тупнуў нагою, наліліся вадою азёры, а калі ён затрубіў у хобат — вось гэтак, — нарадзіліся дрэвы. Вось так Тха стварыў джунглі, і вось так раскажвалі мне гэтую гісторыю.

— Яна не зрабілася карацейшай ад пераказу! — шапнула Багіра.

А Маўглі засмяўся, затульваючы рот далонню.

— У твая часы не было ні маісу, ні дыняў, ні перцу, ні цукровага трыснягу, ні маленькіх хацін, якія кожны з вас бачыў, і Народы Джунгляў жылі ў лясах дружна, як адзін народ, і нічога не ведалі пра чалавека. Але хутка звяры пачалі сварыцца за харч, хоць пашаў хапала на ўсіх. Яны разгультаіліся. Кожнаму хацелася пасвіцца там, дзе ён адпачываў, як бывае часам і ў нас, калі вясновыя дажджы пройдуць дружна. У Тха, Першага са Сланоў, было шмат работы: ён ствараў новыя джунглі і пракладваў рэчышчы рэк. Ён не мог паспець усюды і таму зрабіў Першага з Тыграў уладаром і суддзёй над джунглямі, і Народ Джунгляў прыходзіў да яго са сваімі спрэчкамі. У твая часы Першы з Тыграў еў траву і плады разам з усімі. Ён быў ростам з мяне і вельмі прыгожы: увесь жоўты, як кветкі жоўтай ліяны. У твая добрыя старыя часы, калі джунглі толькі што нарадзіліся, на шкуры тыгра яшчэ не было ні палосаў, ні плямаў. Увесь Народ Джунгляў прыходзіў да яго без страху, слова яго было законам для ўсіх. Не забывайцеся, што ўсе мы былі тады адзін народ.

І ўсё ж неяк раз уночы паміж двума быкамі выйшла спрэчка за пашу, такая спрэчка, якія вы цяпер вырашаеце з дапамогай рагоў і пярэдніх капытоў. Кажуць, што, калі абодва быкі прыйшлі скардзіцца да Першага з Тыграў, які ляжаў сярод кветак, адзін з іх штурхнуў яго рагамі, і Першы з Тыграў, забыўшы пра тое, што ён уладар і суддзя

над джунглямі, кінуўся на гэтага быка і зламаў яму карак.

Да тае ночы ніхто сярод нас не паміраў, і Першы з Тыграў, убачыўшы, што ён нарабіў, і ашалеўшы ад паху крыві, уцёк у балоты на поўнач; а мы, Народ Джунгляў, засталіся без суддзі і пачалі сварыцца і біцца паміж сабою. Тха пачуў шум і прыйшоў да нас. І адны з нас гаварылі адно, а другія — другое, але ён убачыў мёртвага быка сярод кветак і запытаў у нас, хто яго забіў, а мы не маглі яму сказаць, бо страцілі розум ад паху крыві, як трацім яго і цяпер. Мы кідаліся і кружыліся па джунглях, скакалі, крычалі і маталі галовамі. І Тха загадаў ніжнім галінам дрэў і паўзучым ліянам джунгляў пазначыць забойцу, каб Першы са Сланой мог пазнаць яго.

І Тха спытаў:

«Хто хоча быць Валадаром Джунгляў?»

Выскачыла Шэрая Малпа, што жыве на галінах, і крыкнула:

«Я хачу быць Валадаркай Джунгляў!»

Тха ўсміхнуўся і адказаў:

«Няхай будзе так!» — і, разгневаны, пайшоў прэч.

Дзеці, вы ведаеце Шэрую Малпу. Тады яна была гэтакая ж, як і цяпер. Спачатку яна зрабіла разумны твар, але праз хвіліну пачала чухацца і скакаць угору і ўніз, і калі Тха вярнуўся, ён убачыў, што Шэрая Малпа вісіць на дрэве галавою ўніз і перадражнівае ўсіх, хто стаіць пад дрэвам, і яны таксама яе дражняць. І гэтак вось у джунглях не стала болей Закону — адна толькі недарэчная балбатня і словы без сэнсу.

Тады Тха паклікаў нас усіх і сказаў:

«Першы ваш Валадар прынёс у джунглі Смерць, другі — Ганьбу. Цяпер пара даць вам Закон, і такі Закон, які вы не асмельваліся б парушаць. Цяпер вы спазнаеце Страх і, убачыўшы яго, зразумеце, што ён валадар над вамі, а ўсё астатняе прыйдзе само сабою».

Тады мы, Народ Джунгляў, спыталі:

«Што такое Страх?»

І Тха адказаў:

«Шукайце і знойдзеце».

І мы выхадзілі ўсе джунглі ўдоўж і ўпоперак у пошуках Страха, і неўзабаве буйвалы...

— Ух! — адклікнуўся са сваёй пясчанай водмелі Меса, важак буйвалаў.

— Так, Меса, гэта былі буйвалы. Яны прынеслі вестку, што ў адной пячоры ў джунглях сядзіць Страх, што ён безвалосы і ходзіць на задніх лапах. Тады ўсе мы пайшлі за статкам буйвалаў да гэтай пячоры, і Страх стаяў там каля ўвахода. Так, ён быў безвалосы, як казалі буйвалы, і хадзіў на задніх лапах. Ubачыўшы нас, ён крыкнуў, і яго голас пасяліў у нас той страх, які мы ведаем цяпер, і мы рынуліся прэч, топчучы і наносячы раны адзін аднаму. У тую ноч Народ Джунгляў не лёг адпачываць увесь разам, як было ў нас заведзена, а кожнае племя легла асобна — дзікі з дзікамі і алені з аленямі: рогі з рагамі і капыты з капытамі. Свае палеглі са сваімі і дрыжалі ад страху ўсю ноч.

Толькі Першага з Тыграў не было з намі: ён усё яшчэ хаваўся ў балотах на поўначы, і калі да яго дайшла вестка пра тое, каго мы бачылі ў пячоры, ён сказаў:

«Я пайду да яго і зламлю яму карак».

І ён бег усю ноч, пакуль не дабраўся да пячоры, але дрэвы і ліяны на яго дарозе памяталі загад Тха, нізка апускалі свае галіны і мецілі яго на бягу: праводзілі пальцамі па яго спіне, баках, ілбе і падбародку. І дзе б ні дакраналіся да яго ліяны, заставалася метка або паласа на яго жоўтай шкуры. І гэтыя палосы яго дзеці носяць да нашых дзён! Калі ён падышоў да пячоры, Безвалосы Страх выставіў руку і назваў яго «Паласаты, што прыходзіць уночы», і Першы з Тыграў спалохаўся Безвалосага і, выючы, уцёк назад на балоты...

Тут Маўглі ціхенька засмяяўся, апусціўшы падбародак у ваду.

— ...Ён выў так моцна, што Тха пачуў яго і спытаў:

«Чаго ты?»

І Першы з Тыграў узняў морду да толькі што створанага неба, якое цяпер такое старое, і сказаў:

«Вярні мне маю ўладу, о Тха! Мяне зганьбілі перад усімі джунглямі: я ўцёк ад Безвалосага, а ён назваў мяне ганебным іменем».

«А чаму?» — спытаў Тха.

«Таму што я запэцкаўся ў балотнай гразі», — адказаў Першы з Тыграў.

«Дык паплавай і пакачайся па мокрай траве, і калі гэта гразь, яна, вядома, сыдзе», — сказаў Тха.

І Першы з Тыграў плаваў, і плаваў, і качаўся па траве, так што джунглі закруціліся ў яго перад вачамі, але ніводная плямка не сышла з яго шкуры, і Тха засмяяўся, пазіраючы на яго. Тады Першы з Тыграў спытаў:

«Што ж я зрабіў і чаму гэта здарылася са мною?»

Тха адказаў:

«Ты забіў быка і ўпусціў Смерць у джунглі, а разам са Смерцю прыйшоў Страх, і таму Народы Джунгляў цяпер баяцца адзін аднаго, як ты баішся Безвалосага».

Першы з Тыграў сказаў:

«Яны не пабаяцца мяне, бо я даўно іх ведаю».

«Пайдзі і паглядзі», — адказаў Тха.

Тады Першы з Тыграў пачаў бегаць узад і ўперад па джунглях і гучна клікаць аленяў, дзікоў, дзікабразяў і ўсе Народы Джунгляў. І ўсе яны ўцяклі ад тыгра, які быў раней іхнім Суддзёй, таму што баяліся яго цяпер.

Тады Першы з Тыграў вярнуўся да Тха. Гордасць яго была зламаная, і стукнуўшыся галавой аб зямлю, ён пачаў грэбці яе ўсімі чатырма лапамі і завяў:

«Успомні, што я калісьці быў Валадаром Джунгляў! Не забудзься пра мяне, о Тха! Няхай мае дзеці памятаюць, што калісьці я не ведаў ні ганьбы, ні страху!»

І Тха сказаў:

«Гэта я зраблю, бо мы ўдвух з табою бачылі, як ствараліся джунглі. Адна ноч у годзе будзе для цябе і для тваіх дзяцей такая ж, як была раней, пакуль ты не забіў быка. Калі ты сустрэнеш Безвалосага ў гэтую адзіную ноч — а завуць яго Чалавек, — ты не спалохаешся яго, затое ён будзе баяцца цябе і тваіх дзяцей, быццам вы суддзі джунгляў і гаспадары ўсяго, што ў іх ёсць. Будзь літасцівы да яго ў гэтую ноч Страху, бо цяпер ты ведаеш, што такое Страх».

І тады Першы з Тыграў адказаў:

«Добра. Я задаволены».

Але пасля гэтага, падышоўшы да ракі, каб напіцца, ён убачыў палосы на сваіх баках, успомніў імя, якое даў яму Безвалосы, і яго ахапіла лютасць. Цэлы год ён пражыў сярод балотаў, чакуючы, калі Тха выканае сваё абяцанне. І ў адну ноч, калі Месячны Шакал (вечарніца) узышоў над джунглямі, тыгр адчуў, што надышла яго ноч, і пайшоў да той пячоры, дзе жыў Безвалосы. І ўсё адбылося так, як абяцаў Першы са Сланой: Безвалосы ўпаў на калені перад ім і распасцёрся на зямлі, а Першы з Тыграў кінуўся на яго і зламаў яму хрыбет, думаючы, што ў джунглях больш няма Безвалосых і што ён забіў Страх. І тады, абнюхаўшы сваю здабычу, ён пачуў, што Тха ідзе з лясоў поўначы. І неўзабаве пачуўся голас Першага са Сланой, той самы голас, які мы чуем зараз...

Гром пракаціўся па высахлых і паколтых ад спякоты ўзгорках, але не прынёс з сабою дажджу — толькі зарніцы бліснулі за далёкімі гарамі. І Хатхі загаварыў зноў:

— Вось гэты голас ён і пачуў. І голас сказаў яму:

«Гэта і ёсць твая літасць?»

Першы з Тыграў аблізнуўся і адказаў:

«Што за бяда? Я забіў Страх».

І Тха сказаў:

«О сляпы і неразумны. Ты развязаў ногі Смерці, і яна будзе хадзіць за табою па пятах, пакуль ты не памрэш. Ты навучыў чалавека забіваць!»

Першы з Тыграў наступіў на сваю здабычу і сказаў:

«Ён цяпер гэтакі ж, як той бык. Страху больш няма, і я па-ранейшаму буду судзіць Народы Джунгляў».

Але Тха сказаў:

«Ніколі больш не прыйдуць да цябе Народы Джунгляў. Ніколі не перакрыжуюцца іхнія дарогі з тваімі, ніколі не будуць яны спаць побач з табою, ні хадзіць за табою, ні пасвіцца каля тваёй бярогі. Толькі Страх будзе хадзіць за табою па пятах, і калі яму ўздумаецца, біць цябе зброяй, якой ты не ўбачыш. Ён зробіць так, што зямля праваліцца ў цябе пад нагамі, і ліяна зашмаргнецца на тваёй шыі, і ствалы дрэў паўстануць вакол цябе так высока, што ты не здолееш цераз іх пераскочыць. А напаследак ён злупіць з цябе шкуру і накрые ёю сваіх дзіцянят, каб сагрэць іх. Ты не злітаваўся над ім, і ён не будзе мець літасці да цябе».

Першы з Тыграў быў вельмі смелы, бо яго ноч яшчэ не мінула, і ён сказаў:

«Абяцанне Тха па-ранейшаму мае сілу. Ён жа не забярэ ў мяне маёй ночы?»

І Тха сказаў:

«Твая ноч застаецца тваёю, як я абяцаў, але за яе давядзецца заплаціць. Ты навучыў чалавека забіваць, а ён усё пераймае хутка».

Першы з Тыграў адказаў:

«Вось ён, у мяне пад нагою, і хрыбет яго зламаны. Няхай ведаюць усе Джунглі, што я забіў Страх».

Але Тха засмяяўся і сказаў:

«Ты забіў аднаго са шматлікіх і сам скажаш пра гэта джунглям, бо твая ноч мінула!»

І вось настаў дзень — з пячоры выйшаў другі Безвалосы, і, убачыўшы забітага на сцяжынцы і тыгра, які стаяў над ім, ён узяў кій з вострым канцом.

— Яны і цяпер кідаюць такую вострую штуку,— сказаў дзікабраз Сахі і з шоргатам пачаў спускацца да ракі.

Гонды¹ лічаць Сахі самай смачнай ежай — яны называюць яго Хо-Ігу,— і ён ведае сёе-тое пра каварную сякерку гондаў, якая ляціць цераз пра-секу, пабліскваючы, нібы страказа.

— Гэта быў кій з вострым канцом, якія ўтыкаюць у дно лоўчай ямы,— сказаў Хатхі.— Безвалосы кінуў яго, і ён уваткнуўся ў бок Першаму з Тыграў. Усё адбылося, як сказаў Тха: Першы з Тыграў, выючы, бегаў па лесе, пакуль не вырваў кій, і ўсе джунглі даведаліся, што Безвалосы можа наносіць удар здалёку, і пачалі баяцца яшчэ больш, чым раней. Так выйшла, што Першы з Тыграў навучыў Безвалосага забіваць,— а вы самі ведаеце, колькі шкоды гэта прынесла ўсім нам,— забіваць і пятлёй, і прыхаванай пасткай, і куслівай мухай, якая вылятае з белага дыму (Хатхі гаварыў пра кулю), і Чырвонай Кветкай, якая выганяе нас з лесу. І ўсё ж адну ноч у годзе Безвалосы баіцца тыгра, як абыцаў Тха, і тыгр нічога не зробіў, каб прагнаць яго страх. Дзе ні знойдзе ён Безвалосага, там і забівае, памятаючы, як зняславілі Першага з Тыграў.

І цяпер Страх гуляе па джунглях удзень і ўночы.

— Ахі! Ао! — уздыхнулі алені, думаючы, як важна ўсё гэта для іх.

— І толькі калі адзін Вялікі Страх пагражае ўсім, як цяпер, мы ў джунглях забываемся на свае

¹ Гонды — адзін з самых старажытных народаў Індыі.

дробныя страхі і сыходзімся ў адно месца, як цяпер.

— Чалавек толькі адну ноч баіцца тыгра? — спытаў Маўглі.

— Толькі адну ноч, — адказаў Хатхі.

— Але ж я... але ж мы... але ж усе ў джунглях ведаюць, што Шэр-Хан забівае чалавека двойчы і тройчы ў месяц.

— Гэта так. Але тады ён кідаецца на яго ззаду і, нападаючы, адварочвае галаву, таму што баіцца. Калі чалавек паглядзіць на тыгра, ён уцячэ. А ў сваю ноч ён заходзіць у вёску не хаваючыся. Ён ідзе паміж дамамі, прасоўвае галаву ў дзверы, а людзі падаюць перад ім на калені, і тады ён забівае. Адзін раз — у тую ноч.

«О! — сказаў Маўглі сам сабе і перавярнуўся ў вадзе з боку на бок. — Цяпер я разумею, чаму Шэр-Хан папрасіў мяне зірнуць на яго. Яму гэта не памагло, ён не мог глядзець мне ў вочы, а я... я, вядома, не ўпаў перад ім на калені. Але ж я не чалавек, я належу да Вольнага Народа».

— Гм-м! — глуха прабурчала Багіра. — А тыгр ведае сваю ноч?

— Не, не ведае, пакуль Месячны Шакал не выйдзе з начнога туману. Часам гэтая ноч бывае ўлетку, у сухую пару, а іншы раз зімой, калі ідуць дажджы. Калі б не Першы з Тыграў, гэтага б не здарылася і ніхто з нас не ведаў бы Страху.

Алені сумна ўздыхнулі, а Багіра каварна ўсміхнулася.

— Людзі ведаюць гэтую... казку? — спытала яна.

— Ніхто яе не ведае, апрача тыграў і нас, сланоў, дзяцей Тха. Цяпер і вы, тыя, што на берагах, чулі яе, і больш мне няма чаго сказаць вам.

Хатхі акунуў хобат у вадку ў знак таго, што не жадае больш размаўляць.

— Але чаму ж, чаму, — спытаў Маўглі, звяртаючыся да Балю, — чаму Першы з Тыграў перастаў есці траву, плады і лісце? Ён жа толькі зла-

маў карак быку. Ён не зжор яго. Што ж прымусіла яго пакаштаваць свежай крыві?

— Дрэвы і ліяны заклеймавалі тыгра, Маленькі Брат, і ён зрабіўся паласаты, якім мы бачым яго цяпер. Ніколі больш не будзе ён есці пладоў, і з таго самага дня ён помсціць аленям, буйвалам і іншым траваедам, — сказаў Балю.

— Дык ты таксама ведаеш гэтую казку? Праўда? А чаму я ніколі яе не чуў?

— Таму што джунглі паўняюць гэтых казак. Варта толькі пачаць, ім і канца не будзе. Пусці маё вуха, Маленькі Брат!

НАШЭСЦЕ ДЖУНГЛЯЎ

Вы, вядома, памятаеце, што Маўглі прыбіў шкуру Шэр-Хана да Скалы Рады і сказаў усім ваўкам, колькі іх засталася ад Сіянійскай Чарады, што з гэтага часу будзе хадзіць на паляванне ў джунглях адзін, а чацвёра ваўчанят Маці Ваўчыхі паабяцалі паляваць разам з ім. Але не так гэта лёгка адразу змяніць сваё жыццё, асабліва ў джунглях. Пасля таго як Чарада разбеглася хто куды, Маўглі перш за ўсё падаўся ў роднае логова і залёг спаць на ўвесь дзень і на ўсю ноч. Прачнуўшыся, ён расказаў Бацьку Ваўку і Маці Ваўчысе пра свае прыгоды сярод людзей роўна столькі, колькі яны маглі зразумець. Калі Маўглі пачаў забаўляцца перад імі са сваім паляўнічым нажом так, што ранішняе сонца пералівалася і паблісквала на яго лязе — гэта быў той самы нож, якім ён злупіў шкуру з Шэр-Хана, — ваўкі сказалі, што ён сямутаму навучыўся. Пасля таго Акелу і Шэраму Брату давялося расказаць, як яны памагалі Маўглі гнаць буйвалаў па яры, і Балу ўскараскаўся на пагорак, каб паслухаць іх, а Багіра ажно чухалася ад асалоды пры думцы аб тым, як умела Маўглі ваяваў з тыграм.

Сонца даўно ўжо ўзышло, але ніхто і не думаў лажыцца спаць, а Маці Ваўчыха час ад часу задзі-

рала галаву ўгору і радасна ўдыхала пах шкуры Шэр-Хана, які даносіўся ветрам са Скалы Рады.

— Калі б не Акела з Шэрым Братам,— сказаў пад канец Маўглі,— я нічога не змог бы зрабіць. О Маці Ваўчыха, каб ты толькі бачыла, як шэрыя буйвалы імчаліся па яры і як яны ламаліся ў вясковыя вароты, калі чалавечая чарада кідала ў мяне камянямі!

— Я рада, што не бачыла гэтага,— сурова сказала Маці Ваўчыха.— Не магу цяпець, каб маіх ваўчанят ганялі, як шакалаў! Я прымусіла б чалавечую чараду паплаціцца за гэта, але пашкадавала б жанчыну, якая карміла цябе малаком. Так, я пакінула б жыццё толькі ёй адной!

— Спакойна, спакойна, Ракша! — ляніва сказаў Бацька Воўк.— Наша Жабянятка зноў вярнулася да нас і так паразумнела, што родны бацька павінен лізаць яму пяткі. А хіба не ўсё роўна — адным шрамам на галаве больш ці менш? Дай чалавеку спакой.

І Балю з Багірай адгукнуліся, як рэха:

— Дай чалавеку спакой!

Маўглі паклаў галаву на бок Маці Ваўчыхі, задаволеная ўсміхнуўся і сказаў, што і ён таксама не хоча больш ні бачыць, ні чуць ні голасу, ні паху чалавека.

— А што, калі людзі не дадуць табе спакою, Маленькі Брат? — сказаў Акела і прыўзняў адно вуха.

— Нас пяцёра,— сказаў Шэры Брат, азірнуўся на ўсіх, хто сядзеў побач, і ляснуў зубамі.

— Мы таксама маглі б прыняць удзел у паляванні,— сказала Багіра, варушачы хвостом і пазіраючы на Балю.— Але дзеля чаго нам думаць цяпер пра чалавека, Акела?

— А вось дзеля чаго,— адказаў воўк-адзінец.— Пасля таго як шкуру гэтага жоўтага злодзея павесілі на Скале Рады, я пайшоў назад да вёскі па нашых слядах; каб забытаць іх на той выпадак, калі за намі хто-небудзь пагоніцца, я сту-

паў у свае сляды, а часам звачваў убок і лажыўся. Але калі я заблытаў след так, што і сам не мог бы ў ім разабрацца, прыляцеў кажан Мант і пачаў кружыць нада мною. Ён сказаў:

«Вёска чалавечай чарады, адкуль прагналі Маўглі, гудзе, як асінае гняздо».

— Гэта таму, што я кінуў туды вялікі камень,— пасміхаючыся, сказаў Маўглі, які часта забаўляўся тым, што шпурляў спелыя папавы ў асінае гняздо, а пасля кідаўся бягом да бліжэйшай затокі, каб восы, чаго добрага, яго не дагналі.

— Я запытаўся ў кажана, што ён бачыў. Ён сказаў, што перад вясковымі варотамі цвіце Чырвоная Кветка і людзі сядзяць вакол яе са стрэльбамі. Я кажу нездарма: я ж ведаю з вопыту,— тут Акела зірнуў на старыя шрамы на сваіх баках,— што людзіносяць стрэльбы не для пацехі. Хутка, Маленькі Брат, чалавек са стрэльбай пойдзе па нашым следзе.

— Але навошта? Людзі прагналі мяне. Што ім яшчэ трэба? — сярдзіта спытаў Маўглі.

— Ты чалавек, Маленькі Брат,— запярэчыў Акела.— Не нам, Вольным Паляўнічым, гаварыць табе, што і навошта робяць твае браты.

Ён ледзь паспеў адхапіць лапу, як паляўнічы нож глыбока ўпіўся ў зямлю на тым месцы, дзе яна ляжала. Маўглі кінуў нож так шпарка, што за ім не ўсачыла б вока чалавека, але Акела быў воўк, а нават сабака, якому далёка да дзікага ваўка, яго прапрадзедка, можа прагнуцца ў час моцнага сну, калі кола калёсаў злёгка дакранецца да яго, і адскочыць убок, перш чым кола наедзе на яго.

— Другі раз,— спакойна сказаў Маўглі, засоўваючы нож у ножны,— не гавары пра чалавечую чараду, калі гаворыш з Маўглі.

— Пфф! Зуб востры,— сказаў Акела, абнюваючы ямку, што пакінуў нож у зямлі,— ды толькі жыццё ў чалавечай чарадзе пашкодзіла твайму воку, Маленькі Брат. Я паспеў бы забіць аленя, пакуль ты замахваўся.

Багіра раптам падхапілася, выцягнула шыю ўперад, панюхала паветра і ўся напружылася. Шэры Брат тут жа паўтарыў усе яе рухі, павярнуўшыся крыху ўлева, каб улавіць вецер, які дзьмуў справа. Акела ж адскочыў крокаў на пяцьдзесят у бок ветру, прысеў і таксама ўвесь напружыўся. Маўглі глядзеў на іх з зайздасцю. Нюх у яго быў такі, які рэдка сустракаецца ў людзей, але гэтаму нюху не хапала той надзвычайнай тонкасці, якая ўласціва кожнаму носу ў джунглях, а за тры месяцы жыцця ў дымнай вёсцы нюх яго моцна прытупіўся. Тады ён намачыў палец, пацёр ім нос і выпрастаўся, каб улавіць вецер верхнім нюхам, які самы дакладны.

— Чалавек! — прабурчаў Акела, сядваючы на заднія лапы.

— Балдзео! — сказаў Маўглі і сеў. — Ён ідзе па нашым следзе. А вунь і сонца блішчыць на яго стрэльбе. Глядзіце!

Сонца толькі бліснула на долю секунды на медных дужках старога мушкета, але нішто ў джунглях не дае такой успышкі святла, хіба толькі калі воблакі бягуць па небе. Тады лускавінка слюды, маленькая лужынка і нават бліскучы ліст зіхання, як геліёграф. Але дзень быў бязвоблачны і ціхі.

— Я ведаў, што людзі пагоняцца за намі, — урачыста сказаў Акела. — Нездарма я быў Важаком Чарады.

Чацвёрта ваўкоў Маўглі, не сказаўшы нічога, апусціліся на зямлю, папаўзлі ўніз з узгорка і раптам зніклі, быццам расталі сярод цярноўніку і зялёнага зарасніку.

— Скажыце спачатку, куды вы ідзяце? — аклікнуў іх Маўглі.

— Ш-ш! Мы прыкоцім сюды яго чэрап яшчэ да поўдня! — абазваўся Шэры Брат.

— Назад! Назад! Стойце! Чалавек не есць чалавека! — крыкнуў Маўглі.

— А хто быў толькі што ваўком? Хто кінуў

у мяне нажом за тое, што яго назвалі чалавекам? — сказаў Акела.

Але ўся чацвёрка паслухалася і панура павярнула назад.

— Няўжо я павінен тлумачыць вам, чаму я раблю тое ці іншае? — раззлавана спытаў Маўглі.

— Вось вам чалавек! Гэта гаворыць чалавек! — прабурчала Багіра сабе ў вусы. — Вось гэтак жа гаварылі людзі вакол княжацкага звярынца ва Удайпуры. Нам у джунглях даўно вядома, што чалавек разумнейшы за ўсіх. А калі б мы верылі сваім вушам, дык ведалі б, што ён дурнейшы за ўсіх на свеце. — І, узвысіўшы голас, яна дадала: — На гэты раз дзіцяня кажа правільна: людзі выйшлі на паляванне чарадой. Кепскае гэта паляванне — забіваць аднаго, калі мы не ведаем, што збіраюцца рабіць астатнія. Пойдзем паглядзім, чаго хоча ад нас гэты чалавек.

— Мы не пойдзем, — забурчаў Шэры Брат. — Ідзі на паляванне адзін, Маленькі Брат! Хто-хто, а мы ведаем, чаго хочам! Мы б даўно прынеслі сюды чэрап.

Маўглі абвёў позіркам усіх сваіх сяброў. Грудзі яго цяжка ўзнімаліся, а вочы былі поўныя слёз. Ён зрабіў крок уперад, упаў на адно калена і сказаў:

— Хіба я не ведаю, чаго хачу? Зірніце на мяне!

Яны неахвотна зірнулі на Маўглі, потым адвялі вочы ўбок, але ён зноў прымусіў іх глядзець сабе ў вочы, пакуль поўсьць не паднялася на іх дыбам і яны не задрыжалі ўсім целам, а Маўглі ўсё глядзеў ды глядзеў.

— Ну, дык хто ж важак з нас пяці? — сказаў ён.

— Ты важак, Маленькі Брат, — адказаў Шэры Брат і лізнуў Маўглі нагу.

— Тады ідзіце за мной, — сказаў Маўглі.

І ўся чацвёрка, падцяўшы хвасты, паплялася за ім па пятах.

— Вось што бывае ад жыцця ў чалавечай чарадзе, — сказала Багіра, нячутна спускаючыся па

ўзгорку ўслед за імі.— Цяпер у джунглях не адзін Закон, Балу.

Стары мядзведзь не адказаў нічога, але паду-маў шмат аб чым.

Маўглі бясшумна прабіраўся па лесе, перася-каў яго пад прамым вуглом да той дарогі, якою ішоў Балдзео. Нарэшце, рассунуўшы кусты, ён убачыў старога з мушкетам на плячы: ён па-саба-чы трухаў па старым двухдзённым следзе.

Вы памятаеце, што Маўглі пайшоў ад вёскі з цяжкай шкурай Шэр-Хана на плячах, а за ім беглі Акела і Шэры Брат, так што след быў вельмі выразны. Неўзабаве Балдзео падышоў да таго мес-ца, дзе Акела павярнуў назад і заблытаў след. Тут Балдзео сеў на зямлю, доўга кашляў і бурчаў, потым пачаў гойсаць наўкол, стараючыся зноў натрапіць на след, а ў гэты час тыя, што назіралі за ім, былі гэтак блізка, што ён мог бы пацэліць у іх каменем. Ніводзін звер не можа рухацца гэтак ціха, як воўк, калі ён не хоча, каб яго чулі, а Маўг-лі, хоць ваўкі лічылі яго вельмі нязграбным, такса-ма ўмеў з'яўляцца і знікаць, нібы цень. Яны акру-жылі старога паляўнічага калыцом, як чарада дэль-фінаў акружае параход, калі той плыве поўным ходам, і размаўлялі смела, бо іхняя мова пачы-наецца ніжэй самай нізкай ноты, якую можа ўла-віць нязвыклае вуха чалавека. На другім канцы рада знаходзіцца найтанчэйшы піск кажана, якога многія людзі не чуюць зусім. З гэтай ноты пачы-наецца гаворка ўсіх птушак, кажаноў і насякомых.

— Гэта лепш за ўсякае іншае паляванне, — ска-заў Шэры Брат, калі Балдзео нагнуўся, сапучы і штосьці разглядаючы.— Ён падобны на свінню, якая заблудзілася ў джунглях каля ракі. Што ён гаворыць?

Балдзео штосьці сярдзіта мармытаў.

Маўглі растлумачыў:

— Ён кажа, што навокал мяне, мусіць, скакала цэлая гайня ваўкоў. Кажа, што ніколі ў жыцці не бачыў гэткага следу. Кажа, што вельмі стаміўся.

— Ён адпачне, перш чым зноў знойдзе след, — абыякава сказала Багіра, не перастаючы гуляць у хованкі і падкрадвацца з-за ствалоў дрэў.

— А цяпер што робіць гэты бядак?

— Збіраецца есці або пускаць дым з рота. Людзі ўвесь час што-небудзь робяць ротам, — сказаў Маўглі.

Маўклівыя следапыты ўбачылі, як стары на-таптаў тытуню ў люльку, прыпаліў і пачаў курыць. Яны пастараліся як след запомніць пах тытуню, каб потым пазнаць Балдзео нават у самую цёмную ноч.

Затым па сцежцы прайшлі вугальшчыкі і, вядома, спыніліся пагаманіць з Балдзео, які лічыўся найпершым паляўнічым у гэтых мясцінах. Усе яны паселі ў кружок і закурылі, а Багіра і астатнія падышлі бліжэй і глядзелі на іх, пакуль Балдзео расказваў ад пачатку да канца, з дадаткамі і выдумкамі, усю гісторыю Маўглі, хлопчыка-пярэваратня. Як ён, Балдзео, забіў Шэр-Хана і як Маўглі перакінуўся ў ваўка і біўся з ім цэлы дзень, а пасля зноў зрабіўся хлопчыкам і зачараваў стрэльбу Балдзео, так што, калі ён прыцэліўся ў Маўглі, куля павярнула ўбок і забіла аднаго з буйвалаў Балдзео; і як вёска паслала Балдзео, самага смелага паляўнічага ў Сіянійскіх гарах, забіць ваўка-пярэваратня. А Месуа з мужам, бацькі перэваратня, сядзяць пад замком у сваёй хаціне, і хутка іх пачнуць катаваць, каб яны прызналіся ў вядзьмарстве, а потым спяляць на вогнішчы.

— Калі? — спыталі вугальшчыкі, якім таксама вельмі хацелася паглядзець на гэтую цырымонію.

Балдзео сказаў, што, пакуль ён не вернецца, нічога рабіць не будуць: у вёсцы хочуць, каб ён спачатку забіў ляснага хлопчыка. Пасля гэтага яны расправяцца з Месуай і з яе мужам і падзеляць паміж сабою іх зямлю і буйвалаў.

А буйвалы ў мужа Месуі, дарэчы кажучы, вельмі добрыя. Ведзьмаў і чараўнікоў лепш за ўсё забіваць, гаварыў Балдзео, а такія людзі, якія

бяруць прыёмышамі ваўкоў-пярэваратняў з лесу, і ёсць самыя ліхія ведзьмары.

Вугальшчыкі баязліва азіраліся па баках, удзячныя лёсу за тое, што ім не давялося бачыць пярэваратня; аднак яны не сумняваліся, што гэтакі храбрэц, як Балдзео, знойдзе пярэваратня хутчэй за любога іншага.

Сонца апусцілася ўжо даволі нізка, і вугальшчыкі парашылі ісці ў тую вёску, дзе жыву Балдзео, паглядзець на ведзьму і чараўніка. Балдзео сказаў, што, вядома, ён павінен застрэліць хлопчыка-пярэваратня, але ён і думаць не хоча пра тое, каб няўзброеныя людзі ішлі адны праз джунглі, дзе воўк-пярэварацень можа сустрэцца ім у любую хвіліну. Ён сам іх праводзіць, і калі сын вядзьмаркі сустрэнецца ім, яны пабачаць, як найпершы тутэйшы паляўнічы з ім расправіцца. Жрэц даў яму такі амулет супраць пярэваратня, што баяцца няма чаго.

— Што ён гаворыць? Што ён гаворыць? Што ён гаворыць? — раз-параз пыталіся ваўкі.

А Маўглі тлумачыў, пакуль не дайшло да ведзьмароў, што было для яго не зусім зразумела, і тады ён сказаў, што мужчына і жанчына, якія былі такія добрыя да яго, злоўлены ў пастку.

— Хіба людзі ловяць людзей? — спытаў Шэры Брат.

— Так ён кажа. Я штосьці не разумею. Усе яны, мусіць, проста пашалелі. Навошта спатрэбілася садзіць у пастку Месую з мужам і што ў іх агульнага са мною? І дзеля чаго ўся гэтая гаворка пра Чырвоную Кветку? Трэба падумаць. Што б яны ні збіраліся рабіць з Месуяй, яны нічога не пачнуць, пакуль не вернецца Балдзео. Так, значыцца... — І Маўглі глыбока задумаўся, пры гэтым ён пастукваў пальцамі па тронках нажа.

А Балдзео і вугальшчыкі храбра рушылі ў дарогу, хаваючыся адзін за аднаго.

— Я зараз жа іду да чалавечай чарады, — сказаў нарэшце Маўглі.

— А гэтыя? — спытаў Шэры Брат, прагна пазіраючы на смуглыя спіны вугальшчыкаў.

— Правядзіце іх з песняю, — сказаў Маўглі з ухмылкай. — Я не хачу, каб яны былі каля вяско-вых варотаў раней, чым сцямнее. Можаце вы за-трымаць іх?

Шэры Брат з пагардай ашчэрыў белыя зубы:

— Мы можам без канца вадзіць іх кругам, усё кругам, як коз на прывязі!

— Гэтага мне не трэба. Паспявайце ім крыху, каб яны не сумавалі ў дарозе. Няхай сабе песня будзе і не надта вясялая, Шэры Брат. Ты таксама ідзі з імі, Багіра, і падпявай ім. А як настане ноч, сустракайце мяне каля вёскі — Шэры Брат ведае месца.

— Нялёгкая гэта работа — быць загоншчыкам для дзіцяці. Калі ж я выплюся? — сказала Багіра пазяхаючы, хоць па вачах было відаць, як яна рада гэтак пацешыцца. — Я павінна спяваць для нейкіх безвалосых! Што ж, паспрабуем!

Пантэра нагнула галаву, каб яе голас разлёгся па ўсім лесе, і пачулася працяглае-працяглае «Добрага палявання!» — начны кліч сярод белага дня, даволі страшны для пачатку. Маўглі паслухаў, як гэты кліч пракаціўся па джунглях, то ўзмацняючыся, то заціхаючы, і замёр дзесьці ў яго за спіной на самай тужлівай ноце, і ўсміхнуўся, бегучы лесам. Ён бачыў, як вугальшчыкі збіліся ў гурт, як задрыжала стрэльба старога Балдзео, нібы бананавы ліст на ветры. Потым Шэры Брат правыў: «Йа-ла-хі! Йа-ла-хі!» — паляўнічы покліч, які гучыць, калі Чарада гоніць перад сабою нільгау — вялікую шэрую антылопу.

Гэты покліч, здавалася, ішоў з усіх канцоў лесу адразу і чуўся ўсё бліжэй і бліжэй, пакуль нарэшце не абарваўся побач, зусім блізка, на самай пранізлівай ноце. Астатнія тры ваўкі падхапілі яго, так што нават Маўглі мог бы прысягнуць, што ўся Чарада гоніць дзічыну па гарачым следзе. А потым усе чацвёра заспявалі цудоўную раніш-

нюю Песню Джунгляў, з усімі трэлямі, пералівамі і пераходамі, якія ўмее выводзіць магутнае воўчае горла.

Ніякі пераказ не можа перадаць ні ўражання ад гэтай песні, ні насмешку, якую надалі ваўкі кожнай ноце, пачуўшы, як затрашчалі сукі, калі вугальшчыкі ад страху палезлі на дрэвы, а Балдзео пачаў мармытаць замовы і заклінанні. Потым ваўкі палеглі і заснулі, бо вялі правільны распарадак жыцця, як і ўсе, хто жыве са свае працы: не выспішся — не папрацуеш як след.

Тым часам Маўглі пакідаў за сабой мілю за міляй, прабягаючы па дзевяць міляў за гадзіну, і радаваўся, што ані не аслабеў пасля столькіх месяцаў жыцця сярод людзей. У яго галаве засела адна толькі думка: выручыць Месую з мужам з пасткі, якая б яна ні была, — ён асцерагаўся любых пастак. Пасля гэтага, абяцаў сабе Маўглі, ён расквітаецца і з усёй вёскай.

Ужо апусціўся змрок, калі ён убачыў знаёмую пашу і дрэва дхак, пад якім чакаў яго Шэры Брат у тую раніцу, як Маўглі забіў Шэр-Хана. Які ні злосны быў ён на ўсіх людзей, усё ж пры першым позірку на вясковыя стрэхі ў яго заняло дух. Ён прыкмеціў, што ўсе вярнуліся з поля раней часу і, замест таго каб узяцца за прыгатаванне вячэры, сабраліся натоўпам пад вясковай смакоўніцай, адкуль чуліся гоман і крык.

— Людзям абавязкова трэба ставіць пасткі для іншых людзей, а без гэтага яны ўсё будуць незадаволены, — сказаў Маўглі. — Дзве ночы назад яны лавілі Маўглі, а зараз мне здаецца, што гэтая ноч была многа дажджоў назад. Сёння чарга Месуі з мужам. А заўтра, і паслязаўтра, і на шмат начэй пасля таго зноў надыдзе чарга Маўглі.

Ён прапоўз пад агароджай і, дабраўшыся да хаціны Месуі, зазірнуў у акно. У пакоі ляжала Месуа, звязаная па руках і нагах, і стагнала, цяж-

ка дыхаючы; яе муж быў прывязаны рамянямі да страката размаляванага ложка. Дзверы хаціны, што выходзілі на вуліцу, былі моцна падпёрты, і тры ці чатыры чалавекі сядзелі, прыхіліўшыся да іх спіной.

Маўглі вельмі добра ведаў норавы і звычаі вёскі. Ён сцяміў, што, пакуль людзі ядуць, кураць і размаўляюць, нічога іншага яны рабіць не будуць; але пасля таго, як яны паядуць, іх трэба асцерагацца. Хутка вернецца і Балдзео, і калі яго павадыры добра саслужылі сваю службу, яму будзе пра што расказаць. Хлопчык залез у акно, нагнуўся над мужчынам і жанчынай і разрэзаў рамяні, што звязвалі іх, дастаў затычкі з рота і пашукаў, ці няма ў хаціне малака.

— Я ведала, я ведала, што ён прыйдзе! — заплакала Месуа.— Цяпер я ведаю пэўна, што ён мой сын.— І яна прытуліла Маўглі да грудзей.

Да гэтай хвіліны Маўглі быў зусім спакойны, але тут ён увесь задрыжаў і сам невыказна здзівіўся гэтаму.

— Для чаго гэтыя рамяні? За што яны звязалі цябе? — спытаў ён, памаўчаўшы.

— Каб пакараць за тое, што мы ўзялі цябе сынам, за што ж яшчэ? — сказаў муж сярдзіта.— Паглядзі — я ўвесь у крыві.

Месуа нічога не сказала, але Маўглі зірнуў на яе раны, і муж з жонкай пачулі, як ён скрыгатнуў зубамі.

— Чыя гэта работа? — спытаў ён.— За гэта яны паплацяцца!

— Гэта работа ўсёй вёскі. Мяне лічылі багацеем. У мяне было шмат жывёлы. Мы з ёю ведзьмакі, таму што далі табе прытулак.

— Я не разумею! Няхай раскажа Месуа.

— Я карміла цябе малаком, Натху, ты памятаеш? — нясмела спытала Месуа.— Таму што ты мой сын, якога схапіў тыгр, і таму што я моцна цябе люблю. Яны кажуць, што я твая маці, маці прыэваратня, і за гэта павінна памерці.

— А што такое пярэварачень? — спытаў Маўглі.— Смерць я ўжо бачыў.

Муж панура зірнуў на яго спадылба, але Месуа засмялася.

— Бачыш? — сказала яна мужу.— Я ведала, я табе гаварыла, што ён не вядзьмар. Ён мой сын, мой сын!

— Сын ці вядзьмар — якая нам з гэтага карысьць? — адказаў муж.— Цяпер мы з табою ўсё роўна што памерлі.

— Вунь там ідзе дарога праз джунглі,— паказаў Маўглі ў акно.— Рукі і ногі ў вас развязаны. Ідзіце адсюль.

— Мы не ведаем джунгляў, сын мой, так, як... як ты іх ведаеш,— пачала Месуа.— Мне не адысціся далёка.

— А людзі пагоняцца за намі і зноў прывядуць нас сюды,— сказаў яе муж.

— Гм! — сказаў Маўглі, водзячы кончыкам палляўнічага нажа па сваёй далоні.— Пакуль што я не хачу ліха нікому ў гэтай вёсцы. Не думаю, аднак, што цябе запыняць. Міне яшчэ крышку часу — і ў іх знойдзецца пра што падумаць. Ага! — Ён узняў галаву і прыслухаўся да крыкаў і беганіны за дзвярамі.— Нарэшце яны адпусцілі Балдзео дадому!

— Яго паслалі раніцай забіць цябе,— сказала Месуа.— Хіба ты яго не сустрэў?

— Ага, мы... я сустрэў яго. Яму ёсць пра што расказаць. А пакуль ён гаворыць, можна шмат што зрабіць. Але спачатку трэба даведацца, чаго яны хочуць. Падумайце, куды вам лепш пайсці адгэтуль, і скажыце мне, як я вярнуся.

Ён выскачыў праз акно і зноў пабег, хаваючыся пад вясковай сцяной, пакуль яму не стаў чуваць гоман натоўпу, што сабраўся пад смакоўніцай.

Балдзео кашляў і стагнаў, лежачы на зямлі, а ўсе астатнія абступілі яго і распытвалі. Валасы ў яго раскудлаціліся, рукі і ногі ён паабдзіраў, залазячы на дрэва, і ледзь мог гаварыць, але затое

вельмі добра разумеў усю значнасць свайго становішча.

Час ад часу ён пачынаў гаварыць штосьці пра павучых чарцей, прыэваратняў і вядзьмарства толькі для таго, каб распаліць цікаўнасць і намякнуць натоўпу, пра што ён будзе раскадваць. Потым папрасіў вады.

— Так! — сказаў Маўглі. — Словы і словы! Адна балбатня! Людзі — крэўныя браты малпаў. Спачатку ён будзе паласкаць рот вадой, потым курыць, а зрабіўшы ўсё гэта, пачне раскадваць. Ну і дурні гэтыя людзі! Яны не паставяць нікога пільнаваць Месую, пакуль Балдзео тлуміць ім галовы сваімі байкамі. І я раблюся гэтакім жа гультаём!

Ён страпянуўся і праслізнуў назад да хаціны. Ён ужо быў пад акном, калі адчуў, што нехта лізнуў яму нагу.

— Маці, — сказаў ён, пазнаўшы Ваўчыху, — што тут робіш ты?

— Я пачула, як мае дзеці спяваюць у лесе, і пайшла за тым, каго люблю больш за ўсіх. Жабянятка, я хачу бачыць жанчыну, якая карміла цябе малаком, — сказала Маці Ваўчыха, уся мокрая ад расы.

— Яе звязалі і хочуць забіць. Я разрэзаў рамяні, і яна з мужам пойдзе адсюль праз джунглі.

— Я таксама правяду іх. Я старая, але яшчэ не зусім бяззубая. — Маці Ваўчыха стала на заднія лапы і заглянула праз акно ў цёмную хаціну.

Потым яна бясшумна апусцілася на ўсе чатыры лапы і сказала толькі:

— Я першая карміла цябе малаком, але Багіра кажа праўду: чалавек у рэшце рэшт ідзе да чалавека.

— Магчыма, — сказаў Маўглі вельмі панура, — толькі я зараз далёкі ад гэтай дарогі. Пачакай тут, але не паказвайся ёй.

— Ты ніколі мяне не баялася, Жабянятка, — сказала Маці Ваўчыха. Яна адступіла на крок

назад і знікла ў высокай траве — гэта яна ўмела рабіць вельмі добра.

— А цяпер, — весела сказаў Маўглі, зноў скокнуўшы ў акно, — усе сабраліся вакол Балдзео, і ён расказвае тое, чаго не было. А калі ён скончыць, яны абавязкова прыйдуць сюды з Чырвонай... з агнём і спаляць вас абаіх. Што ж рабіць?

— Мы пагаварылі з мужам, — сказала Месуа. — Да Канхівары адсюль трыццаць міляў. Калі мы дабяромся туды сёння, мы будзем жыць. Калі не — памром.

— Вы будзеце жыць. Ніводзін чалавек не выйдзе сёння за вароты. Але што гэта ён робіць?

Муж Месуі, стоячы на карачках, гроб зямлю ў кутку хаціны.

— Там у яго грошы, — сказала Месуа. — Больш мы нічога не можам узяць з сабою.

— Ах, так! Гэта тое, што пераходзіць з рук у рукі і не становіцца цяплейшым. Хіба яно бывае патрэбна і ў іншых месцах?

Муж сярдзіта азірнуўся.

— Які ён прыэварацень? Ён проста дурань! — прабурчаў ён. — За гэтыя грошы я магу купіць каня. Нас так збілі, што мы не зойдзем далёка, а вёска пагоніцца за намі.

— Кажу вам, што не пагоніцца, я гэтага не дазволю, але конь — гэта добра, бо Месуа знясілена.

Яе муж устаў, завязваючы ў пояс апошнюю рупію. Маўглі дапамог Месуі вылезці праз акно, і халаднаватае начное паветра ажывіла яе. Але джунглі пры святле зорак здаліся ёй вельмі цёмнымі і страшнымі.

— Вы ведаеце дарогу ў Канхівару? — прашаптаў Маўглі.

Яны кіўнулі.

— Добра. Помніце ж, што баяцца няма чаго. І спяшацца таксама не трэба. Толькі... толькі ў джунглях ззаду вас і наперадзе вас вы, магчыма, пачуеце спевы.

— Няўжо ты думаеш, што мы асмеліліся б пайсці ноччу ў джунглі, калі б не баяліся, што нас спаляць? Лепш няхай нас разарвуць звяры, чым заб'юць людзі, — сказаў муж Месуі.

Але сама Месуа паглядзела на Маўглі і ўсміхнулася.

— Кажу вам, — гаварыў далей Маўглі, быццам ён быў мядзведзь Балу і соты раз паўтараў няўважліваму ваўчаныці старажытны Закон Джунгляў, — кажу вам, што ні адзін зуб у джунглях не ашчэрыцца супраць вас, ні адна лапа ў джунглях не падыецца на вас. Ні чалавек, ні звер не запыняць вас, пакуль вы не ўбачыце Канхівару. Вас будуць ахоўваць. — Ён шпарка павярнуўся да Месуі са словамі: — Муж твой не верыць мне, але ты паверыш?

— Так, вядома, сын мой. Чалавек ты ці воўк з джунгляў, але я табе веру.

— Ён спалохаецца, калі пачуе спевы майго народа. А ты пазнаеш і ўсё зразумееш. Ідзіце ж і не спяшайцеся, бо спяшацца няма патрэбы: вароты зачынены.

Месуа кінулася з плачам да ног Маўглі, але ён хуценька падняў яе, сам увесь калоцячыся. Тады яна павісла ў яго на шыі і называла ўсімі ласкавымі імёнамі, якія толькі прыйшлі ёй на памяць. Яны пайшлі ў бок джунгляў, і Маці Ваўчыха выскачыла са сваёй засады.

— Правядзі іх! — сказаў Маўглі. — І глядзі, каб усе джунглі ведалі, што іх няможна чапаць. Падай голас, а я паклічу Багіру.

Глухое, працяглае вышчэ пачулася і замерла, і Маўглі ўбачыў, як муж Месуі ўздрыгнуў і павярнуўся, гатовы ўцякаць назад да хаціны.

— Ідзі, ідзі! — падбадзёрыў яго Маўглі. — Я ж сказаў, што вы пачуеце песню. Яна вас будзе праводзіць да самай Канхівары. Гэта — Ласка Джунгляў.

Месуа падштурхнула свайго мужа ўперад, і цемра спушцілася над імі і Ваўчыхай, як рап-

там Багіра выскачыла ледзь не з-пад ног Маўглі.

— Мне сорамна за тваіх братоў! — сказала яна муркаючы.

— Як гэта? Хіба яны кепска спявалі для Балдзео? — спытаў Маўглі.

— Занадта хораша! Занадта! Яны нават мяне змусілі забыцца на ўсякі гонар, і, клянуся зламным замком, які вызваліў мяне, я бегала па джунглях і спявала, нібыта ўвесну. Хіба ты нас не чуў?

— У мяне быў іншы клопат. Спытай лепш у Балдзео, ці спадабалася яму песня. Але дзе ж уся чацвёрка? Я хачу, каб ніводзін з чалавечай чарады не выйшаў сёння за вароты.

— Дык навошта табе чацвёрка? — сказала Багіра. Пазіраючы на яго палаючымі вачамі, яна пераступала з нагі на нагу і мурлыкала ўсё мацней.— Я магу затрымаць іх, Маленькі Брат. Гэтыя спевы і людзі, што караскаліся на дрэвы, распалілі мяне. Я гналася за імі цэлы дзень — пры святле сонца, у самы поўдзень. Я пільнавала іх, як ваўкі пільнуюць аленяў. Я Багіра, Багіра, Багіра! Я скакала з імі, як скачу са сваім ценем. Глядзі!

І вялікая пантэра падскочыла, як кацяня, і пагналася за лістком, што падаў з дрэва; яна біла па паветры лапамі то ўправа, то ўлева, і паветра свістала пад яе ўдарамі, потым бясшумна стала на ўсе чатыры лапы, зноў падскочыла ўгору, і зноў, і зноў, і яе вуркатанне і бурчанне рабіліся ўсё мацнейшымі і мацнейшымі, як спяванне пары ў катле, што закіпае на агні.

— Я Багіра — сярод джунгляў, сярод ночы! — і мая сіла ўся са мною! Хто вытрымае мой націск? Дзіцяня, адным ударам лапы я магла б размажджэрыць табе галаву, і яна стала б пляскатай, як дохлая жаба ў летнюю спеку!

— Што ж, бі! — сказаў Маўглі на мове вёскі, а не на мове джунгляў.

І чалавечыя словы адразу спынілі Багіру. Яна адскочыла назад і, уся калоцячыся, прысела на

заднія лапы, так што яе галава апынулася на адным узроўні з галавою Маўглі. І зноў Маўглі па чаў глядзець, як глядзеў на непакорных ваўчанят, проста ў зялёныя, як смарагд, вочы, пакуль у глыбіні зялёных зрэнкаў не пагас чырвоны агонь, як гасне агонь на маяку, пакуль пантэра не адвяла позірку. Яе галава апускалася ўсё ніжэй і ніжэй, і нарэшце чырвоная тарка языка драпнула нагу Маўглі.

— Багіра, Багіра, Багіра! — шаптаў хлопчык, настойліва і лёгка пагладжваючы шыю і дрыготкую спіну. — Супакойся, супакойся! Гэта ноч вінаватая, а зусім не ты!

— Гэта ўсё начныя пахі, — сказала Багіра. Яна апамяталася. — Паветра быццам кліча мяне. Але адкуль ты гэта ведаеш?

Паветра вакол індыйскай вёскі напоена ўсякімі пахамі, а для звера, які прывык чуць і думаць носам, пахі азначаюць тое самае, што музыка або віно для чалавека.

Маўглі яшчэ некалькі хвілін супакойваў пантэру, і нарэшце яна легла, як кошка перад агнём, склаўшы лапы пад грудзьмі і прыжмурыўшы вочы.

— Ты наш і не наш, з джунгляў і не з джунгляў, — сказала яна нарэшце. — А я толькі чорная пантэра. Але я люблю цябе, Маленькі Брат.

— Яны штосьці доўга гамоняць пад дрэвам, — сказаў Маўглі, не зважаючы на яе апошнія словы. — Балдзео, мабыць, раскажаў ім не адну гісторыю. Яны хутка прыйдуць для таго, каб выцягнуць гэтую жанчыну з мужам з пасткі і кінуць іх у Чырвоную Кветку. І ўбачаць, што пастка апусцела. Хо-хо!

— Не, паслухай, — сказала Багіра. — Няхай яны знойдуць там мяне! Мала хто асмеліцца выйсці з дому, пасля таго як пабачыць мяне. Не ўпершыню мне сядзець у клетцы, і наўрад каб ім удалося звязаць мяне вяроўкамі.

— Ну, дык будзь разумніцай! — сказаў Маўглі смеючыся.

А пантэра ўжо пракралася ў хаціну.

— Брр! — прынюхалася Багіра. — Тут пахне чалавекам, але ложка якраз гэтакі ж, на якім я ляжала ў княжацкім звярынцы ва Удайпуры. А цяпер я лягу!

Маўглі пачуў, як зарыпела вяровачная сетка пад цяжарам вялікага звера.

— Клянуся зламаным замком, які вызваліў мяне, яны падумаюць, што злавiлі важную птушку! Ідзі сядзь побач са мною, Маленькі Брат, і мы разам пажадаем ім добрага палявання!

— Не, у мяне iншае ў галаве. Чалавечая чарада не павiнна ведаць, што я таксама ўдзельнiчаю ў гэтай гульні. Палюй адна. Я не хачу iх бачыць.

— Хай будзе так, — сказала Багіра. — Вось яны iдуць!

Гамонка пад смакоўнiцай на тым краi вёскi станавiлася ўсё больш шумнай. Пад канец узняўся крык, і натоўп павалiў па вуліцы, размахваючы дубiнкамi, бамбукавымi кiямi, сярпамi і нажамi. Наперадзе ўсiх бег Балдзео, але і астатнiя не адставалi ад яго, яны крычалi:

— Ведзьмара і вядзьмарку сюды! Падпалiце страху над iх галавой! Мы iм пакажам, як няньчыцца з пярэваратнямi! Не, спачатку аддубасiм iх! Факелаў! Болей факелаў.

Тут выйшла невялікая затрымка з дзвярной засаўкай. Дзверы былі замкнуты вельмі моцна, але натоўп вырваў засаўку, і святло факелаў залiло пакой, дзе, расцягнуўшыся на ўвесь рост на ложку, скрыжаваўшы лапы і злёгку звесiўшы iх з аднаго краю, чорная і страшная, ляжала Багіра. Хвiліну ўсе маўчалi, ахопленыя жахам; пярэднiя рады з усяе сiлы пачалi прадзiрацца назад на вуліцу. І ў гэты момант Багіра пазяхнула, старанна і ўсiм напаказ, як пазяхнула б, хочучы зняважыць роўнага сабе. Вусатыя губы прыўзнялiся і рассунулiся, чырвоны язык загарнуўся, нiжняя скiвiца абвiсала ўсё нiжэй і нiжэй, так што вiдаць было гарачае горла; вялізныя iклы бялелi ў чор-

ным правале рота, пакуль не ляснулі, быццам стальныя затворы. У наступную хвіліну вуліца апусцела.

Багіра выскачыла праз акно і стала побач з Маўглі. А людзі, ашалелыя ад страху, ірваліся ў хаціны, спатыкаючыся і штурхаючы адзін аднаго.

— Яны не крануцца з месца да світання,— спакойна сказала Багіра.— А цяпер што?

Здавалася, нямая цішыня, што пануе апоўдні ў час сну, навісла над вёскай, але, калі прыслухацца, было чуваць, як перасоўваюць па земляной падлозе цяжкія скрыні са збожжам, падпіраюць імі дзверы. Багіра казалася праўду: да самай раніцы ў вёсцы ніхто не пашавеліцца.

Маўглі сядзеў нерухома і думаў, і яго твар становіўся ўсё больш змрочным.

— Што я такое зрабіла? — сказала нарэшце Багіра і прылашчылася да яго.

— Нічога, апрача добрага. Папільнай іх цяпер да світанку, а я засну.— І Маўглі пабег у лес, паваліўся на камень і заснуў — і праспаў увесь дзень і ўсю ноч.

Калі ён прачнуўся, побач з ім сядзела Багіра і каля яго ног ляжаў толькі што забіты алень.

Багіра з цікаўнасцю пазірала, як Маўглі працаваў паляўнічым нажом, як ён еў і піў, а потым зноў лёг, абапёршыся падбародкам на руку.

— Жанчына з мужчынам дабраліся да Канхівары жывыя і здаровыя,— сказала Багіра.— Твая маці прыслала вестачку з каршуном Чылем. Яны знайшлі каня яшчэ да поўначы, у той жа вечар, і паехалі вельмі хутка. Хіба гэта не добра?

— Гэта добра,— сказаў Маўглі.

— А твая чалавечая чарада не зварухнулася, пакуль сонца не ўзнялося высока сёння раніцай. Яны прыгатавалі сабе паесці, а потым зноў замкнуліся ў сваіх дамах.

— Яны, можа, убачылі цябе?

— Можа. На досвітку я качалася ў пыле перад

варотамі і, здаецца, нават спявала. Ну, Маленькі Брат, больш тут няма чаго рабіць. Хадзем на паляванне са мною і з Балу. Ён знайшоў новыя вулі і збіраецца паказаць іх табе, і мы ўсе хочам, каб ты, як і раней, быў з намі... Не глядзі гэтак, я баюся цябе! Мужчыну з жанчынай не кінучь у Чырвоную Кветку, і ўсё ў джунглях застаецца па-ранейшаму. Хіба гэта не праўда? Забудземся пра чалавечую чараду!

— Пра яе забудуцца, і вельмі хутка. Дзе пачнецца Хатхі сёння ўночы?

— Дзе ён надумае. Хто можа ведаць, дзе цяпер Маўклівы? А навошта ён табе? Што гэтае можа зрабіць Хатхі, чаго не маглі б зрабіць мы?

— Скажы, каб ён прыйшоў сюды да мяне разам са сваімі трыма сынамі.

— Але, дапраўды ж, Маленькі Брат, няможна загадваць Хатхі, каб ён «прыйшоў сюды» або «пайшоў адсюль». Не забывайся, што ён Гаспадар Джунгляў і што ён навучыў цябе Запаветным Словам Джунгляў да таго, як чалавечая чарада змяніла твой твар.

— Гэта нічога. У мяне таксама ёсць для яго Запаветнае Слова. Скажы, каб ён прыйшоў да Жабяняці Маўглі, а калі ён не адразу пачуе, скажы яму, каб прыйшоў дзеля вытаптаных палеткаў Бхаратпура.

— «Дзеля вытаптаных палеткаў Бхаратпура», — паўтарыла Багіра двойчы ці тройчы, каб не забыцца. — Іду! Хатхі толькі разлуецца, і больш нічога, а я з радасцю аддала б здабычу цэлага месяца, каб пачуць, якое Запаветнае Слова мае ўладу над Маўклівым.

Яна пайшла, а Маўглі застаўся і раз'юшана дзеўб зямлю паляўнічым нажом. Маўглі ні разу ў жыцці не бачыў чалавечай крыві і — што азначала для яго куды больш — ні разу не чуў яе паху да таго часу, пакуль не пачуў пах крыві на рамянях, што звязвалі Месую. А Месуа была добрая да яго, і ён яе любіў. Але як ні былі ненавісныя для яго

жорсткасць, баязлівасць і балбатлівасць людзей, ён бы нізавошта не згадзіўся пазбавіць чалавека жыцця і зноў пачуць гэты страшны пах, чым бы ні ўзнагародзілі яго за гэта джунглі. Яго план быў куды больш просты і надзейны, і ён засмяяўся сам сабе, успомніўшы, што яго падказаў яму адзін з расказаў старога Балдзеа пад смакоўніцай.

— Праўда, гэта было Запаветнае Слова,— вярнуўшыся, шагнула Багіра яму на вуха.— Яны павіліся каля ракі і паслухаліся мяне, як буйвалы. Глядзі, вунь яны ідуць!

Хатхі і яго тры сыны з'явіліся, як заўсёды, без адзінага гуку. Рачны мул яшчэ не высах на іхніх баках, і Хатхі ў задуменні дажоўваў зялёнае бананавае дрэўца, якое вырваў біўнямі. Але кожны рух яго велізарнага цела гаварыў Багіры, якая разумела ўсё з першага позірку, што не Гаспадар Джунгляў прыйшоў да хлопчыка-ваўчаныці, а прыйшоў той, хто баіцца, да таго, хто не баіцца нічога. Тры сыны Хатхі пагойдваліся плячо ў плячо ззаду бацькі.

Маўглі толькі крыху прыўзняў галаву, калі Хатхі пажадаў яму добрага палявання. Перш чым сказаць хоць слова, ён прымусіў Хатхі доўга пераступаць з нагі на нагу, пагойдвацца і ўстрэсвацца, а калі загаварыў, дык з Багірай, а не са сланамі.

— Я хачу расказаць вам адну гісторыю, а чуў я яе ад паляўнічага, на якога вы палявалі сёння,— пачаў Маўглі.— Гэта гісторыя пра тое, як стары і разумны слон трапіў у пастку і востры кол на дне ямы разарваў яму скуру ад пяткі да пляча, так што застаўся белы шрам.

Маўглі працягнуў руку, і калі Хатхі павярнуўся, пры святле месяца стаў відаць доўгі белы шрам на шэрым, як грыфель, баку, быццам яго сцэбанулі распаленым бічом.

— Людзі выцягнулі слана з ямы,— гаварыў далей Маўглі,— але ён быў дужы, разарваў пугы і ўцёк, і хаваўся, пакуль рана не загаілася. Тады ён вярнуўся ўночы на палеткі паляўнічых. Цяпер

я прыпамінаю, што ў яго было тры сыны. Усё гэта адбылося многа-многа дажджоў таму назад і вельмі далёка адгэтуль — на палетках Бхаратпура. Што здарылася з гэтымі палеткамі ў наступнае жніво, Хатхі?

— Жніво сабраў я з маімі трыма сынамі, — сказаў Хатхі.

— А што было з пасевам, які ідзе за жнівом? — спытаў Маўглі.

— Пасеву не было, — сказаў Хатхі.

— А з людзьмі, якія жылі на палях побач з пасевамі? — спытаў Маўглі.

— Яны сышлі.

— А з хацінамі, у якіх спалі людзі? — спытаў Маўглі.

— Мы раскідалі стрэхі дамоў, а джунглі паглынулі сцены.

— А што ж было потым? — спытаў Маўглі.

— Мы напусцілі джунглі на пяць вёсак; і ў гэтых вёсках, і на іх землях, і на пашах, і на мяккіх, узараных палетках не засталася цяпер ніводнага чалавека, які атрымліваў бы ежу ад зямлі. Вось як былі вытаптаны бхаратпурскія палеткі, і гэта зрабіў я з маімі трыма сынамі. А цяпер скажы мне, Маўглі, як ты даведаўся пра гэта? — спытаў Хатхі.

— Мне сказаў адзін чалавек, і цяпер я пераканаўся, што нават Балдзео не заўсёды хлусіць. Гэта было добра зроблена, Хатхі з белым шрамам, а другі раз выйдзе яшчэ лепш, бо распараджацца будзе чалавек. Ты ведаеш вёску чалавечай чарады, што выгнала мяне? Не варта, каб яны жылі там і надалей. Я іх ненавіджу!

— А забіваць нікога не трэба? Мае біўні пачырванелі ад крыві, калі мы тапталі палеткі ў Бхаратпуры, і мне не хацелася б зноў абуджаць гэты пах.

— Мне таксама. Я не хачу нават, каб іх косці ляжалі на нашай чыстай зямлі. Няхай шукаюць сабе іншае логава. Тут ім няможна заставацца.

Я чуў, як пахне кроў жанчыны, якая мяне карміла,— жанчыны, якую яны забілі б, каб не я. Толькі пах свежай травы на парогах дамоў можа заглушыць пах крыві. Ад яго ў мяне смыліць у роце. Напусцім на іх джунглі, Хатхі!

— А! — сказаў Хатхі.— Вось гэтак жа смылеў і шрам на маёй скуры, пакуль мы не ўбачылі, як загінулі вёскі пад веснавым параснікам. Цяпер я зразумеў: твая вайна стане нашай вайной. Мы напусцім на іх джунглі.

Маўглі ледзь паспеў перавесці дух — ён увесь калаціўся ад нянавісці і злосці,— як тое месца, дзе стаялі сланы, апусцела, і толькі Багіра глядзела на Маўглі з жахам.

А Хатхі і яго тры сыны павярнулі кожны ў свой бок і моўчкі пакрочылі па далінах. Яны ішлі ўсё далей і далей праз джунглі і зрабілі шэсцьдзсят міляў — гэта значыць цэлы двухдзённы пераход. І кожны іх крок, і кожнае пагойдванне хобата былі прыкмечаны і вытлумачаны Мангам, Чылем, Малпіным Народам і ўсімі птушкамі. Потым сланы пачалі карміцца і мірна пасвіліся не менш тыдня. Хатхі і яго сыны падобны на горнага ўдава Каа: яны не будуць спяшацца, калі ў гэтым няма патрэбы.

Праз тыдзень — і ніхто не ведае, адкуль гэта пайшло,— па джунглях пранеслася чутка, што ў такой і такой вась даліне корм і вада самыя лепшыя. Дзікі, якія гатовы ісці на край свету дзеля сытнага харчу, рушылі першыя, атрад за атрадам перавальваў цераз каменне; за імі падаліся алені, а за аленямі — маленькія лісіцы, якія харчуюцца падлай. Побач з аленямі ішлі непаваротлівыя антылопы нільгау, а за нільгау рухаліся дзікія буйвалы з балотаў. Спачатку лёгка было б павярнуць назад адзіночныя і разрозненыя статкі, якія скублі траву, ішлі далей, пілі і зноў скублі траву, але як толькі сярод іх узнімалася трывога, з'яўляўся хто-небудзь і супакойваў іх. То гэта быў дзікабраз Сахі з весткай аб тым, што добры харч пачынаецца

трошкі далей; то кажан Манг, трапечучы крыламі, з радасным піскам праносіўся па прагаліне, каб паказаць, што там нікога няма; то Балу з поўным ротам карэння, валюхаючыся, падыходзіў да статка і жартам або ўсур'ёз палохаў яго, выкіроўваючы на патрэбную дарогу. Шмат хто павярнуў назад, разбегаўся або не захацеў ісці далей, але астатнія заставаліся і па-ранейшаму ішлі ўперад.

Мінула дзён дзесяць, і к гэтаму часу ўсё выглядала так: алені, дзікі і нільгау тапталіся, рухаючыся па крузе радыусам восем ці дзесяць міляў, а драпежнікі нападлі на іх з краёў. А ў цэнтры круга была вёска, а навакол вёскі даспявала збжына на палетках, а на палетках сядзелі людзі на вышках, падобных на галубятні і пабудаваных для таго, каб адпуджваць птушак і іншых зладзейчыкаў.

Была цёмная ноч, калі Хатхі і яго тры сыны без шуму выйшлі з джунгляў, зламалі хобатамі жэрдкі, і вышкі ўпалі, як падае зламаная сцябліна амежніку, а людзі, што зваліліся з іх, пачулі глухое бурчанне сланоў. Потым авангард напуджанай арміі аленяў прымчаўся і вытаптаў вясковую пашу і ўзараныя палеткі; а за імі прыйшлі тупарылыя дзікі з вострымі капытамі, і што засталася пасля аленяў, тое знішчылі свінні. Час ад часу ваўкі трывожылі статкі, і тыя, ашалелыя, кідаліся з боку ў бок, тапталі зялёны ячмень і раўнялі з зямлёй берагі арашальных каналаў. Перад світаннем у адным месцы на краі круга драпежнікі адступілі, пакінуўшы адкрытай дарогу на поўдзень, і алені рынуліся па ёй, статак за статкам. Астатнія, смялейшыя, залеглі ў гушчары, каб пакарміцца наступнай ноччу.

Ды ўсё ўжо было зроблена. Раніцай сяляне глянулі на свае палеткі і ўбачылі, што ўсе пасевы загінулі. Гэта пагражала смерцю, калі людзі не сыдуць адсюль у іншыя мясціны, бо голад быў заўсёды гэтак жа блізка ад іх, як і джунглі. Калі буйвалаў выгналі на пашу, галодны статак уба-

чыў, што алені падчыстую з'елі ўсю траву, і разышоўся па джунглях услед за сваімі дзікімі таварышамі. А калі надышоў вечар, выявілася, што тры ці чатыры вясковыя кані ляжаць у стойлах з пра-ламанымі галовамі. Толькі Багіра ўмела наносіць такія ўдары, і толькі ёй магла прыйсці ў галаву дзёрзкая думка вывалачы апошні труп на сярэдзіну вуліцы.

У гэтую ноч сяляне не асмеліліся раскласці вогнішчы на палетках, і Хатхі з сынамі выйшаў падбіраць тое, што засталася; а там, дзе пройдзе Хатхі, ужо няма чаго больш падбіраць. Людзі парашылі харчавацца збожжам, прызапашаным для пасеву, пакуль не пройдуць дажджы, а потым наняцца парабкамі, каб неяк пакрыць страты гэтага года. Але пакуль гандляр хлебам думаў пра свае кашы, поўныя збожжа, і пра цану, якую ён будзе браць з пакупнікоў, вострыя біўні Хатхі ламалі вугал яго глінабітнага свірна і руйнавалі вялікія плечены засек, дзе захоўвалася збожжа.

Пасля таго як стала вядома гэтая страта, надышла чарга жраца сказаць сваё слова. Багам ён ужо маліўся, але дарэмна. Магчыма, казаў ён, што вёска, сама таго не ведаючы, зняважыла якога-небудзь бога джунгляў: па ўсім відаць, што джунглі супраць іх. Тады паслалі па верхавода суседняга племені вандроўных гондаў, маленькіх, разумных, чорных як вугаль паляўнічых, што жывуць у глыбіні джунгляў і чые продкі паходзяць ад найстаражытнейшых народнасцей Індыі — ад першых гаспадароў зямлі. Гонда пачаставалі, чым знайшлося, а ён стаяў на адной назе, з лукам у руках і дзвюма-трыма атручанымі стрэламі, уваткнутымі ў валасы, і пазіраў не то спалохана, не то пагардліва на ўстрыжваных людзей і на іх спустошаныя палеткі. Людзі хацелі даведацца, ці не злуюцца на іх яго багі, старыя багі, і якія ахвяры ім патрэбны. Гонд нічога не адказаў, але сарваў доўгую сцябліну паўзучага дзікага гарбуза, які дае горкія плады, і заплёў ёю дзверы храма на

вачах у здзіўленага бажка. Потым ён некалькі разоў махнуў рукою па паветры ў той бок, дзе была дарога ў Канхівару, і пайшоў назад да сябе ў джунглі глядзець, як статкі жывёлы блукаюць па іх. Ён ведаў, што, калі джунглі наступаюць, толькі белыя людзі могуць спыніць іхні рух.

Не было патрэбы пытацца, што ён хацеў гэтым сказаць. Дзікі гарбуз вырастае там, дзе людзі маліліся свайму богу, і чым хутчэй яны пойдучь адсюль, тым лепш.

Але нялёгка вёсцы зняцца з наседжанага месца. Людзі заставаліся да таго часу, пакуль у іх былі летнія запасы. Яны спрабавалі збіраць арэхі ў джунглях, але цені з палаючымі вачамі сачылі за імі нават сярод дня, а калі людзі спалохана павярнулі назад, дык убачылі, што са ствалоў дрэў, паўз якія яны праходзілі ўсяго пяць хвілін назад, чыёйсьці вялізнай кіпцюрастай лапай садрана кара. Чым больш людзі туліліся да вёскі, тым смялейшыя становіліся дзікія звяры, што з рыкам і тупатам гулялі па пашах каля Вайнгангі. Сяляне не асмельваліся рамантаваць і латаць заднія сцены апусцелых хлявоў, якія выходзілі ў бок лесу. Дзікі тапталі руіны, і вузлаватыя карані ліян спяшаліся захапіць толькі што адваяваную зямлю і закідвалі цераз сцены хацін учэпістыя парасткі, а ўслед за ліянамі шчацінілася калючая трава. Халасцякі збеглі першыя і разнеслі скрозь і ўсюды вестку, што вёска асуджана на пагібель. Ды і хто мог змагацца з джунглямі, калі нават вясковая кобра пакінула сваю нару пад смакоўніцай!

Людзі ўсё менш і менш мелі зносін са знешнім светам, а пратаптаныя цераз раўніну сцежкі становіліся ўсё вузейшымі і вузейшымі. І трубны кліч Хатхі і яго трох сыноў болей не трывожыў вёску ўночы: ім больш не было чаго прыходзіць. Палеткі за ваколіцай зарасталі травой, зліваліся з джунглямі, і для вёскі надышла пара ісці ў Канхівару.

Людзі адкладвалі адыход з дня на дзень, пакуль першыя дажджы не захапілі іх знянацку.

Неадрамантаваныя стрэхі пачалі працякаць, выган заліло вадою па шчыкалатку, і ўсё, што зелянела, пайшло адразу ў рост пасля летняй засухі. Тады людзі папляліся ўброд — мужчыны, жанчыны і дзеці — пад сляпучым і цёплым ранішнім дажджом і, вядома, азірнуліся, каб глянуць апошні раз на свае дамы.

І якраз калі апошняя сям'я, нагужаная клункамі, праходзіла праз вароты, з грукатам абваліліся бэлькі і дах за вясковай агароджай. Людзі ўбачылі, як мільгнуў на момант бліскучы, чорны, як змяя, хобат, раскідваючы мокрую салому страхі. Ён знік, і зноў пачуўся грукат, а за грукатам — віск. Хатхі зрываў стрэхі з дамоў, як мы зрываем вадзяныя гарлачыкі, і адарваная бэлька выпяла яго. Толькі гэтага і не хапала яму, каб раз'юшыцца, бо з дзікіх звяроў, што жывуць у джунглях, ашалелы дзікі слон буяніць і разбурае больш за ўсіх. Ён убрыкнуў задняй нагой глінабітную сцяну, і сцяна развалілася ад удару, а патокі дажджу ператварылі яе ў жоўтую грязь. Хатхі кружыўся, і трубіў, і кідаўся па вузкіх вулках, навальваўся на хаціны справа і злева, ломячы хісткія дзверы, крышачы кроквы; а тры яго сыны шалелі ззаду, як шалелі яны пры разгроме палеткаў Бхаратпура.

— Джунглі паглынуць гэтыя шкарлупінкі, — сказаў спакойны голас сярод руінаў. — Спачатку трэба зваліць агароджу.

І Маўглі, пабліскваючы мокрымі ад дажджу плячамі, адскочыў ад сцяны, якая асела на зямлю, як стомлены буйвал.

— Усё ў свой час, — прахрыпеў Хатхі. — О праўда, у Бхаратпуры мае біўні пачырванелі ад крыві! Да агароджы, дзеці мае! Галавою! Усе разам! Ну!

Стаўшы адзін каля аднаго, усе чацвёра налеглі разам. Агароджа пахіснулася, трэснула і ўпала, і людзі, анямелыя ад жаху, убачылі ў няроўным праломе выпацканыя глінай галовы разбуральні-

каў. Людзі кінуліся ўцякаць уніз па даліне, застаўшыся без прытулку і без ежы, а іхняя вёска быццам раставала ззаду, растаптаная, разбураная і разнесеная на шматкі.

Праз месяц ад вёскі застаўся рыхлы пагорак, зарослы кволай маладой зелянінай, а калі прайшлі дажджы, джунглі забуялі на тым самым месцы, дзе ўсяго паўгода назад былі ўзараныя палеткі.

КНЯЖАЦКІ АНКУС

Каа, вялікі горны ўдаў, змяніў скуру — пэўна, двухсоты раз з дня нараджэння,— і Маўглі, які ніколі не забываў, што аднойчы ноччу ў Халодных Бярлогах Каа выратаваў яму жыццё, пра што, магчыма, памятаеце і вы, прыйшоў яго павіншаваць. Мяняючы скуру, змяя бывае панурая і зласлівая да таго часу, пакуль новая скура не зробіцца бліскучай і прыгожай. Каа больш не пасмейваўся з Маўглі. Як і ўсе ў джунглях, ён лічыў яго Гаспадаром Джунгляў і расказваў яму ўсе навіны, якія, само сабою, даводзіцца чуць удаву яго велічыні. Тое, чаго Каа не ведаў пра сярэднія джунглі, як іх называюць, пра жыццё, якое ідзе каля самай зямлі або пад зямлёй, пра жыццё каля валуноў, купін і лясных пнёў, змясцілася б на самай маленькай яго лускавінцы.

У той дзень Маўглі сядзеў паміж вялікіх кольцаў Каа і перабіраў пальцамі лускавіністую старую скуру, якую ўдаў скінуў сярод камянёў. Каа ласкава падставіў сваё цела пад шырокія голыя плечы Маўглі, і хлопчык сядзеў, нібы ў жывым крэсле.

— Яна ўся цэлая, нават і лускавінкі на вачах цэлыя,— нягучна сказаў Маўглі, забаўляючыся

скінутай скурай.— Як дзіўна бачыць каля сваіх ног тое, што закрывала галаву!

— Так, але ног у мяне няма,— адказаў Каа,— і я не бачу тут нічога дзіўнага, гэта звычай майго народа. Хіба ты ніколі не адчуваеш, што скура ў цябе сухая і цвёрдая?

— Тады я іду купацца, Пляскатагаловы, хоць, праўда, у вялікую гарачыню мне хочацца скінуць скуру зусім і бегаць без скуры.

— Я і купаюся і мяняю скуру. Ну, як табе падабаецца маё новае адзенне?

Маўглі правёў рукой па косых клетках вялізнай спіны.

— У чарапахі спіна цвярдзейшая, але не такая стракатая,— сказаў ён у задуменні.— У жабы, маёй цёзкі, яна больш стракатая, але не такая цвёрдая. З выгляду вельмі прыгожа, нібы стракаты ўзор у чашачцы жоўтага гарлачыка.

— Новай скуры патрэбна вада. Да першага купання колер усё яшчэ не той. Хадзем купацца!

— Я панясу цябе,— сказаў Маўглі і, смеючыся, нагнуўся, каб прыўзняць вялізнае цела Каа там, дзе яно здавалася самым тоўстым.

Гэта было ўсё роўна што падняць водаправодную трубу двухфутавай таўшчыні, і Каа ляжаў нерухома, ціха пыхкаючы ад асалоды. Потым у іх пачалася звычайная вячэрняя гульня — хлопчык у росквіце сілы і ўдаў у цудоўнай новай скуры пачалі барукацца адзін з адным, выпрабоўваючы зоркасць і сілу. Вядома, Каа мог раздушыць сотню такіх, як Маўглі, калі б даў сабе волю, але ён гуляў асцярожна, ніколі не выкарыстоўваў і дзесятай долі сваёй магутнасці.

Як толькі Маўглі стаў дастаткова дужы, каб з ім можна было барукацца, Каа навучыў хлопчыка гэтай гульні, і яго цела зрабілася пасля такіх практыкаванняў надзвычай гнуткім. Іншы раз Маўглі стаяў, абкручаны амаль да горла гібкімі кольцамі Каа, намагаючыся вызваліць адну руку і ўхапіць яго за шыю. Тады Каа, увесь абмякшы,

паслабляў хватку, а Маўглі сваімі шпаркімі нагамі не даваў знайсці пункт апоры вялізнаму хвасту, які выцягваўся назад, намацаваючы камень або пень. Яны пагойдваліся ўзад і ўперад, галава каля галавы, кожны выбіраючы момант для нападу, і нарэшце прыгожая, як статуя, група ператваралася ў вихор чорных з жоўтым кольцаў і мільгаючых ног і рук, каб зноў і зноў падняцца.

— Ну-ну-ну! — гаварыў Каа, робячы галавой выпадзі, якіх не магла адбіць нават шпаркая рука Маўглі. — Глядзі! Вось я дакрануўся да цябе, Маленькі Брат! Вось і вось! Рукі ў цябе анямелі, ці што? Вось зноў!

Гэтая гульня заўсёды заканчвалася аднолькава: прамым, імклівым ударам галавы Каа заўсёды збіваў хлопчыка з ног. Маўглі так і не навучыўся абараняцца супраць гэтага вокамгненнага выпадзі; і, як казаў Каа, на гэта не варта было траціць часу.

— Добрага палявання! — прабурчаў нарэшце Каа.

І Маўглі, як заўсёды, адляцеў крокаў на дзесяць убок, задыхаючыся і рагочучы.

Ён падняўся з поўнымі жменямі травы і пайшоў за Каа да любімага месца купання мудрай змяі — глыбокай, чорнай як смоль затоці, акружанай скаламі і асабліва прыабнай таму, што на дне яе ляжалі ствалы затанулых дрэў. Як заведзена ў джунглях, хлопчык бязгучна кінуўся ў ваду і нырнуў; потым вынырнуў, таксама без ніводнага гуку, лёг на спіну, заклаўшы рукі пад галаву, і, пазіраючы на месяц, што ўзышоў над скаламі, пачаў разбіваць пальцамі ног яго адлюстраванне ў вадзе. Трохвугольная галава Каа разразала ваду, як брытва, і, падняўшыся з вады, легла на плячо Маўглі. Яны ляжалі нерухома, цешачыся прахалодай, што ахінала іх.

— Як цудоўна! — сонна сказаў Маўглі. — А ў чалавечай чарадзе ў гэты час, памятаю, лажыліся на цвёрдае дрэва ўнутры земляных пастак і, за-

крыўшыся як мага з усіх бакоў ад свежага ветру, захуваліся з галавой затхлымі анучамі і заводзілі носам нудныя песні. У джунглях лепш!

Таропкая кобра праслізнула паўз іх па скале, напілася, пажадала ім добрага палявання і знікла.

— О-о-ш! — сказаў Каа, быццам успомніў штосьці. — Дык, значыцца, джунглі даюць табе ўсё, чаго табе толькі хочацца, Маленькі Брат?

— Не ўсё, — сказаў Маўглі і засмяўся, — а то можна было б кожны месяц забіваць новага Шэр-Хана. Цяпер я мог бы забіць яго сваімі рукамі і не прасіць дапамогі ў буйвалаў. Яшчэ мне хочацца іншы раз, каб сонца свяціла ў час дажджоў або каб дажджы закрылі сонца ў разгар лета. А калі я галодны, мне заўсёды хочацца забіць казу, а калі заб'ю казу, хочацца, каб гэта быў алень, а калі гэта алень, хочацца, каб гэта быў нільгау. Але ж так бывае з усімі.

— І больш табе нічога не хочацца? — спытаў Каа.

— А чаго мне больш хацець? У мяне ёсць джунглі і Ласка Джунгляў! Хіба ёсць яшчэ што-небудзь на свеце паміж усходам і захадам?

— А кобра казала... — пачаў Каа.

— Якая кобра? Тая, што прапаўзла зараз, нічога не казала: яна выправілася на паляванне.

— Не гэтая, а другая.

— І шмат у цябе спраў з Ядавітым Народам? Я іх не чапаю, няхай ідуць сваёй дарогай. Яныносяць смерць у пярэдніх зубах, і гэта нядобра — яны такія маленькія. Але з якой жа гэта кобрай ты размаўляў?

Каа павольна пагойдваўся на вадзе, як параход на бакавой хвалі.

— Тры ці чатыры месяцы назад, — сказаў ён, — я быў на паляванні ў Халодных Бярлогах — ты, можа, яшчэ не забыўся пра іх, — і стварэнне, за якім я гнаўся, з віскам кінулася паўз вадаёмы да таго дома, які я калісьці праламаў дзеля цябе, і ўцякло пад зямлю.

— Але ў Халодных Бярлогах ніхто не жыве пад зямлёй.— Маўглі сцяміў, што Каа гаворыць пра Малпін Народ.

— Гэтае стварэнне не жыло, а ратавала сваё жыццё,— адказаў Каа, высоўваючы трапяткі язык.— Яно запаўзла ў нару, якая ішла вельмі далёка. Я папоўз за ім, забіў яго, а потым заснуў. А калі прагнуўся, дык папоўз уперад.

— Пад зямлёю?

— Ага. І нарэшце натрапіў на Белы Клабук — белую кобру, якая гаварыла са мною пра незразумелыя рэчы і паказала мне шмат такога, чаго я ніколі яшчэ не бачыў.

— Новую дзічыну? І добрае было ў цябе паляванне? — Маўглі шпарка перавярнуўся на бок.

— Гэта была не дзічына, я паламаў бы аб яе ўсе зубы, але Белы Клабук сказаў, што людзі — а гаварыў ён так, быццам ведае гэтую пароду,— што людзі аддалі б усё да апошняга дыхання, каб толькі зірнуць на гэтыя рэчы.

— Паглядзім! — сказаў Маўглі.— Цяпер я ўспамінаю, што калісьці быў чалавекам.

— Ціха, ціха! Паспешлінасць загубіла Жоўтую Змяю, якая з'ела сонца. Мы пагаварылі пад зямлёй, і я расказаў пра цябе, называў цябе чалавекам. Белая кобра сказала (а яна сапраўды старая, як джунглі): «Даўно ўжо не бачыла я чалавека. Няхай прыйдзе, тады і пабачыць усе гэтыя рэчы. За самую малую з іх шмат хто з людзей не пашкадаваў бы жыцця».

— Значыцца, гэта новая дзічына. А Ядавіты Народ ніколі ж не кажа нам, дзе ёсць няпуджаная дзічына. Яны нядобразычлівыя.

— Гэта не дзічына. Гэта... гэта... я не магу сказаць, што гэта такое.

— Мы пойдзем туды. Я ніколі яшчэ не бачыў белага кобры, ды і на ўсё астатняе мне таксама хочацца паглядзець. Гэта яна іх забіла?

— Яны ўсе нежывыя. Кобра сказала, што пільнуе іх.

— А! Як воўк пільнуе здабычу, калі прывалачэ яе ў логава. Хадзем!

Маўглі падплыў да берага, пакачаўся па траве, каб абсохнуць, і яны ўдвух рушылі да Халодных Бярлогаў — закінутага горада, пра які вы, магчыма, чыталі.

Маўглі цяпер ані не баяўся малпаў, затое малпы дрыжалі ад страху перад Маўглі. Але Малпіна племя гойсала цяпер па джунглях, і Халодныя Бярлогі стаялі ў святле месяца пустыя і маўклівыя.

Каа падпоўз да руінаў княжацкай альтанкі пасярэдзіне тэрасы, перабраўся цераз кучы шчэбню і слізгануў уніз па засыпанай абломкамі лесвіцы, якая вяла ў падзямелле. Маўглі падаў Змяіны Покліч: «Мы з вамі адной крыві, вы і я!» — і папоўз за ім на карачках. Абодва яны доўга паўзлі па нахіленым калідоры, які некалькі разоў паварочваў убок, і нарэшце дабраліся да такога месца, дзе корань старога дрэва, што ўзнімалася над зямлёй футаў на трыццаць, выціснуў са сцяны вялікі камень. Яны пралезлі ў дзірку і апынуліся ў прасторным падзямеллі, скляпенне якога, рассунутае каранямі дрэў, таксама было ўсё ў расколінах, так што зверху ў цемру падалі тонкія праменьчыкі святла.

— Надзейны прытулак! — сказаў Маўглі і выпрастаўся на ўвесь рост. — Толькі ён занадта далёка, каб кожны дзень у ім бываць. Ну, а што ж мы тут убачым?

— Хіба я нішто? — сказаў чыйсьці голас у глыбіні падзямелля.

Перад Маўглі мільгнула штосьці белае, і паступова ён разгледзеў такую вялізную кобру, якіх ён дагэтуль не сустракаў, — амаль восем футаў даўжынёй, вылінялую ад жыцця ў цемры да жаўцізны старой слановай косці. Нават акулеры на раздзьмутым клабуку зрабіліся ў яе бледна-жоўтымі. Вочы ў кобры былі чырвоныя, як рубіны, і ўся яна была такая дзіўная з выгляду.

— Добрага палявання! — сказаў Маўглі, у якога ветлівыя словы, як і паляўнічы нож, былі заўсёды напаягове.

— Што новага ў горадзе? — спытала белая кобра, не адказваючы на прывітанне.— Што новага ў вялікім горадзе, абгароджаным сцяною, у горадзе сотні сланоў, дваццаці тысяч коней і незлічонных статкаў,— у горадзе князя над дваццаццю князямі? Я станаўлюся тугаватай на вуха і даўно ўжо не чула баявых гонгаў.

— Над намі джунглі,— сказаў Маўглі.— Са сланоў я ведаю толькі Хатхі і яго сыноў. А што такое «князь»?

— Я гаварыў табе,— лагодна сказаў Каа,— я гаварыў табе чатыры месяцы назад, што твайго горада ўжо няма.

— Горад, вялікі горад у лесе, чые вароты ахоўваюцца княжацкімі вежамі, не можа знікнуць. Яго пабудавалі яшчэ да таго, як дзед майго дзеда вылупіўся з яйка, і ён будзе стаяць і тады, калі сыны маіх сыноў пабялеюць, як я. Саладхі, сын Чандрабіджы, сына Війеджы, сына Ягасары, пабудаваў яго ў даўнія часы. А хто ваш валадар?

— След згубіўся,— сказаў Маўглі, звяртаючыся да Каа.— Я не разумею, што яна гаворыць.

— Я таксама. Яна вельмі старая... Прамаці Кобраў, тут навокал адны толькі джунглі, як і было заўсёды, ад самага пачатку.

— Тады хто ж ён,— спытала белая кобра,— той, што сядзіць перада мною і не баіцца? Той, што не ведае імені князя і размаўляе на нашай мове вуснамі чалавека? Хто ён, з нажом паляўнічага і мовай змяі?

— Мяне завуць Маўглі,— быў адказ.— Я з джунгляў. Ваўкі — мой народ, а гэта Каа, мой брат. А ты хто, Маці Кобраў?

— Я вартавы княжацкага скарбу. Каран Раджа палажыў нада мною камяні яшчэ тады, калі ў мяне была цёмная скура, каб я забівала тых, што прыйдуць сюды красці. Потым скарбы апусцілі

пад камень, і я пачула спевы жрацоў, маіх настаўнікаў.

«Гм! — сказаў сам сабе Маўглі.— З адным жрацом я ўжо меў справу ў чалавечай чарадзе, і я ведаю, што ведаю. Хутка сюды прыйдзе бяда».

— Пяць разоў падымалі камень з таго часу, як я пільную скарб, але заўсёды для таго, каб дабавіць яшчэ, а не панесці адсюль. Нідзе няма такіх багаццяў, як гэтыя — скарбы ста князёў. Але даўным-даўно ўжо не падымалі камень, і мне здаецца, што пра мой горад забыліся.

— Горада няма. Паглядзі навокал — вунь карані вялікіх дрэў рассунулі камяні. Дрэвы і людзі не растуць разам,— угаворваў яе Каа.

— Двойчы і тройчы людзі знаходзілі сюды дарогу,— злосна адказала кобра,— але яны нічога не гаварылі, пакуль я не знаходзіла іх вобмацкам у цемры, а тады крычалі, толькі зусім нядоўга. А вы абое прыйшлі да мяне з хлуснёй, і чалавек і змяя, і хочаце, каб я вам паверыла, нібыта майго горада больш няма і прыйшоў канец маёй службе. Людзі мала змяняюцца з гадамі. А я не змяняюся! Пакуль не падымуць камень і не прыйдуць жрацы са спевам знаёмых мне песняў, і не напояць мяне цёплым малаком, і не вынесуць адсюль на святло, я, я, я — і ніхто іншы! — буду Вартавым Княжацкага Скарбу! Горад памёр, кажаце вы, і сюды праніклі карані дрэў? Дык нагніцеся ж і вазьміце што хочаце! Няма нідзе на зямлі такіх скарбаў! Чалавек са змяінай мовай, калі ты зможаш выйсці адсюль жывы тою дарогаю, якою прыйшоў, князі будуць табе слугамі!

— След зноў згубіўся,— спакойна сказаў Маўглі.— Няўжо які-небудзь шакал прагробся гэтак глыбока і ўкусиў вялікі белы Клабук? Яна, мусіць, ашалела... Маці Кобраў, я не бачу, што можна адсюль вынесці.

— Клянуся багамі Сонца і Месяца, хлопчык страціў розум! — сыкнула кобра.— Перш чым заплюшчацца твае вочы, я зраблю табе адну вялікую

ласку. Глядзі — і ўбачыш тое, чаго не бачыў яшчэ ніхто з людзей!

— Кепска бывае таму, хто гаворыць Маўглі пра ласку, — адказаў хлопчык скрозь зубы, — але ў цемры ўсё змяняецца, я ведаю. Я пагляджу, калі табе гэтак хочацца.

Прыжмурыўшы вочы, ён абвёў пільным позіркам падзямелле, потым падняў з-пад ног жменьку чагосьці бліскучага.

— Ого! — сказаў ён. — Гэта падобна на тыя штучкі, якімі забаўляюцца ў чалавечай чарадзе. Толькі гэтыя жоўтыя, а тыя былі карычневыя.

Ён выпусціў золата долу і зрабіў крок уперад. Усё падзямелле было выслана слоём залатых і сярэбраных манет таўшчынёй пяць-шэсць футаў; манет, што высыпаліся з мяхоў, дзе яны раней захоўваліся. За доўгія гады метал зляжаўся і выраўняўся, як пясок у час адліву. На манетах і пад імі, закапаўшыся ў іх, як абломкі крушэння ў пяску, былі чаканнага серабра сёдлы для сланоў з бляхамі каванага золата, аздобленыя рубінамі і бірузой. Там былі паланкіны і насілкі для княгіняў, акаваныя і ўпрыгожаныя серабром і эмаллю, з нефрытавымі ручкамі і бурштынавымі кольцамі для фіранак; там былі залатыя свяцільні са смарагдавымі падвескамі, што калыхаліся на іх; там былі пяціфутавыя статуі даўно забытых багоў, сярэбраныя, са смарагдавымі вачамі; былі кальчугі, сталёныя, з залатою насечкаю і з махрамі з пачарнелага дробнага жэмчугу; там былі шлемы з грабянямі, усыпанымі рубінамі колеру галубінай крыві; там былі лакаваныя шчыты з панцыра чарапахі і скуры насарога, акутыя чыстым золатам са смарагдамі па краях; бярэмы шабляў, кінжалаў і паляўнічых нажоў з алмазнымі тронкамі; залатыя чашы і каўшы і пераносныя алтары, што ніколі не бачылі дзённага святла; нефрытавыя келіхі і бранзалеты; кадзілы, грабяні, пасудзіны для духоў, хны і сурмы, усё з чыстага золата; мноства кольцаў для носа, абручоў, пярсцёнкаў і паясоў; паясы на сем

пальцаў шырынёю з гранёных алмазаў і рубінаў і драўляныя шкатулкі, тройчы акутыя жалезам, дрэва якіх рассыпалася ў пыл, і засталіся груды апалаў, кацінага вока, сафіраў, рубінаў, брыльянтаў, смарагдаў і гранатаў.

Белая кобра гаварыла праўду: ніякімі грашыма нельга было ацаніць гэтка скарб — здабыткі многіх стагоддзяў вайны, рабункаў, гандлю і пабораў. Адным толькі манетам не было цаны, ужо не кажучы пра каштоўныя камяні; золата і серабра тут было не менш за дзвесце ці трыста тон чыстай вагі.

Ды Маўглі, вядома, не зразумеў, што значаць гэтыя рэчы. Нажы зацікавілі яго трошкі, але яны не былі такія зручныя, як яго нож, і таму ён іх кінуў. Нарэшце ён знайшоў нешта сапраўды прывабнае; яно ляжала перад слановым сядлом, напалову засыпаным манетамі. Гэта быў анкус — кароткі жалезны крук, якім паганяюць сланоў. Яго дзяржальна ўпрыгожваў круглы зіхатлівы рубін, а васьмідзюймавай даўжыні ручка была спрэс аздоблена нешліфаванай бірузой, так што трымаць яе ў руцэ было вельмі зручна. Ніжэй быў нефрытавы абадок, а вакол яго ішоў узор з кветак, толькі лісце было смарагдавае, а кветкі — рубіны, устаўленыя ў халаднаваты зялёны камень. Астатняя частка ручкі была з чыстай слановай косці, а самы канец — вастрэё і крук — быў стальны з залатой насечкай, малюнак якой паказваў паляванне на сланоў, малюнкi і зачаравалі Маўглі: ён убачыў, што на іх паказаны яго сябар Хатхі.

Белая кобра паўзла за ім па пятах.

— Хіба не варта аддаць жыццё за тое, каб гэта пабачыць? — сказала яна. — Праўда, я зрабіла табе вялікую ласку?

— Я не разумею, — адказаў Маўглі. — Яны ўсе цвёрдыя і халодныя і зусім не прыдатныя для яды. Але вось гэта, — ён падняў анкус, — я хацеў бы забраць з сабою, каб разгледзець на сонцы. Ты кажаш, што гэта ўсё тваё. Дык падары гэта мне, а я прынясу табе жаб для яды.

Белая кобра ўся затрэслася ад злоснай радасці.

— Вядома, я падару табе гэта,— сказала яна.— Усё, што тут ёсць, я дару табе — да таго часу, пакуль ты не пойдзеш.

— Але я пайду зараз. Тут цёмна і холадна, а я хачу ўзяць гэтую калючую штуку з сабою ў джунглі.

— Зірні сабе пад ногі! Што там ляжыць?

Маўглі падняў штосьці белае і гладкае.

— Гэта чалавечы чэрап,— сказаў ён абыякава.— А вось і яшчэ два.

— Шмат гадоў назад гэтыя людзі прыйшлі, каб забраць скарб. Я пагаварыла з імі ў цемры, і яны супакоіліся.

— Але хіба мне трэба што-небудзь з таго, што ты называеш скарбам? Калі ты дазволіш мне ўзяць з сабою анкус, гэта будзе добрае паляванне. Калі не, усё роўна гэта будзе добрае паляванне. Я не варагую з Ядавітым Народам, ды, апрача таго, я ведаю Запаветнае Слова твайго племені.

— Тут толькі адно Запаветнае Слова, і гэтае Слова — маё!

Бліснуўшы вачамі, Каа рынуўся ўперад:

— Хто прасіў мяне прывесці чалавека?

— Я, вядома,— зашапацела старая кобра.— Даўно ўжо не бачыла я чалавека, а гэты чалавек гаворыць па-нашаму.

— Але мы не дамаўляліся пра тое, каб забіваць. Як жа я вярнуся ў джунглі і раскажу, што завёў яго на смерць?

— Я і не заб'ю яго раней часу. А калі табе трэба ісці, вунь дзірка ў сцяне. І памаўчы цяпер, тлусты забойца малпаў! Варта мне дакрануцца да тваёй шыі, і джунглі цябе больш не ўбачаць. Ніколі яшчэ чалавек не выходзіў адсюль жывым. Я Вартавы Скарбаў у Княжацкім горадзе!

— Ды кажуць жа табе, ты, белы начны чарвяк, што няма больш ні князя, ні горада! Навокал нас адны толькі джунглі! — усклікнуў Каа.

— А скарб ёсць. Але вось што можна зрабіць.

Не ідзі яшчэ, затрымайся, Каа,— паглядзіш, як будзе бегачь хлопчык. Тут ёсць дзе папаляваць. Жыццё цудоўнае, хлопчык! Пабегай узад і ўперад, павесяліся!

Маўглі спакойна паклаў руку на галаву Каа.

— Гэтая белая пачвара дагэтуль бачыла толькі людзей з чалавечай чарады. Мяне яна не ведае,— прашаптаў ён.— Яна сама напасілася на паляванне. Няхай мае паляванне!

Маўглі стаяў, трымаючы ў руках анкус вастрыём уніз. Ён шпурнуў анкус, і той упаў наўкос, якраз за клубуком вялікай змяі, прыціснуўшы яе да зямлі. Як згледзець вокам удаў наваліўся ўсім сваім цяжарам на звівістае цела кобры ад клубука да хваста. Чырвоныя вочы кобры палалі, і галава шалёна выкручвалася ўправа і ўлева.

— Забі яе! — сказаў Каа, убачыўшы, што Маўглі бярэцца за нож.

— Не,— сказаў Маўглі, дастаючы нож,— больш я не хачу забіваць, хіба толькі для ежы. Паглядзі сам, Каа!

Ён схапіў кобру ніжэй клубука, расшчапіў ёй рот лязом нажа і паказаў, што страшныя ядавітыя зубы ў верхняй сківіцы пачарнелі і выкрышыліся. Белая кобра перажыла свой яд, як гэта бывае са змяямі.

— Тхунтх (Гнілая Калода),— сказаў Маўглі і, зрабіўшы Каа знак, каб той адхіліўся, выцягнуў анкус з зямлі і вызваліў белую кобру.

— Княжацкаму скарбу патрэбен новы вартаўнік,— сказаў ён сурова.— Тхунтх, ты дала маху. Пабегай узад і ўперад, павесяліся, Гнілая Калода!

— Мне сорамна! Забі мяне! — сыкнула белая кобра.

— Занадта многа было размоў пра забойства. Цяпер мы пойдзем адсюль. Я вазьму гэтую калючую штуку, Тхунтх, таму што я біўся і перамог цябе.

— Глядзі, каб яна ўрэшце не забіла цябе. Гэта смерць! Памятай, гэта смерць! У гэтай штуцы хо-

піць сілы, каб забіць усіх людзей у маім горадзе. Нядоўга ты ўтрымаеш яе, Чалавек з Джунгляў, або той, хто забярэ яе ў цябе. Дзеля яе будуць забіваць, забіваць і забіваць! Мая сіла скончылася, затое калючка зробіць маю работу. Гэта смерць! Гэта смерць! Гэта смерць!

Маўглі выбраўся праз дзірку ў падземны калідор і, азірнуўшыся, убачыў, як белая кобра раз'юшана кусае бяссьільнымі ўжо зубамі нерухома твары залатых ідалаў, што ляжаць на падлозе, і сыкае:

— Гэта смерць!

Маўглі і Каа былі рады, што зноў выбраліся на белы свет.

Як толькі яны апынуліся ў родных джунглях і анкус у руках хлопчыка зазіхаеў на ранішнім сонцы, Маўглі адчуў амаль такую ж радасць, як калі б знайшоў пучок новых кветак, для таго каб уваткнуць іх сабе ў валасы.

— Ён ярчэйшы за вочы Багіры,— з захапленнем сказаў Маўглі, паварочваючы рубін.— Я пакажу ёй гэтую штуку. Але што хацела сказаць Гнілая Калода сваімі словамі пра смерць?

— Не ведаю. Мне да кончыка хваста крыўдна, што яна не паспытала твайго нажа. Заўсёды ў Халодных Бярлогах тоіцца якая-небудзь бяда — і на зямлі і пад зямлёй... А цяпер я хачу есці. Ты пойдзеш разам са мною на паляванне сёння на доўгую? — сказаў Каа.

— Не, трэба паказаць гэтую штуку Багіры. Добрага палявання!

Маўглі прытанцоўваў на бягу, размахваючы вялікім анкусам, і спыняўся час ад часу, каб палюбавацца на яго. Дабраўшыся нарэшце да тых мясцін у джунглях, дзе адпачывала звычайна Багіра, ён знайшоў яе каля вадапою, пасля палявання на вялікага зверу. Маўглі пачаў расказваць ёй пра ўсе свае прыгоды, а Багіра слухала і час ад часу абнюхвала анкус. Калі Маўглі дайшоў да апошніх слоў белай кобры, Багіра з ухвалою завуркатала.

— Значыцца, Белы Клабук гаварыў праўду? — жвава спытаў Маўглі.

— Я нарадзілася ў княжацкім звярынцы ва Удайпуры і, здаецца, ведаю сёе-тое пра чалавека. Шмат хто з людзей пайшоў бы тройчы за ноч на забойства за адзін гэты чырвоны камень.

— Але ад каменя ручку толькі цяжэй трымаць. Мой бліскучы ножык куды лепшы, і — паслухай! — чырвоны камень не прыдатны для яды. Дык для чаго ж забіваць?

— Маўглі, ідзі спаць. Ты жыў сярод людзей і...

— Я памятаю. Людзі забіваюць, бо не ходзяць на паляванне, — ад няма чаго рабіць і дзеля пацехі. Прачніся ж, Багіра! Для чаго зроблена гэтая калючая штука?

Багіра прыадплюшчыла сонныя вочы, і ў іх бліснула хітрая іскрынка.

— Яе зрабілі людзі для таго, каб калоць у галовы сынам Хатхі. Мне даводзілася бачыць такія на вуліцах Удайпура перад звярынцам. Гэтая рэч пакаштавала крыві многіх такіх, як Хатхі.

— Але для чаго ж калоць ёю ў галовы сланоў?

— Для таго, каб навучыць іх Закону Чалавека. У людзей няма ні кіпцюроў, ні зубоў, таму яны і робяць вось такія штукі і нават горшыя.

— Каб я гэта ведаў, дык не ўзяў бы яго. Я не хачу яго больш. Глядзі!

Анкус паляцеў, пабліскваючы, і зарыўся ў зямлю за пяцьдзесят крокаў ад іх, сярод дрэў.

— Цяпер я ачысціў мае рукі ад смерці, — сказаў Маўглі, выціраючы рукі аб свежую вільготную зямлю. — Белая кобра гаварыла, што смерць будзе хадзіць за мною па пятах. Яна састарылася, пабялела і выжыла з розуму.

— Смерць ці жыццё, пачарнела ці пабялела, а я пайду спаць, Маленькі Брат. Я не магу быць на паляванні ўсю ноч і выць увесь дзень, як іншыя.

Багіра ведала выгоднае логава за дзве мілі ад вадапою і падалася туды адпачываць. Маўглі,

доўга не думаючы, залез на дрэва, звязаў разам дзве-тры ліяны, і куды хутчэй, чым можна пра гэта сказаць, пагойдваўся ў гамаку на вышыні пяці дзесяці футаў ад зямлі. Хоць Маўглі не баяўся яркага дзённага святла, ён усё ж прытрымліваўся звычайу сваіх сяброў і стараўся як мага менш быць на сонцы. Калі яго разбудзілі гучныя галасы жыхароў дрэў, зноў змяркалася, і ў сне яму сніліся тыя прыгожыя каменьчыкі, што ён выкінуў.

— Хоць пагляджу на іх яшчэ раз,— сказаў ён і спуściўся па ліяне на зямлю.

Але Багіра апярэдзіла яго: Маўглі было чуваць, як яна абнюхвае зямлю ў паўзмроку.

— А дзе ж калючая штука? — усклікнуў Маўглі.

— Яе ўзяў чалавек. Вось і след.

— Цяпер мы пабачым, ці праўду гаварыла белая кобра. Калі калючая пачвара і сапраўды смерць, гэты чалавек памрэ. Хадзем па следзе.

— Спачатку сходзім на паляванне,— сказала Багіра,— на пусты страўнік вочы кепска бачаць. Людзі рухаюцца вельмі павольна, а ў джунглях так сыра, што самы лёгкі след пратрымаецца доўга.

Яны пастараліся закончыць паляванне як мага хутчэй, і ўсё ж мінула амаль тры гадзіны, перш чым яны наеліся, напіліся і пайшлі па следзе. Народ Джунгляў ведае, што спяшацца ў час яды не трэба, бо тое, што прапусціш, не вернеш.

— Як ты думаеш, калючая пачвара перавярнецца ў руках чалавека і заб'е яго? — спытаў Маўглі.— Белая кобра казала, што гэта смерць.

— Пабачым, як дагонім,— сказала Багіра. Яна бегла рыссю, угнуўшы галаву.— След адзіночны (яна хацела сказаць, што чалавек быў адзін), і ад цяжкай ношы пятка ўціскалася глыбока ў зямлю.

— Гм! Гэта ясна, як летняя маланка,— адказаў Маўглі.

І яны памчаліся па слядах дзвюх босых ног

шпаркай рыссю, трапляючы то ў цемру, то ў палосы святла месяца.

— Цяпер ён бяжыць хутка,— сказаў Маўглі,— пальцы растапыраны.— Яны беглі далей па сырой лагчыне.— А чаму тут ён звярнуў убок?

— Пачакай! — сказала Багіра і адным цудоўным скачком перамахнула цераз лужок.

Першае, што трэба зрабіць, калі след становіцца незразумелым, гэта скочыць уперад, каб не пакідаць забытаных слядоў на зямлі. Пасля скачка Багіра павярнулася да Маўглі і крыкнула:

— Тут другі след ідзе яму насустрач. На гэтым другім следзе нага меншая і пальцы падкурчаны.

Маўглі падбег і паглядзеў.

— Гэта нага паляўнічага-гонда,— сказаў ён.— Зірні! Тут ён правалок свой лук па траве. Вось чаму першы след звярнуў убок. Вялікая Нага хавалася ад Маленькай Нагі.

— Ага, правільна,— сказала Багіра.— Цяпер, каб не наступаць адно аднаму на сляды і не блытацца, возьмем кожны па адным следзе. Я буду Вялікая Нага, Маленькі Брат, а ты — Маленькая Нага.

Багіра пераскочыла на першы след, а Маўглі нагнуўся, разглядаючы дзіўныя сляды ног з падкурчанымі пальцамі.

— Вось,— сказала Багіра, крок за крокам рухаючыся наперад па ланцужку слядоў,— я, Вялікая Нага, паварочваю тут убок. Вось я хаваюся за скалу і стаю ціха, не асмельваюся нават пераступіць з нагі на нагу. Гавары, што ў цябе, Маленькі Брат.

— Вось я, Маленькая Нага, падыходжу да скалы,— гаварыў Маўглі, ідучы па следзе.— Вось я саджуся пад скалой, апіраюся на правую руку і стаўлю свой лук паміж вялікімі пальцамі ног. Я чакаю доўга, і таму мае ногі пакідаюць тут глыбокі адбітак.

— Я таксама,— сказала Багіра, схаваўшыся за скалой.— Я чакаю, паставіўшы калючку вострым

канцом на камень. Яна слізгае: на камені засталася драпіна. Скажы, што ў цябе, Маленькі Брат.

— Адна-дзве галінкі і вялікі сучок зламаны тут,— сказаў Маўглі шэптам.— А як расказаць вось гэта? А! Цяпер зразумеў. Я, Маленькая Нага, адыходжу з шумам і тупатам, каб Вялікая Нага чула мяне.

Маўглі крок за крокам адыходзіў ад скалы, хаваючыся паміж дрэў і павышаючы голас, па меры таго як набліжаўся да маленькага вадаспада.

— Я — адыходжу — далёка — туды — дзе — шум — вадаспада — заглушае — мае — крокі — і тут — я — чакаю. Гавары, што ў цябе, Багіра, Вялікая Нага!

Пантэра кідалася ва ўсе бакі, разглядаючы, куды вядзе адбітак вялікай нагі з-за скалы. Потым сказала:

— Я паўзу з-за скалы на карачках і валаку за сабой калючую пачвару. Не бачу нікога і кідаюся бегчы. Я, Вялікая Нага, бягу хутка. Дарога добра відаць. Ідзем кожны па сваім следзе. Я пабегла!

Багіра памчалася па добра бачным следзе, а Маўглі пабег па следзе паляўнічага. На нейкі час у джунглях запанавала маўчанне.

— Дзе ты, Маленькая Нага? — аклікнула Багіра.

Голас Маўглі адгукнуўся за пяцьдзесят крокаў справа.

— Гм! — буркнула Багіра, глуха кашляючы.— Абодва яны бягуць бок у бок і сыходзяцца ўсё бліжэй!

Яны прабеглі яшчэ з паўмілі, застаючыся на той жа адлегласці, пакуль Маўглі, які не прыгнаўся гэтак нізка да зямлі, не крыкнуў:

— Яны сышліся! Добрага палявання! Глядзітка! Тут стаяла Маленькая Нага, апіраючыся каленам на камень, а там — Вялікая Нага!

Менш чым за дзесяць крокаў ад іх, выцягнуўшыся на грудзе камянёў, ляжала цела селяніна

тутэйшых мясцін. Тонкая апераная страла паляўнічага-гонда пранізала яму наскрозь спіну і грудзі.

— Ці так ужо састарылася і выжыла з розуму белая кобра? — лагодна спытала Багіра. — Вось, прынамсі, адна смерць.

— Хадзем далей. А дзе ж тая, што п'е слановую кроў, дзе чырванавокая калючка?

— Магчыма, у Маленькай Нагі. Цяпер след зноў адзіночны.

Адзінокі след легканогага чалавека, што хутка бег з ношкай на левым плячы, ішоў па доўгім спадзістым адхоне, парослым сухой травой, дзежны крок быў нібы выпалены гарачым жалезам.

Абое маўчалі, пакуль след не прывёў іх да попела ад вогнішча на дне яра.

— Зноў! — сказала Багіра і спынілася, быццам скамянела.

Цела маленькага скурчанага паляўнічага ляжала пяткамі ў попеле, і Багіра запытальна паглядзела на Маўглі.

— Гэта зроблена бамбукавым кіем, — сказаў Маўглі, зірнуўшы на цела. — У мяне таксама быў гэтакі, калі я служыў у чалавечай чарадзе і пасвіў буйвалаў. Маці Кобраў — мне шкада, што я смяяўся з яе, — ведае гэтую пароду, і я мог бы пра гэта здагадацца. Хіба я не гаварыў, што людзі забіваюць ад няма чаго рабіць?

— Дапраўды, яго забілі за чырвоныя і блакітныя камяні, — адказала Багіра. — Не забывай, што я была ў княжацкім звярынцы ва Удайпуры.

— Адзін, два, тры, чатыры сляды, — сказаў Маўглі, нагінаючыся над попелам ад вогнішча. — Чатыры сляды абутых людзей. Яны ходзяць не так хутка, як паляўнічыя-гонды. Ну што кепскае зрабіў ім маленькі лясны чалавек? Глядзі, яны размаўлялі ўсе ўпяцёх, стоячы вакол вогнішча, перш чым забілі яго. Багіра, хадзем назад. Страўнік у мяне поўны, і, аднак, ён скача то ўгору, то ўніз, як гняздо івалгі на канцы галінкі.

— Кепскае паляванне — выпускаць здабычу.

Хадзем за імі! — сказала пантэра.— Гэтыя восем абутых ног недалёка адышліся.

Яны беглі цэлую гадзіну моўчкі па шырокай сцежцы, пратаптанай чатырма абутымі людзьмі.

Ужо настаў ясны, гарачы дзень, і Багіра сказала:

— Я чую дым.

— Людзі заўсёды ахвотней ядуць, чым бегаюць,— адказаў Маўглі, то хаваючыся, то паказваючыся сярод невысокіх хмызнякоў, дзе яны цяпер гойсалі, абмінаючы незнаёмыя джунглі. Багіра, злева ад Маўглі, падала нейкі дзіўны гук горлам.

— Вось гэта ўжо разлічыўся з ядою! — сказала яна.

Скамечаная грудка стракатага адзення ляжала пад кустом, а вакол была рассыпана мука.

— Таксама зроблена бамбукавым кіем! Глядзі! Белы парашок — гэта тое, што ядуць людзі. Яны забралі здабычу ў гэтага — ён нёс іхнюю ежу — і аддалі яго на здабычу каршуну Чылю.

— Гэта ўжо трэці,— сказала Багіра.

«Я занясу свежых, вялікіх жаб Маці Кобраў і накармлю яе ўдосталь,— сказаў сам сабе Маўглі.— Гэты крывапівец — сама Смерць, і ўсё ж я нічога не разумею!»

— Хадзем па следзе! — сказала Багіра.

Яны не прайшлі і паўмілі, як пачулі гругана Кауа, які спяваў Песню Смерці на верхавіне тамарыску, у засені якога ляжала трое людзей. Амаль патухлае вогнішча дымілася пасярод круга, пад чыгуннай патэльніай з пачарнелым і абгарэлым праснаком. Каля вогнішча, пабліскваючы на сонцы, ляжаў бірузова-рубінавы анкус.

— Гэтая пачвара працуе хутка: усё канчаецца тут,— сказала Багіра.— Чаму яны памерлі, Маўглі? Ні на адным з іх няма ні ранкі, ні сіняка...

Жыхар джунгляў з вопыту ведае пра атрутныя расліны і ягады не менш, чым многія ўрачы. Маўглі панюхаў дым над вогнішчам, адламаў кавала-

чак пачарнелага праснака, паспытаў яго і выплюнуў.

— Яблык Смерці, — закашляўся ён. — Першы з іх, мусіць, паклаў яго ў ежу для тых, што забілі яго, забіўшы спачатку паляўнічага.

— Добрае паляванне, дапраўды! Адна здабыча ідзе следам за другой! — сказала Багіра.

«Яблык Смерці» — так называецца ў джунглях дурнап'ян, самы моцны яд ва ўсёй Індыі.

— Што ж будзе далей? — сказала пантэра. — Няўжо і мы з табою заб'ём адно аднаго за гэтага чырванавокага забойцу?

— Хіба гэтая пачвара ўмее гаварыць? — спытаў Маўглі шэптам. — Што кепскае я ёй зрабіў, калі выкінуў? Нам дваім яна не пашкодзіць, бо мы не ганяемся за ёю. Калі яе пакінуць тут, яна, вядома, пачне забіваць людзей аднаго за другім гэтак жа хутка, як падаюць арэхі ў буру. Я не хачу, каб людзі паміралі па шасцёра за ноч.

— Што нам за бяда? Гэта ж усяго толькі людзі. Яны самі забівалі адзін аднаго — і былі вельмі задаволены, хіба не так? — сказала Багіра.

— Але ўсё-такі яны яшчэ шчаняты, а шчаня гатова ўтапіцца, абы толькі ўкусіць месяц у вадзе. Я вінаваты, — сказаў Маўглі, — калі гаварыў так, нібыта ведаю ўсё на свеце. Ніколі больш не прынясу ў джунглі тое, чаго не ведаю, хоць бы яно было прыгожае, як кветка. Гэта, — ён шпаркім рухам схапіў анкус, — вернецца назад да Прамаці Кобраў. Але спачатку нам трэба выпасца, а мы не можам легчы побач з гэтымі, што заснулі назаўсёды. Апрача таго, нам трэба закапаць гэтую пачвару, каб яна не ўцякла і не забіла яшчэ шасцёра. Выграбі яму вунь пад тым дрэвам.

— Але, Маленькі Брат, — сказала Багіра, падыходзячы да дрэва, — кажу табе, што крываўіца не вінаваты. Гэта ўсё людзі.

— Усё адно, — сказаў Маўглі. — Выграбі яму чым глыбей. Калі мы выпімся, я вазьму яго і занясу назад.

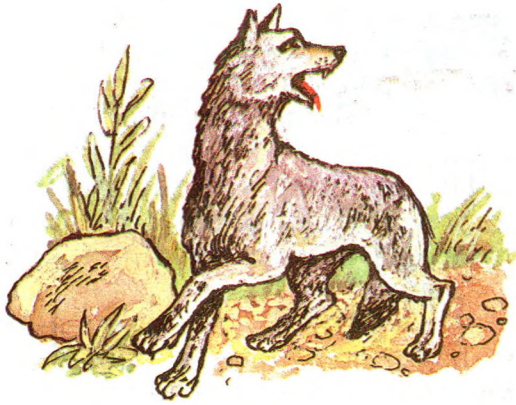
На трэцюю ноч, калі белая кобра сядзела, бя-
дуючы, у цемры падзямелля, зняслаўленая, абра-
баваная і адзінокая, бірузовы анкус уляцеў у
пралом сцяны і зазвінеў, стукнуўшыся аб залатыя
манеты, якімі была засыпана падлога.

— Маці Кобраў, — сказаў Маўглі (з асцярогі ён
заставаўся з таго боку сцяны), — расстарайся
знайсці сабе маладую, поўную яду змяю твайго
племені, каб яна памагала табе пільнаваць кня-
жацкія скарбы і каб ні адзін чалавек больш не
выйшаў адсюль жывы.

— Ах-ха! Значыцца, ён вярнуўся. Я казала,
што гэта смерць! Як жа выйшла, што ты яшчэ
жывы? — прашапацела старая кобра і любоўна
абвілася вакол ручкі анкуса.

— Клянуся буйвалам, які выкупіў мяне, я і сам
не ведаю! Гэтая пачвара забіла шасцёх за адну
ноч. Не выпускай яе больш.

ДЗІКІЯ САБАКІ

Самы прыемны час жыцця пачаўся для Маўглі пасля таго, як ён напусціў на вёску джунглі. Сумленне ў яго было спакойнае, як і належыць пасля выплаты справядлівага доўгу, і ўсе джунглі сябравалі з ім, бо ўсе джунглі баяліся яго. З таго, што ён бачыў, чуў і рабіў, вандруючы ад аднаго народа да другога са сваімі чатырма спадарожнікамі або без іх, атрымалася б вялікае мноства апавяданняў, і кожнае апавяданне было б не карацейшае за гэтае. Так што вам не давядзецца пачуць пра тое, як ён уратаваўся ад шалёнага слана з Мандлы, які забіў дваццаць два буйвалы, што цягнулі ў казначэйства адзінаццаць вазоў серабра, і параскідаў па пыльнай дарозе бліскучыя рупіі; як ён біўся доўгай ноччу з кракадзілам Джакалам у балотах на поўначы і зламаў паляўнічы нож аб яго спінныя шчыткі; як ён знайшоў сабе новы нож, яшчэ даўжэйшы за стары, на шыі ў чалавека, якога забіў дзік; як ён пагнаўся за гэтым дзіком і забіў яго, бо нож быў варты гэтага; як у час Вялікага Голаду ён трапіў у статак аленяў, які ўцякаў з гэтых мясцін, і як яго ледзь не задушылі насмерць разгарачаныя алені; як ён уратаваў Маўкліўца Хатхі з лоўчай ямы з калом на дне; як на другі дзень ён сам трапіў у хітрую пастку для леапардаў і як Хатхі вызваліў

яго, разламаўшы тоўстыя драўляныя брусы; як ён даў дзікіх буйваліц на балоце; як...

Аднак трэба расказваць пра што-небудзь адно.

Бацька і Маці Ваўкі памерлі, і Маўглі, заваляўшы ўваход у пячору вялікім каменем, праспяваў над імі Песню Смерці. Балю зусім састарыўся і ледзь рухаўся, і нават Багіра, у якой нервы былі сталёныя, а мускулы жалезныя, ужо не так хутка забівала здабычу.

Акела з сівага зрабіўся малочна-белы, пахудзеў ад старасці так, што відаць былі рэбры, і ледзьве хадзіў, быццам драўляны; для яго на пляванне выходзіў Маўглі. Затое маладыя ваўкі, дзеці рассянай па наваколлі Сіянійскай Чарады, мелі вялікія поспехі і памнажаліся. Калі іх набралася галоў сорок, свавольных, гладканогіх пяцігадовых ваўкоў, якія не ведалі важака, Акела параіў ім трымацца разам, захоўваць Закон і слухацца аднаго важака, як і належыць Вольнаму Народу.

У гэтым Маўглі не пажадаў быць дарадцам: ён ужо набіў сабе аскаму і ведаў, на якім дрэве растуць кіслыя плады. Але калі Пхао, сын Пхаоны (яго бацькам быў Шэры Следапыт, калі Акела вадзіў Чараду), заваяваў месца Важака Чарады, як таго патрабуе Закон Джунгляў, і зноў загучалі пад зоркамі старыя песні і старыя поклічы, Маўглі пачаў хадзіць на Скалу Рады ў памяць аб мінулым і садзіўся побач з Акелам. Гэта быў час удалага палявання і моцнага сну. Ніводзін чужынец не асмельваўся ўварвацца ва ўладанні Народу Маўглі, як называлася цяпер Чарада; маладыя ваўкі сыцелі і набіраліся сілы, і на кожны агляд ваўчыцы прыводзілі шмат ваўчанят.

Маўглі заўсёды прыходзіў на агляд: ён не забыў яшчэ тую ноч, калі чорная пантэра ўвяла ў Чараду голае смуглае дзіцяня і ад працяглага поклічу: «Глядзіце, глядзіце, о ваўкі!» — яго сэрца білася дзіўна і трывожна. Калі б не гэта, ён сышоў бы ў глыбіню джунгляў, каб зведаць і паспытаць, убачыць і пачуць новае.

Аднойчы прыцемкам, калі ён бег не спяшаючыся цераз горы і нёс Акелу палавіну забітага ім аленя, а чацвёрка ваўкоў беглі трушком за ім і жартам біліся і куляліся адзін цераз аднаго, радуючыся жыццю, ён пачуў выццё, якога яму не даводзілася чуць з часоў Шэр-Хана. Гэта было тое, што ў джунглях называецца «пхіял», — так вые шакал, калі выходзіць на паляванне разам з тыграм або калі пачынаецца вялікае паляванне. Уявіце сабе нянавісьць, змяшаную з радасцю, страхам і распаччу і працятую чымсьці накшталт насмешкі, і вы будзеце мець уяўленне аб пхіяле, які разлягаўся над Вайнгангай, узнімаючыся і ападаючы, дрыжучы і заміраючы. Чацвёрка ваўкоў натапырылася і забурчала. Маўглі схопіўся за нож і замёр на месцы, быццам скамянеў.

— Ніводзін Паласаты не смее выходзіць на паляванне тут, — сказаў ён нарэшце.

— Гэта не крык Прадвесніка, — сказаў Шэры Брат. — Гэта нейкае вялікае паляванне. Слухай!

Зноў пачулася выццё, напалову рыданне, напалову смех, як быццам у шакала былі мяккія чалавечыя губы. Тут Маўглі перавёў дух і кінуўся да Скалы Рады, апярэджваючы па дарозе ваўкоў, што спяшаліся туды.

Пхао і Акела ляжалі разам на скале, а ніжэй, напружыўшы кожны нерв, сядзелі астатнія ваўкі. Маткі з ваўчанятамі прыпусцілі бягом да пячораў: калі чуецца пхіял, слабыя павінны сядзець дома.

Спачатку не чуваць было нічога, апрача цурчання Вайнгангі ў цемры і начнога ветру ў вяршалінах дрэў, як раптам за гарою завуў воўк. Гэта быў воўк не з Чарады, бо ўся Чарада сабралася на Скале Рады. Выццё перайшло ў працяглы, поўны распачы брэх.

— Сабакі! — брахаў вajak. — Дзікія Сабакі! Дзікія Сабакі!

Праз некалькі хвілін пачуліся стомленыя крокі па камянях, і хударлявы воўк, увесь спацелы, з плямамі крыві на баках і белай пенай каля рота,

уварваўся ў круг і, падкурчваючы пярэдную лапу і цяжка дыхаючы, кінуўся да ног Маўглі.

— Добрага палявання! З чыёй ты чарады? — паважна спытаў Пхао.

— Добрага палявання! Я Вантала, — быў адказ.

Гэта азначала, што ён воўк-адзінец, які сам здабывае ежу для сябе, сваёй сяброўкі і ваўчанят, жывучы ў адасобленай пяхоры. «Вантала» і азначае «адзінец» — той, хто жыве не ў чарадзе. Пры кожным уздыху відаць было, як ад штуршкоў сэрца яго кідае то ўперад, то назад.

— Хто ідзе? — спытаў Пхао (пра гэта заўсёды пытаюцца ў джунглях пасля пхіяла).

— Дзікія Сабакі з Дэкана — рудыя сабакі, збойцы! Яны прыйшлі на поўнач з поўдня; кажуць, што ў Дэкане голад, і забіваюць усіх па дарозе. Калі нарадзіўся маладзік, у мяне было чацвёра — мая сяброўка і трое ваўчанят. Маці вучыла дзяцей паляваць у чыстым полі, вучыла хавацца, заганяючы аленя, як робім мы, ваўкі раўнін. Апоўначы я яшчэ чуў, як мае ваўчаняты вылі на поўны голас, ідучы па следзе. А калі ўзняўся перадсвітальны вецер, я знайшоў усіх чацвярых у траве, і яны ўжо адубелі — а ўсе чацвёра былі жывыя, калі нарадзіўся маладзік, о Вольны Народ! Тады я пачаў шукаць, каму адпомсціць, і знайшоў рудых сабак.

— Колькі іх? — спытаў Маўглі, а ўся чарада глуха забурчала.

— Не ведаю. Трое з іх ужо не заб'юць больш нікога, але пад канец яны гналі мяне, як аленя, гналі, і я ўцёк на трох нагах. Глядзі, Вольны Народ!

Ён выставіў уперад скалечаную лапу, цёмную ад засохлай крыві. Увесь бок знізу быў у яго моцна пакусаны, а горла разадрана і пашматана.

— Еш! — сказаў Акела і адышоўся ад мяса, якое прынёс яму Маўглі.

Воўк-адзінец з прагнасцю накінуўся на яду.

— Гэта не прападзе, — сказаў ён ціха, прагнаўшы першы голад. — Дайце мне набрацца сілы, і я таксама здолею забіваць! Апусцела мая бярога, якая была поўная, калі нарадзіўся месяц, і Доўг Крыві яшчэ не ўвесь сплечаны.

Пхао, пачуўшы, як захрабусцела костка сцягна аленя на зубах Ванталы, з ухвалою забурчаў.

— Нам спатрэбяцца гэтыя сківіцы, — сказаў ён. — З сабакамі былі іх шчаняты?

— Не, не, адны рудыя паляўнічыя: толькі дарослыя псы з іх чарады, моцныя і дужыя.

Гэта азначала, што рудыя сабакі з Дэкана ідуць вайной, а ваўкі ведаюць вельмі добра, што нават тыгр уступае гэтым сабакам сваю здабычу. Яны бягуць напярэці праз джунглі і ўсё, што трапляецца ім насустрач, збіваюць з ног і разрываюць на шматкі. Хоць Дзікія Сабакі не такія вялікія і не такія спрытныя, як ваўкі, яны вельмі дужыя, і іх бывае вельмі шмат. Дзікія Сабакі толькі тады называюць сябе Чарадой, калі іх набіраецца да сотні, а між тым сорок ваўкоў — гэта ўжо сапраўдная Чарада.

У час сваіх вандровак Маўглі пабываў на мяжы травяністых нагор'яў Дэкана і бачыў, як гэтыя лютыя сабакі спалі, гулялі і капаліся сярод купін і ямін, што служылі ім замест логова. Ён пагарджаў Дзікімі Сабакамі і ненавідзеў іх за тое, што ад іх пахла не так, як ад ваўкоў, і за тое, што яны жылі ў пячорах, а галоўнае, за тое, што ў іх паміж пальцамі расце поўсьць, тады як у Маўглі і ў яго сяброў ногі гладкія. Аднак ён ведаў, бо Хатхі расказаў яму пра гэта, якую страшную сілу мае паляўнічая зграя Дзікіх Сабак. Хатхі і сам збочваў з іх дарогі, і пакуль усіх сабак не пераб'юць або дзічыны не стане мала, яны бягуць уперад, а па дарозе забіваюць.

Акела таксама ведаў сёе-тое пра Дзікіх Сабак. Ён спакойна сказаў Маўглі:

— Лепш памерці ў Чарадзе, чым без важака і аднаму. Гэта будзе слаўнае паляванне, а для

мяне — апошняе. Але ты — чалавек, і ў цябе яшчэ шмат начэй і дзён наперадзе, Маленькі Брат. Ідзі на поўнач, заляж там, і калі хто з ваўкоў заста-нецца жывы пасля таго, як пойдучь адсюль сабакі, ён прынясе табе вестку пра бітву.

— Ага, не ведаю толькі, — сказаў Маўглі без усмешкі, — ці пайсці мне ў балота лавіць там дроб-ную рыбу і спаць на дрэве, ці прасіць дапамогі ў малпаў і грызці арэхі, пакуль Чарада будзе біцца ўнізе.

— Гэта не на жыццё, а на смерць, — сказаў Акела. — Ты яшчэ не ведаеш гэтых рудых забой-цаў. Нават Паласаты...

— Аова! Аова! — пакрыўджана крыкнуў Маўг-лі. — Адну паласатую малпу я забіў. Цяпер паслу-хай: жылі-былі Воўк, мой бацька, і Ваўчыха, мая маці, а яшчэ жыў-быў стары шэры Воўк (не надта мудры: ён цяпер пасівеў), які быў для мяне баць-кам і маці. І таму, — ён узвысіў голас, — я кажу: як прыйдуць сабакі, калі толькі яны прыйдуць, Маўг-лі і Вольны Народ будуць заадно ў гэтым паля-ванні. Я кажу — клянуса буйвалам, што выкупіў мяне, буйвалам, што аддала за мяне Багіра ў тыя дні, пра якія вы ў Чарадзе забылі, — я кажу, і ня-хай чуюць мае словы рака і дрэвы і запомняць іх, калі я забудуся, — я кажу, што вось гэты мой нож будзе зубам Чарады. Па-мойму, ён яшчэ не прыту-піўся. Вось маё Слова, і я яго сказаў!

— Ты не ведаеш сабак, чалавек з воўчай мо-вай! — крыкнуў Вантала. — Я хачу толькі запла-ціць ім Доўг Крыві, перш чым яны разарвуць мяне. Яны рухаюцца павольна і знішчаюць усё на сваім шляху, але праз два дні ў мяне прыбавіцца сілы, і я пачну плаціць ім Доўг Крыві. А вам, Вольны Народ, раю ўцякаць на поўнач і жыць галаднавата да таго часу, пакуль не пойдучь адсюль рудыя сабакі.

— Паслухайце Адзінца! — усклікнуў Маўглі са смехам. — Вольны Народ, мы павінны ўцякаць на поўнач, харчавацца яшчаркамі і пацукамі з водме-

ляў, каб як-небудзь не сустрэцца з сабакамі. Яны спустошаць усе нашы лясы, а мы будзем хавацца на поўначы да таго часу, пакуль яны не надумаюцца аддаць нам наша дабро! Яны сабакі, і сабачыя дзеці — рудыя, жаўтапузья, бяздомныя, у іх поўсьць расце паміж пальцамі. Так, вядома, мы, Вольны Народ, павінны ўцякаць адсюль і выпрошваць у народаў поўначы аб'едкі і розную падлу. Выбірайце ж, выбірайце. Слаўнае будзе паляванне! За Чараду, за ўсю Чараду, за ваўчыц і ваўчанят у логаве і на волі, за сяброўку, якая гоніць лань, за самае маленькае ваўчаня ў пячоры мы прымаем бой!

Чарада адказала кароткім аглушальным брэхам, які прагрымеў у цемры, нібы трэск падаючага дрэва.

— Мы прымаем бой! — прабрахалі ваўкі.

— Заставайцеся тут, — сказаў Маўглі сваёй чацвёрцы. — Нам спатрэбіцца кожны зуб. А Пхао з Акелам няхай рыхтуюцца да бою. Я іду лічыць сабак.

— Гэта смерць! — крыкнуў Вантала і прыўзняўся. — Што можа зрабіць гэткае галышаня супраць рудых сабак? Нават Паласаты і той...

— Ты і праўда чужынец, — адгукнуўся Маўглі. — Але мы яшчэ пагаворым, калі сабакі будуць перабіты. Добрага палявання ўсім вам!

Ён памчаўся ў цемру, увесь ахоплены шалёнай весялосцю, амаль не гледзячы, куды ступае, і, як і трэба было чакаць, расцягнуўся на ўвесь рост, спатыкнуўшыся аб Каа, які пільнаваў аленевую сцежку пабліз ракі.

— Кш-ша! — сярдзіта сказаў Каа. — Хіба можна так тупацець і пляскаць у джунглях, зводзячы на нішто паляванне ўсёй ночы, ды яшчэ калі дзічына гэтак хутка бегает?

— Віна мая, — сказаў Маўглі, падымаючыся на ногі. — Праўда, я шукаў цябе, Пляскатагаловы, але кожны раз, як я цябе бачу, ты становішся даўжэйшы і таўсцейшы на даўжыню маёй рукі.

Няма другога такога, як ты, ва ўсіх джунглях, о мудры, дужы і прыгожы Каа!

— А куды ж вядзе гэты след? — Голас Каа палагаднеў.— Не мінула і месяца з таго часу, як адзін чалавек з нажом кідаў у мяне камянямі і шыпеў на мяне, як злосны лясны кот, за тое, што я заснуў на адкрытым месцы.

— Ага, і распудзіў аленяў на ўсе чатыры бакі, а Маўглі быў на паляванні, а Пляскатагаловы зусім аглух і не чуў, як яму світалі, каб ён аслабніў аленеву сцежку,— спакойна адказаў Маўглі, сядячы сярод стракатых кольцаў.

— А цяпер гэты чалавек прыходзіць з ласкавымі, ліслівымі словамі да гэтага ж Пляскатагаловага і кажа яму, што ён мудры, і дужы, і прыгожы, і Пляскатагаловы верыць яму і скручваецца ў кальцо, каб зрабіць зручнае сядзенне для таго, хто кідаў у яго камянямі... Цяпер табе добра? Хіба Багіра можа гэтак выгодна скруціцца?

Каа, як звычайна, выгнуўся, нібы мяккі гамак, пад цяжарам Маўглі. Хлопчык працягнуў у цемры руку, абняў гібкую, падобную на трос шыю Каа і прыгнуў яго галаву да сябе на плячо, а потым расказаў яму ўсё, што адбылося ў джунглях гэтай ноччу.

— Я, можа, і мудры,— сказаў Каа пасля таго, як выслухаў расказ,— а што глухі, дык гэта праўда. Інакш я пачуў бы пхіял. Не дзіва, што траваеды гэтак занепакоіліся. Колькі ж усяго сабак?

— Я яшчэ не бачыў. Я прыйшоў адразу да цябе. Ты старэйшы за Хатхі. Затое, о Каа,— тут Маўглі закруціўся ад радасці,— гэта будзе слаўнае паляванне! Мала хто з нас убачыць новы маладзкі.

— І ты таксама сюды ўмяшаўся? Не забывайся, што ты чалавек. Не забывайся таксама, якая чарада цябе выгнала. Няхай ваўкі ганяюць сабак. Ты чалавек.

— Леташнія арэхі сталі сёлета чорнай зямлёю,— адказаў Маўглі.— Гэта праўда, што я чала-

век, але сёння ноччу я сказаў, што я воўк. Гэта ў мяне ў крыві. Я заклікаў раку і дрэвы, каб яны запамнілі мае словы. Я паляўнічы Вольнага Народа, Каа, і застануся ім, пакуль не сыдуць адсюль сабакі...

— Вольны Народ! — прабурчаў Каа. — Вольныя зладзеі! А ты звязаў сябе смяротным вузлом на ўспамін аб ваўках, якія памерлі! Кепскае гэта паляванне!

— Гэта маё Слова, і я ўжо сказаў яго. Дрэвы ведаюць, і ведае рака. Пакуль не сыдуць адсюль сабакі, маё Слова не вернецца да мяне.

— Сшшш! Ад гэтага змяняюцца ўсе сляды. Я думаў узяць цябе з сабою на паўночныя балоты, але Слова — хай сабе нават Слова маленькага голага, безвалосага чалавечка — ёсць Слова. Цяпер і я, Каа, кажу...

— Падумай як след, Пляскатагаловы, каб і табе не звязаць сябе смяротным вузлом. Мне не трэба ад цябе Слова, я і так ведаю...

— Няхай будзе гэтак, — сказаў Каа. — Я не буду даваць Слова. Але што ты думаеш рабіць, калі прыйдуць рудыя сабакі?

— Яны павінны пераплысці Вайнгангу. Я хачу сустрэць іх на водмелях, а за мною была б Чарада. Нажом і зубамі мы прымусілі б іх адступіць уніз па цячэнні ракі і крыху астудзілі б ім глоткі.

— Гэтыя сабакі не адступаюць, і глоткі ім не астудзіш, — сказаў Каа. — Пасля гэтага палявання не будзе больш ні чалавечка, ні ваўчаныці, застаюцца адны голыя косці.

— Алала! Паміраць дык паміраць! Паляванне будзе самае слаўнае! Але я яшчэ малады і бачыў мала дажджоў! У мяне няма ні мудрасці, ні сілы. Ты прыдумаў што-небудзь лепшае, Каа?

— Мне давялося бачыць сотні і сотні дажджоў. Перш чым у Хатхі выпалі малочныя біўні, я пакідаў ужо ў пыле доўгі след. Клянуся Першым Яйка, я старэйшы за многія дрэвы і бачыў усё, што рабілася ў джунглях.

— Але такога палявання яшчэ ніколі не было, — сказаў Маўглі. — Ніколі яшчэ рудыя сабакі не станавіліся нам упоперак дарогі.

— Што ёсць, тое ўжо было. Тое, што будзе, — гэта толькі забыты год, які вярнуўся назад. Па-сядзі спакойна, пакуль я пералічу мае гады.

Цэлую доўгую гадзіну Маўглі адпачываў сярод кольцаў Каа і забаўляўся з нажом, а Каа, уткнуўшыся нерухомай галавой у зямлю, успамінаў пра ўсё, што бачыў і даведаўся з таго дня, як вылучыўся з яйка. Вочы яго, здавалася, пагаслі і зрабіліся падобныя на цьмяныя апалы, і час ад часу ён рэзка торгаў галавой то ўправа, то ўлева, быццам яму снілася паляванне. Маўглі спакойна драмаў: ён ведаў, што няма нічога лепшага, чым выспацца перад паляваннем, і прызвычаіўся засынаць у любы час дня і ночы.

Раптам ён адчуў, што цела Каа становіцца таўсцейшым і шырэйшым пад ім, таму што вялізны ўдаў надзьмуўся, сыкаючы, нібы меч, калі яго выхопліваюць са сталёных нажаў.

— Я пабачыў усе мёртвыя часіны, — сказаў урэшце Каа, — і вялікія дрэвы, і старых сланоў, і скалы, якія былі голыя і спічастыя, перш чым абраслі мохам. Ты яшчэ жывы, чалавечак?

— Месяц толькі што ўзышоў, — сказаў Маўглі. — Я не разумею...

— Кшш! Я зноў Каа. Я ведаю, што часу мінула няшмат. Зараз мы пойдзем да ракі, і я пакажу табе, што трэба рабіць з сабакамі.

Прамы, як страла, ён павярнуў да галоўнага рэчышча Вайнгангі і кінуўся ў ваду крыху вышэй плёса, за якім віднелася Скала Міру, а разам з ім кінуўся ў ваду і Маўглі.

— Не, не пльві сам — я рухаюся хутчэй. На спіну да мяне, Маленькі Брат!

Левай рукой Маўглі абняў Каа за шыю, правую руку моцна прыціснуў да цела і выцягнуў ногі ў даўжыню. І Каа паплыў супраць цячэння, як умеў плаваць толькі ён адзін, і струмені бурлівай

вады запеніліся вакол шыі Маўглі, а яго ногі загайдаліся на хвалі, узнятай слізготнымі бакамі ўдава. Крыху вышэй Скалы Міру Вайнганга звужваецца ў цясніне паміж мармуровых скалаў ад васьмідзiesiąці да ста футаў у вышыню, і вада там шалёна імчыцца між скаламі па вялікіх і малых камянях. Але Маўглі не думаў пра гэта; не было такой вады на свеце, якой ён спалохаўся б хоць на хвіліну. Ён глядзеў на скалы па берагах ракі і трывожна нюхаў паветра, у якім стаяў салаткаватакіслы пах, вельмі падобны на пах мурашніку ў спякотны дзень. Ён міжвольна спустіўся ніжэй у ваду, выстаўляючы галаву толькі для таго, каб уздыхнуць. Каа стаў на якар, двойчы абкруціўшы хвост вакол падводнай скалы, і падтрымліваў Маўглі, а вада імчалася паўз іх.

— Гэта Месца Смерці, — сказаў хлопчык. — Чаго мы тут?

— Яны спяць, — сказаў Каа, — Хатхі не саступае з дарогі Паласатаму, але і Хатхі і Паласаты саступаюць з дарогі рудым сабакам. Сабакі ж кажучь, што нікому не саступаць з дарогі. А каму саступае з дарогі Маленькі Народ Скалаў? Скажы мне, Гаспадар Джунгляў, хто ж у нас самы гадоўны?

— Вось гэтыя, — прашаптаў Маўглі. — Тут Месца Смерці. Хадзем адсюль.

— Не, глядзі як след, таму што яны спяць... Тут усё гэтак жа, як было, калі я быў не даўжэйшы за тваю руку.

Патрэсканья ад часу і непагадзі скалы ў цясніне Вайнгангі ад самага пачатку джунгляў былі жыллём Маленькага Народу Скалаў — клапатлівых, сярдзітых чорных дзікіх пчол Індыі, і, як добра ведаў Маўглі, усе сцяжынкі зварочвалі ўбок за паўмілі ад іх уладанняў. Шмат стагоддзяў Маленькі Народ меў тут прытулак і раіўся тут, перасяляўся з расколіны ў расколіну і зноў раіўся, пакідаючы на белым мармуры плямы ад старога мёду і лепячы свае чорныя соты ўсё вышэй і глы-

бей у цемры пяхор. Ні чалавек, ні звер, ні вада, ні агонь ні разу не асмеліліся іх закрануць. Абапал ракі цясніна на ўсю даўжыню была нібы завешана мігатлівым чорным аксамітам, і Маўглі скалануўся, калі ўзняў вочы, бо над ім віселі, счапіўшыся, мільёны пчол, якія цяпер спалі. Там былі яшчэ глыбы і гірлянды і нешта падобнае на гнілыя пні, што ляпіліся да скалаў. Гэта былі старыя соты мінулых гадоў або новыя гарады, пабудаваныя ў зацішку схаванай ад ветру цясніны. Цэлыя горы губкавых гнілых адкідаў скаціліся ўніз і заселі паміж дрэвамі і ліянамі, якімі зараслі скалы. Прыслухаўшыся, Маўглі не раз лавіў вухам шоргат і гук падзення поўных мёду сотаў, што зрываліся ўніз дзе-небудзь у цёмнай галерэі, потым — сярдзітае гудзенне крыльцаў і змрочнае «кап-кап-кап» мёду, што пераліваўся цераз край і густымі кроплямі павольна падаў на галіны.

На адным беразе ракі была маленькая пясчаная водмель не шырэй за пяць футаў, і на ёй грувасціліся горы смецця, што назбіралася за сотні гадоў. Там ляжалі мёртвыя пчолы, адкіды, старыя соты, крыльцы матылькоў і жукоў, што паквапіліся красці мёд. Усё гэта зляжалася ў роўныя груды найтанчэйшага чорнага пылу. Аднаго вострага паху было дастаткова, каб адпудзіць кожнага, хто не мог лятаць і ведаў, што такое Маленькі Народ.

Каа плыў уверх па рацэ, пакуль не дабраўся да пясчанай водмелі каля ўвахода ў цясніну.

— Вось здабыча гэтага года, — сказаў ён. — Глядзі!

На пяску ляжалі шкілеты двух маладых аленяў і буйвала.

Маўглі бачыў, што ні воўк, ні шакал не кранулі касцей, якія агаліліся самі сабою, ад часу.

— Яны перайшлі мяжу, яны не ведалі, — прашаптаў Маўглі, — і Маленькі Народ забіў іх. Хадзем адсюль, пакуль пчолы не прачнуліся!

— Яны не прачнуцца да світанку, — сказаў Каа. — Цяпер я табе раскажу. Многа-многа даж-

джоў назад загнаны алень забег сюды з поўдня. Ён не ведаў джунгляў, а за ім па пятах гналася Чарада. Нічога не бачачы ад страху, алень скокнуў з вышыні. Сонца стаяла высока, і пчол было вельмі многа, і вельмі злосных. І ў Чарадзе таксама было шмат такіх, якія скочылі ў Вайнгангу, але ўсе яны памерлі, яшчэ не даляцеўшы да вады. Тыя, што не скочылі, таксама памерлі ў скалах наўерсе. Але алень застаўся жывы.

— Чаму?

— Таму што ён бег наперадзе, скокнуў раней, чым Маленькі Народ пачуў яго, і быў ужо ў рацэ, калі яны сабраліся джаліць. А Чараду, што гналася за ім, усю чыста абляпілі пчолы, якіх спудзіў тупат аленя.

— Той алень застаўся жывы? — у роздуме паўтарыў Маўглі.

— Прынамсі, ён не памёр тады, хоць ніхто не чакаў яго ўнізе, гатовы падтрымаць на вадзе, як будзе чакаць чалавечка адзін стары тоўсты, глухі, жоўты пляскатагаловы ўдаў — так-так, хоць бы за ім гналіся сабакі ўсяго Дэкана! Што ты на гэта скажаш?

Галава Каа ляжала на мокрым плячы хлопчыка, а яго язык трымцеў каля вуха Маўглі. Маўчанне цягнулася доўга, потым Маўглі прашаптаў:

— Гэта называецца тузаць Смерць за вусы, але... Каа, ты і праўда самы мудры ў джунглях.

— Так гаварыў шмат хто. Глядзі ж, калі сабакі пагоняцца за табою...

— А яны, вядома, пагоняцца! Хо-хо! У мяне пад языком назбіралася шмат калючак, знойдзецца што ўваткнуць ім у шкуру!

— Калі сабакі пагоняцца за табою, ні на што не зважаючы, гледзячы толькі на твае плечы, яны кінуцца ў ваду або тут, або ніжэй, бо Маленькі Народ прачнецца і пагоніцца за імі. А Вайнганга прагнае рака, і ў іх не будзе Каа, каб утрымаць іх на вадзе, таму тых, хто застанецца жывы, панясе

ўніз, да водмеляў каля Сіянійскіх Пячораў, і там твая Чарада можа схапіць іх за горла.

— О-о! Лепей і быць не можа, хіба толькі калі дажджы выпадаюць у сухмень. Цяпер застаюцца адны дробязі: прабег і скачок. Я зраблю так, што сабакі мяне пазнаюць і пабягуць за мною па пятах.

— А ты агледзеў скалы наверху, з боку берага?

— І праўда, не агледзеў. Пра гэта я забыўся.

— Ідзі паглядзі. Там кепская зямля, уся няроўная, на ямах. Ступіш хоць раз сваёй нязграбнай нагой не глядзячы — і канец паляванню. Бачыш, я пакідаю цябе тут і толькі дзеля цябе перадам вестачку тваёй Чарадзе, каб ведалі, дзе шукаць сабак. Мне твае ваўкі не радня.

Калі Каа не падабаўся хто-небудзь, ён бываў няветлівы, як ніхто ў джунглях, за выключэннем, можа, Багіры. Ён паплыў уніз па рацэ і насупраць Скалы Рады ўбачыў Пхао і Акелу, якія ўслуховаліся ў начныя гукі.

— Кшш, ваўкі! — весела аклікнуў ён іх. — Рудыя сабакі паплывуць уніз па рацэ. Калі не баіцеся, можаце забіваць іх па водмелях.

— Калі яны паплывуць? — спытаў Пхао.

— А дзе маё дзіцяня? — спытаў Акела.

— Паплывуць, калі надумаюцца, — сказаў Каа. — Пачакайце і ўбачыце. А тваё дзіцяня, з якога ты ўзяў Слова і тым самым асудзіў яго на Смерць, тваё дзіцяня са мною, і калі яно яшчэ жывое, дык ты ў гэтым не вінаваты, сівы сабака! Чакай сваіх ворагаў тут і радуйся, што мы з дзіцянем на тваім баку!

Каа зноў памчаўся стралой па рацэ і спыніўся на сярэдзіне цясніны, пазіраючы ўгору на лінію скал. Неўзабаве ён убачыў, як на зорным небе паказалася галава Маўглі; потым у паветры штосьці прашумела, і, падаючы нагамі ўперад, Маўглі шуснуў у ваду. Праз імгненне ён ужо адпачываў у зручнай пятлі, падстаўленай Каа.

— Які гэта скачок уночы! — абьякава сказаў

Маўглі.— Я скакаў у два разы далей дзеля пацехі. Толькі вась наверх кепскае месца: нізкія кусты і глыбокія яры, і ўсё гэта бітком набіта Маленькім Народам. Я награвасціў вялікія камяні адзін на другі па краях трох яроў. Я спіхну іх нагою ўніз, як буду бегчы, і Маленькі Народ, узлаваўшыся, узнімецца ззаду ў мяне.

— Гэта чалавечая хітрасць,— сказаў Каа.— Ты мудры, але Маленькі Народ і так заўсёды злуецца.

— Не, на змярканні ўсё крылатае засынае не-надоўга і тут і ўсюды. Я распачну гульню з сабакамі на змярканні, бо ўдзень яны лепей бегаюць. Зараз яны гоняцца па крывавым следзе за Ванталам.

— Каршун Чыль не пакіне здохлага буйвала, а Дзікі Сабака — крывавага следу,— сказаў Каа.

— Дык я павяду іх па новым следзе,— па іхняй жа крыві, калі ўдасца, і прымушу іх наесціся гразі. Ты застанешся тут, Каа, пакуль я не вярнуся з маімі сабакамі.

— Так, але што, калі яны заб'юць цябе ў джунглях або Маленькі Народ заб'е цябе раней, чым ты скочыш у раку?

— Калі я памру,— адказаў Маўглі,— тады і прыйдзе час спяваць Песню Смерці. Добрага палявання, Каа!

Ён адпусціў шыю ўдава і паплыў уніз па цясніне, як плыве бярвяно ў паводку, падграбаючы да далёкай водмелі і рагочучы ад радасці. Больш за ўсё на свеце Маўглі любіў «тузаць Смерць за вусы», як гаварыў ён сам, і даваць джунглям адчуць, што ён тут гаспадар. З дапамогай Балуга ён часта апаражняў пчаліныя дуплы і ведаў, што Маленькі Народ не любіць паху дзікага часнаку. І таму ён нарваў невялікі пучок часнаку, звязаў яго палоскай кары і пабег па крывавым следзе Ванталы, што вёў на поўдзень ад логава. Час ад часу ён пазіраў на дрэвы, схіліўшы галаву набок, і пры гэтым пасмейваўся.

«Жабяняткам Маўглі я быў,— сказаў ён сам сабе,— Ваўчанём Маўглі я назваў сябе сам. Цяпер я павінен зрабіцца Малпай Маўглі, перш чым стану Маўглі Аленам. А ўрэшце я стану Чалавекам Маўглі. Хо!» — І ён правёў вялікім пальцам па доўгім лязе свайго нажа.

След Ванталы, вельмі прыкметны па цёмных плямах крыві, ішоў па лесе сярод тоўстых дрэў, якія раслі тут блізка адно ад аднаго, але на паўночны ўсход радзелі ўсё больш і больш. За дзве мілі ад Пчаліных Скалаў лес канчаўся. Ад апошняга дрэва да нізкіх кустоў каля Пчалінай Цясніны знаходзілася адкрытае месца, дзе цяжка было б схавацца нават ваўку. Маўглі бег пад дрэвамі, прыкідваючы на вока адлегласць ад галіны да галіны, іншы раз залазіў уверх па ствале і для пробы пераскокваў з аднаго дрэва на другое, пакуль не дабег да адкрытага месца, на агляд якога ён патраціў цэлую гадзіну. Потым ён вярнуўся на след Ванталы, у тым жа месцы, дзе пакінуў яго, залез на дрэва, адна з галін якога далёка вытыркалася ўперад на вышыні футай восьм ад зямлі, павесіў пучок часнаку на развіліну, спакойна ўсеўся і пачаў вастрэць нож аб босую падэшву.

Незадоўга да поўдня, калі сонца пачало моцна прыпякаць, Маўглі пачуў тупат ног і ўнюхаў агідны пах сабачай чарады, якая ўпарта і бязлітасна гналася за Ванталам.

Калі глядзець зверху, Дзікі Сабака з Дэкана здаецца ў два разы меншы за ваўка, але Маўглі ведаў, якія дужыя ў яго лапы і моцныя сківцы.

Разглядаючы вострую рудую пысу важака, які абнюхваў след, ён крыкнуў яму:

— Добрага палявання!

Важак задзёр галаву, а яго спадарожнікі стоўпіліся ззаду, дзсяткі і сотні рудых жывёлін з падкурчанымі хвастамі, шырокімі грудзьмі і худым азадкам. Дзікія сабакі звычайна вельмі маўклівыя і няветлівыя нават у сваім родным Дэкане.

Пад дрэвам сабралася не менш дзвюх сотняў сабак, але Маўглі бачыў, што важакі прагна абнюхваюць след і стараюцца павесці ўсю чараду ўперад. Гэтага нельга было дапусціць, бо яны прыбеглі б да логаваў сярод дня, а Маўглі меў намер пратрымаць іх пад сваім дрэвам да змяркання.

— З чыйго дазволу вы з'явіліся сюды? — спытаў Маўглі.

— Усе джунглі — нашы джунглі, — быў адказ, і той, хто гэта сказаў, ашчэрыў белыя зубы.

Маўглі з усмешкай паглядзеў уніз, дасканала пераймаючы рэзкую траскатню Чыкаі, пацука-скакуна са стэпаў Дэкана: гэтым самым ён даваў сабакам зразумець, што лічыць іх такімі ж пацукамі. Чарада стоўпілася вакол дрэва, і важак раз'юшана забрахаў, абазваўшы Маўглі малпай. Замест адказу Маўглі выставіў уніз голую нагу і паварушыў гладкімі пальцамі якраз над галавой важнага. Гэтага было дастаткова, і нават больш чым дастаткова, каб абудзіць тупую лютасць сабак. Тыя, у каго растуць валасы паміж пальцамі, не любяць, каб ім пра гэта напаміналі. Маўглі адхапіў нагу, калі важак падскочыў угору, і сказаў ласкава:

— Сабака, руды сабака! Вымятайся назад да сябе ў Дэкан есці яшчарак. Ідзі да свайго брата Чыкаі, сабака, сабака, руды сабака! У цябе поўсць паміж пальцамі! — І ён яшчэ раз паварушыў нагою.

— Спусціся ўніз, пакуль мы не замарылі цябе голадам, безвалосая малпа! — завыла чарада, а гэтага якраз і дамагаўся Маўглі.

Ён лёг, выцягнуўся ўздоўж сука і прытуліўся шчакою да кары, аслабаніў правую руку і мінут пяць выдаваў сабакам усё, што ён пра іх ведае і думае: пра іх саміх, пра іхнія норавы і звычай, пра іх сябровак і шчанят.

Няма на свеце мовы больш ядавітай і калючай, чым тая, на якой гаворыць Народ Джунгляў, калі

хоча зняважыць і выказаць пагарду. Падумаўшы крыху, вы і самі зразумеце, чаму гэта так. Маўглі і сам гаварыў Каа, што ў яго набіралася шмат калючак пад языком, і паступова, павольна, але дакладна ён давёў маўклівых сабак да таго, што яны забурчалі, потым забрахалі, потым хрыпла завылі, ажно захліпаючыся. Яны спрабавалі адказваць на яго кпіны, але гэта было ўсё адно, як калі б ваўчаныя адказвала раз'юшанаму Каа. Увесь гэты час Маўглі трымаў правую руку сагнутай у локці, гатовы да дзеяння, а ногі моцна сціскалі сук. Вялікі цёмна-руды ваяк шмат разоў падскакваў у паветра, але Маўглі не спяшаўся, бо баяўся прамахнуцца. Нарэшце, ад лютасці перасягнуўшы самога сябе, ваяк падскачыў футай на сем, на восем угору ад зямлі. Тады рука Маўглі ўскінулася, як галава змяі, што жыве на дрэвах, схапіла рудога сабаку за каршэнь, і сук затросся і сагнуўся пад яго цяжарам так, што Маўглі ледзь не зваліўся на зямлю. Але ён не разняў рукі і памаленьку ўсцягнуў рудога сабаку, які павіс, нібыдохлы шакал, да сябе на сук. Левай рукою Маўглі дастаў нож і, адсекшы руды калматы хвост, шпурнуў ваяка назад на зямлю.

Толькі гэтага і хацеў Маўглі. Цяпер сабакі не пабягуць па следзе Ванталы, пакуль не прыкончаць Маўглі або пакуль Маўглі не прыкончыць іх. Ён бачыў, як сабакі паселі ў кружок, дрыгаючы сцёгнамі, што азначала намер помсціць да смерці, і таму забраўся на развіліну, што знаходзілася трохі вышэй, прыхіліўся зручней спіной да дрэва і заснуў.

Гадзіны праз тры ці чатыры ён прагнуўся і палічыў сабак. Усе яны былі тут, маўклівыя, лютыя, бязлітасныя, з раз'юшанымі вачамі. Сонца ўжо заходзіла. Праз паўгадзіны Маленькі Народ Скалаў павінен быў закончыць дзённыя турботы, а, як вам вядома, Дзікія Сабакі кепска б'юцца ў зроку.

— Мне не патрэбны такія верныя вартаўнікі,—

сказаў Маўглі, становячыся на суку, — але я гэтага не забуду. Вы сапраўдныя сабакі, толькі, як мне здаецца, занадта ж падобныя адзін на аднаго. Вось таму я і не аддам пажыральніку яшчарак яго хваста. Хіба ты не задаволены, руды сабака?

— Я сам выпушчу табе кішкі! — прахрыпеў ва-
жак, кусаючы ад злосці камель дрэва.

— Не, ты падумай, мудры пацук Дэкана: цяпер народзіцца многа куртатых рудых шчанят з чырвоным абрубкам замест хваста. Ідзі дадому, рыжы сабака, і крычы ўсюды, што гэта зрабіла малпа. Не хочаш? Тады хадзем са мною, і я навучу цябе розуму!

Ён пераскочыў, як малпа, на суседняе дрэва, і потым зноў на суседняе, і зноў, і зноў, а чарада бегла за ім, задзёршы прагныя пысы. Час ад часу ён рабіў выгляд, нібыта падае, і сабакі натыкаліся адзін на аднаго, спяшаючыся прыкончыць яго. Гэта было дзіўнае відовішча — хлопчык з нажом, які пабліскваў у промнях захаду, што пранікалі між верхніх галін, а ўнізе — маўклівая чарада рудых, нібы ахопленых агнём, сабак. Перабраўшыся на апошняе дрэва, Маўглі ўзяў часнок і як след нацёрся ім з галавы да пят, а сабакі пагардліва загарланілі:

— Малпа з воўчай моваю, ці не думаеш ты ўжо замесці свой след? Усё адно мы будзем гнаць цябе да смерці!

— Вазьмі свой хвост, — сказаў Маўглі і шпурнуў абрубак у бок, процілеглы таму, куды ён збіраўся бегчы.

Чарада адскочыла, пачуўшы пах крыві.

— А цяпер бяжыце за мною — да смерці!

Ён саслізнуў з дрэва і як віхор памчаўся да Пчаліных Скалаў, перш чым сабакі зразумелі, што ён збіраецца рабіць.

Яны глуха завылі і кінуліся бегчы нязграбнай, размашыстай рыссю, якая можа ўрэшце даканаць каго хочаш. Маўглі ведаў, што чарада сабак бяжыць куды больш павольна, чым воўчая чарада,

інакш ён ніколі б не адважыўся на двухмільны прабег на вачах у сабак. Яны былі ўпэўнены, што хлопчык урэшце дастанецца ім, а ён быў упэўнены, што можа забавляцца з імі, як хоча. Уся задача заключалася ў тым, каб трымаць чараду дастаткова блізка ззаду сябе і не даць ёй звярнуць убок раней часу. Ён бег спрытна, роўна і пругка, а за ім, менш чым за пяць крокаў, — куртаты важак. Уся ж чарада расцягнулася больш як на чвэрць мілі, страціўшы розум і аслепшы ад прагі крыві. Маўглі правяраў адлегласць на слых і зберагаў сілы напаследак, каб прамчацца па Пчаліных Скалах.

Маленькі Народ заснуў на самым змярканні, бо начныя кветкі ўжо не цвілі, але як толькі першыя крокі Маўглі затупацелі па гулкім грунце, ён пачуў такі шум, быццам пад ім загула ўся зямля. Тады ён пабег, як ніколі ў жыцці не бегаў, па дарозе спіхнуўшы нагой адну, другую, трэцюю кучкі камянёў у цёмныя, з салодкім пахам цясіны, пачуў гул, падобны на гул мора пад скляпеннем пячоры, убачыў краем вока, што паветра за ім пачарнела, убачыў плынь Вайнгангі далёка ўнізе і пляскатую трохвугольную галаву ў вадзе, скочыў уперад з усяе сілы і ўпаў у вадуратаўніцу, задыхаючыся і святкуючы перамогу. Ніводнага пчалінага ўкусу не было на яго целе, бо часнок адпудзіў Маленькі Народ на тых некалькі секунд, калі Маўглі імчаўся па скалах.

Калі Маўглі вынырнуў, яго падтрымліваў Каа, а з выступу скалы падалі ў раку, як гіры, вялікія глыбы, аблепленыя пчоламі, і як толькі глыба дакраналася да вады, пчолы ўзляталі ўгору, а труп сабакі, кружачыся, плыў уніз па цячэнні. Над скаламі раз-пораз чуўся раз'юшаны брэх, які патанаў у гуле, падобным на гром, у гудзе крыльцаў Маленькага Народу Скалаў. Некаторыя сабакі зваліліся ў яры, якія злучаліся з падземнымі пячорамі, і там задыхаліся, біліся, ляскалі зубамі сярод абваленых сотаў і, нарэшце, ледзь жывыя, аблепленыя раямі пчол, выбягалі з якога-небудзь

ходу да ракі, каб скаціцца ўніз, на чорныя груды смецця. Некаторыя ўпалі на дрэвы, што раслі на скалах, і пчолы абляпілі іх усіх чыста; але большасць, ашалеўшы ад пчаліных укусаў, кідаліся ў ваду, а Вайнганга, як сказаў Каа, была прагна рака.

Каа моцна трымаў Маўглі, пакуль хлопчык не аддыхаўся.

— Нам нельга заставацца тут, — сказаў Каа. — Маленькі Народ разваяваўся не на жарты. Паплыём!

Трымаючыся глыбока ў вадзе і ныраючы як мага часцей, Маўглі паплыў уніз па цячэнні з нажом у руцэ.

Амаль палова чарады ўбачыла пастку, у якую трапілі іх браты, крута павярнула ўбок і кінулася ў ваду там, дзе цясніна становілася шырэйшаю і пераходзіла ў крутыя берагі. Іхні шалёны брэх і пагрозы «лясной малпе», якая давяла іх да такой ганьбы, змешваліся з выццём і гырканнем сабак, якіх караў Маленькі Народ. Заставацца на беразе пагражала смерцю, і ўсе сабакі зразумелі гэта. Чараду зносіла па цячэнні ўсё далей і далей, да Затоці Міру, але нават і туды сярдзіты Маленькі Народ ляцеў за сабакамі і заганяў іх у ваду.

Маўглі чуў голас бясхвостага важака, які загадваў сваім не адступаць і знішчыць усіх сіянійскіх ваўкоў.

— Хтосьці забівае ў цемры ззаду нас! — забрахаў адзін з сабак. — Вада тут памутнела!

Маўглі нырнуў, кінуўшыся ўперад, як выдра, зацягнуў сабаку пад ваду раней, чым той паспеў разявіць зяпу, і цёмныя, масляністыя плямы паплылі па Затоцы Міру, калі цела сабакі, павярнуўшыся на бок, выплыла з вады. Сабакі хацелі павярнуць назад, але плынь зносіла іх уніз. Маленькі Народ джаліў у галовы і вушы, а покліч Сіянійскай Чарады гучаў усё мацней і мацней у надыходзячай цемры. Маўглі зноў нырнуў, і зноў адзін сабака пайшоў пад ваду і выплыў мёрт-

вы, і зноў узняўся шум у тыле чарады — адны гарланілі, што лепш выйсьці на бераг, другія патрабавалі, каб важак вёў іх назад у Дэкан, астатнія крычалі, каб Маўглі паказаўся ім і даў сябе забіць.

— Калі яны выходзяць біцца, дык становяцца ў два разы больш злосныя і крыклівыя, — сказаў Каа. — Астатняе зробіць твае браты там, унізе. Маленькі Народ паляцеў на начлег, і я таксама пайду адсюль. Я не памагаю ваўкам.

Па беразе прабег воўк на трох нагах; ён то прытанцоўваў, то прыпадаў бокам да зямлі, то выпінаў спіну і падскокваў футы на два ўгору, быццам забаўляўся са сваімі ваўчанятамі. Гэта быў чужынец Вантала. Ён ні разу не вымавіў ні слова, але не спыняў свае страшныя скокі на вачах у сабак.

Сабакі доўга прабылі ў вадзе і ледзьве плылі: іхнія шкуры намоклі і пацяжэлі, калматыя хвасты набрынялі, як губкі, а самі яны так стаміліся і аслабелі, што моўчкі пазіралі на два палаючыя вокі, што неадступна праводзілі іх.

— Кепскае гэта паляванне, — сказаў нарэшце адзін з сабак.

— Добрага палявання! — сказаў Маўглі. Ён смела выскачыў з вады побач з ім і ўсадзіў доўгі нож яму пад лапатку, ды так, што сабака нават не аскірзнуўся.

— Гэта ты, чалавек-воўк? — спытаў Вантала з берага.

— Запытайся ў мёртвых, Чужынец, — адказаў Маўглі. — Хіба яны не плывуць уніз па рацэ? Я ўволю накарміў гэтых сабак граззю, я ашукаў іх сярод белага дня, а іхні важак застаўся без хваста, але ўсё ж і на тваю долю яшчэ хопіць. Куды іх гнаць?

— Я пачакаю, — сказаў Вантала. — Уся доўгая ноч перада мною, там паглядзім.

Усё бліжэй і бліжэй чуўся брэх сіянійскіх ваўкоў:

— За Чараду, за ўсю Чараду мы прымаем бой!

І нарэшце лукавіна Вайнгангі вынесла рудых сабак на пяскі і водмелі насупраць Сіянійскіх Пячор.

Тут яны зразумелі сваю памылку. Ім трэба было выбрацца з вады раней і напасці на ваўкоў на беразе. Цяпер было занадта позна. Па ўсёй водмелі свяціліся палаючыя вочы, і, апрача страшнага пхіялу, што не сціхаў ад самага захаду сонца, у джунглях не чуваць было ні гуку. Збоку здавалася, быццам Вантала ўпрошвае сабак выйсці на бераг. І важак сабак крыкнуў ім:

— Павярніцеся і нападайце!

Уся чарада кінулася да берага, расплюхваючы і распырскваючы мелкую ваду, так што паверхня Вайнгангі закіпела пенаю і вялікія хвалі пайшлі па рацэ, быццам узнятыя параходам. Маўглі рынуўся ў бойку, калоў і рэзаў сабак, што, збіўшыся ў кучу, нібы хваля, павалілі на ўзбярэжны пясок.

І пачалася доўгая бітва.

Ваўкі біліся на мокрым чырвоным пяску, паміж пераблытанымі каранямі дрэў, у кустах, у гушчары травы, бо нават і цяпер сабак было двое на аднаго ваўка. Але ворагі-ваўкі біліся не на жыццё, а на смерць, і біліся не адны толькі шыракагрудыя, ікластыя паляўнічыя, але і ваўчыцы з дзікімі вачамі біліся за сваіх ваўчанят, а сям-там побач з імі і аднагадовае ваўчаныя, яшчэ не пералінялае і ўсё кудлатае, таксама хапала зубамі і тузала ворага. Трэба вам сказаць, што воўк звычайна хапае за горла або за бок, а сабакі больш кусаюць за ногі, таму, пакуль сабакі валтузіліся ў вадзе і вымушаны былі высока трымаць галаву, перавага была на баку ваўкоў; на сушы ваўкам даводзілася туга, але і ў вадзе і на сушы нож Маўглі падымаўся і біў аднолькава.

Чацвёрка прабілася да Маўглі на дапамогу. Шэры Брат, прыпаўшы да каленяў хлопчыка, бараніў яго жывот, астатнія трое ахоўвалі яго спіну

і бакі або стаялі над ім, калі раз'юшаны сабака, з выццём кідаючыся проста на нож, скачком збіваў Маўглі з ног. А далей усё змяшалася, збілася ў кучу, якая кідалася справа налева і злева направа па беразе. Адзін раз Маўглі мелькам бачыў Акелу: на яго з двух бакоў населі сабакі, а сам ён учапіўся бяззубымі сківіцамі ў сцягну трэцяга.

Ноч мінала, і шпаркі, галавакружны бег на месцы ўсё паскараўся. Сабакі прытаміліся і ўжо баяліся нападаць на дужэйшых ваўкоў, хоць яшчэ і не асмелваліся ратавацца ўцёкамі; але Маўглі адчуваў, што набліжаецца канец, і задавольваўся тым, што выводзіў сабак са строю. Аднагадовыя ваўкі цяпер напачатку смялей, можна было ўздыхнуць вальней, і ўжо адзін бляск нажа прымушаў сабак кідацца наўцёкі.

— Мясца абгрызена амаль да касцей! — прахрыпеў Шэры Брат.

— Але косці яшчэ трэба разгрызці, — адказаў яму Маўглі. — Вось як робіцца ў нас у джунглях! — Чырвонае лязо нажа слізганула, як полымя, па баку сабакі, сцёгны якога зніклі пад ваўком, што наваліўся на яго.

— Мая здабыча! — агрызнуўся воўк і зморшчыў нос. — Пакінь яе мне!

— Няўжо табе ўсё яшчэ мала, Чужынец? — сказаў Маўглі.

Вантала быў страшэнна пашматаны, але трымаў сабаку, нібы ў цісках, і той не мог паварушыцца.

— Клянуся буйвалам, што выкупіў мяне, — зларадна смеючыся, крыкнуў Маўглі, — гэта Куртаты!

І сапраўды, гэта быў вялікі цёмна-руды важак.

Адзін з сабак падскочыў на дапамогу важаку, але, перш чым яго зубы ўпіліся ў бок Ванталы, нож Маўглі ўжо тырчаў у яго грудзях, а Шэры Брат дакончыў астатняе.

— Вось як робіцца ў нас у джунглях! — сказаў Маўглі.

Вантала не адказаў ні слова, толькі сківіцы старога адзінца сціскаліся ўсё мацней і мацней, па меры таго як жыццё пакідала яго. Сабака ўздрыгнуў, апусціў галаву і замёр. Вантала замёр над ім.

— Цішэй! Доўг Крыві сплечаны! — сказаў Маўглі.— Праспявай сваю песню, Вантала!

— Ён больш не выйдзе на паляванне,— сказаў Шэры Брат.— І Акела таксама маўчыць, ужо даўно.

— Мы разгрызлі косці! — прагрымеў Пхао, сын Пхаоны.— Яны ўцякаюць! Забівайце, забівайце іх, Паляўнічыя Вольнага Народа!

Сабакі адзін за другім кradком разбягаліся з пацямнелых ад крыві водмеляў да ракі, у густыя джунглі, уверх па цячэнні або ўніз па цячэнні — туды, дзе дарога была свабодная.

— Доўг! Доўг! — крыкнуў Маўглі.— Плаціце Доўг! Яны забілі Акелу! Няхай ніводзін з іх не выйдзе адсюль жывы!

Ён памчаўся да берага з нажом у руцэ, каб не даць уцячы ніводнаму сабаку, які адважыўся б кінуцца ў раку. Але тут з-пад гары мёртвых целаў паказалася галава і пярэднія лапы Акелы, і Маўглі апусціўся перад ім на калені.

— Хіба я не казаў, што гэта будзе мой апошні бой? — прашаптаў Акела.— Слаўнае было паляванне. А як ты, Маленькі Брат?

— Я жывы, Акела...

— Хай будзе так. Я паміраю, і я хацеў бы... хацеў бы памерці бліжэй да цябе, Маленькі Брат.

Маўглі палажыў страшную, усю ў ранах галаву Акелы сабе на калені і абхапіў рукамі яго скусаную шыю.

— Даўно мінулі часы, калі жывы быў Шэр-Хан, а чалавечае дзіцяня качалася голае ў пыле,— кашляючы, сказаў Акела.

— Не, не, я воўк! Я адной крыві з Вольным

Народам! — усклікнуў Маўглі. — Не па сваёй волі я стаў чалавекам!

— Ты чалавек, Маленькі Брат, ваўчаныя, узгадаванае мною. Ты чалавек, інакш Чарада ўцякала б ад Дзікіх Сабак. Табе я абавязаны жыццём, а сёння ты выратаваў усю Чараду, як я калісьці выратаваў цябе. Хіба ты не памятаеш? Цяпер сплечаны ўсе даўгі. Ідзі да свайго народа. Кажу табе яшчэ раз, зрэнка майго вока, паляванне скончана. Ідзі да свайго народа.

— Я не пайду. Я пачну хадзіць на паляванне ў джунглях адзін. Я ўжо казаў.

— Пасля лета прыходзяць дажджы, а пасля дажджоў — вясна. Ідзі, пакуль цябе не прымусяць пайсці. Ідзі да свайго народа. Ідзі да чалавека. Больш мне няма чаго табе сказаць. Цяпер буду гаварыць са сваімі. Маленькі Брат, можаш ты падняць мяне на ногі? Я ж таксама Важак Вольнага Народа.

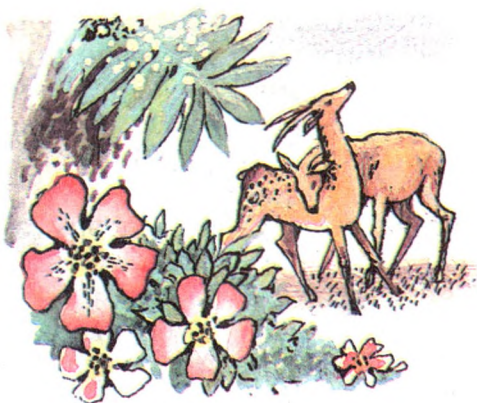
Вельмі асцярожна і ласкава Маўглі абяруч абхапіў Акелу і падняў яго на ногі, а воўк глыбока ўздыхнуў і пачаў Песню Смерці, якую павінен спяваць кожны важак паміраючы. Песня станавілася ўсё больш і больш гучнай, гучала ўсё мацней і мацней, прагрымела далёка за ракой, а калі замоўкла апошняе «Добрага палявання!», Акела выслабانیўся на момант з рук Маўглі, падскочыў у паветра і ўпаў мёртвы на сваю апошнюю, страшную здабычу.

Маўглі сядзеў, звесіўшы галаву на калені, забыўшы пра ўсё, а тым часам апошняга з параненых сабак дагналі і прыкончылі бязлітасныя ваўчыцы. Паступова крыкі заціхлі, і ваўкі, кульгаючы, вярнуліся лічыць мёртвых. Пятнаццаць ваўкоў з Чарады, а з імі шэсць ваўчыц ляжалі мёртвыя каля ракі, і з усіх астатніх не было ніводнага, які б ні быў не паранены. Маўглі праседзеў усю ноч, да халоднага світанку. Вільготная ад крыві пыса Пхао легла яму на руку, і Маўглі адсунуўся, каб той мог бачыць распасцёртае цела Акелы.

— Добрага палявання! — сказаў Пхао, быццам Акела быў яшчэ жывы, а потым павярнуўся і кінуў цераз пакусанае плячо астатнім: — Выйце, сабакі! Сёння памёр Воўк!

Затое з усёй чарады рудых сабак, з двухсот паляўнічых Дэкана, якія выхваляліся тым, што нішто жывое ў джунглях не можа ім супраціўляцца, ніводзін не вярнуўся ў Дэкан з гэтай весткай.

ВЯСНОВЫ БЕГ

На другі год пасля вялікай бітвы з Дзікімі Сабакамі і смерці Акелы Маўглі было гадоў семнаццаць. З выгляду ён здаваўся старэйшым, бо ад узмоцненага руху, самай лепшай ежы і звычкі купацца, як толькі яму станавілася горача або душна, ён зрабіўся не па гадах дужы і рослы. Калі яму трэба было аглядзець лясныя дарогі, ён мог паўгадзіны вісець, трымаючыся адной рукой за галіну. Ён мог спыніць на бягу маладога аленя і паваліць яго на бок, ухаліўшы за рогі. Мог нават збіць з ног вялікага дзіка з тых, што жывуць у балотах на поўначы. Народ Джунгляў, які раней баяўся Маўглі, паколькі ён меў вялікі розум, цяпер пачаў баяцца яго сілы, і калі Маўглі спакойна ішоў па сваіх справах, шэпт пра яго прыход расчышчаў перад ім лясныя сцежкі. І ўсё ж яго позірк заставаўся заўсёды лагодным. Нават калі ён біўся, яго вочы не палалі агнём, як у чорнай пантэры Багіры. Яго позірк станавіўся толькі больш уважлівым і ажыўленым, і гэта было незразумела нават для самой Багіры.

Аднойчы яна спытала пра гэта Маўглі. Ён замяяўся і адказаў:

— Калі я прамахнуся на паляванні, дык бываю

злосны. Калі пагаладаю дні два, дык бываю вельмі злосны. Хіба па маіх вачах гэта не прыкметна?

— Рот у цябе галодны, — сказала яму Багіра, — а па вачах гэтага не відаць. На паляванні ты, ясі ці плаваеш — яны заўсёды адны і тыя ж, як камень у дождж і ў пагоду.

Маўглі ляніва зірнуў на пантэру з-пад доўгіх веек, і яна, як заўсёды, апусціла галаву. Багіра ведала, хто яе гаспадар.

Яны ляжалі на схіле гары высока над ракой Вайнгангай, і ранішнія туманы распасціраліся пад імі зялёнымі і белымі палосамі. Калі ўзышло сонца, гэтыя палосы туману ператварыліся ў хвалістае чырвона-залатое мора, потым узняліся ўгору, і нізкія, косыя промні леглі на сухую траву, дзе адпачывалі Маўглі з Багірай. Халодная пара набліжалася да канца, лістота на дрэвах завяла і пачямнела, і ад ветру ў ёй узнікаў сухі аднастайны шлох. Адзін маленькі лісток шалёна біўся аб галінку ад ветру. Гэта разбудзіла Багіру. Яна ўдыхнула ранішняе паветра з працяглым, глухім кашлем, перакулілася на спіну і пярэднімі лапамі ўдарыла па трапяткім лістку.

— Год прыйшоў да павароту, — сказала яна. — Джунглі рушылі ўперад. Набліжаецца Час Новых Прамоў. І лісток гэта ведае. Гэта вельмі добра!

— Трава яшчэ сухая, — адказаў Маўглі, вырываючы з карэннем пучок травы. — Нават Вясновае Вочка (маленькая чырвоная кветачка, падобная на васковы званочак), — нават Вясновае Вочка яшчэ не распусцілася... Багіра, ці да твару чорнай пантэры валяцца на спіне і біць лапамі па паветры, быццам лясной кошцы?

— Аоу! — адгукнулася Багіра. Відаць было, што яна думае пра штосьці іншае.

— Паслухай, ну ці да твару чорнай пантэры гэтак крыўляцца, кашляць, выць і качацца па траве? Не забывайся, што мы з табой гаспадары джунгляў.

— Так, гэта праўда, я чую, дзіцяня. — Багіра

паспешліва перавярнулася і абтрэсла пыл са сваіх ускудлачаных чорных бакоў (яна якраз ліняла пасля зімы).— Вядома, мы з табой гаспадары джунгляў! Хто гэtkі дужы, як Маўглі? Хто гэtkі мудры?

Яе голас быў дзіўна працяглы, і Маўглі азірнуўся паглядзецц, ці не смяецца з яго чорная пантэра, бо ў джунглях шмат слоў, гучанне якіх разыходзіцца з сэнсам.

— Я сказала, што мы з табой, вядома, гаспадары джунгляў,— паўтарыла Багіра.— Хіба я памылілася? Я не ведала, што дзіцяня больш не ходзіць па зямлі. Значыцца, яно лятае?

Маўглі сядзеў, абапёршыся локцямі на калені, і пазіраў на даліну, асветленую сонцам. Дзесьці ў лесе пад гарою птушка спрабавала хрыплым, фальшывым голасам першыя ноты сваёй вясновай песні. Гэта быў толькі цень паўнагучнай, пералівістай песні, якая разліецца па джунглях пазней. Але Багіра пачула яе.

— Гэта Ферао, чырвоны дзяцел,— сказала Багіра.— Ён памятае. Мне таксама трэба ўспомніць маю песню.— І яна пачала вуркатаць і напяваць сама сабе, час ад часу змаўкаючы і прыслухоўваючыся.

У джунглях Індыі поры года пераходзяць адна ў другую амаль непрыкметна. Іх як быццам усяго дзве: сухая і дажджлівая, але калі прыгледзецца да патокаў дажджу і воблакаў смецця і пылу, дык выявіцца, што ўсе чатыры пары года змяняюць адна адну ў належным парадку. Самае дзівоснае ў джунглях — вясна, бо ёй не прыходзіцца ўкрываць голае, чыстае поле новай травой і кветкамі, ёй трэба прабіцца скрозь леташнюю, яшчэ зялёную лістоту, над якой зліталася мяккая зіма, каб стомленая, нападзетая зямля зноў адчула сябе юнай і свежай. І вясна гэтак робіць так хараша, што няма на свеце другой такой вясны, як у джунглях.

Настае дзень, калі ўсё ў джунглях блякне і самі пахі, якімі насычана цяжкае паветра, нібы ста-

рэюць і выдыхаюцца. Гэтага не растлумачыш, але гэта адчуваецца. Потым надыходзіць другі дзень, калі ўсе пахі новыя і чароўныя і зімовая поўсьць сыходзіць у звяроў доўгімі злямчанымі шматкамі. Пасля гэтага выпадае іншы раз невялікі дожджык, і ўсе дрэвы, кусты, бамбук, мох і сакавітае лісце раслін, абудзіўшыся, ідуць у рост з шумам, які можна чуць. А за гэтым шумам і ўночы і ўдзень струменіцца нягучны гул. Гэта шум вясны, трапяткі гуд — не гудзенне пчол, і не цурчанне вады, і не вецер у вяршалінах дрэў, а голас прыгрэтага сонца, шчаслівага свету.

Раней Маўглі заўсёды радаваўся змене пораў года. Гэта ён заўсёды прыкмячаў першае Вясновае Вочка глыбока ў гушчары травы і першую граду вясновых воблакаў, якую ў джунглях ні з чым не зблытаеш. Яго голас можна было пачуць уночы, пры святле зорак, у сырых нізінах, густа ўсыпаных кветкамі; там ён падпяваў хору вялікіх жаб або перадражніваў маленькіх соў-пярэваратняў, што вухаюць усю вясновую ноч навылёт. Як і ўвесь яго народ, з чатырох пораў года ён выбіраў вясну для сваіх вандровак — проста дзеля асалоды бегачь, рассякаючы цёплае паветра, ад змяркання да ранішняй зоркі і вяртацца, рагочучы і задыхаючыся, у вянку са свежых кветак. Чацвёрка ваўчанят не кружыла разам з ім па джунглях — яна ішла спяваць песні з іншымі ваўкамі.

У жыхароў джунгляў бывае шмат клопатаў вясною, і Маўглі чуў, як яны рыкаюць, крычаць або свішчуць, гледзячы па тым, што належыць рабіць іхняй пародзе. Іх галасы гучаць тады не так, як у іншыя поры года, і гэта адна з прычын, чаму вясна называецца Часам Новых Прамоў.

Надышла першая раніца вясны, і паўлін Мор, пабліскаючы бронзай, сінню і золатам, абвясціў новыя пахі. Астатнія птушкі падхапілі яго покліч, і са скалаў над Вайнгангай Маўглі пачуў хрыплы

віск Багіры, падобны і на клёкат арла і на конскае ржанне.

Уверсе, сярод налітых сокам галін, крычалі і валтузіліся малпы.

Маўглі азіраўся навокал, але бачыў толькі, як насмешлівыя малпы дражняцца і скачуць сярод дрэў і як паўлін Мор танцуе ўнізе, на схіле гары, распусціўшы свой вясёлкавы хвост.

— У джунглях пахне па-новаму! — крыкнуў паўлін Мор. — Добрага палявання, Маленькі Брат! Чаму ж ты не адказваеш?

— Маленькі Брат, добрага палявання! — прасвістаў каршун Чыль, злятаючы ўніз разам са сваёй сяброўкай.

Абое яны праслізнулі пад самым носам у Маўглі, так што пучок пушыстых пер'яў злёгка закралі яго.

Лёгкі вясновы дожджык — яго называюць Слановым Дожджыкам — прайшоў па джунглях паласой з паўмілі і пакінуў за сабою намоклае і разгайданае маладое лісце і закончыўся падвойнай вясёлкаю і лёгкім гулам грому. Вясновы шум перарваўся на хвілінку і прыціх, затое ўвесь Народ Джунгляў, здавалася, гаманіў разам.

Маўглі крыкнуў покліч Чарады, але ніводзін з чатырох ваўкоў не абазваўся. Яны былі далёка і не чулі яго, бо спявалі вясновыя песні разам з іншымі ваўкамі.

«Так, — сказаў сам сабе Маўглі, хоць у душы і разумеў, што праўда не на яго баку, — вось калі Дзікія Сабакі прыйдуць з Дэкана або Чырвоная Кветка пачне танцаваць у бамбуку, тады ўсе джунглі, хныкаючы, бягуць да Маўглі і называюць яго вялікімі, як слон, імёнамі. А цяпер, таму што запунсавела Вясновае Вочка, усе джунглі ашалелі, як шакал Табакі...»

Маўглі папаляваў у гэты вечар рана і еў мала, каб не пацяжэць перад вясновым бегам. Гэта была сапраўдная белая ноч, як яе называюць. Усе расліны з раніцы, здавалася, паспелі вырасці больш,

чым за месяц. З галінкі, якая напярэдадні была ў жоўтых лістках, закапаў сок, калі Маўглі зламаў яе. Мох густа кучаравіўся пад яго нагамі, вострыя краі маладой травы не рэзалі рук.

Маўглі гучна заспяваў ад вялікай радасці, пачынаючы свой бег. Гэта было больш за ўсё падобна на палёт, бо Маўглі выбраў доўгі схіл, які апускаўся да паўночных балотаў цераз густы зараснік, дзе пругкая глеба заглушала гук яго крокаў. Чалавек, выхаваны чалавекам, не раз спатыкнуўся б, выбіраючы дарогу пры падманлівым святле месяца, а ногі Маўглі, прывучаныя доўгімі гадамі жыцця ў лесе, неслі яго лёгка, як пёрка. Калі гнілы ствол або нябачны камень траплялі яму пад ногі, ён не запавольваў бегу і пераскокваў цераз іх без напружання, без намагання. Калі яму надакучвала бегчы па зямлі, ён, нібы малпа, хапаўся рукамі за моцную ліяну і хутчэй узлятаў, чым узлазіў, на верхнія тонкія галіны і падарожнічаў па дрэвавых дарогах, пакуль у яго не змяняўся настрой. Тады ён зноў спускаўся ўніз, да зямлі, па доўгай, аброслай лістамі дузе ліянаў.

Яму трапляліся яшчэ поўныя спёкі лагчыны, акружаныя вільготнымі скаламі, дзе цяжка было дыхаць ад душнага водару начных кветак; ліяны, спрэс усыпаныя квеценню; цёмныя прасекі, дзе святло месяца ляжала палосамі, правільнымі, як клеткі мармуровай падлогі; гушчарнікі, дзе малады зараснік быў яму па грудзі і быццам рукамі абдымаў яго за талію; вяршыні ўзгоркаў, увянчаныя абломкамі скалаў, дзе ён пераскокваў з каменя на камень над норамі перапалоханых лісіц. Да яго далятала слабае, далёкае «чух-чух» дзіка, які вастрыў іклы аб ствол, а праз некаторы час ён сустракаў і самога звера, што ў адзіноце з пенай на храпе і палаючымі вачамі рваў і раздзіраў рыжую кару дрэва. А то ён зварочваў убок, пачуўшы стук рагоў, вурчанне і пыхканне, і пралятаў паўз двух раз'юшаных буйвалаў. Яны пагойдваліся ўзад і ўперад, угнуўшы галовы, усе ў палосках крыві,

якая пры святле месяца здаецца чорнай. Або дзе-небудзь каля рачнога броду ён чуў рык Джакалы, кракадзіла, які рыкае, як бугай. А іншы раз яму здаралася патрывожыць клубок ядавітых змей, але, перш чым яны паспявалі кінуцца на Маўглі, ён ужо ўцякаў прэч па бліскучай рачной гальцы і зноў паглыбляўся ў лес.

Так ён бег гэтай ноччу, то спяваючы, то пакрыкваючы, і адчуваў сябе самым шчаслівым у джунглях, пакуль пах кветак не сказаў яму, што блізка балоты,— а яны знаходзіліся куды далей самых далёкіх лясоў, у якія ён звычайна хадзіў на паляванне.

І тут таксама чалавек, выхаваны чалавекам, праз тры крокі праваліўся б з галавой у дрыгву, але ў Маўглі нібыта былі вочы на нагах, і гэтыя ногі неслі яго з купіны на купіну і з астраўка на зыбкі астравок, не просячы дапамогі ў вачэй. Ён кіраваўся да сярэдзіны балота, успуджваючы на бягу дзікіх качак, і там сеў на аброслы мохам ствол, што тырчаў з чорнай вады.

Усё балота навокал Маўглі не спала, бо ў вясновую пару птушыны народ спіць вельмі чуйна і чародкі птушак лунаюць над балотам усю ноч навывлёт. Але ніхто не прыкмячаў Маўглі, які сядзеў сярод высокага трыснягу, напяваў песню без слоў і разглядваў цвёрдыя падэшвы смуглых ног, шукаў старую стрэмку.

Дзікая буйваліца ў трыснягу прыўзнялася на калені і чмыхнула:

— Чалавек!

— У-у! — сказаў дзікі буйвал Меса (Маўглі было чуваць, як ён варочаецца ў гразі).— Гэта не чалавек. Гэта ўсяго толькі безвалосы воўк з Сіянійскай Чарады. У гэткія ночы ён заўсёды бегае ўзад і ўперад.

— У-у! — адказала буйваліца і зноў нагнула галаву да травы.— А я думала, што гэта чалавек.

— Кажу табе, што не. О Маўглі, хіба тут небяспечна? — зарыкаў Меса.

— «О Маўглі, хіба тут небяспечна!» — перадражніў яго хлопчык.— Толькі пра адно і думае Меса: ці небяспечна тут? Апрача Маўглі, які бегае ўзад і ўперад па лесе і пільнуе вас, ніхто ні аб чым не думае!

Маўглі не ўтрымаўся ад спакусы: падкраўся з-за трыснягу да буйвала і кальнуў яго вастрём нажа. Вялізны, увесь абліты гразцю буйвал выскачыў з лужыны з такім грукатам, нібы побач разарваўся снарад, а Маўглі зарагатаў так, што ажно прысеў.

— Расказвай цяпер, як безвалосы воўк з Сіянійскай Чарады пасвіў цябе, Меса! — крыкнуў ён.

— Воўк? Ты? — чмыхнуў буйвал, месячы нагамі гразь.— Усе джунглі ведаюць, што ты пасвіў свойскую жывёлу. Ты гэтакі ж хлапчук, як тыя, што крычаць у пыле вунь там, на засеяных палетках. Ты — воўк з джунгляў! Хіба паляўнічы будзе поўзаць, як змяя, сярод п'явак і дзеля жарту, які да твару толькі шакалу, няславіць мяне перад сяброўкай? Выходзь на цвёрдую зямлю, і я... я...— Буйвал гаварыў з пенай па-над ротам, бо на ўсе джунглі няма звера больш запальчывага.

Маўглі з тым жа выразам вачэй пазіраў, як сапе і чмыхае буйвал. Калі стала магчыма што-небудзь пачуць скрозь шум ад пырскаў, якія ляцелі на ўсе бакі, ён спытаў:

— Якая чалавечая чарада жыве тут, каля балота, Меса? Гэтых джунгляў я не ведаю.

— Ідзі на поўнач! — зароў сярдзіта буйвал, бо Маўглі кальнуў яго даволі моцна.— Гэтак жартуюць каровіны пастухі! Ідзі раскажы пра гэта ў вёсцы каля балота.

— Чалавечая чарада не любіць слухаць пра джунглі, ды я і сам думаю, што лішняя драпіна на тваёй скуры — не такая важнасць, каб пра яе раскажаш. А ўсё ж я пайду пагляджу на гэтую вёску. Ага, пайду! Супакойся! Не кожную ноч Гаспадар Джунгляў прыходзіць пасвіць цябе.

Ён пераступіў на дрыгвяністы край балота, доб-

ра ведаючы, што буйвал не кінецца туды за ім, і пабег далей, смеючыся з яго гневу.

— Вунь там зорка сядзіць над самай зямлёй, — сказаў ён і пільна прыгледзеўся да яе, склаўшы далоні трубкай. — Клянуся буйвалам, які выкупіў мяне, гэта Чырвоная Кветка, тая самая Чырвоная Кветка, каля якой я ляжаў яшчэ да таго, як трапіў у Сіянійскую Чараду! А цяпер я ўсё бачыў, і трэба канчаць мой бег.

Балота пераходзіла ў шырокую лугавіну, дзе мігцеў агеньчык. Ужо вельмі даўно Маўглі перастаў цікавіцца справамі людзей, але ў гэтую ноч мігценне Чырвонай Кветкі вабіла яго да сябе, нібы новая здабыча.

— Пагляджу, — сказаў ён сабе, — ці вельмі змянілася чалавечая чарада.

Забыўшы пра тое, што ён не ў сябе ў джунглях, дзе можа рабіць усё, што ўздумаецца, Маўглі бесклапотна ступаў па ўсыпанай расой траве, пакуль не дайшоў да той хаціны, дзе гарэў агеньчык. Тры-чатыры сабакі ўзнялі брэх, — Маўглі быў ужо на ўскраіне вёскі.

— Хо! — сказаў Маўглі, бясшумна сядоучы і пасылаючы ім у адказ воўчае глухое бурчанне, якое адразу ўціхамірыла сабак. — Што будзе, тое будзе, Маўглі, што табе да бяролагаў чалавечай чарады?

Ён пацёр губы, бо ўспомніў пра той камень, які рассек іх шмат гадоў назад, калі другая чалавечая чарада прагнала яго ад сябе.

Дзверы хаціны адчыніліся, і на парозе з'явілася жанчына. Яна ўзіралася ў цемру. Заплакала дзіця, жанчына павярнулася да яго і сказала:

— Спі! Гэта проста шакал разбудзіў сабак. Хутка развіднее.

Маўглі, седзячы ў траве, задрыжаў, быццам у ліхаманцы. Ён добра памятаў гэты голас, але, каб ведаць пэўна, крыкнуў нягучна, сам дзівячыся, як лёгка чалавечая мова вярнулася да яго:

— Месуа! О Месуа!

— Хто мяне кліча? — спытала жанчына дрыготкім голасам.

— Хіба ты забыла? — сказаў Маўглі: у горле ў яго перасохла пры гэтых словах.

— Калі гэта ты, скажы, якое імя я дала табе? — Яна прычыніла дзверы і схапілася рукою за грудзі.

— Натху! О Натху! — адказаў Маўглі, бо, як вы памятаеце, гэтым іменем назвала яго Месуа, калі ён упершыню прыйшоў у чалавечую чараду.

— Ідзі сюды, сыноч! — паклікала яна.

Маўглі выйшаў на святло і глянуў у твар Месуі, той жанчыны, якая была добрая да яго і якую ён выратаваў калісьці ад чалавечай чарады.

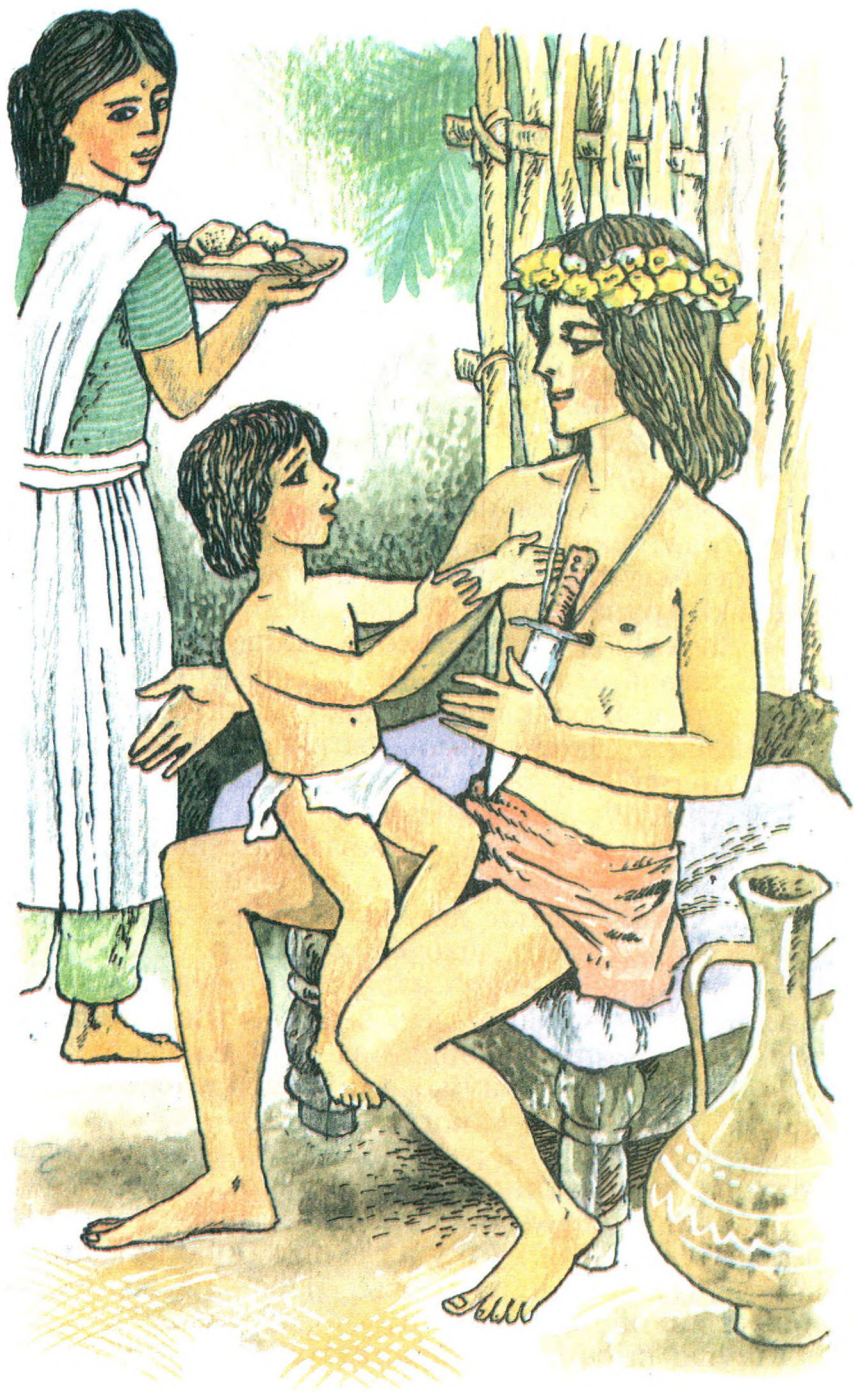
Яна пастарэла, і валасы ў яе пасівелі, але вочы і голас засталіся тыя самыя. Як усе жанчыны, Месуа думала, што ўбачыць Маўглі гэтакім жа, якім бачыла яго апошні раз, і здзіўлена ўзняла вочы ад грудзей Маўглі да яго галавы, якая даставала ледзь не да столі.

— Мой сын... — пралепятала яна, падаючы да яго ног. — Але гэта ўжо не мой сын, гэта лясны бог! Ах!

Ён стаяў у чырвоным святле масленай лямпы, высокі, дужы, прыгожы, з нажом на шыі, з чорнымі доўгімі валасамі, што спадалі на плечы, у вянку з белага язіну, і яго лёгка было палічыць за казачнага бога лясоў. Дзіця, што драмала на ложку, усхапілася і моцна закрычала ад страху. Месуа павярнулася, каб супакоіць яго, а Маўглі стаяў нерухома і пазіраў на збанкі і гаршкі, на скрыню са збожжам і на ўсе людскія рэчы, такія незабыўныя для яго.

— Што ты будзеш есці ці піць? — прашаптала Месуа. — Гэта ўсё тваё. Мы абавязаны табе жыццём. Але ці той ты, каго я называла Натху, ці ты і праўда лясны бог?

— Я Натху, — сказаў Маўглі, — і я зайшоў вельмі далёка ад дому. Я ўбачыў гэтае святло і прыйшоў сюды. Я не ведаў, што ты тут.

— Калі мы прыйшлі ў Канхівару, — нясмела сказала Месуа, — мой муж паступіў на работу да англічан, і мы атрымалі тут крыху зямлі. Яна не такая добрая, як у старой вёсцы, але нам многа не трэба — нам удваіх.

— Дзе ж той чалавек, што гэтак спалохаўся тады?

— Вось ужо год, як ён памёр.

— А гэты? — Маўглі паказаў на дзіця.

— Гэта мой сын, што нарадзіўся дзве зімы назад. Калі ты бог, падары яму Ласку Джунгляў, каб ён заставаўся жывы і здаровы сярод твайго... твайго народа, як мы засталіся жывыя і здаровыя ў тую ноч.

Яна ўзяла дзіця на рукі, і яно, забыўшы пра свой страх, пацягнулася да нажа, што вісеў на грудзях Маўглі. Маўглі асцярожна адвёў убок маленькія ручаньці.

— А калі ты Натху, якога схапіў тыгр, — з запінкай загаварыла зноў Месуа, — тады ён твой малодшы брат. Я раскладу агонь, і ты нап'ешся гарачага малака. Здымі язінавы вянок, ён пахне занадта моцна для такога маленькага пакоя.

Маўглі піў цёплае малако доўгімі глыткамі, а Месуа час ад часу пагладжвала яго па плячы, не будучы цалкам упэўнена, яе гэта сын Натху ці які-небудзь дзівосны бог джунгляў, але ўсё адно радуючыся ўжо таму, што ён жывы.

— Сынок, — сказала нарэшце Месуа, і вочы яе заззялі ад гордасці, — хто-небудзь ужо гаварыў табе, што ты прыгажэйшы за ўсіх на свеце?

— Што? — адгукнуўся Маўглі, бо, вядома, ніколі не чуў нічога такога.

Месуа ласкава і радасна засмяялася. Ёй дастаткова было зірнуць на яго твар.

— Значыцца, я першая? Так і трэба, хоць рэдка бывае, каб сын пачуў ад маці такую прыемную вестку. Ты вельмі прыгожы. Я за ўсё жыццё не бачыла такой прыгажосці.

Маўглі круціў галавою, стараючыся агледзець

сябе цераз плячо, а Месуа зноў засмяялася і смяялася гэтак доўга, што Маўглі, сам не ведаючы чаму, пачаў смяяцца разам з ёю, а дзіця перабягала то да яго, то да яе і таксама смяялася.

— Не, не смейся з брата, — сказала Месуа, злавіўшы малога і тулячы яго да грудзей. — Калі ты вырасцеш хоць напалову гэтакі ж прыгожы, мы ажэнім цябе з малодшай дачкою князя, і ты будзеш катацца на сланах.

Маўглі ледзьве разумеў адно слова з трох у яе гаворцы. Цёплае малако ўсьпіла яго пасля саракамільнага прабегу, ён лёг на бок, скруціўся абаранкам і праз хвіліну заснуў глыбокім сном, а Месуа адкінула валасы з яго вачэй, накрыла яго коўдрай і была шчаслівая.

Па звычаю джунгляў, ён праспаў канец гэтай ночы і ўвесь наступны дзень, бо чуццё, якое ніколі не засынала поўнасьцю, падказвала яму, што тут няма чаго баяцца. Нарэшце ён прачнуўся і зрабіў скачок, ад якога затрэслася хаціна: накрыты коўдрай, ён бачыў у сне пасткі. Спыніўшыся, ён раптам схапіўся за нож, гатовы біцца з любым.

Месуа засмяялася і паставіла перад ім вячэру. У яе былі ўсяго толькі цвёрдыя праснакі, спечаныя на дымным агні, рыс і жменька квашаных тамарындаў — акурат гэтулькі, каб пратрымацца да вечара, калі Маўглі здабудзе што-небудзь на паляванні.

Пах расы з балотаў абудзіў у ім голад і трывогу. Яму не цярпелася кончыць вясновы бег, але дзіця нізавошта не злазіла з яго рук, а Месуа абавязкова хацела расчасаць яму доўгія сінявата-чорныя валасы. Яна расчэсвала іх і спявала прасценькія дзіцячыя песенькі, то называючы Маўглі сынам, то просячы яго надзяліць малое дзіця хоць малюсенькай доляй яго ўлады над джунглямі. Дзверы хаціны былі зачынены, але Маўглі пачуў добра знаёмы гук і ўбачыў, як рот Месуі разявіўся ад страху, калі вялікая шэрая лапа паказалася з-пад дзвярэй, а за дзвярамі Шэры Брат завуў прыглушана і жаласна.

— Ідзі адсюль і чакай! Вы не захацелі прыйсці, калі я вас клікаў,— сказаў Маўглі на мове джунгляў, не паварочваючы галавы, і вялікая шэрая лапа знікла.

— Не... не прыводзь з сабою тваіх... слуг,— сказала Месуа.— Я... мы заўсёды жылі мірна з джунглямі.

— І цяпер мір,— сказаў Маўглі ўстаючы.— Успомні тую ноч на дарозе ў Канхівару. Тады былі дзесяткі такіх, як ён, і ззаду і наперадзе ў цябе. Я, аднак, бачу, што і ўвесну Народ Джунгляў не заўсёды забывае мяне. Маці, я пайду!

Месуа пакорліва адступіла ўбок — ён і сапраўды здаваўся ёй лясным богам,— але ледзь толькі яго рука дакранулася да дзвярэй, як мацярынская любоў прымусіла яе закінуць рукі на шыю Маўглі і абдымаць яго, абдымаць без канца.

— Прыходзь! — прашаптала яна.— Сын ты мне ці не сын, прыходзь, бо я люблю цябе! Бачыш, і ён таксама бядуе.

Маленькі хлопчык плакаў, бо чалавек з бліскучым нажом ішоў ад яго.

— Прыходзь зноў,— паўтарыла Месуа.— І ўночы і ўдзень гэтыя дзверы заўсёды адчынены для цябе.

Горла Маўглі сцялася, быццам яго душыла знутры, і голас яго прагучаў напружана, калі ён сказаў:

— Я абавязкова прыйду зноў... А цяпер,— гаварыў ён ужо за дзвярамі, адхіляючы галаву ваўка, які лашчыўся да яго,— я табой незадаволены, Шэры Брат. Чаму вы не прыйшлі ўсе чацвёрта, калі я паклікаў вас, ужо даўно?

— Даўно? Гэта было толькі ўчора ноччу. Я... мы... спявалі ў джунглях новыя песні. Хіба ты не памятаеш?

— Правільна, правільна!

— І як толькі песні былі праспяваны,— гарача загаварыў зноў Шэры Брат,— я пабег па тваім следзе. Я кінуў астатніх і пабег да цябе з усіх ног.

Але што ж ты нарабіў, о Маленькі Брат! Навошта ты еў і спаў з чалавечай чарадой?

— Каб вы прыйшлі, калі я вас клікаў, гэтага не здарылася б,— сказаў Маўглі, паскараючы крок.

— А што ж будзе цяпер? — спытаў Шэры Брат.

Маўглі хацеў адказаць, але на сцэжцы паказалася дзяўчына ў белым адзенні. Шэры Брат адразу прапаў у кустах, а Маўглі бясшумна адступіў у высокі трыснёг і знік, як дух. Дзяўчына войкнула — ёй здалося, што яна ўбачыла здань, а потым глыбока ўздыхнула. Маўглі рассунуў рукамі доўгія сцябліны і сачыў за ёю, пакуль яна не схавалася з вачэй.

— А цяпер я не ведаю, — сказаў Маўглі і ўздыхнуў. — Чаму вы не прыйшлі, калі я вас клікаў?..

— Мы заўсёды з табою... заўсёды з табою,— прабурчаў Шэры Брат і лізнуў пятку Маўглі.

— А пойдзеце вы са мною да чалавечай чарады? — прашаптаў Маўглі.

— Хіба я не пайшоў за табою ў тую ноч, калі наша Чарада прагнала цябе? Хто пабудзіў цябе, калі ты заснуў у полі?

— Так, але яшчэ раз?

— Хіба я не пайшоў за табою сёння ўночы?

— Так, але яшчэ і яшчэ раз і, магчыма, яшчэ?

Шэры Брат маўчаў. Потым ён прабурчаў, быццам сам сабе:

— Тая, чорная, сказала праўду.

— А што яна сказала?

— Чалавек урэшце ідзе да чалавека. І наша маці гаварыла тое самае.

— Тое самае гаварыў і Акела ў Ноч Дзікіх Сабак,— прамармытаў Маўглі.

— Тое ж гаварыў і Каа, які разумнейшы за ўсіх нас.

— А што скажаш ты, Шэры Брат?

Шэры Брат нейкі час бег рыссю, не адказваючы, потым сказаў з прыпынкамі ад скачка да скачка:

— Дзіцяня — Гаспадар Джунгляў — мой звод-

ны брат! Твая дарога — гэта мая дарога, тваё жыллё — маё жыллё, твая здабыча — мая здабыча, і твой смяротны бой — мой смяротны бой. Я гавару і за астатніх трох. Але што скажаш ты джунглям?

— Добра, што ты пра гэта падумаў. Няма чаго доўга чакаць, калі бачыш здабычу. Ідзі і пакліч усіх на Скалу Рады, а я раскажу ім, што ў мяне ў галаве.

У любы іншы час на кліч Маўглі сабраліся б, натапырыўшы загрыўкі, усе джунглі, але цяпер ім было не да гэтага — яны спявалі новыя песні.

І калі Маўглі з цяжарам на сэрцы падняўся па добра знаёмых скалах на тое месца, дзе яго калісьці прынялі ў Чараду, ён застаў там толькі сваю чацвёрку ваўкоў, Балю, амаль зусім сляпога ад старасці, і цяжкавагавага, спакойна-халоднага Каа, які скруціўся ў кальцо вакол апусцелага месца Акелы.

— Значыцца, твая дарога канчаецца тут? — сказаў Каа, калі Маўглі кінуўся на зямлю. — Яшчэ калі мы сустрэліся ў Халодных Бярлогах, я гэта ведаў. Чалавек урэшце ідзе да чалавека, хоць джунглі яго і не праганяюць.

Чацвёрта ваўкоў паглядзелі адзін на аднаго, потым на Маўглі — здзіўлена, але пакорна.

— Дык джунглі не праганяюць мяне? — ледзьве вымавіў Маўглі.

Шэры Брат і астатнія тры ваўкі люта забурчалі і пачалі былі: «Пакуль мы жывыя, ніхто не асме-ліцца...», але Балю спыніў іх.

— Я вучыў цябе Закону. Слова належыць мне, — сказаў ён, — і хоць я цяпер не бачу скалаў перад сабою, затое бачу далей. Жабянятка, ідзі сваёй дарогай, жыві там, дзе жыве твая кроў, твая Чарада і твой Народ. Але калі табе спатрэбіцца кішчур, або зуб, або вока, або слова, хутка перададзенае ўночы, дык памятай, Гаспадар Джунгляў, што джунглі — твае, варта толькі паклікаць.

— І сярэднія джунглі таксама твае, — сказаў Каа. — Я не кажу пра Маленькі Народ.

— О браты мае! — усклікнуў Маўглі, з рыданнем распасціраючы да іх рукі.— Я не хачу ісці адсюль, але мяне быццам цягне за абедзве нагі. Як я пайду ад гэтых начэй?

— Не, глядзі сам, Маленькі Брат,— паўтарыў Балю.— Няма нічога ганебнага ў гэтым паляванні. Калі мёд з’едзены, мы пакідаем пусты вулей.

— Скінуўшы скуру, ужо не залезеш у яе зноў. Такі Закон,— сказаў Каа.

— Паслухай, маё золатца,— сказаў Балю.— Ніхто тут не будзе затрымліваць цябе,— ні словам, ні сілай. Глядзі сам. Хто будзе спрачацца з Гаспадаром Джунгляў? Бачыў я, як ты забаўляўся вунь там белымі каменьчыкамі, калі быў маленькім Жабяняткам. І Багіра, якая аддала за цябе маладога, толькі што забітага буйвала, бачыла цябе таксама. Пасля таго агляду засталіся толькі мы адны, бо твая прыёмная маці памёрла, памёр і твой прыёмны бацька. Старой Воўчай Чарады даўно ўжо няма. Ты сам ведаеш, чым скончыў Шэр-Хан, Акелу ж забілі Дзікія Сабакі; яны загубілі і ўсю Сіянійскую Чараду, каб не твая мудрасць і сіла. Засталіся адны старыя. І ўжо не дзіцяня просіць дазволу ў Чарады, а Гаспадар Джунгляў выбірае новую дарогу. Хто будзе спрачацца з чалавекам і яго звычаямі?

— А як жа Багіра і буйвал, які выкупіў мяне? — сказаў Маўглі.— Мне не хацелася б...

Яго словы былі перапынены рыкам і трэскам у гушчары пад гарою, і з’явілася Багіра, лёгкая, дужая і грозная, як заўсёды.

— Вось чаму,— сказала пантэра, выстаўляючы акрываўленую правую лапу,— вось чаму я не прыходзіла. Паляванне было доўгае, але цяпер ён ляжыць забіты ў кустах, той буйвал, які вызваліць цябе, Маленькі Брат. Усе даўгі сплечаны цяпер поўнасьцю. Што ж датычыцца астатняга, дык я скажу тое самае, што і Балю.— Яна лізнула нагу Маўглі.— Не забывай, што Багіра любіла цябе! — крыкнула яна і скачкамі памчалася прэч.

Каля падножжа ўзгорка яна зноў крыкнула моцна і працягла:

— Добрага палявання на новай дарозе, Гаспадар Джунгляў! Не забывай, што Багіра любіла цябе.

— Ты чуў? — сказаў Балу. — Больш нічога не будзе. Ідзі цяпер, але спачатку падыдзі да мяне. О мудрае Маленькае Жабянятка, падыдзі да мяне!

— Нялёгка скідваць скуру, — сказаў Каа.

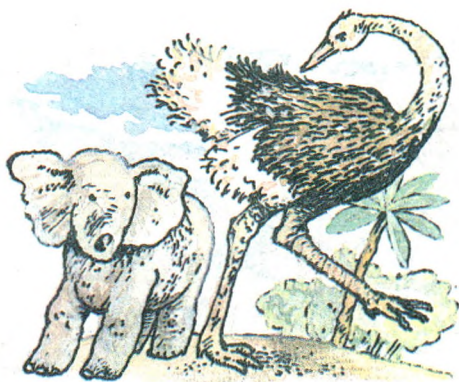
А Маўглі ў гэты час рыдаў і рыдаў, уткнуўшыся галавою ў бок сляпога мядзведзя і абняўшы яго за шыю, а Балу ўсё стараўся лізнуць яго ногі.

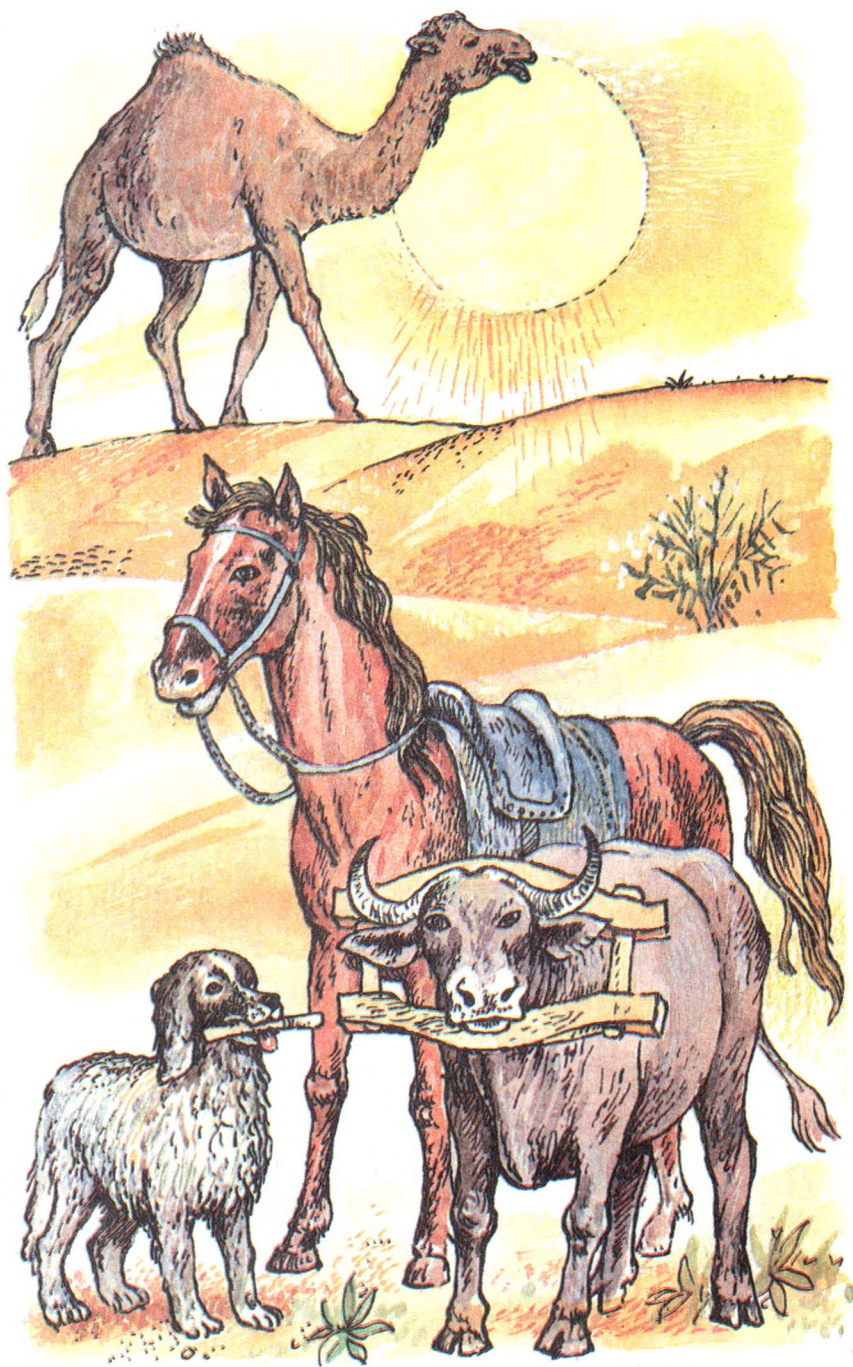
— Зоркі радзеюць, — сказаў Шэры Брат, нюхаючы перадсвітальны ветрык. — Дзе мы заляжам сёння? Ад гэтага часу мы пойдзем па новай дарозе.

І гэта — апошняе з апавяданняў пра Маўглі.

КАЗКИ

АДКУЛЬ У КІТА ТАКАЯ ГЛОТКА

Гэта было даўно, мой мілы хлопчык. Жыў-быў Кіт. Ён плаваў па моры і еў рыбу. Ён еў і ляшчоў, і яршоў, і бялугу, і сяўругу, і селядца, і селядцову цётку, і плотачку, і яе сястрычку, і шустрага, жвавага ўюна-вертуна вугра. Якая рыба трапіцца, тую і з'есць. Разявіць рот, гам — і гатова!

Так што ўрэшце ва ўсім моры ацалела адна толькі Рыбка, ды і тая Малютка-Колюшка. Гэта была хітрая Рыбка. Яна плавала побач з Кітом, каля самага яго правага вуха, каб ён не мог яе праглынуць. Толькі тым і ратавалася. Але вось ён устаў на свой хвост і сказаў:

— Есці хачу!

І маленькая хітранькая Рыбка сказала яму маленькім хітранькім голасам:

— Ці каштавала ты чалавека, высакароднае і велікадушнае стварэнне?

— Не,— адказаў Кіт.— А які ён на смак?

— Вельмі смачны,— сказала Рыбка.— Смачны, ды толькі крыху калючы.

— Ну, дык прынясі мне іх сюды з паўдзсятка,— сказаў Кіт і так ударыў хвостом па вадзе, што ўсё мора пакрылася пенай.

— Хопіць табе і аднаго! — сказала Малютка-

Колюшка.— Плыві да саракавога градуса паўночнай шыраты і да пяцідзесятага градуса заходняй даўгаты (гэтыя словы чарадзейныя), і ты ўбачыш сярод мора плыт. На плыце сядзіць Марак. Яго карабель пайшоў на дно. Толькі і адзення на ім, што сінія палатняныя штаны ды падцяжкі (не забудзься пра гэтыя падцяжкі, мой хлопчык!) ды паляўнічы нож. Але я павінна сказаць табе пра праўдзе, што гэты чалавек вельмі знаходлівы, разумны і адважны.

Кіт памчаўся што было сілы. Плыў, плыў і даплыў куды сказана: да пяцідзесятага градуса заходняй даўгаты і саракавога градуса паўночнай шыраты. Бачыць, і праўда: пасярод мора — плыт, на плыце — Марак, і болей нікога. На Мараку сінія палатняныя штаны ды падцяжкі (глядзі ж, мой мілы хлопчык, не забудзься пра падцяжкі!) ды збоку каля пояса паляўнічы нож, і болей нічога. Сядзіць Марак на плыце, а ногі звесіў у ваду. (Яго мама дазволіла яму боўтаць голымі нагамі ў вадзе, інакш ён не боўтаў бы, бо ён быў вельмі разумны і адважны.)

Рот у Кіта раззяўляўся ўсё шырэй, і шырэй, і шырэй і разявіўся ледзь не да самага хваста. Кіт праглынуў і Марака, і яго плыт, і яго сінія палатняныя штаны, і падцяжкі (калі ласка, не забудзься пра падцяжкі, мой мілы!), і нават паляўнічы нож. Усё правалілася ў тую цёплую і цёмную камору, якая завецца страўнікам Кіта. Кіт аблізнуўся — вось так! — і тры разы павярнуўся на хвасце.

Але як толькі Марак, які быў вельмі разумны і адважны, апынуўся ў цёмнай і цёплай каморы, якая завецца страўнікам Кіта, ён давай куляцца, брыкацца, кусацца, біць, малаціць, і ляпаць, і тупаць, і стукаць, брынчаць, і ў такім непадыходзячым месцы пачаў скакаць гапака, што Кіт адчуў сябе вельмі кепска. (Спадыяюся, ты не забыўся пра падцяжкі?)

І сказаў ён Малютцы-Колюшцы:

— Не падабаецца мне чалавек, не па густу. У мяне ад яго ікаўка. Што рабіць?

— Ну, дык скажы яму, каб выскачыў вон,— параіла Малютка-Колюшка.

Кіт крыкнуў у свой жа рот:

— Гэй ты, выходзь! І, глядзі, паводзь сябе як трэба. У мяне праз цябе ікаўка.

— Ну не! — сказаў Марак.— Мне і тут добра! Вось калі ты завязеш мяне да маіх родных берагоў, да белых скал Англіі, тады я, можа, падумаю, выходзіць мне ці аставацца.

І ён яшчэ мацней затупаў нагамі.

— Нічога не зробіш, вязі яго дадому,— сказала хітрая Рыбка Кіту.— Я ж казалі табе, што ён вельмі разумны і адважны.

Кіт паслухаўся і пусціўся ў дарогу. Ён плыў, і плыў, і плыў, працуючы ўсю дарогу хвостом і двума плаўнікамі, хоць яму вельмі перашкаджала ікаўка.

Нарэшце ўдалечыні паказаліся белыя скалы Англіі. Кіт падплыў да самага берага і пачаў разяўляць сваю пашчу ўсё шырэй, і шырэй, і шырэй, і шырэй — і сказаў Чалавеку:

— Парá выходзіць. Перасадка. Бліжэйшыя станцыі: Вінчэстэр, Ашуэлот, Нашуа, Кіні і Фічбара.

Ледзь ён сказаў: «Фіч!» — з рота ў яго выскачыў Марак. Гэты Марак і сапраўды быў вельмі разумны і адважны. Седзячы ў жываце ў Кіта, ён не траціў марна часу: ножыкам пашчапаў свой плыт на тонкія лучынкi, склаў іх крыж-накрыж і моцна звязаў падцяжкамі (цяпер ты разумеш, чаму табе не трэба было забываць пра падцяжкі!), і ў яго атрымалася рашотка, якой ён і загарадзіў Кіту горла. Пры гэтым ён сказаў чароўныя словы. Ты гэтых слоў не чуў, і я з прыемнасцю скажу іх табе. Ён сказаў:

— Паставіў я рашотку,
Кіту заткнуў я глотку.

З гэтымі словамі ён скочыў на бераг, на дробныя каменьчыкі, і пайшоў да сваёй Мамы, якая дазваляла яму хадзіць па вадзе басанож. Потым ён ажаніўся і быў вельмі шчаслівы. Кіт таксама ажаніўся, і таксама быў вельмі шчаслівы. Але ад гэтага дня і на векі вечныя ў яго ў горле стаяла рашотка, якую ён не мог ні праглынуць, ні выплюнуць. Праз гэтую рашотку да яго ў горла трапляла толькі дробная рыбка. Вось чаму ў наш час Кіты ўжо не глытаюць людзей. Яны не глытаюць нават маленькіх хлопчыкаў і маленькіх дзяўчынак.

А хітрая Рыбка паплыла і схавалася ў твані пад самым парогам Экватара. Яна думала, што Кіт раззлаваўся, і баялася паказацца яму на вочы.

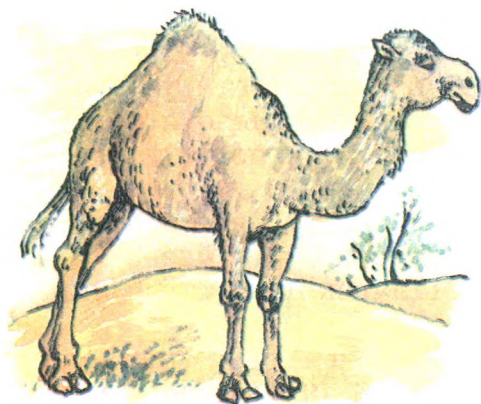
Марак узяў з сабою свой паляўнічы нож. Сінія палатняныя штаны былі па-ранейшаму на ім, калі ён крочыў па каменьчыках каля самага мора. Але падцяжак на ім ужо не было. Яны асталіся ў горле ў Кіта. Імі былі звязаны лучынкi, з якіх Марак зрабіў рашотку. Вось і ўсё. Гэта й казцы канец.

Калі ў вокнах каюты
Зялёная цьма,
І пырскі ўзлятаюць
Да труб,
І ўстаюць памінутна
То нос, то карма,
А слуга, што падносіць вам
Суп,
Нечакана так валіцца
У куб,—

Калі хлопчык ад рання
Неадзеты сядзіць
І мяшком на падлозе
Яго нянька ляжыць,
Калі хвалі страшэнна
Равуць за кармой
І ніхто не смяецца,
Не п'е і не есць,—

Вось тады для нас ясна,
Што значаць сабой:
Сорак Норд,
Пяцьдзсят Вест!

ЧАМУ Ў ВЯРБЛЮДА ГОРБ

Вось яшчэ адна казка, і ў ёй я хачу расказаць, чаму на спіне ў Вярблюда такі вялікі горб.

У самыя першыя гады, даўно-даўно, уся зямля была новенькая, толькі што зробленая. Жывёлы з першых жа дзён пачалі служыць Чалавеку. Але ў Страшэнна-Панурай Пустыні жыў Страшэнна-Пануры Вярблюд, які і не думаў працаваць. Ён еў сухія калючкі, жорсткія галінкі, тамарыск, цярноўнік і кару, але працаваць нізашто не хацеў, — такі несумленны гультай! І што б ні казалі яму, ён на ўсё адказваў:

— Гррб!

Толькі «Гррб» — і болей нічога.

Вось аднойчы, у панядзелак раніцой, прыйшоў да яго Конь. На спіне ў Каня было сядло. У зубах вуздэчка.

— Вярблюд, а Вярблюд! — сказаў ён. — Ідзі да Чалавека і пачні бегаць трушком, як бегаем мы.

— Гррб! — адказаў Вярблюд, а Конь пайшоў да чалавека і расказаў яму ўсё.

Неўзабаве пасля гэтага да Вярблюда прыйшоў Сабака. У яго ў зубах была палка. Ён прыйшоў і сказаў:

— Вярблюд, а Вярблюд! Ідзі да Чалавека, навучыся хадзіць разам з ім на паляванне, як мы.

— Гррб! — адказаў Вярблюд, а Сабака пайшоў да Чалавека і расказаў яму ўсё.

Неўзабаве пасля гэтага прыйшоў да Вярблюда Бык. У Быка на шыі было ярмо. Ён сказаў:

— Вярблюд, а Вярблюд! Ідзі да Чалавека і ары зямлю, як аром мы.

— Гррб! — адказаў Вярблюд, а Бык пайшоў да Чалавека і расказаў яму ўсё.

Увечары Чалавек паклікаў Каня, Сабаку і Быка і сказаў:

— Конь, Сабака і Бык, мне вельмі вас шкада (свет жа быў зусім яшчэ новы!), але звер, які крычыць «гррб» у Пустыні, не здольны ні да якой работы, а то б ён даўно прыйшоў да мяне. Хай сабе жыве ў сваёй Пустыні, я не крану яго, але вам давядзецца працаваць удвая больш — і за сябе і за яго.

Тады Конь, Сабака і Бык вельмі раззлаваліся (свет жа быў яшчэ вельмі новы!). Яны пайшлі да самага краю Пустыні і пачалі голасна абмяркоўваць, што ім рабіць, і брахалі, і ржалі, і мычалі.

Да іх падышоў Вярблюд — несумленны гультай! — і, ляніва перажоўваючы сухую траву, пачаў насміхацца з іх. Потым ён сказаў «гррб» і пайшоў далей.

Міма іх па дарозе імчаўся ў хмары пылу Джын, Уладар Усіх Пустынь. Ён спыніўся пагутарыць з Канём, Сабакам і Быком.

— Уладар Усіх Пустынь! — сказаў Конь. — Хто мае права гультайнічаць, калі свет такі новы і ў ім яшчэ так многа работы?

— Ніхто, — адказаў Джын.

— А вось, — сказаў Конь, — у тваёй Страшэнна-Панурай Пустыні жыве Страшэнна-Пануры Звер, з доўгай шыяй, з доўгімі нагамі, які ад самай раніцы, ад панядзелка, не падумаў узяцца за работу. Не хоча бегаць трушком — нізашто!

— Ф'ю! — свіснуў Джын. — Ды гэта мой Вярблюд, клянуся золатам Аравійскіх пустынь! Што ж ён кажа?

— Ён кажа адно слова «гррб»,— сказаў Сабака.— «Гррб» — і болей нічога. І не хоча памагаць Чалавеку на паляванні.

— А што яшчэ ён кажа? — спытаў Джын.

— Болей нічога, толькі «Гррб», і не хоча араць,— адказаў Бык.

— Вельмі добра! — ускрыкнуў Джын.— Пачайце хвілінку, я зараз пакажу яму «Гррб»!

Ён захінуўся ў свой плашч з пылу і памчаўся ў Пустыню. Там ён знайшоў Вярблюда. Той стаяў і любаваўся сваім адлюстраваннем у лужыне — несумленны гультай.

— Мой хітры даўганогі дружа,— сказаў Джын.— Я чуў, што ты не хочаш працаваць у нашым новым-навіосенькім свеце. Што гэта такое?

— Гррб! — адказаў Вярблюд.

Джын сеў на пясок і, абапёршыся падбародкам на руку, пачаў чараваць, а Вярблюд стаяў і хоць бы што: любаваўся сваім адлюстраваннем у лужыне.

— Конь, Бык і Сабака працавалі ад самай раніцы, ад панядзелка, і працавалі болей, чым трэба, таму што ты такі несумленны гультай,— сказаў Джын.

І ён зноў абапёрся рукою на падбародак і чараваў далей.

— Гррб! — паўтарыў Вярблюд.

— І як табе не надакучыць гэтае слова? Каторы раз ты яго паўтараеш? Несумленны гультай, я хачу, каб ты працаваў.

— Гррб! — паўтарыў Вярблюд.

І раптам спіна, якой ён так ганарыўся, пачала ў яго пухнуць, і пухла, і пухла, пакуль у яго не вырас вялізны цвёрды горб.

— Палюбуйся! — сказаў Джын.— Гэта той самы «Гррб», пра які ты толькі і гаворыш. Ён вырас у цябе таму, што ты — несумленны гультай. Работа пачалася ад панядзелка, сёння чацвер, а ты да гэтага часу яшчэ не ўзяўся за работу. Але цяпер ты пачнеш працаваць!

— Як жа буду я працаваць, калі ў мяне вялізны Гррб? — запытаў Вярблюд.

— А гэта табе ў пакаранне! — адказаў Джын.— За тое, што ты прагуляў тое сутак. Але цяпер ты можаш працаваць тры дні без усякай яды, бо ты будзеш есці свой уласны Гррб. Жыў жа ты тры дні адным толькі «Грбб». Пасля гэтага, я спадзяюся, ты не будзеш казаць, што я пра цябе не клапачуся. А цяпер выбірайся з Пустыні, ідзі да Каня, Сабакі і Быка і, глядзі, паводзь сябе добра.

І пайшоў Вярблюд са сваім гарбом да Каня, Сабакі і Быка. І да гэтага часу ён цягае на спіне свой горб (мы не кажам ужо «Грбб», мы кажам «горб», каб не пакрыўдзіць Вярблюда), і да гэтага часу ён не можа нагнаць трох дзён, якія ён прагуляў напачатку, калі зямля была новая, і да гэтага часу не можа навучыцца, як трэба сябе паводзіць.

Горб
Вярблюджы,
Непрыгожы дужа,
Бачыў я у звярынцы не раз.
Ды горб,
Самы брыдкі,
Расце ўвачавідкі,
Расце у мяне і ў вас.

Ва ўсіх,
Хто ў працы марудны,
Нямыты, нячэсаны, брудны,—
Узвысіцца
Горб,
Нябачны горб,
Страшэннаю чорнай грудай.

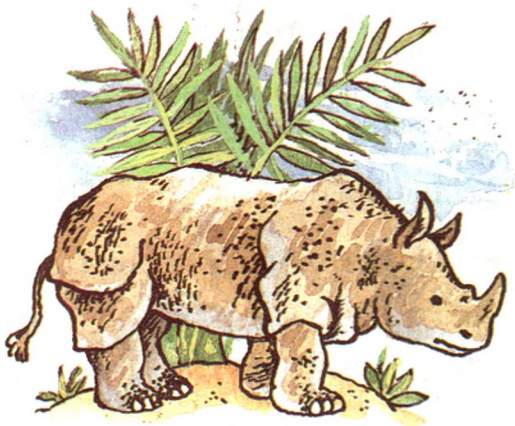
Мы спім да паўдня
І ў святы і ў будні,
Прачнёмся — і свет нам нямілы,
Мы мяўкаем, брэшам,
Ўставаць не жадаем,
Злуемся на губку і мыла.

Скажыце, куды
Ўцячы ад бяды,
Дзе ўтоіце горб свой жахлівы,
Нябачаны
Горб,
Агіднейшы
Горб,
Калматае, чорнае дзіва!

Махніце рукой,
Забудзьце спакой:
Узяцца вам час за работу,
Не кіснуць, не спаць,
А зямлю капаць,
Капаць да дзесятага поту.

І спёка, вятры,
І дождж праліўны,
І праца — вас зрабяць шчаслівым,
Разгладзяць ваш горб,
Нябачаны горб,
Калматы, махнаты, жахлівы!

АДКУЛЬ У НАСАРОГА СКУРА

У нейкім царстве, у нейкім уладарстве, на Чырвоным моры, каля самага берага, стаяў Незаселены востраў. На востраве жыў парс, а ў парса была шапка, і яна блішчала на сонцы, як сонца.

Толькі і было добра ў парса, што шапка, ды нож, ды печка, — а вам гэтую печку чапаць рукамі нельга.

І вось аднаго разу ўзяў парс ізіюму, і мукі, і вады, і сліў, і цукру, і ўсяго ўсялякага, змяшаў усё ў кучу і зрабіў сабе пірог, надзвычайны чароўны пірог, у два аршыны даўжынёй, тры аршыны шырынёй; і паставіў яго на печку: яму, значыць, можна было падыходзіць да гэтай печкі. І так ён пёк гэты пірог, што той зарумяніўся, і дух ад яго пайшоў дзівосны.

Але толькі парс разавіў рот і хацеў з'есці пірог, глядзіць — ідзе Насарог, а ў Насарога на носе рог, і вочкі ў яго парасячыя, і манеры ў яго дрэнныя.

У тыя часы насарогі насілі скуру ў абцяжку, без адзінай складачкі, і вельмі падобныя былі да цацачных, толькі былі, вядома, буйнейшыя. Усё ж яны і цяпер недалікатныя, раней былі недалікатныя і заўсёды будуць недалікатныя.

Насарог сказаў:

— Угу.

І пакінуў парс пірог, і кінуўся да пальмы і, у чым быў, палез на верхавіну, а быў ён у адной шапцы, а шапка блішчала на сонцы, як сонца.

І ткнуў Насарог у яго печку носам, і печка перакулілася дагары нагамі, і пакаціўся пірог па пяску, і падхапіў Насарог пірог на рог, і пачаў яго есці, а з'еўшы, пайшоў у бязлюдную, незаселеную пустыню, недалёка ад астравоў па суседству Мазандэрана, Сакотра і мысаў Вялікага Раўнадзенства.

Тады парс злез з дрэва, паставіў печку на ножкі і прагаварыў такое заклінанне:

— Калі скура табе, Насарог, дарага,
Не бяры ты на рогі свае пірага.

І, ах,— гэта было нездарма!

Таму што прайшло пяць тыдняў, і ў Чырвоным моры зрабілася горача, і ўсе пачалі скідаць з сябе адзенне. Парс скінуў з сябе шапку, а Насарог скуру, перакінуў яе цераз плячо і пайшоў купацца. Тады яшчэ скура ў Насарога зашпільвалася на жываце на тры гузікі і была падобна на ватэрпруф¹.

Сустрэўшы парса, ён нават не ўспомніў пра пірог, бо, паўтараю, ён быў вельмі недалікатны,— раней, цяпер і заўсёды. Валюхаючыся, ён проста палез у ваду і пачаў пускаць праз нос бурбалкі, а скуру пакінуў на беразе.

Ідзе міма парс і бачыць: скура. Усміхнуўся парс хітрай усмешкай — і раз, і другі. Потым тройчы пратанцаваў ён вакол скуры, кожны раз паціраючы рукі.

Потым ён кінуўся дадому і набраў поўную шапку крошак, якія засталіся ад пірага. Парс толькі і еў што пірагі, а крошак ніколі не вымятаў. І ён узяў гэту скуру, і памяў гэту скуру, і пацёр гэту скуру, і распасцёр гэту скуру, і набіў яе знізу

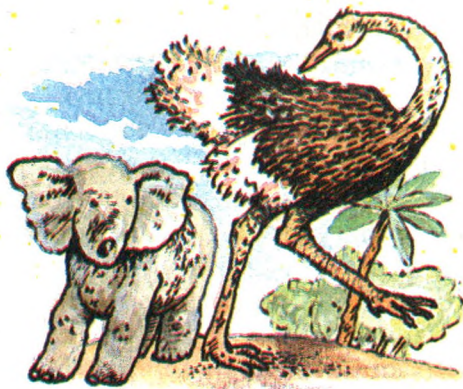
¹ Дажджавы плашч.

даверху засохлымі, жорсткімі, чорствымі, калючымі крошкамі і гарэлымі ізіюмінкамі. Потым узлез на пальму і пачаў чакаць, каб Насарог выйшаў з вады і нацягнуў на сябе сваю скуру.

Насарог так і зрабіў. Ён зашпіліўся на тры гузікі, і адразу ж яго пачало драпаць, як драпаюць крошкі ў пасцелі. Яму захацелася пачухацца, але ад гэтага зрабілася яшчэ горш. Грымнуўся ён тады аб зямлю і пачаў качацца па зямлі, і качаўся, і качаўся, і качаўся, і чым больш качаўся, тым больш даймалі яго крошкі — і ўсё горш, і горш, і горш. Кінуўся Насарог да пальмы і пачаў аб яе церціся, і церся, і церся, і церся. І так доўга ён церся, і так моцна ён церся, што нацёр сабе на скуры вялікую складку — якраз над плячамі, і другую складку на жываце, дзе раней былі гузікі (але ён адцёр гэтыя гузікі прэч), і яшчэ нацёр складак у сябе на нагах. І гэта вельмі сапсавала яго характар, але не пазбавіла яго ад крошак. Крошкі засталіся ў яго за скурай і драпалі як ні ў чым не было. І ён пайшоў дадому ўвесь падрапаны і вельмі сярдзіты. І з таго часу да гэтага дня ў кожнага насарога вельмі тоўстыя складкі на скуры і вельмі дрэнны характар, і ўсё таму, што за скурай у яго крошкі.

А пар злез з пальмы, насунуў на вочы шапку, якая блішчала на сонцы, як сонца, і пайшоў з таго месца прэч у кірунку да Оратава, Амігдала, Верхніх Далін Анантарывы і Балот Санапута.

СЛОНІК

Гэта толькі цяпер, мілы мой хлопчык, у Слана ёсць хобат. А раней, даўным-даўно, ніякага хобата не было ў Слана. Быў толькі нос, падобны на аладку, чорненькі, велічынёю з чаравік. Гэты нос матляўся ва ўсе бакі, але ўсё ж быў нікуды не варты: хіба можна такім носам падняць што-небудзь з зямлі?

Але вось у той самы час, даўным-даўно, жыў адзін такі Слон, або, лепш сказаць, Слонік, які быў страшэнна дапытлівы, і каго, бывала, ні ўбачыць, да ўсіх прыстае з распытамі. Жыў ён у Афрыцы, і да ўсёй Афрыкі прыставаў ён з распытамі.

Ён прыставаў да Страусіхі, сваёй даўгавязай цёткі, і пытаўся, чаму ў яе на хвасце пёры растуць так, а не гэтак, і даўгавязая цётка Страусіха давала яму за гэта грымака сваёй цвёрдай, як камень, нагой.

Ён прыставаў да свайго даўганогога дзядзькі Жырафа і пытаўся, чаму ў яго на скуры плямы, і высачэзны дзядзька Жыраф даваў яму за гэта грымака сваім цвёрдым, як камень, капытом.

Але і гэта не стрымлівала яго дапытлівасці.

І ён пытаўся ў сваёй тоўстай цёткі Бегемоціхі, чаму ў яе такія чырвоныя вочы, і тоўстая цётка Бегемоціха давала яму за гэта грымака сваім тоўстым капытом.

Але і гэта не стрымлівала яго дапытлівасці.

Ён пытаўся ў свайго валасатага дзядзькі Павіяна, чаму ўсе дыні такія салодкія, і валасаты дзядзька Павіян даваў яму за гэта грымака сваёй махнатай, валасатай лапай.

Але і гэта не стрымлівала яго дапытлівасці.

Што б ён ні ўбачыў, што б ён ні пачуў, што б ні панюхаў, да чаго б ні дакрануўся — ён зараз жа пытаўся пра ўсё і зараз жа атрымліваў грымака ад усіх сваіх дзядзькоў і цёткаў.

Але і гэта не стрымлівала яго дапытлівасці.

І здарылася так, што ў адну прыгожую раніцу, незадоўга да раўнадзенства, гэты самы Слонік — назола і прыставака — запытаў пра адну такую рэч, пра якую яшчэ ніхто ніколі не пытаўся. Ён запытаў:

— Што есць у абед Кракадзіл?

Усе спалохана і моцна закрывалі:

— Т-с-с-с-с!

І зараз жа, без лішніх слоў, пачалі сыпаць яму грымакі.

Білі яго доўга, без перадышкі, але калі скончылі біць, ён зараз жа падбег да цярноўніку і сказаў птушцы Калакола, якая там сядзела:

— Мой бацька біў мяне, і мая маці біла мяне, і ўсе мае цёткі білі мяне, і ўсе мае дзядзькі білі мяне за празмерную маю дапытлівасць, і ўсё ж мне страшэнна хацелася б ведаць, што есць у абед Кракадзіл?

І сказала птушка Калакола, сумна і горка ўсхліпваючы:

— Ідзі да берага соннай, смуроднай, мутна-зялёнай ракі Ліпапо, дзе растуць атрутныя дрэвы, якія наганяюць трасцу. Там ты даведашся пра ўсё.

На другі ж дзень, калі ад раўнадзенства нічога не засталася, гэты дапытлівы Слонік набраў бана-наў — цэлых сто фунтаў! — і цукровага трысця — таксама сто фунтаў! — і семнаццаць зялёных хрусткіх дыняў, узваліў усё гэта на плечы і, далікатна

развітаўшыся са сваімі мілымі сваякамі, выправіўся ў дарогу.

— Бывайце! — сказаў ён ім. — Я іду да соннай, смуроднай, мутна-зялёнай ракі Лімбапо; там растуць дрэвы, яны наганяюць трасцу, і я даведаюся ўсё-такі, што есць у абед Кракадзіл.

І сваякі яшчэ раз добра ўсыпалі яму на развітанне, хоць ён вельмі далікатна прасіў іх не турбавацца.

І ён пайшоў ад іх, крыху пабіты, але не вельмі здзіўлены. Еў па дарозе дыні, а шкарлупіну кідаў на зямлю, бо падбіраць гэтыя шкарлупіны яму не было чым.

З горада Грэма ён пайшоў у Кімберлей, з Кімберлея ў Хамаву зямлю, з Хамавай зямлі на ўсход і на поўнач і ўсю дарогу частаваўся дынямі, пакуль, нарэшце, не прыйшоў да соннай, смуроднай, мутна-зялёнай ракі Лімбапо, акружанай якраз такімі дрэвамі, як казалі птушка Калакола.

А трэба табе ведаць, мой мілы хлопчык, што да таго самага тыдня, да таго самага дня, да той самай гадзіны, да той самай хвіліны наш дапытлівы Слонік ніколі не бачыў Кракадзіла і нават не ведаў, што гэта такое. Уяві ж сабе яго цікаўнасць!

Першае, што кінулася яму ў вочы, — быў Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей, які абкруціўся вакол нейкай скалы.

— Прабачце, калі ласка! — сказаў Слонік вельмі далікатна. — Ці не сустракаўся вам дзе-небудзь недалёка адгэтуль Кракадзіл? Тут так лёгка заблудзіцца.

— Ці не сустракаўся мне Кракадзіл? — злосна перапытаў Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей. — Знайшоў пра што пытацца!

— Прабачце, калі ласка! — казаў далей Слонік. — Ці не можаце вы сказаць мне, што есць Кракадзіл у абед?

Тут Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей, не мог ужо больш стрымацца, хуценька раскруціўся і велізарным хвостом даў Слоніку грымака.

А хвост у яго быў як цэп і ўвесь пакрыты лускою.

— Вось дык дзіва! — сказаў Слонік. — Мала таго, што мой бацька біў мяне, і мая маці біла мяне, і мой дзядзька біў мяне, і мая цётка біла мяне, і другі мой дзядзька, Павіян, біў мяне, і другая цётка, Бегемоціха, біла мяне, і ўсе як ёсць білі мяне за страшэнную маю дапытлівасць, — тут, як бачу я, пачынаецца тая ж самая гісторыя.

І ён вельмі ветліва развітаўся з Двухкаляровым Пітонам, Скалістым Змеям, дапамог яму зноў абкруціцца вакол скалы і пайшоў сабе далей; хоць яму нямала ўсыпалі, ён не вельмі дзівіўся гэтаму, а зноў узяўся за дыні і зноў кідаў шкарлупіну на зямлю, — бо, паўтараю, чым бы ён яе падымаў? — і хутка напаткаў нейкае бярвяно, якое валялася каля самага берага соннай, смуроднай, мутна-зялёнай ракі Лімбапо, акружанай дрэвамі, што наганяюць трасцу.

Але на самай справе, мой мілы хлопчык, гэта было не бярвяно, гэта быў Кракадзіл. І падміргнуў Кракадзіл адным вокам — вось так!

— Прабачце, калі ласка! — звярнуўся да яго Слонік вельмі ветліва. — Ці не здаралася вам сустрэць дзе-небудзь блізка ў гэтых мясцінах Кракадзіла?

Кракадзіл падміргнуў другім вокам і высунуў напалавіну свой хвост з вады. Слонік (зноў-такі вельмі ветліва!) адступіўся назад, бо новыя грывыкі не цікавілі яго.

— Падыдзі бліжэй, мая крошка! — сказаў Кракадзіл. — Табе, уласна кажучы, навошта гэта патрэбна?

— Прабачце, калі ласка! — сказаў Слонік вельмі ветліва. — Мой бацька біў мяне, і мая маці біла мяне, мая даўганогая цётка Страусіха біла мяне, і мой даўганогі дзядзька Жыраф біў мяне, мая другая цётка, тоўстая Бегемоціха, біла мяне, і другі мой дзядзька, калматы Павіян, біў мяне, і Пітон Двухкаляровы, Скалісты Змей, вось толькі

што біў мяне балюча-балюча і цяпер — не ў крыўду хай вам будзе сказана — я не хацеў бы, каб мяне білі зноў.

— Падыдзі сюды, мая крошка, — сказаў Кракадзіл, — бо я і ёсць Кракадзіл.

І ён заплакаў кракадзілавымі слязамі, каб паказаць, што ён і сапраўды Кракадзіл.

Слонік страшэнна ўзрадаваўся. У яго захапіла дух, ён упаў на калені і крыкнуў:

— Вось вы мне і трэба! Я гэтулькі дзён шукаю вас! Скажыце мне, калі ласка, хутчэй, што вы яшчэ ў абед?

— Падыдзі бліжэй, мой маленькі, я шапну табе на вушка.

Слонік нагнуў галаву блізка-блізка да зубастай, ікластай кракадзілавай пашчы, і Кракадзіл схапіў яго за маленькі носік, які да гэтага самага тыдня, да гэтага самага дня, да гэтай самай гадзіны, да гэтай самай хвіліны быў ніколькі не большы за чаравік.

— Мне здаецца, — сказаў Кракадзіл, і сказаў гэта скрозь зубы, вась так: — мне здаецца, што сёння на першую страву ў мяне будзе малады Слонік.

Слоніку, мой мілы хлопчык, гэта страшэнна не спадабалася, і ён сказаў праз нос:

— Пуздзідзе бядзе, бдзе вельмі балідзь! (Пусціце мяне, мне вельмі баліць!)

Тут Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей, кінуўся са скалы і сказаў:

— Калі ты, о мой юны дружа, зараз жа не падасіся назад, колькі хопіць у цябе тваёй сілы, то мая думка такая, што не паспееш ты сказаць «раз, два, тры!», як, у выніку тваёй гутаркі з гэтым скураным мяшком (так ён велічаў Кракадзіла), ты трапіш туды, у той празрысты струмень...

Двухкаляровыя Пітоны, Скалістыя Змеі, заўсёды гавораць вась так.

Слонік сеў на заднія ножкі і пачаў цягнуць. Ён цягнуў, і цягнуў, і цягнуў, і нос у яго пачаў вы-

цягвацца. А Кракадзіл адступіў далей у ваду, успеніў яе, нібы ўзбітыя вяршкі, цяжкімі ўдарамі свайго хваста, і таксама цягнуў, і цягнуў, і цягнуў.

І нос у Слоніка выцягваўся, і Слонік растапырыў усе чатыры нагі, такія маленечкія слановыя ножкі, і цягнуў, і цягнуў, і цягнуў, і нос у яго ўсё выцягваўся. І Кракадзіл біў хвостом, нібы вяслом, і таксама цягнуў, і цягнуў, і чым больш ён цягнуў, тым даўжэй выцягваўся ў Слоніка нос, і балюча было гэтаму носу страшэн-н-н-на!

І раптам Слонік адчуў, што ножкі яго заслізгалі па зямлі, і ён закрычаў праз нос, які зрабіўся ў яго амаль што пяць футаў даўжынёю:

— Хобідзь! Пакідзьце! Я больш дзе багу!

Пачуў гэта Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей, кінуўся ўніз са скалы, абкруціўся двайным вузлом вакол задніх ног Слоніка і сказаў:

— О, нявопытны і легкадумны падарожны! Мы павінны напружыцца колькі можна, бо ўражанне ў мяне такое, што гэты ваенны карабель з жывым вінтом і браніраванай палубай, — так велічаў ён Кракадзіла, — хоча загібне тваё будучае...

Двухкаляровы Пітоны, Скалістыя Змеі, заўсёды гавораць так.

І вось цягне Змей, цягне Слонік, але цягне і Кракадзіл. Цягне, цягне, але таму што Слонік і Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей, цягнуць мацней, то Кракадзіл урэшце выпусціў носік Слоніка і адляцеў назад з такім плёскатам, што чуваць было па ўсёй Лімбапо.

А Слонік як стаяў, так і сеў і вельмі балюча выцяўся, але ўсё ж паспеў сказаць Двухкаляровому Пітону, Скалістаму Змею, дзякуй, хоць, праўду сказаць, яму было не да таго: трэба было хутчэй заняцца выцягнутым носам — абгарнуць яго халаднаватымі лістамі бананаў і апусціць у ваду соннай, мутна-зялёнай ракі Лімбапо, каб ён хоць крыху астыў.

— Навошта ты гэта робіш? — сказаў Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей.

— Выбачайце, калі ласка, — сказаў Слонік, — нос у мяне страціў ранейшы выгляд, і я чакаю, каб ён зноў зрабіўся кароценькі.

— Доўга ж табе прыйдзеца чакаць, — сказаў Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей. — Проста дзіўна, як некаторыя не разумеюць сваёй выгады!

Слонік прасядзеў над вадою тры дні і ўсё чакаў, ці не зробіцца яго нос карацейшым. Але нос не рабіўся карацейшым, і — мала таго — з-за гэтага носа вочы ў Слоніка зрабіліся крыху касымі.

Таму што, мой мілы хлопчык, ты, спадзяюся, ужо здагадаўся, што Кракадзіл выцягнуў Слоніку нос у самы сапраўдны хобат — якраз такі, якія ёсць у цяперашніх Сланоў.

Пад канец трэцяга дня прыляцела якаясьці муха і ўкусіла Слоніка за плячо, і ён, сам не заўважаючы, што робіць, падняў хобат, стукнуў хобатам муху — і забіў яе насмерць.

— Вось табе і першая выгада! — сказаў Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей. — Ну, памяркуй сам: мог бы ты зрабіць што-небудзь такое сваім ранейшым маленечкім носам? Дарэчы, ці не хочаш есці?

І Слонік, сам не ведаючы, як у яго гэта атрымалася, пацягнуўся хобатам да зямлі, сарваў добры пучок травы, шлёпнуў ім аб пярэднія ногі, каб сцерушыць з яго пыл, і зараз жа сунуў сабе ў рот.

— Вось табе і другая выгада! — сказаў Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей. — Паспрабаваў бы ты зрабіць гэта сваім ранейшым маленечкім носам! Дарэчы, ці заўважыў ты, што сонца пачало надта прыпякаць?

— Бадай што і так! — сказаў Слонік.

І, сам не ведаючы, як у яго гэта атрымалася, зачэрпнуў сваім хобатам з соннай, смуроднай, мутна-зялёнай ракі Лімбапо ілу і шлёпнуў яго сабе на галаву; іл расплыўся мокрай аладкай, і за вушы Слоніку пацяклі цэлыя ручаі вады.

— Вось табе трэцяя выгада! — сказаў Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей. — Паспрабаваў бы ты зрабіць гэта сваім ранейшым маленечкім носам! І, дарэчы, што ты цяпер думаеш наконт грымакоў?

— Выбачайце, калі ласка, — сказаў Слонік, — але я, сапраўды, не люблю грымакоў.

— А ўсыпаць каму-небудзь іншаму? — сказаў Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей.

— Гэта я з радасцю! — сказаў Слонік.

— Ты яшчэ не ведаеш свайго носа! — сказаў Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей. — Гэта проста скарб, а не нос. Усыпле каму хочаш.

— Дзякуй вам, — сказаў Слонік, — я прыму гэта да ведама. А цяпер мне пара дамоў. Я пайду да мілых сваякоў і праверу мой нос.

І пайшоў Слонік па Афрыцы, забаўляючыся і памахваючы хобатам.

Захоцацца яму фруктаў — ён зрывае фрукты проста з дрэва, а не стаіць і не чакае, як раней, каб яны зваліліся на зямлю.

Захоцацца яму траўкі — ён ірве яе проста з зямлі, а не бухаецца на калені, як бывала.

Мухі назаляюць яму — ён сарве з дрэва галінку і махае ёю, як веерам. Прыпякае сонца — ён апусціць свой хобат у раку, і вось на галаве ў яго халодная, мокрая нашлёпка. Сумна яму аднаму бадзяцца без справы па Афрыцы — ён іграе хобатам песні, і хобат у яго званчэйшы за сотню медных труб.

Ён знарок звярнуў з дарогі, каб адшукаць таўстуху Бегемоціху, добра ўсыпаць ёй і праверыць, ці праўду сказаў Двухкаляровы Пітон, Скалісты Змей, пра яго новы нос. Набіўшы Бегемоціху, ён пайшоў па ранейшай дарозе і падбіраў з зямлі тыя шкарлупіны дыняў, якія раскідваў па дарозе да Лімбапа, — бо ён быў Ахайным Таўстаскурым.

Сцямнела ўжо, калі ў адзін прыгожы вечар ён прыйшоў дамоў да сваіх мілых сваякоў. Ён згарнуў хобат у кальцо і сказаў:

— Добры вечар! Як маецца?

Яны страшэнна ўзрадаваліся яму і зараз жа ў адзін голас сказалі:

— Хадзі, хадзі сюды, мы дамо табе грымакоў за нясцерпную тваю дапытлівасць.

— Эх вы! — сказаў Слонік. — Многа вы разумееце ў грымаках! Вось я дык сапраўды разумею ў гэтай справе. Хочаце, пакажу?

І ён разгарнуў свой хобат, і зараз жа два яго мілыя брацікі паляцелі ад яго дагары нагамі.

— Клянёмся бананамі! — закрычалі яны. — Дзе гэта ты так навастрыўся і што ў цябе такое з носам?

— Гэты нос у мяне новы, і даў мне яго Кракадзіл на соннай, смуроднай, мутна-зялёнай рацэ Лімбапо, — сказаў Слонік. — Я завёў з ім гутарку пра тое, што ён есць у абед, і ён падарыў мне на памяць новы нос.

— Брыдкі нос! — сказаў валасаты, калматы дзядзька Павіян.

— Можа, і так, — сказаў Слонік, — але карысны!

І ён схапіў валасатага дзядзьку Павіяна за валасатую нагу, разгайдаў і закінуў яго ў асінае гняздо.

І так расхадзіўся гэты сярдзіты Слонік, што набіў усіх сваіх мілых сваякоў. Біў ён іх, біў, так што ім горача зрабілася. Тыя вытрасчылі на яго вочы ад здзіўлення. Ён выскуб у даўгавязай цёткі Страусіхі ледзь не ўсё пер'е з хваста; ён ухапіў даўганогога дзядзьку Жырафа за заднюю нагу і павалок яго па цярновых кустах; з гіканнем пачаў ён пускаць пузыры прама ў вуха сваёй тоўстай цётцы Бегемоцісе, калі тая драмала ў вадзе пасля абеду, але нікому не дазваляў крыўдзіць птушку Калакола.

Справа дайшла да таго, што ўсе яго сваякі — хто раней, хто пазней — пайшлі да соннай, смуроднай, мутна-зялёнай ракі Лімбапо, акружанай дрэвамі, якія наганяюць на людзей трасцу, каб і ім падарыў Кракадзіл па такім самым носе.

Вярнуўшыся, сваякі ўжо болей не біліся, і ад таго часу, мой хлопчык, ва ўсіх сланоў, якіх ты калі-небудзь убачыш, ды і ў тых, якіх ты ніколі не ўбачыш, ва ўсіх такі самы хобат, як у гэтага дапытлівага Слоніка.

Ёсць у мяне шасцёра слуг,
Рухавых, баявых,
І ўсё, што бачыў я наўкруг,—
Я ведаю ад іх.

Яны па знаку па майму
З'яўляюцца ў бядзе.
Слуг гэтых клічуць: Як, Чаму,
Хто, Што, Калі і Дзе.

Я слуг па морах, па лясках
Ганяю, крычучы.
Пасля заўжды працую сам,
А ім даю спачын.

Я раніцой, калі ўстаю,
Бяруся працаваць,
А ім свабоду я даю,—
Няхай крыху паспяць.

Але ў мяне ёсць мілы друг,
Асоба вось адна.
Ёй служачь сотні тысяч слуг —
Спакою ўсім няма.

Яна ганяе, як сабак,
Улетку і ўзіму
Пяць тысяч Дзе, сем тысяч Як
І сто тысяч Чаму!

АДКУЛЬ УЗЯЛІСЯ БРАНЯНОСЦЫ

Мілы хлопчык, я зноў раскажу табе казку пра Далёкія і Даўнія Часы. Жыў тады Злючка-Калючка Вожык. Жыў ён на мутнай рацэ Амазонцы, еў слімакоў і розную драбязу. І была ў яго сяброўка, Чарапаха Няспешная, якая таксама жыла на мутнай рацэ Амазонцы, ела розную драбязу і зялёную салату. Усё ішло добра, ці ж няпраўда, мілы хлопчык?

Але ў тую самую пару, у Далёкія і Даўнія Часы, жыў на мутнай рацэ Амазонцы Плямісты Ягуар. Ён еў усё, што яму ўдасца злавіць. Не ўдасца злавіць аленя — ён з'есць малпу; не ўдасца злавіць малпу — з'есць лягушку ці казюльку. А ўжо калі няма ні лягушак, ні казюлек — ён ідзе да сваёй маці Ягуарыхі, і тая растлумачвае яму, як трэба лавіць чарапах і вожыкаў.

Зграбна памахваючы грацыёзным хвостом, маці навучала яго:

— Калі, сыноч, ты знойдзеш Вожыка, хутчэй кінь яго ў ваду. Вожык сам сабою выпрастаецца ў вадзе. А калі знойдзеш Чарапаху, выдрапай яе лапай з панцыра.

І ўсё ішло добра, мой мілы хлопчык.

Была прыгожая ноч на мутнай рацэ Амазонцы.

Плямісты Ягуар убачыў, што пад ствалом павале-нага дрэва сядзяць побач Злючка-Калючка Вожык і Чарапаха Няспешная. Выратавацца, уцякаючы, яны не маглі, і вось Злучка-Калючка Вожык згарнуўся клубочкам, бо інакш ён не быў бы Вожык, а Чарапаха Няспешная ўцягнула ногі і галаву пад свой панцыр, таму што яна была Чарапаха.

Усё ішло як трэба, мілы мой хлопчык, ці ж няпраўда?

— Слухайце мяне ўважліва! — сказаў Плямісты Ягуар. — Тое, што я хачу вам сказаць, мае для вас вялікае значэнне. Мая матуля вучыла мяне, што калі я ўбачу Вожыка, я павінен кінуць яго ў ваду, і тады ён сам сабою выпрастаецца, а калі я ўбачу Чарапаху, я павінен выдрапаць яе лапай з панцыра. Але хто ж з вас Чарапаха, а хто з вас Вожык, — клянуся маімі плямамі, не ведаю!

— Ці добра ты хоць памятаеш, што казала твая матуля? — спытаў Злучка-Калючка Вожык. — Ці не наблытаў ты? Можа, Матуля казала табе, што калі ты выпрастаеш Чарапаху, ты павінен выдрапаць яе з вады, а калі ты зловіш Вожыка, ты павінен кінуць яго на панцыр?

— Ці добра ты памятаеш, што казала табе твая матуля? — спытала Чарапаха Няспешная. — Ці не наблытаў ты? Можа, яна казала табе, што калі ты змочыш вадою Вожыка, ты павінен падрапаць яго лапай, а калі сустрэнеш Чарапаху, ты павінен падкінуць яе, каб яна выпрасталася?

— Наўрад ці гэта так! — сказаў Плямісты Ягуар, але ўсё ж крыху збянтэжыўся. — Будзьце ласкавы, паўтарыце яшчэ раз, што вы казалі зараз. І калі можна, ясней.

— Калі ты падрапаеш ваду кіпцюрамі, налі яе і выпрастай Вожыкам, — сказаў Злучка-Калючка Вожык. — Запомні гэта добра, бо гэта вельмі важна.

— Але, — сказала Чарапаха Няспешная, — калі ты выдрапаеш ваду з Вожыка, ты павінен паліць гэтай вадой Чарапаху. Няўжо ты і гэтага не ведаеш?

— У мяне ад вашай блытаніны плямы на спіне забалелі! — сказаў Плямiсты Ягуар. — Я не прашу ў вас парад, я толькі пытаюся, хто з вас Вожык і хто Чарапаха.

— Не скажу, — адказаў Вожык. — Але, калі хочаш — будзь ласкаў, — паспрабуй вось выдрапаць мяне з майго панцыра.

— Ага! — сказаў Плямiсты Ягуар. — Цяпер я ўжо бачу, што ты Чарапаха. Ты думала, што я не здагадаюся. А я здагадаўся.

І стукнуў Ягуар лапай з усяго маху па Вожыку, але Вожык згарнуўся ў клубочак, і ў лапу Ягуара ўпіліся вострыя калючкі Вожыка. Гэта было б, бадай, яшчэ нічога, але, на няшчасце, Ягуар ударам лапы адкінуў Вожыка далёка-далёка ў лес і не мог знайсці яго ў кустах, бо было вельмі цёмна. Тады ён сунуў лапу сабе ў рот, але ад гэтага іголки пачалі калоць яшчэ мацней. Ад болю ён доўга не мог гаварыць, а калі загаварыў, сказаў:

— Цяпер я ўжо бачу, — то была зусім не Чарапаха. Але як мне даведацца, ці Чарапаха гэта? І ён пачухаў патыліцу той лапай, якая не была паколата аб калючкі Вожыка.

— Я і ёсць Чарапаха, — прызналася Няспешная. — Твая матуля вучыла цябе правільна. Яна сказала табе, што ты павiнен ададраць мяне ад майго панцыра. Гэта праўда. Ну, пачынай!

— Толькі што ты казала, што яна казала адно, а цяпер ты кажаш, што яна казала другое! — сказаў Ягуар, высмоктваючы калючкі з лапы.

— Ты кажаш, што я кажу, што яна казала другое, — сказала Чарапаха. — Што ж з гэтага? Бо, калі, як ты казаў, я казала, што яна казала тое, што я казала, то і выходзіць, што я казала тое, што яна казала. А калі ты думаеш, што яна казала, нібыта ты павiнен выпрастаць мяне лапай, а не кідаць мяне ў ваду разам з маім панцырам, — не я вінавата, ці ж няпраўда?

— Але ж толькі што ты сама казала, што я павi-

нен выдрапаць цябе лапай з твайго панцыра,— сказаў Плямісты Ягуар.

— Падумай добра, і ты зразумееш, што я гэтага ніколі не казала. Я толькі казала, што твая мама казала, што ты павінен садраць з мяне кіпцюрамі мой панцыр,— сказала Няспешная.

— А што будзе, калі я здзяру з цябе панцыр? — асцярожна спытаўся Ягуар і пацягнуў носам паветра.

— Не ведаю, бо да гэтага часу ніхто яшчэ не здзіраў з мяне панцыра, але кажу табе праўду: калі ты хочаш паглядзець, як я паплыву ад цябе,— кінь мяне, калі ласка, у ваду.

— Я табе не веру! — сказаў Плямісты Ягуар.— Мама мая казала адно, а ты казала, што яна казала другое, і цяпер усё ў мяне так пераблыталася, што я не ведаю, дзе ў мяне хвост, дзе галава. А цяпер ты сказала простыя словы, якія я разумею, і гэта блытае мяне болей за ўсё. Мама вучыла мяне, каб я кінуў аднаго з вас у ваду, і таму што ты кажаш, што табе хочацца ў ваду, ясна, што табе не хочацца ў ваду. Дык скачы ж у мутную ваду ракі Амазонкі. Жыва!

— Добра, я скочу, але ведай: мама твая будзе вельмі незадаволеная. Калі ласка, не кажы ёй, што я не казала табе, што яна казала...

— Калі ты скажаш яшчэ хоць адно слова пратое, што казала мая мама!..— ускрыкнуў Ягуар, але не паспеў дагаварыць, бо Чарапаха як ні ў чым не бывала нырнула ў мутную ваду ракі Амазонкі.

Доўга яна плыла пад вадою і выплыла на бераг, дзе яе чакаў Злючка-Калючка Вожык.

— Мы ледзь не загінулі! — сказаў Вожык.— Не падабаецца мне гэты Ягуар. Што ты сказала яму пра сябе?

— Я сказала яму праўду. Я шчыра сказала яму, што я Чарапаха, але ён не паверыў, прымусіў мяне скочыць у ваду і вельмі здзівіўся, калі ўбачыў, што я і сапраўды Чарапаха. Цяпер ён пайшоў скардзіцца сваёй маці. Ты чуеш?

Было чуваць, як сярод хмызняку і дрэў, над мутнай ракой Амазонкай, раве Ягуар і кліча да сябе маці Ягуарыху. І яна прыйшла.

— Ах, сыночак, сыночак! — загаварыла яна, зграбна памахваючы грацыёзным хвостом. — Ты, здаецца, рабіў такое, чаго табе не трэба было рабіць.

— Я сустрэў над ракою аднаго звярка і хацеў выдрапаць яго з-пад панцыра; ён сам сказаў, — што ён хоча гэтага, вось цяпер у мяне ўся лапа ў стрэ-э-э-эмках!

— Ах, сыночак, сыночак! — сказала маці, зграбна памахваючы грацыёзным хвостом. — Па гэтых стрэмках, якія ўпіліся ў тваю лапу, бачу я, што гэта быў Вожык. Табе трэба было кінуць яго ў ваду.

— У ваду я кінуў другога звярка. Ён сказаў, што яго завуць Чарапаху, але я не паверыў яму. А выявілася, што гэта і сапраўды была Чарапаху. Яна нырнула ў ваду, у мутную раку Амазонку, і болей я не бачыў яе. І вось я астаўся галодны, і думаю, што нам трэба перасяліцца адсюль у іншыя месцы. Тут, на мутнай рацэ Амазонцы, усе звяры такія разумныя. Мне, небараку, не справіцца з імі.

— Ах, сыночак, сыночак! — сказала яго маці, зграбна памахваючы грацыёзным хвостом. — Слухай уважліва і запомні, што я скажу. Вожык згортваецца ў клубок, і яго калючкі тырчаць ва ўсе бакі. Па гэтых адзнаках ты заўсёды пазнаеш Вожыка.

— Не падабаецца мне гэтая старая, ах як не падабаецца! — сказаў Злючка-Калючка Вожык. — Што яшчэ яна скажа яму?

— А Чарапаху не можа згортвацца, — гаварыла далей Ягуарыха, зграбна памахваючы грацыёзным хвостом. — Чарапаху ўцягвае галаву і ногі пад панцыр. Па гэтых адзнаках ты заўсёды пазнаеш Чарапаху.

— Не падабаецца мне гэтая старая, ах як не падабаецца! — сказала Чарапаху Няспешная. —

Нават Плямісты Ягуар і той не забудзе такой простаі лекцыі. Ах, Злючка-Калючка, як шкада, што ты не ўмееш плаваць!

— Хопіць клапаціцца аба мне,— адгукнуўся Злучка-Калючка.— Табе таксама сяго-таго не хапае. Падумай: як было б цудоўна, каб ты ўмела згортвацца ў клубок! Ах, і ў якую бяду мы папалі! Прыслухайся, што кажа Ягуар!

А Плямісты Ягуар сядзеў над мутнай ракой Амазонкай, высмоктваў з лапы калючкі і ціха мармытаў:

— Хто згорнецца клубком,
Той завецца Вожыкам.
Хто ў вадзе паплыве,
Той Чарапахай завецца.

— Гэтага ён ніколі не забудзе, нават пасля дожджыку ў чацвер! — сказаў Вожык.— Падтрымай мяне за падбародак, Няспешная,— я хачу навучыцца плаваць. Гэта можа спатрэбіцца потым.

— З прыемнасцю! — сказала Чарапаха.

І яна падтрымала Калючку за падбародак, пакуль той боўтаўся ў мутнай рацэ Амазонцы.

— З цябе выйдзе вельмі добры плывец! — сказала яна Вожыку.— А цяпер, зрабі ласку, распусці ў мяне на спіне твая шнуркі, якімі сцягнуты мой панцыр,— я паспрабую згарнуцца ў клубок.

Злучка-Калючка распусціў на спіне ў Чарапахі шнуркі, і Чарапаха пачала так згінацца і курчыцца, што ёй нарэшце ўдалося крышачку сагнуцца,— не зусім, а крышачку.

— Вельмі добра! — сказаў Вожык.— Але хопіць, болей не трэба. У цябе нават твар пасінеў. А цяпер, калі ласка, падтрымай мяне ў вадзе яшчэ разок! Я паспрабую плаваць бокам. Ты казалася, што гэта вельмі лёгка.

І Вожык зноў паплыў,— гэта было яго другое практыкаванне. Чарапаха плыла побач з ім.

— Вельмі добра! — сказала яна.— Яшчэ крыху, і ты будзеш плаваць не горш за Кіта. А цяпер,

зрабі ласку, распусці шнуркі на маім панцыры яшчэ на дзве дзірачкі, я паспрабую нахіліцца ўперад. Ты кажаш, што гэта вельмі лёгка. Вось здзівіцца Плямісты Ягуар!

— Вельмі добра! — ускрыкнуў Вожык, увесь мокры пасля купання ў мутнай рацэ Амазонцы. — Ты згортваешся так добра — зусім як мае браты і сёстры. Дзве дзірачкі, ты кажаш? Добра, толькі не трэба так моцна сапці, а то пачуе Плямісты Ягуар. Смялей! Калі ты скончыш, я паспрабую нырнуць і даўжэй пратрымацца пад вадою. Ты кажаш, гэта вельмі лёгка. Вось здзівіцца Плямісты Ягуар! Але як стуліліся шчыткі ў цябе на панцыры! Раней яны былі побач, а цяпер адзін на другім.

— Гэта таму, што я згортвалася, — сказала Чарапаха. — Але і ты змяніўся. Раней ты быў падобны на каштанавы арэх, а цяпер зрабіўся нібы яловая шышка. Усе калючкі склеіліся і зрабіліся лускою.

— Няўжо? — ускрыкнуў Вожык. — Гэта таму, што я вымак у вадзе. Вось здзівіцца Плямісты Ягуар!

Так да самай раніцы яны памагалі адно аднаму, а калі сонца паднялося высока над зямлёй, яны селі адпачыць і абсушыцца. І, пазіраючы адно на аднаго, заўважылі, што зрабіліся зусім на сябе не падобныя.

Потым яны паснедалі, і Чарапаха сказала:

— Мілы Вожык, я ўжо не такая, якая была ўчора. Але я думаю, што цяпер мне ўдасца пазабаўляць Ягуара як след.

— Я хацеў сказаць якраз тое ж самае. Слова ў слова! — ускрыкнуў Вожык. — Па-мойму, луска лепш за ўсякія калючкі, да таго ж я цяпер умею плаваць. Вось здзівіцца Плямісты Ягуар! Пойдзем і знойдзем яго.

Хутка яны знайшлі Ягуара. Ён усё яшчэ быў заняты сваёй параненай лапай. Калі яны з'явіліся перад ім, ён так здзівіўся, што падаўся назад і тры разы перакуліўся цераз свой хвост.

— Добрай раніцы! — сказаў Злючка-Калючка Вожык. — Як здароўечка вашай дарагой матулі?

— Дзякуй вам, яна вельмі добра сябе адчувае, — адказаў Ягуар, — але прабачце, калі ласка, я дрэнна памятаю вашы імёны.

— Ах, які вы няветлівы! — сказаў Вожык. — Яшчэ толькі ўчора вы прабавалі выдрапаць мяне з панцыра...

— Але ўчора ў цябе не было панцыра. Учора ты быў увесь у іголках. Каму ж гэта і ведаць, як не мне? Паглядзі вось на маю лапу!

— Толькі ўчора, — сказала Чарапаха, — вы загадалі мне кінуцца ў ваду і ўтапіцца ў мутнай рацэ Амазонцы, а сёння і ведаць не хочаце мяне. Вось які вы недалікатны і забыўчывы!

— Няўжо вы забыліся, што сказала вам ваша маці? — спытаў Злучка-Калючка Вожык. — Яна ж ясна сказала вам:

— Хто згорнецца клубком,
Чарапахай завецца.
Хто ў вадзе паплыве,
Той завецца Вожыкам.

Тут яны абодва згарнуліся ў клубок і як пайшлі качацца вакол Ягуара — качаліся, качаліся, качаліся... У таго нават вочы закруціліся, нібы колы ў павозцы.

Ён пабег і паклікаў сваю маці.

— Мама, — сказаў ён, — там, у лесе, нейкія дзіўныя звяры! Пра аднаго ты сказала, што ён не ўмее плаваць, а ён плавае. Пра другога ты сказала, што ён не ўмее згортацца, а ён згортаецца. І, здаецца, яны падзяліліся адзеннем. Раней адзін быў гладзенькі, а другі калючы, а цяпер абодва яны пакрыты лускай. Апрача таго, яны круцяцца, круцяцца, круцяцца, ажно ў мяне галава закружылася.

— Ах, сыночак, сыночак! — сказала маці Ягуарыха, зграбна памахваючы грацыёзным хвастом. — Вожык — гэта Вожык, і чым жа яму быць,

як не Вожыкам? Чарапаха — гэта Чарапаха, і астанецца заўсёды Чарапахай!

— Але гэта зусім не Вожык! І зусім не Чарапаха! Гэта трошкі Вожык і трошкі Чарапаха, а як яно завецца — я не ведаю.

— Глупства! — сказала маці Ягуарыха. — У кожнага павінна быць сваё імя. Я гэтага звера буду зваць Браняносец, пакуль для яго не знойдзецца сапраўднае імя. І на тваім месцы я яго не чапала б.

Ягуар зрабіў так, як яму было загадана; асабліва старанна выканаў ён навучанне маці — не чапаць гэтага звера. Але дзіўней за ўсё тое, мілы хлопчык, што на мутнай рацэ Амазонцы ад таго самага дня да гэтага часу Злючку-Калючку Вожыка і Чарапаху Няспешную ўсе так і называюць Браняносцам. Вядома, у іншых мясцінах ёсць, як і раней, і Вожыкі і Чарапахі (ёсць яны і ў мяне ў садзе), але лепшыя, разумнейшыя з іх — старажытныя Вожыкі і Чарапахі, пакрытыя лускою, як яловыя шышкі, тыя самыя, што ў Далёкія Дні жылі на мутных берагах Амазонкі, — тыя заўсёды завуцца Браняносцамі, бо яны такія разумныя.

Чаго ж табе яшчэ, мілы хлопчык? Усё зрабілася вельмі добра, ці ж няпраўда?

На далёкай Амазонцы
Я ніколі не бываў,
Толькі карабель магутны
Там заўсёды гасцяваў, —
Толькі карабель праз моры
Амазонкі дасягаў.

Ад Ліверпульскай гавані
Заўжды па чацвяргах
Адыходзяць судны ў плаванне
Ў далёкі морскі шлях.
Плывуць яны ў Бразілію,
Бразілію,
Бразілію.

І я хачу ў Бразілію —
Ў далёкі морскі шлях.
Вы не знойдзеце ніколі
У паўночных у ляхах
Даўгахвостых ягуараў,
Браняносных чарапах.

А ў Бразіліі сонечнай
Багата так звяроў.
У нас такіх на поўначы
Нідзе я не знайшоў.
Ці ўбачу я Бразілію,
Бразілію,
Бразілію?
Ці ўбачу я Бразілію
Да старасці ізноў?

ЯК БЫЛО НАПИСАНА ПЕРШАЕ ПІСЬМО

Даўным-даўно, яшчэ ў каменным веку, жыў ды быў адзін чалавек. Быў ён чалавек першабытны, жыў у пячоры і насіў вельмі мала апрак. Ні чытаць, ні пісаць ён не ўмеў — ды і не хацелася яму ні чытаць, ні пісаць, — і, пакуль ён быў сыты, ён быў шчаслівы. Звалі яго Цегумай Бопсулай, а гэта азначае: Чалавек-ногі-якога-ніколі-не-спяшаюцца, але мы, любенькі хлопчык, будзем называць яго проста Цегумай, каб было карацей. У яго была жонка, і звалі яе Цешумай Тэвіндра, а гэта азначае: Жанчына-якая-задае-занадта-многа-пытанняў, але мы, любенькі хлопчык, будзем называць яе проста Цешумай, каб было карацей. І была ў яго маленькая дачка, якую звалі Тафамай Металумай, а гэта азначае: Дзяўчынка-якой-трэба-як-след-надаваць-плескачоў-за-тое-што-яна-такая-гарэзніца, але буду называць яе проста Тафі. Цегумай Бопсулай вельмі любіў яе, і мама вельмі любіла яе, і яны давалі ёй плескачоў куды больш рэдка, чым трэба, і ўсе трое былі задаволеныя і шчаслівыя.

Як толькі Тафі навучылася хадзіць, яна пачала бегаць усюды за сваім бацькам Цегумаем, і, быва-

ла, яны абое датуль не прыходзяць у пячору, пакуль ім не захочацца есці. І тады Цешумай Тэвіндра казала:

— Дзе гэта вы прападалі і гэтак страшэнна выпацкаліся? Сапраўды, мой Цегумай, ты ані не лепшы за маю Тафі.

А цяпер, любенькі хлопчык, слухай мяне, і слухай уважліва!

Неяк раз Цегумай пайшоў па балоце, на якім вадзіліся бабры, і выйшаў да ракі Вагай, каб сваёй вострай дзідай набіць на абед кармаў. Тафі пайшла разам з ім. Дзіда ў яго была драўляная, з наканечнікам з зубоў акулы. І толькі ён узяўся паляваць, як дзіда зламалася папалам: занадта моцна ён тыгнуў ёю ў дно ракі, калі цяляў у рыбіну. Што рабіць? Ісці дадому — далёка (снаданне яны, вядома, узялі з сабою ў торбачцы), а запасной дзіды ў Цегумая не было. Запасную дзіду ён забыўся ўзяць.

— Рыбы ажно кішыць, — сказаў ён, — а каб адрамантаваць дзіду, мне спатрэбіцца цэлы дзень.

— У цябе ж ёсць другая дзіда! — сказала Тафі. — Такая вялікая і чорная. Хочаш, я збегаю ў пячору і папрашу яе ў мамы?

— Дзе табе бегчы ў такую далеч! — сказаў Цегумай. — Гэта не пад сілу тваім пухленькім ножкам. Ды і дарога небяспечная: чаго добрага, утопіцца ў Бабровым балоце. Паспрабуем як-небудзь справіцца з нашай бядою на месцы.

Ён сеў на зямлю, узяў скураную, спецыяльна для рамонту, торбачку, дзе ў яго былі складзены аленевыя жылы, доўгія палоскі скуры, кавалачак смалы, камячок мяккага пчалінага воску, і ўзяўся рамантаваць сваю дзіду. Тафі таксама села непадалёку ад яго, звесіла ногі ў ваду, падперла ручкай падбародак і думала-думала на ўсю моц. Потым яна сказала бацьку:

— Мне здаецца, гэта па-зверску крыўдна, што мы з табою не ўмеем пісаць. Напісалі б запіску дадому, каб нам прыслалі другую дзіду!

— Тафі,— сказаў Цегумай,— колькі разоў напамінаў я табе, каб ты не гаварыла грубых слоў! «Па-зверску» — гэта брыдкае слова. Але было б і праўда някепска, калі ўжо ты нагадала пра гэта, каб мы маглі напісаць тваёй маме запіску.

А ў гэты час па беразе ракі ішоў незнаёмы чалавек. Ён не зразумеў ні слова з таго, што сказаў Цегумай, таму што быў з далёкага племені Цявара. Ён стаяў на беразе, пазіраў на Тафі і ўсміхаўся, бо ў яго ў самога дома была маленькая дачушка. Цегумай дастаў з торбачкі маток аленевых жыл і ўзяўся рамантаваць сваю дзіду.

— Хадзі сюды,— сказала Тафі Незнаёмаму.— Ці ведаеш ты, дзе жыве мая мама?

Незнаёмы адказаў: «Гм», бо ён быў, як ты ведаеш, цяварац.

— Дурань дурны! — сказала Тафі і тупнула ножкай, бо ўбачыла, што па рацэ плыве цэлая чарада вялікіх карпаў, якраз тады, калі бацька не можа запусціць у іх дзідай.

— Не лезь да старэйшых,— сказаў Цегумай не азіраючыся; ён быў так заняты рамонтам дзіды, што нават не глянуў на Незнаёмага.

— Я не лезу,— адказала Тафі.— Я толькі хачу, каб ён зрабіў тое, што мне хочацца. А ён не разумее.

— Тады не дакучай мне,— сказаў Цегумай, і ўзяўшы ў рот канцы аленевых жыл, пачаў выцягваць іх з усяе сілы.

А Незнаёмы (ён быў самы сапраўдны цяварац) сеў на траву, і Тафі пачала паказваць яму, што робіць бацька.

Незнаёмы падумаў: «Гэта вельмі дзіўная дзяўчынка. Яна тупае на мяне нагой і строіць мне гримасы. Яна, мусіць, дачка гэтага знакамітага правадыра, які гэтакі важны, што нават не звяртае на мяне ніякай увагі».

Таму ён усміхнуўся яшчэ больш ветліва.

— Дык вось,— сказала Тафі.— Я хачу, каб ты пайшоў да мае мамы (таму, што ў цябе ногі даў-

жэйшыя за мае і ты не звалішся ў Бабровае балота) і папрасіў, каб табе далі другую дзёду. Чорную. Яна вісіць у нас над ачагом.

Незнаёмы (а ён быў цяварац) падумаў: «Гэта вельмі, вельмі дзіўная дзяўчынка. Яна махае рукамі і крычыць на мяне, але я не разумею ні слова. І я вельмі баюся, што, калі я не выканаю яе загадаў, гэты велічны правадыр, Чалавек-які-паварочваецца-спінай-да-сваіх-гасцей, разлуецца». Ён устаў, адлупіў з бярэзіны вялікі кавалак кары і падаў яго Тафі. Гэтым ён хацеў паказаць, што душа ў яго белая, як бяроза, і што ён нікому не жадае зла. Але Тафі зразумела яго па-свойму.

— О,— сказала яна,— разумею! Ты хочаш даведацца, дзе жыве мая мама. Вядома, я не ўмею пісаць, але я магу намаляваць карцінку заўсёды, калі пад рукою ёсць што-небудзь вострае, каб можна было надрапаць яе. Дай мне на хвілінку зуб акулы з тваіх караляў.

Незнаёмы (а ён быў цяварац) нічога не адказаў. Таму Тафі працягнула руку і тузанула да сябе каралі, што віселі ў Незнаёмага на шыі. Каралі былі з пацерак, зярнятак і зубоў акулы.

Незнаёмы (а ён быў цяварац) падумаў: «Гэта вельмі, вельмі дзіўнае дзіця. У мяне ў каралях заварожаныя зубы акулы, і мне заўсёды казалі, што той, хто дакранецца да іх без майго дазволу, адразу ж распухне або лопне. Але гэтае дзіця не распухла і не лопнула. А той велічны правадыр, што не звярнуў на мяне ніякай увагі, відаць, не баіцца, што дзяўчыныцы пагражае бяда. Лепей мне трымацца з імі яшчэ больш ветліва».

Таму ён даў Тафі свой зуб акулы, і яна тут жа легла на жывот і заматляла нагамі ў паветры, зусім як некаторыя дзеці робяць гэта і сёння, калі яны кладуцца ў пакоі на падлогу, каб намаляваць тую ці іншую карціну. Яна сказала:

— Зараз я намалюю табе некалькі прыгожых карцінак! Можаш глядзець у мяне з-за пляча. Адно не штурхай мяне пад руку. Спачатку я нама-

люю, як тата ловіць рыбу. Ён выйшаў у мяне не дужа падобны, але мама пазнае, бо я намалявала, што дзіда ў яго зламалася.

А цяпер я намалюю другую дзіду, тую, якая яму трэба, чорную. У мяне выйшла, нібыта яна выцяла тату ў спіну, але гэта таму, што твой зуб акулы слізгануў, ды і кавалак бяросты малаваты.

Вось дзіда, якую ты павінен прынесці. А от гэта я. Я стаю і пасылаю цябе па дзіду. Валасы ў мяне не тырчаць на ўсе бакі, як я намалявала, але гэтак лягчэй маляваць.

Цяпер я намалюю цябе. Я думаю, што папраўдзе ты вельмі прыгожы, але не магу ж я зрабіць цябе на карцінцы прыгажунцом, таму, калі ласка, не злуйся на мяне. Ты не злуешся?

Незнаёмы (а ён быў цяварац) усміхнуўся. Ён падумаў: «Мусібыць, дзесьці зараз адбываецца вялікі бой, і гэтае незвычайнае дзіця, якое ўзяло ў мяне заварожаны зуб акулы і не распухла і не лопнула, загадвае мне паклікаць усё племя вялікага правадыра да яго на падмогу. Ён вялікі правадыр, інакш ён не сядзеў бы да мяне спінай».

— Глядзі,— сказала Тафі, вельмі старанна выводзячы на кары свой малюнак.— Цяпер я намалявала цябе. Я суну тую дзіду, якая гэтак патрэбна тату, табе ў руку, каб ты не забыўся прынесці яе. Цяпер я пакажу табе, дзе жыве мая мама. Ідзі, пакуль не дойдзеш да двух дрэў (вось гэтыя дрэвы), потым падыміся на гару (вось гэтая гара), і тады ты выйдзеш на Бабровае балота, у ім поўнапоўна баброў. Я не ўмею маляваць баброў, але я намалявала іхнія галоўкі. Бо толькі галоўкі ты і ўбачыш, як будзеш ісці па балоце. Ды, глядзі, не збоч. Як скончыцца балота, тут адразу і будзе наша пячора. Папраўдзе яна не такая вялікая, як пагорак, але я не ўмею маляваць вельмі маленькія рэчы. От мая мама. Яна выйшла з пячоры. Яна прыгожая. Яна прыгажэйшая за ўсіх мам, якія толькі ёсць на свеце, але яна не пакрыўдзіцца, што я намалявала яе непрыгожай. Цяпер, на выпадак,

калі ты забудзеш, я намалявала з боку і тую дзіду, якая патрэбна тату. На самай справе яна ўся рэдзіне, але ты пакажы карцінку маме, і мама дасць табе гэтую дзіду. Я намалявала, як яна ўзняла рукі, бо я ведаю, што яна будзе рада бачыць цябе... Прыгожая карцінка, праўда? Ты добра зразумеў ці мне растлумачыць яшчэ раз?

Незнаёмы (а ён быў цяварац) паглядзеў на карцінку і заківаў галавою. Ён сказаў сам сабе: «Калі я не прывяду племя гэтага вялікага правадыра яму на падмогу, яго заб'юць ворагі, якія падкрадваюцца з дзідамі з усіх бакоў. Цяпер я разумею, чаму вялікі правадыр прыкінуўся, нібыта не звяртае на мяне ўвагі. Ён баіцца, што ворагі прытаіліся ў кустах і што яны ўбачаць, як ён дае мне даручэнні. Таму ён адварнуўся і даў магчымасць мудраму і дзівоснаму дзіцяці намаляваць гэтую страшную карцінку, каб я зразумеў, у якой бядзе ён апынуўся. Я пайду і прывяду яму на выручку ўсё яго племя».

Ён нават не папытаўся ў Тафі дарогі, а рынуўся, як вецер, у кусты з бяроствай у руцэ. А Тафі села сабе на беразе, вельмі задаволеная.

— Што гэта ты рабіла, Тафі? — спытаў Цегумай.

Ён адрамантаваў дзіду і цяпер асцярожна памахваў ёю ўправа і ўлева.

— Гэта мой сакрэт, любенькі татачка, — адказала Тафі. — Калі ты не будзеш распытваць мяне, ты хутка даведася, у чым справа, і гэта вельмі цябе здзівіць. Ты не можаш сабе ўявіць, які гэта будзе сюрпрыз для цябе! Паабяцай мне, што ты будзеш рады.

— Добра, — сказаў Цегумай і ўзяўся лавіць рыбу.

Незнаёмы (ці ведаеш ты, што ён быў цяварац?) усё бег і бег з карцінкай у руках і прабег некалькі міляў і раптам зусім выпадкова натрапіў на Цешумай Тэвіндра. Яна стаяла каля ўвахода ў пяхору і пляткарыла з дагістарычнымі дамамі,

якія прыйшлі да яе ў госці на дагістарычнае снеданне.

Тафі была вельмі падобная на Цешумай, асабліва вачамі і верхняй часткай твару, таму Незнаёмы — самы сапраўдны цявар ац — пачціва ўсмінуўся і ўручыў Цешумай бяросту. Ён гэтак хутка бег па балоце, што засопся, а ногі ў яго былі паабдзіраны калючым цярноўнікам, але ён усё яшчэ стараўся быць ветлівым.

Як толькі Цешумай зірнула на карцінку, яна заверашчала і рынулася на Незнаёмага. Астатнія дагістарычныя дамы разам павалілі яго на зямлю і ўсе шасцёра ўселіся на яго ў радок, а Цешумай узялася выскубваць у яго з галавы цэлыя жмуты валасоў.

— Усё зусім зразумела і проста, — сказала яна. — Гэты незнаёмы мужчына праткнуў майго Цегумая дзідай і гэтак напужаў Тафі, што ў яе валасы сталі дыбам. Але гэтага яму было мала, і ён прынёс мне страшную карцінку, каб пахваліцца сваімі злачынствамі. Глядзіце, — і яна паказала карцінку ўсім дагістарычным дамам, што цярпліва сядзелі на Незнаёмым, — вось мой Цегумай, у яго зламаная рука. Вось дзіда, якую ўваткнулі яму ў спіну, а вось чалавек, які збіраецца кінуць у Цегумая дзіду, а вось другі чалавек, які кідае ў яго дзіду з пячоры. А вось тут цэлая шайка ліхадзеяў (Тафі намалявала баброў, але яны былі больш падобныя на людзей) падкрадваецца ззаду да Цегумая... Усё гэта жахліва, жахліва!

— Жахліва! — згадзіліся дагістарычныя дамы і выпацкалі Незнаёмаму ўсю галаву гразцю (што вельмі здзівіла яго) і загрузкалі ў баявы барабан.

І на стук барабана прыйшлі ўсе правадыры цегумайскага племені з усімі сваімі гетманамі, даламанамі, негусамі. За імі крочылі прарокі, знахары, жрацы, шаманы, бонзы — і ўсе яны ў адзін голас парашылі: адсячы Незнаёмаму галаву, але хай ён спачатку завядзе іх да ракі і пакажа, куды ён схаваў няшчасную Тафі.

Між тым Незнаёмы (хоць ён і быў цяварац) вельмі моцна ўзлаваўся на дамаў. Яны панабівалі яму ў валасы камякоў гразі, яны правалаклі яго па вострых камянях, шасцёра з іх доўга сядзелі на ім; яны білі і малацілі яго так, што ён ледзьве дыхаў, і хоць іхняя мова была яму незразумелая, няцяжка было здагадацца, што яны лаюць яго самай брыдкай лаянкай. І ўсё-такі ён не сказаў ніводнага слова, а калі сабралася цегумайскае племя, ён павёў гэтых людзей да ракі Вагай, і там яны ўбачылі Тафі. Яна сядзела і пляла вянок са стакротак, а бацька яе Цегумай цэліўся здэдаць, якую яму ўжо ўдалося адрамантаваць, у невялікага карпа, што плыў у рацэ.

— Хутка ж ты вярнуўся! — усклікнула Тафі. — Але чаму ты прывёў з сабою гэтулькі народу? Татачка, вось мой сюрпрыз. Праўда, ты здзіўлены?

— Вельмі, — сказаў Цегумай. — Але ўсё маё сённяшняе паляванне прапала. Чаго, чаго, растлумач мне, збеглася сюды ўсё наша слаўнае племя?

І сапраўды, усё племя было тут. Наперадзе крочыла Цешумай Тэвіндра з усімі сваімі суседкамі. Яны моцна трымалі Незнаёмага, валасы якога былі густа запэцканы гразцю (хоць ён і быў цяварац). За імі ішоў галоўны правадыр са сваім намеснікам, потым міністры і памочнікі правадыра (узброеныя да самых зубоў), гетманы, сотнікі, негусы, ваяводы са сваімі тылавымі атрадамі (таксама ўзброеныя да зубоў). А за імі бегла ўсё племя з такім страшэнным лямантам, які распудзіў усю рыбу ў рацэ на дваццаць кіламетраў — не менш.

Гэта вельмі раззлавала Цегумая, і ён аблаяў усіх, хто прыбег да ракі, самымі непрыстойнымі дагістарычнымі словамі.

Тут Цешумай Тэвіндра падбегла да Тафі і давай цалаваць яе, абдымаць ды песціць. Але галоўны правадыр цегумайскага племені схопіў Цегумая за пёры, што тырчалі ў яго ў валасах, і затрос яго з шалёнай лютасцю.

— Гавары! Гавары! Гавары! — закрычала ўсё цегумайскае племя.

— Што за лухта! — сказаў Цегумай.— Пакіньце мае пёры ў спакоі. І чаму гэта так: варта чалавеку зламаць на паляванні здіду, як на яго адразу накідваецца ўсё племя і пачынае дубасіць! І хто вам даў права лезці не ў свае справы?

— А ты так і не прынёс татаву чорную здіду! — сказала Тафі.— І што гэта вы робіце з маім мілым Незнаёмым?

То два чалавекі, то тры, а то і цэлы дзесятак падбегалі да Незнаёмага і білі яго, так што ў таго ўрэшце вочы на лоб палезлі. Ён не мог і слова вымавіць і моўчкі паказваў на Тафі.

— Дарагі мой, а дзе ж ліхадзеі, што праткнулі цябе вострымі здідамі? — спытала Цешумай.

— Ніякіх тут не было ліхадзеяў! — адказаў Цегумай.— Адзіны чалавек, каго я сёння бачыў, вунь той няшчасны, якога вы б'яце зараз. Ці не звар'яцела ты, о цегумайскае племя?

— Ён прынёс нам страшную карцінку,— адказаў галоўны правадыр.— На карцінцы ты ўвесь з галавы да пят утыканы здідамі.

Тут загаварыла Тафі:

— М... м... м... Шчыра кажучы... гэта я дала яму карцінку...

Ёй было дужа няёмка.

— Ты?!— закрычала ўсё цегумайскае племя.— Дзяўчынка-якой-трэба-як-след-надаваць-плескачоў-за-тое-што-яна-такая-гарэзніца?! Ты?!

— Тафі, любенькая! Баюся, нам з табою зараз давядзецца даволі крута...— прамовіў Цегумай і абняў яе, і таму яна адразу перастала баяцца ворагаў.

— Гавары! Гавары! Гавары! — сказаў галоўны правадыр цегумайскага племені і заскакаў на адной назе.

— Я хацела, каб Незнаёмы прынёс сюды татаву здіду, от я і намалявала здіду,— растлумачыла Тафі.— Яна адна, але я намалявала яе тры разы,

каб Незнаёмы не забыўся пра яе. А калі выйшла так, быццам яна пратыкае тату спіну, дык гэта ўсё таму, што кавалачак бяросты вельмі маленькі і на ім не хапае месца. А тыя фігуркі, якія мама называе ліхадзеямі, гэта проста мае бабры. Я намалевала іх таму, што трэба ж было паказаць Незнаёмаму, што ён павінен пайсці па балоце! І я намалевала маму каля ўвахода ў пячору. Яна стаіць і ўсміхаецца Незнаёмаму, бо ён гэтакі мілы і добры. А вы... дурнейшых за вас няма на ўсім свеце! Ён жа мілы і добры, навошта ж вы выпацкалі яму галаву гразю? Памыйце яго зараз жа!

Пасля гэтага ўсе вельмі доўга маўчалі. Ніхто не вымавіў ні слова. Нарэшце галоўны правадыр засмяўся. Потым засмяўся Незнаёмы (а ён быў, як ты ведаеш, цяварац); потым засмяўся Цегумай, ды так моцна смяўся, што не мог устаяць на нагах; потым засмялася ўсё цегумайскае племя, яно смялася доўга і гучна.

Потым галоўны правадыр цегумайскага племені пракрычаў, прагаварыў і праспяваў:

— О, Дзяўчынка-якой-трэба-як-след-надаваць-плескачоў-за-тое-што-ты-такая-гарэзніца, ты зрабіла вялікае адкрыццё!

— Ніякага адкрыцця я не хацела рабіць, — адказала Тафі. — Я проста хацела, каб сюды прынеслі татаву чорную дзіду.

— Усё адно! Гэта — вялікае адкрыццё, і прыйдзе дзень, калі людзі назавуць яго ўменнем пісаць. Пакуль што замест пісем мы будзем пасылаць адзін аднаму карцінкі, а ў карцінках — вы самі гэта бачылі — не заўсёды можна разабрацца, што да чаго. Іншы раз выходзіць самая дзікая блытаніна. Але прыйдзе час, о дзіця цегумайскага племені, калі мы прыдумаем літары і навучымся з дапамогай літараў чытаць і пісаць — і тады ў нас ужо не будзе памылак. І няхай дагістарычныя дамы змыюць гразь з галавы Незнаёмага.

— От будзе добра! — сказала Тафі. — Бо цяпер вы прынеслі сюды на бераг усе дзіды, якія толькі

ёсць у цегумайскага племені, але забыліся прынесці адну-адзіную — чорную дзиду майго таты!

Тады галоўны правадыр цегумайскага племені пракрычаў, прагаварыў і праспяваў:

— Наступны раз, як прыйдзе табе ў галаву напісаць пісьмо ў выглядзе карцінкі, пашлі з гэтым пісьмом чалавека, які ўмее гаварыць па-нашаму, і той чалавек растлумачыць усё, што ты хочаш сказаць у пісьме. А не, дык ты сама бачыш, якія могуць выйсці непрыемнасці для ўсяго цегумайскага племені, ды і Незнаёмаму часам давядзецца нялёгка.

Пасля гэтага цегумайскае племя прыняло ў сваю суполку Незнаёмага (хоць ён быў сапраўдны цяварац). Племя ўсынавіла яго, бо ён аказаўся бездакорным джэнтльменам і не скандаліў, калі дагістарычныя дамы абляпілі ўсю яго галаву гразю. Але з таго дня і да сённяшняга (і, па-мойму, гэта ўсё праз Тафі) не дужа многа знойдзецца на свеце такіх маленькіх дзяўчынак, якія любяць вучыцца чытаць і пісаць. Ім больш падабаецца маляваць карцінкі і ціхенька гуляць дзе-небудзь непадалёку ад таты — гэтак як Тафі.

КОТ, ЯКІ ГУЛЯЎ САМ САБОЮ

I

Слухай, мой мілы хлопчык, слухай, удумвайся, разумей, бо гэта здарылася, бо гэта адбылося, бо гэта было яшчэ ў той далёкі час, калі Ручныя Жывёлы былі Жывёламі Дзікімі.

Сабака быў дзікі, і Конь быў дзікі, і Карова была дзікая, і Авечка была дзікая, і Свіння была дзікая — і ўсе яны былі дзікія-дзікія і дзіка блукалі па Мокрых і Дзікіх Лясах.

Але самым дзікім быў Дзікі Кот — ён бадзяўся дзе ўздумаецца і гуляў сам сабою.

Чалавек, зразумела, быў таксама дзікі, страшэнна дзікі, жакліва дзікі. І ніколі б яму не зрабіцца ручным, каб не Жанчына. Гэта яна сказала яму — пры першай сустрэчы, — што ёй не падабаецца яго дзікае жыццё. Яна хутка адшукала яму для жылля ўтульную, сухую Пячору, бо спаць у Пячоры было куды лепш, чым валяцца пад адкрытым небам на кучы сырога лісця. Яна пасыпала падлогу чыстым пясочкам і расклала ў глыбіні Пячоры добрае вогнішча.

Потым яна павесіла каля ўвахода ў Пячору шкуру Дзікага Каня хвостом уніз і сказала Мужчыне:

— Выцірай, любы, ногі, як будзеш уваходзіць: цяпер у нас, бачыш, гаспадарка.

У гэты вечар, мой мілы хлопчык, яны вячэра-лі дзікай авечкай, засмажанай на распаленых камянях, прыпраўленай дзікім часнаком і дзікім перцам. Потым яны з'елі дзікую качку, начыненую дзікім рысам, дзікай траваю і дзікімі яблыкамі; потым хросточкі дзікіх быкоў; потым дзікія вішні і дзікія гранаты. Потым Мужчына, вельмі шчаслівы, пайшоў і заснуў каля агню, а Жанчына села чараваць: яна распусціла валасы, узяла плечавую барановую костку, вельмі плоскую і вельмі гладкую, і пачала пільна ўглядацца ў разводы, якія праходзілі па костцы. Потым яна падкінула дроў у агонь і зацягнула песню. Гэта было Першае ў свеце Чараўніцтва, Першая Чараўнічая Песня.

І сабраліся ў Мокрым і Дзікім Лесе ўсе Дзікія Звяры; збіліся ў адзін статак і глядзелі на святло агню, не ведаючы, што гэта такое.

Але вось тупнуў нагой Дзікі Конь і дзіка сказаў:

— О мае Прыяцелі! О мае Непрыяцелі! Чуе сэрца маё: не на дабро засвяцілі Мужчына і Жанчына ў вялікай Пячоры вялікі агонь. Не, гэта не на дабро!

Дзікі Сабака задраў дзікі нос, панюхаў, як пахне смажаная бараніна, і дзіка сказаў:

— Пайду пагляджу, а потым раскажу. Мне здаецца, што там не так ужо дрэнна. Кот, хадзем са мною!

— Ну не,— адказаў Кот.— Я, Кот, хаджу дзе ўздумаецца і гуляю сам сабою.

— Ну, тады я табе не таварыш,— сказаў Дзікі Сабака і трушком пабег да Пячоры. Але не прабег ён і дзесяці крокаў, а Кот падумаў ужо:

«Я, Кот, хаджу дзе ўздумаецца, гуляю сам сабою. Чаму б мне не пайсці туды і не паглядзець, як і што? Я ж пайду па сваёй ахвоце».

І ён ціхенька пабег за Сабакам, ступаючы мякка і далікатна, і забраўся ў такую мясцінку, адкуль яму было чуваць усё.

Калі Дзікі Сабака падышоў да Пячоры, ён дзікім носам падняў конскую скуру і з асалодай пачаў нюхаць прыемны пах смажанай бараніны, а Жанчына, якая чаравала косткай, пачула шорах і сказала смеючыся:

— Вось першы ўжо і прыйшоў. Ты, з Дзікага лесу Дзікае Стварэнне, што табе трэба тут?

І адказаў Дзікі Сабака:

— Скажы мне, о Вораг мой, Жонка Ворага майго, што гэта пахне так прыемна сярод гэтых Дзікіх Лясоў?

І нагнулася Жанчына, і падняла з падлогі костку, і кінула Дзікаму Сабаку, і сказала:

— Ты, з Дзікага Лесу Дзікае Стварэнне, пакаштуй, пагрызі гэту костку.

Узяў Дзікі Сабака гэтую костку ў свае дзікія зубы, і яна здалася яму смачнейшай за ўсё, што ён грыз да гэтага часу, і ён сказаў:

— Слухай, о Вораг мой, Жонка майго Ворага, кінь мне хутчэй другую такую ж костку.

І адказала яму Жанчына:

— Ты, з Дзікага Лесу Дзікае Стварэнне, ідзі памажы майму Мужчыну хадзіць за здабычай, сцеражы гэтую Пячору па начах, і я дам табе столькі касцей, колькі табе будзе патрэбна.

— Ах,— сказаў Кот, слухаючы іх гутарку,— гэта вельмі разумная Жанчына, хоць, вядома, я разумнейшы за яе.

Дзікі Сабака забраўся ў Пячору, паклаў галаву Жанчыне на калені і сказаў:

— О мой Друг, Жонка майго Друга, добра. Я згодзен дапамагаць твайму Мужчыне паляваць, буду сцерагчы па начах вашу Пячору.

— Ах,— сказаў Кот, слухаючы іх размову,— які дурны гэты Сабака!

І ён пайшоў прэч, прабіраючыся па Дзікім Лесе і дзіка махаючы сваім дзікім хвостом. Але пра ўсё, што бачыў, нікому не сказаў ні слова.

Прачнуўшыся, Мужчына запытаў:

— Што тут робіць Дзікі Сабака?

І адказала Жанчына:

— Яго імя ўжо не Дзікі Сабака, а Першы Друг, і ён будзе нам другам на векі вечныя. Як пойдзеш на паляванне, клікні яго з сабою.

На другі вечар Жанчына нарэзала на заліўных лугах вялікі ахапак травы і расклала яе сушыцца каля агню, і, калі пайшоў ад сена такі пах, як ад свежаскошанай травы, яна села каля ўвахода ў Пячору, зрабіла з конскай шкуры вуздэчку і, ута-ропіўшыся ў плечавую барановую костку — на шырокую вялікую лапатку, — зноў узялася чараваць і запела чараўнічую песню.

І зноў у Дзікім Лесе сабраліся ўсе Дзікія Звяры і, пазіраючы здалёк на агонь, абмяркоўвалі, што б такое магло здарыцца з Дзікім Сабакам. І вось Дзікі Конь дзіка тупнуў дзікай нагой і сказаў:

— Пайду пагляджу, а потым раскажу, чаму Дзікі Сабака не вярнуўся. Кот, хочаш — пойдзем разам?

— Не, — адказаў Кот, — я, Кот, хаджу дзе хачу і гуляю сам сабою, ідзі адзін.

Але на самай справе ён ціхенька пракраўся за Дзікім Канём, ступаючы ціха і мякка, і забраўся ў такую мясцінку, адкуль было чуваць усё.

Пачула Жанчына конскі тупат, убачыла, як прабіраецца да яе Дзікі Конь, як ён наступае на сваю доўгую грыву, і сказала са смехам:

— А вось і другі прыбег сюды. Ты, з Дзікага Лесу Дзікае Стварэнне, чаго табе трэба тут?

Дзікі Конь адказаў:

— Ты, мой Вораг, Жонка майго Ворага, адказвай мне хутчэй, дзе Дзікі Сабака?

Жанчына засмялася, падняла з падлогі барановую лапатку, паглядзела на яе і сказала:

— Ты, з Дзікага Лесу Дзікае Стварэнне, не па Сабаку ты сюды прыйшоў, а па сена, па гэтую добрую траву!

Дзікі Конь затупаў на месцы і, трасянуўшы грывай, сказаў:

— Гэта праўда. Дай мне сена!

Жанчына адказала:

— Ты, з Дзікага Лесу Дзікае Стварэнне, нагні сваю дзікую галаву і насі, што я надзену на цябе,— насі, не здымай ніколі, і тры разы ў дзень ты будзеш есці гэтую дзіўную пахучую траву.

— Ах,— сказаў Кот, слухаючы іх гутарку,— гэтая Жанчына вельмі разумная, але, вядома, не разумнейшая за мяне.

І нагнуў Дзікі Конь сваю дзікую галаву, і Жанчына накінула на яе толькі што сплеченую вуздэчку, і дыхнуў ён сваім дзікім дыханнем проста на ногі Жанчыне і сказаў:

— О мая Гаспадыня, о Жонка майго Гаспадара, за пахучую гэтую траву я табе буду вечным рабом!

— Ах,— сказаў Кот, слухаючы іх гутарку,— які ён дурань, гэты Конь!

І зноў ён кінуўся ў Дзікі Лес, дзіка памахваючы сваім дзікім хвостом. Але пра ўсё, што чуў, нікому не сказаў ні слова.

Калі Сабака і Мужчына вярнуліся з палявання, Мужчына сказаў:

— А што тут робіць Дзікі Конь?

І Жанчына адказала:

— Не Дзікі Конь ужо імя яго, а Першы Слуга, бо з месца на месца ён будзе вазіць нас векі вечныя. Калі ты збярэшся на паляванне, смела сядай на яго.

На наступны дзень падышла да Пячоры Карова. Яна таксама была дзікая і павінна была высока задзіраць сваю дзікую галаву, каб не зачэпіцца за дзікія дрэвы дзікімі рагамі. Кот пракраўся ўслед за ёй і схваўся гэтак жа сама, як і раней; і ўсё адбылося гэтак жа сама, як і раней; і Кот сказаў тое самае, што і раней; і калі Дзікая Карова ў абмен за траву абяцала Жанчыне сваё малако, Кот кінуўся ў Дзікі Лес і дзіка замахаў сваім дзікім хвостом, зноў-такі гэтак жа сама, як і раней. І пра ўсё, што чуў, нікому не сказаў ні слова. А калі

Сабака, Чалавек і Конь вярнуліся з палявання і Чалавек спытаўся гэтак жа сама, як і раней, што робіць тут Дзікая Карова, Жанчына адказала гэтак жа, як і раней:

— Цяпер не Дзікая Карова ёй імя, а Носьбітка Добрай Яды. Яна будзе даваць нам белы сырадой векі вечныя, і я згодна даглядаць яе, пакуль ты, ды наш Першы Друг, ды наш Першы Слуга будзеце ў лесе на паляванні.

Дарэмна Кот праचाкаў увесь дзень, каб хто-небудзь яшчэ з Дзікіх Звяроў прыйшоў да Пячоры: болей ніхто не прыходзіў з Мокрага Дзікага Лесу. Так што Кату паняволі прыйшлося блукаць аднаму. І вось убачыў ён Жанчыну, якая сядзела і даіла Карову.

І ўбачыў ён у Пячоры святло, і пачуў дзівосны пах белага сырадою. І сказаў ён Жанчыне:

— Ты, мой Вораг, Жонка майго Ворага, скажы мне: куды ты падзела Карову?

Жанчына засмяялася і сказала:

— Ты, з Дзікага Лесу Дзікае Стварэнне, ідзі сабе ў Лес па-добраму! Мне болей не трэба ні слуг, ні прыяцеляў. Я ўжо запляла маю касу і схавала чароўную костку.

І адказаў Дзікі Кот:

— Я не друг і не слуга. Я, Кот, хаджу, куды ўздумаю, гуляю сам сабою, і вось мне ўздумалася забрацца ў Пячору.

І спытала яго Жанчына:

— Чаму ў першы ж вечар ты не прыйшоў з Першым Другам?

Кот разлаваўся і сказаў:

— Напэўна, Дзікі Сабака ўжо нахлусіў табе пра мяне!

Жанчына адказала са смехам:

— Ты, Кот, ты гуляеш сам сабою і ходзіш, куды табе ўздумаецца. Ты сам кажаш, што ты не слуга і не друг. Ідзі ж адсюль сам сабою куды ўздумаецца!

Кот прыкінуўся пакрыўджаным і сказаў:

— Няўжо мне іншы раз нельга прыйсці да цябе ў госці і пагрэцца каля гарачага агню? І няўжо ты ніколі не дасі мне паспытаць белага сырадою? Ты такая разумная, ты такая красуня,— не, хоць я і Кот, а ты не будзеш жорстка абыходзіцца са мною.

Жанчына сказала:

— Я ведаю, што я разумная, але што я красуня — не ведала. Давай заключым умову. Калі я хоць раз пахвалю цябе, смела заходзь у Пячору.

— А калі ты пахваліш мяне два разы? — спытаў Кот.

— Ну, гэтага не будзе,— сказала Жанчына.— Але калі гэта здарыцца, уваходзь і сядай каля агню.

— А што, калі ты пахваліш мяне тры разы? — спытаў Кот.

— Ну, гэтага не будзе,— сказала Жанчына.— Але, калі гэта здарыцца, прыходзь і атрымлівай малако тры разы ў дзень да сканчэння веку!

Кот выгнуў спіну і сказаў:

— Ты, Заслона каля ўвахода ў Пячору, і ты, Агонь у глыбіні Пячоры, і вы, Малочныя Гладышыкі, што стаіце каля агню, вас я бяру за сведак; запомніце, што сказаў мой Вораг, Жонка майго Ворага!

І, павярнуўшыся, пайшоў у Дзікі Лес, дзіка памахваючы дзікім хвостом.

Калі ў гэты вечар Сабака, Мужчына і Конь вярнуліся з палявання ў Пячору, Жанчына ні слова не сказала ім пра сваю ўмову з Котом, бо баялася, што ім гэта не спадабаецца.

Кот пайшоў далёка-далёка і так доўга хаваўся ў Дзікім Лесе, што Жанчына забыла і думаць пра яго. Толькі Лялечка Мыш, якая вісела дагары нагамі каля ўвахода ў Пячору, ведала, дзе хаваецца Кот, і кожны вечар падлятала да таго месца і паведамляла Кату ўсе навіны.

Неяк увечары прылятае яна да Ката і кажа:

— А ў Пячоры — Дзіцяні! Яно зусім, зусім

новенькае. Такое ружовае, тоўстае і маленькае. І яно вельмі падабаецца Жанчыне.

— Вельмі добра,— сказаў Кот.— А што ж падабаецца Дзіцяняці?

— Усё мяккае і гладкае,— адказала Лятучая Мыш.— Як ісці спаць, яно бярэ ў ручкі што-небудзь цёпленькае і засынае. Потым яму падабаецца, каб з ім гулялі. Вось і ўсё, што яму падабаецца.

— Вельмі добра,— сказаў Кот,— калі так, то мой час прыйшоў.

На наступны вечар Кот прабраўся да Пячоры па Дзікім Лесе і праседзеў недалёка да самай раніцы. Раніцою Сабака, Чалавек і Конь пайшлі на паляванне, а Жанчына пачала гатаваць ежу. Дзіцяня плакала і адрывала яе ад работы. Яна вынесла яго з Пячоры і дала яму каменьчыкаў пагуляць, але яно не сунімалася.

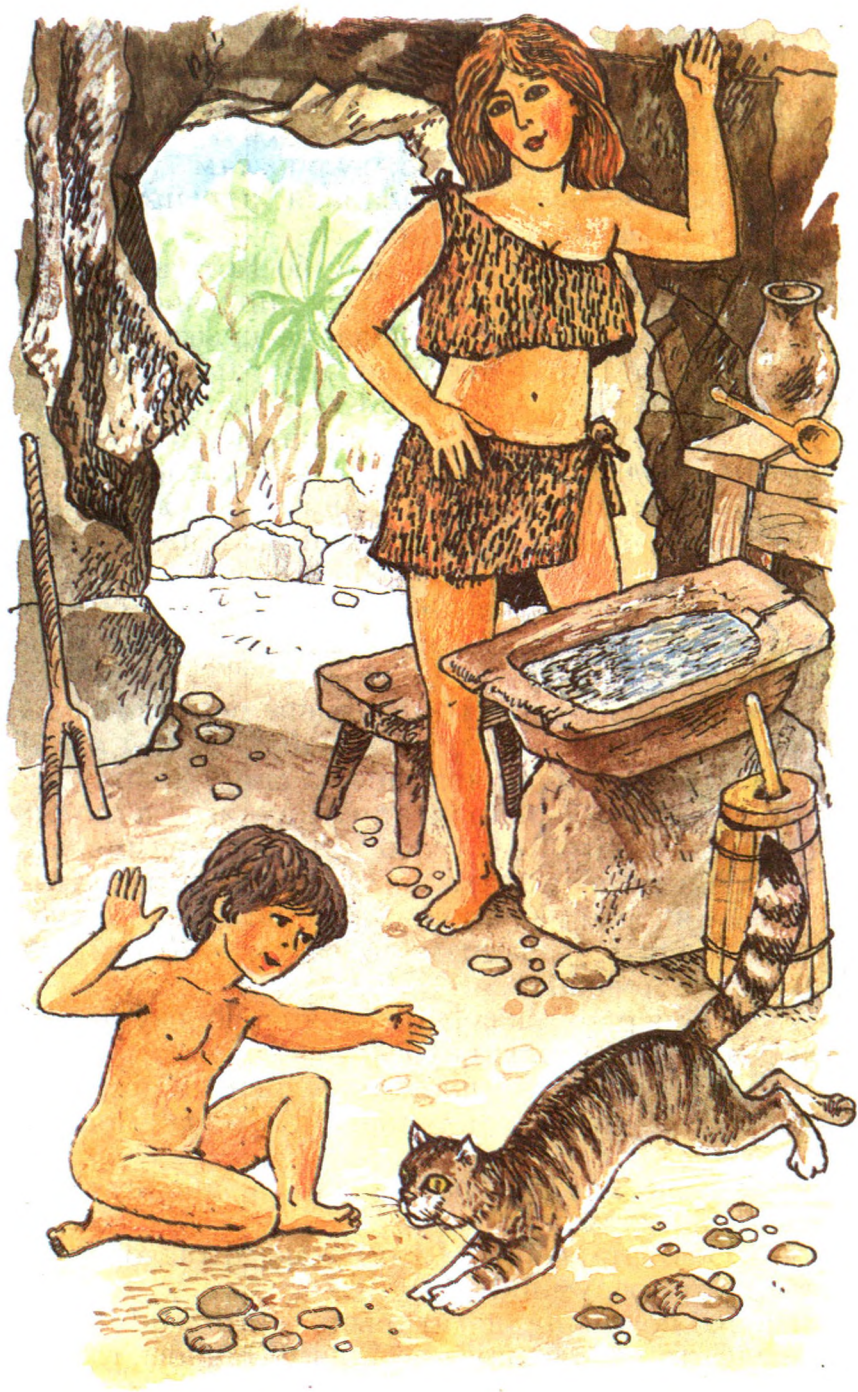
Тады Кот працягнуў пухлую лапку і пагладзіў Дзіцяня па шчочцы, і замурлыкаў, і забурчаў, і давай церціся аб яго калені, і хвостом казытаць яму падбародак. Дзіцяня засмяялася, і Жанчына, пачуўшы яго смех, усміхнулася.

Тады ўскрыкнула Лятучая Мыш — маленькая Лятучая Мыш, якая вісела дагары нагамі каля ўвахода ў Пячору:

— О Гаспадыня мая, Жонка майго Гаспадара, Маці Гаспадарскага Сына! З Дзікага Лесу прыйшло Дзікае Стварэнне, і як слаўна яно гуляе з тваім Дзіцём!

— Дзякуй Дзікаму Стварэнню,— сказала Жанчына, разгінаючы спіну.— У мяне так многа работы, а яно зрабіла мне вялікую паслугу.

І вось, мілы хлопчык, не паспела яна сказаць гэта, як у тую самую хвіліну і ў тую самую секунду — бух, бух!— падае конская скура, якая вісела хвостом уніз каля ўвахода ў Пячору (гэта яна ўспомніла, што ў Жанчыны з Котом была ўмова), і не паспела Жанчына падняць яе, а Кот вунь ужо сядзіць у Пячоры, усеўся зручней і сядзіць.

— Ты, мой Вораг, ты, Жонка Ворага майго, ты, Маці майго Ворага, — сказаў Кот, — паглядзі: я тут. Ты пахваліла мяне — і вось я тут і буду сядзець у Пячоры векі вечныя. Але ўсё ж запомні: я, Кот, хаджу куды ўздумаю, гуляю сам сабою.

Жанчына вельмі раззлавалася, але прыкусіла язык і села за прасніцу прасці.

Але Дзіцяне заплакала зноў, бо Кот пайшоў ад яго; і Жанчына не магла яго суняць: яно білася, тузала ножкамі і ўсё пасіnela ад крыку.

— Ты, мой Вораг, ты, Жонка Ворага майго, ты, Маці майго Ворага, — сказаў Кот, — паслухай, што я скажу табе: вазьмі адарві кавалачак ніткі ад той, якую ты прадзеш, прывяжы да яе сваё верацяно, і я так начарую табе, што Дзіця ў тую ж хвіліну засмяецца і будзе смяяцца мацней, чым плача цяпер.

— Добра, — сказала Жанчына, — я ўжо зусім страціла галаву. Але помні: дзякаваць табе я не буду.

Яна прывязала да ніткі глінянае верацяно і пацягнула яго па падлозе, і Кот пабег за ім, і хапаў яго, і куляўся, і кідаў яго сабе на спіну, і лавіў яго заднімі лапамі, і знарок адпускаў яго, а потым кідаўся наўздагон, — і вось Дзіцяне засмяялася яшчэ мацней, чым плакала; яно поўзала за Катом па ўсёй Пячоры, і забаўлялася, і рагатала, пакуль не стамілася і не задрамала разам з Катом, абняўшы яго ручкай.

— А цяпер, — сказаў Кот, — я спяю яму песню, залюляю яго на гадзінку.

І як пачаў ён мурлыкаць то гучней, то цішэй, то цішэй, то гучней, — Дзіцяне і заснула моцным сном.

Жанчына паглядзела на іх на абодвух і з усмешкай сказала:

— Вось гэта добра! Што б там ні было, а ўсё ж ты, Кот, разумнік.

Не паспела яна дагаварыць — пффф! — дым ад Агню хмарамі пачаў клубіцца ў Пячоры: гэта ён

ўспомніў, што ў Жанчыны з Катом была ўмова. І калі дым разышоўся,— зірк, Кот сядзіць каля агню, усеўся зручней і сядзіць.

— Ты, мой Вораг, ты, Жонка Ворага майго, ты, Маці майго Ворага,— сказаў Кот,— паглядзі: я тут. Ты зноў пахваліла мяне, і вось я тут, каля цёплага ачага, і адсюль я не пайду на векі вечныя. Але ўсё ж запомні: я, Кот, хаджу куды ўздумаю і гуляю сам сабою.

Жанчына вельмі раззлавалася, распусціла валасы, падкінула дроў у агонь, узяла барановую костку і пачала зноў чараваць, каб як-небудзь незнарок трэці раз не пахваліць гэтага Ката.

Але цяпер, мой мілы хлопчык, у Жанчыны не было песень, яна чаравала паціху,— і вось у Пячоры зрабілася так ціха, што нейкая Крошка Мышка выскачыла з кутка і ціхенька пачала бегачь па падлозе.

— Ты, мой Вораг, ты, Жонка Ворага майго, ты, Маці майго Ворага,— сказаў Кот,— гэта ты начаравала так, каб Мышка выбегла з нары?

— Ай, ай, ай! Не! — закрычала Жанчына, выпусціла костку і ўскочыла на лавачку, што стаяла каля агню, і хутчэй падабрала свае валасы, каб Мышка не ўзбегла па іх.

— Ну, калі ты не зачаравала яе,— сказаў Кот,— мне не пашкодзіць яе з’есці.

— Вядома, вядома,— сказала Жанчына, заплятаючы касу.— З’еш яе хутчэй, і я век буду ўдзячна табе.

Адным скачком злавіў Кот Мышку, і Жанчына ўскрыкнула шчыра:

— Дзякуй табе тысячу разоў! Сам Першы Друг ловіць Мышэй не так хутка, як ты. Ты, мабыць, вялікі разумнік.

Не паспела яна дагаварыць, як — т р а х! — у тую ж самую хвіліну і ў тую ж самую секунду трэснуў Гладыш з малаком, што стаяў каля ачага, трэснуў напалам, бо ўспомніў, якая ўмова была ў Жанчыны з Катом. І не паспела Жанчына злезці

з лавачкі,— зірк, а Кот ужо хлебча з разбітага Гладыша белы сырадой.

— Ты, мой Вораг, ты, Жонка Ворага майго, ты, Маці майго Ворага,— сказаў Кот,— паглядзі: я тут. Трэці раз пахваліла ты мяне: давай жа мне тры разы ў дзень чым больш белага сырадою — на векі вечныя. Але ўсё ж запомні: я, Кот, хаджу куды ўздумаю, гуляю сам сабою.

І засмяялася Жанчына, і, паставіўшы Катку міску белага сырадою, сказала:

— О Кот! Ты разумны, як чалавек, але помні: умову мы заключылі, калі не было дома ні Сабакі, ні Мужчыны; не ведаю, што скажуць яны, як вернуцца дадому.

— А мне што да гэтага! — сказаў Кот.— Мне б толькі месцейка ў Пячоры і тры разы ў дзень больш белага сырадою, і я буду вельмі задаволены. Ніякія Сабакі, ніякія Мужчыны мяне не цікавяць.

Але ў той жа самы вечар, калі Сабака і Мужчына вярнуліся з палявання ў Пячору, Жанчына расказала ім усё як ёсць пра сваю ўмову з Катом, а Кот сядзеў каля агню і вельмі прыемна ўсміхаўся.

І сказаў Мужчына:

— Усё гэта добра, але нядрэнна было б яму і са мною заключыць умову. Праз мяне ён заключыць яе з усімі Мужчынамі, якія будуць пасля мяне.

Ён узяў пару ботаў, узяў крамянёвую сякеру (усяго тры рэчы), прынёс з двара палена і маленькую сякеру (а ўсяго разам пяць), паставіў усё гэта ў рад і сказаў:

— Давай і мы заключым умову. Ты жывеш у Пячоры на векі вечныя, але калі ты забудзешся лавіць Мышэй — паглядзі вось на гэтыя рэчы: іх пяць, і я маю права кожнай з іх кінуць у цябе, і гэтак жа ўслед за мною пачнуць рабіць усе Мужчыны.

Жанчына пачула гэта і сказала сама сабе:

«Так, Кот разумны, а Мужчына разумнейшы».

Кот палічыў усе рэчы — яны былі даволі-такі цяжкія — і сказаў:

— Добра! Буду лавіць Мышэй на векі вечныя, але ўсё ж я, Кот, хаджу дзе ўздумаю, гуляю сам сабою.

— Гуляй, гуляй, — адазваўся Мужчына, — але толькі не там, дзе я. Трапіш мне на вочы, я зараз жа кіну ў цябе ботам ці паленам, і так стануць рабіць усе Мужчыны, якія будуць пасля мяне.

Тады выступіў Сабака і сказаў:

— Пачакай. Цяпер мая чарга заключыць умова. А праз мяне ўмова будзе заключана і з усімі іншымі Сабакамі, якія будуць жыць пасля мяне. — Ён ашчэрыў зубы і паказаў іх Кату. — Калі, пакуль я ў Пячоры, ты будзеш няласкавы з Дзіцём, — гаварыў ён, — я кінуся на цябе і пакусаю цябе. І так пачнуць рабіць усе сабакі, што будуць жыць пасля мяне на векі вечныя.

Пачула гэта Жанчына і сказала сама сабе:

«Так, гэты Кот разумны, а наш Сабака разумнейшы».

Кот палічыў сабачыя зубы, і яны здаліся яму вельмі вострымі. Ён сказаў:

— Добра, пакуль я ў Пячоры, буду ласкавы да Дзіцяці, — калі толькі Дзіця не будзе вельмі балюча цягаць мяне за хвост. Але не забудзьцеся: я, Кот, хаджу дзе ўздумаю, гуляю сам сабою.

— Гуляй, гуляй, — адгукнуўся Сабака, — але толькі не там, дзе я. А не то, як толькі я сустрэну цябе, дык зараз жа забрашу, налячу на цябе і заганю цябе ўверх на Дрэва. І так пачнуць рабіць усе Сабакі, што будуць жыць пасля мяне.

І зараз жа, не трацячы ні хвіліны, кінуў Мужчына ў Ката ботамі ды крамянёвай сякерай, і Кот кінуўся вон з Пячоры, а Сабака пагнаўся за ім і загнаў яго ўверх на Дрэва, — і ад таго самага дня, мой хлопчык, і да гэтага часу трое Мужчын з пяці — калі яны сапраўдныя мужчыны — кідаюць чым папала ў Ката, дзе б ён ні трапіўся ім на вочы, і ўсе Сабакі — калі яны сапраўдныя Сабакі, — усе

да аднаго, заганяюць яго ўверх на Дрэва. Але і Кот верны сваёй умове. Пакуль ён у доме, ён ловіць Мышэй і ласкава абыходзіцца з дзецьмі, калі толькі дзеці не вельмі балюча цягаюць яго за хвост. Але як толькі ўлучыць хвілінку, толькі надыдзе ноч і ўздыдзе месяц, зараз жа ён кажа: «Я, Кот, хаджу дзе ўздумаю, гуляю сам сабою», і бяжыць у Дзікі Лес, або ўзлезе на Дзікія Дрэвы, або ўзбярэцца на Дзікія Дахі і дзіка махае сваім дзікім хвостом.

Кошка мурлыкае, дзіўна пяе,
Лазіць па дрэвах так лоўка,
Бегае шустра, ловіць і рве
Корак з працятай вяроўкай.

Мы адпачынак праводзім з табой,
Бінкі паслушны і верны,
Бінкі стары і адданейшы мой,
Праўнук сабакі пяхорнай.

Калі вы, набраўшы з-пад крана вады,
Лапы намочыце кошцы
(Каб выявіць потым сляды
Дзікіх звяроў на аконцы),—

Кошка крычыць, вырываецца з рук,
Мяўкае, нават укусіць.
Бінкі ж — адданы і верны мне друг.
Дружба нам не надакучыць.

Кошка ўвечары ласкавым зверам
Трэцца аб вашы каленкі.
Толькі вы ляжаце, кошка за дзверы—
Мчыцца на двор па ступеньках.

Кошка знікае кудысьці ўначы,
Бінкі ж пры мне пастаянна:
Ён мне гатовы заўжды памагчы—
Значыць, ён друг беззаганна.

МАТЫЛЁК, ЯКІ ТУПНУЎ НАГОЮ

Вось табе, мой любенькі хлопчык, новая цудоўная казка — зусім адметная, не падобная на ўсе астатнія, — казка пра наймудрэйшага цара Сулеймана-ібн-Дауда. На свеце ёсць трыста пяцьдзесят казак пра Сулеймана-ібн-Дауда; але гэтая казка не з іх. Гэтая казка — пра Матылька, які тупнуў нагою.

Дык слухай жа, слухай уважліва.

Сулейман-ібн-Дауд быў мудрэц. Ён разумеў, што гавораць зьяры, што гавораць птушкі, што гавораць рыбы, што гавораць насякомыя. Ён разумеў, што гавораць камяні глыбока пад зямлёю, калі яны душаць адзін аднаго і стогнуць. І ён разумеў, што гавораць дрэвы, калі яны шамацяць лісцем на досвітку. Ён разумеў усіх — і асу, і лісу, і ясьень у лесе. І прыгожая царыца Балкіда, яго Першая і Галоўная царыца, была амаль гэтаякая ж мудрая.

Сулейман-ібн-Дауд быў магутны. На сярэднім пальцы правай рукі ён насіў залаты пярсцёнак. Варта было яму пакруціць гэты пярсцёнак, як з-пад зямлі выляталі Афрыты і Джыны і рабілі ўсё, што ён пажадае ім загадаць. А варта было яму пакруціць пярсцёнак два разы, з неба спуска-

ліся Феі і рабілі таксама ўсё, што ён загадае. Калі ж ён пакручваў свой пярсцёнак тры разы, перад ім з'яўляўся з мячом сам вялікі анёл Азраіл у адзенні звычайнага ваданоса і паведамляў яму пра ўсё, што адбываецца на зямлі, на небе і пад зямлёю.

І ўсё-такі Сулейман-ібн-Дауд быў чалавек вельмі сціплы. Ён амаль ніколі не выхваляўся, а калі яму і здаралася пахваліцца, ён пасля шкадаваў аб гэтым і каляўся.

Аднойчы ён абвясціў, што хоча накарміць за адзін дзень усіх звяроў, якія толькі існуюць на свеце, але, калі ён прыгатаваў яду, з глыбіні мора выплыў нейкі вялікі Звяруга і зжор усё за тры глыткі. Сулейман-ібн-Дауд быў вельмі здзіўлены і сказаў:

— О Звяруга, хто ты такі?

І Звяруга адказаў:

— О валадар! Будзь здаровы на векі вякоў! Я самы маленькі з трыццаці тысяч братоў, і мы жывём на дне мора. Мы дачуліся, што ты хочаш накарміць усіх звяроў, якія толькі ёсць на свеце, і мае браты паслалі мяне даведацца ў цябе, ці хутка будзе абед.

Сулейман-ібн-Дауд быў страшэнна здзіўлены і сказаў:

— О Звяруга, ты зжор увесь абед, што прыгатаваў я для ўсіх звяроў, якія толькі ёсць на свеце.

І сказаў яму Звяруга:

— О Валадар, будзь здаровы на векі вякоў! Але няўжо ты і сапраўды называеш гэта абедам? Там, адкуль я прыйшоў, кожнаму з нас трэба ў два разы больш яды, каб перакусіць паміж абедам і вячэрай.

Тады Сулейман-ібн-Дауд паваліўся ніцма перад ім і ўсклікнуў:

— О Звяруга, я прыгатаваў гэты абед, каб паказаць усім, які я вялікі і багаты цар, а зусім не таму, што я і папраўдзе люблю звяроў. Цяпер я пасаромлены, і хай будзе мне гэта добрай навукай.

Сулейман-ібн-Дауд быў і напраўду мудрэц, мой любенькі хлопчык. Пасля гэтага выпадку ён ужо ніколі не забываўся, што выхваляцца неразумна. І вось цяпер якраз і пачынаецца сапраўдная казка.

У Сулеймана-ібн-Дауда было многа жонак. У яго было дзевяцьсот дзевяноста дзевяць жонак, калі не лічыць найпрыгажэйшай Балкіды. Усе яны жылі ў вялікім залатым палацы пасярод цудоўнага саду з фантанамі.

На самай справе Сулейману-ібн-Дауду зусім не патрэбны былі дзевяцьсот дзевяноста дзевяць жонак, але ў тыя часы кожны меў па некалькі жонак, так што цар, вядома, мусіў браць сабе яшчэ больш, каб паказаць, што ён цар.

Адны з іх былі красуні, другія проста ўродзіны. Непрыгожыя вечна варагавалі з красунямі, і тыя ад гэтага таксама рабіліся пачварамі, і ўсе яны сварыліся з Сулейманам-ібн-Даудам, што прычыняла яму вялікія пакуты. Адна толькі цудоўная Балкіда ніколі не сварылася з Сулейманам-ібн-Даудам, бо дужа яна кахала яго. Яна альбо сядзела ў сябе ў залатым палацы, альбо гуляла па садзе, і ёй было вельмі шкада Сулеймана-ібн-Дауда.

Вядома, каб ён захацеў пакруціць у сябе на пальцы пярсцёнак і паклікаць Джынаў і Афрытаў, яны ператварылі б усіх яго дзевяцьсот дзевяноста дзевяць жонак у белых асліц, або ў хартоў, або ў зярняткі граната. Але Сулейман-ібн-Дауд баяўся зноў аказацца выхвалякам.

Таму, калі яго крыклівыя жонкі сварыліся ўжо занадта моцна, ён толькі сыходзіў у зацішны куточак свайго саду пры палацы і праклінаў тую часіну, калі ён нарадзіўся на свет.

Аднойчы здарылася так, што яны сварыліся ўжо тры тыдні запар — усе дзевяцьсот дзевяноста дзевяць жонак. Сулейман-ібн-Дауд сышоў ад іх, як звычайна, у ціхі закутак саду. І сярод апельсінавых дрэў ён сустрэў Балкіду Найпрыгажэйшую. І яна сказала:

— О пане мой, святло вачэй маіх, пакруці ў ся-

бе на пальцы пярсцёнак і пакажы гэтым егіпецкім, месапатамскім, кітайскім, персідскім царыцам, які ты вялікі і грозны валадар.

Але Сулейман-ібн-Дауд захітаў галавою і адказаў:

— О пані мая, радасць жыцця майго, успомні Звяругу, што выплыў з марской глыбіні і асарамаціў мяне перад усімі звярамі, якія толькі ёсць на зямлі, за тое, што я надумаўся павыхваляцца. Цяпер, калі я пачну выхваляцца перад гэтымі персідскімі, абісінскімі, кітайскімі, егіпецкімі царыцамі толькі таму, што яны дакучаюць мне сваёю балбатнёю, я магу яшчэ горш асарамаціцца.

І Балкіда Найпрыгажэйшая сказала ў адказ:

— О пане мой, скарб душы маёй, што ж ты будзеш рабіць?

І Сулейман-ібн-Дауд адказаў:

— О пані мая, уцеха сэрца майго, давядзецца аддаць свой лёс у рукі тых дзевяцісот дзевяноста дзевяці царыц, якія выводзяць мяне з цярпення сваімі няспыннымі сваркамі.

І ён пайшоў міма лілеяў і японскіх лакатаў, міма ружаў, каннаў і духмянага імбіру, што раслі ў садзе, і прыйшоў да вялізнага камфорнага дрэва, якое празвалі Камфорнае Дрэва Сулеймана-ібн-Дауда.

А Балкіда схавалася між высокіх касачоў, плямістага бамбуку і чырвоных лілеяў, каб быць бліжэй да свайго каханага Сулеймана-ібн-Дауда.

У гэты час пад дрэвам праляталі два матылькі. Яны сварыліся.

Сулейман-ібн-Дауд пачуў, што адзін з іх сказаў другому:

— Як ты смееш гаварыць са мною гэтак непачціва і груба? Хіба ты не ведаеш, што варта мне тупнуць нагою — і ўзначнецца навальніца, і ўвесь палац Сулеймана-ібн-Дауда, і ўвесь гэты сад правалаяцца ў тартарары!

Тады Сулейман-ібн-Дауд забыўся на ўсіх сваіх дзевяцьсот дзевяноста дзевяць сварлівых жонак

і засмяяўся. Ён смяяўся з самахвальства Матылька, і смяяўся гэтак доўга, што затрэслася нават камфорнае дрэва. І ён выставіў палец і сказаў:

— Ану, хадзі ты сюды, чалавечак!

Матылёк страшэнна спалохаўся, але нічога не зробіш, давялося яму падляцець да Сулеймана-ібн-Дауда і сесці, трапечучы крыльцамі, на яго выстаўлены палец. Сулейман-ібн-Дауд нахіліў галаву і ціхенька прашаптаў:

— Ах, чалавечак, ты ж цудоўна ведаеш, што, колькі б ты ні тупаў нагою, ад гэтага не зварухнецца нават травінка! Чаму ж ты гэтак бессаромна лжэш сваёй жонцы? Гэта ж праўда, што яна твая жонка?

Матылёк паглядзеў на Сулеймана-ібн-Дауда і ўбачыў наймудрэйшыя вочы цара, што зіхацелі, як зоркі ў марозную ноч. І ён склаў крыльцы, і схіліў галаву, і сабраў усю сваю мужнасць, і сказаў:

— Сапраўды, гэта мая жонка, а ты сам добра ведаеш, што яны такое, нашы жонкі.

Сулейман-ібн-Дауд ухмыльнуўся ў бараду і адказаў:

— Так, браце мой, гэта я вельмі добра ведаю.

— Трэба ж трымаць іх у паслухмянасці, — сказаў Матылёк. — А мая жонка лае мяне ўжо ўсю раніцу, я і настрашыў яе, каб яна перастала бушаваць і сварыцца.

І Сулейман-ібн-Дауд сказаў:

— Што ж, можа, гэта і сапраўды ўціхамірыць яе. Ідзі да свае жонкі, о браце мой, а я паслухаю, што ты ёй скажаш.

Паляцеў Матылёк назад да сваёй жонкі, якая сядзела пад лісцікам і дрыжала ад страху.

І яна ўсклікнула:

— Ён чуў твае словы! Сулейман-ібн-Дауд чуў, што ты сказаў!

— Чуў, — адказаў Матылёк. — Я і хацеў, каб ён чуў.

— І што ж ён сказаў? О, што ж ён сказаў?

— Ну,— адказаў Матылёк, важна памахваючы крыльцамі,— між намі, дарагая, (вядома, я не асуджаю яго, бо палац вельмі дорага каштуе, ды і апельсіны якраз даспяваюць). Зрэшты, ён прасіў мяне не тупаць, і я паабяцаў, што не тупну.

— Божа мой! — усклікнула жонка Матылька і прыціхла, а Сулейман-ібн-Дауд смяяўся да слёз з нахабства гэтага прайдзісвета.

Балкіда Найпрыгажэйшая стаяла за дрэвам сярод пунсовых лілеяў і ўсміхалася ўпотаі, бо яна чула ўсю размову. І яна падумала: «Калі я і праўда мудрая, я магу збавіць свайго каханага ад дакучлівых сварлівых царыц». Яна выставіла палец і ціхенька прашаптала жонцы Матылька:

— Малюсенькая жанчына, хадзі-тка сюды!

Матыліха страшэнна спужалася, ды нічога не зробіш, яна падляцела да Балкіды і села на яе белую руку.

Балкіда нахіліла сваю прыгожую галаву і прашаптала:

— Малюсенькая жанчына, няўжо ты і праўда паверыла таму, што сказаў табе муж?

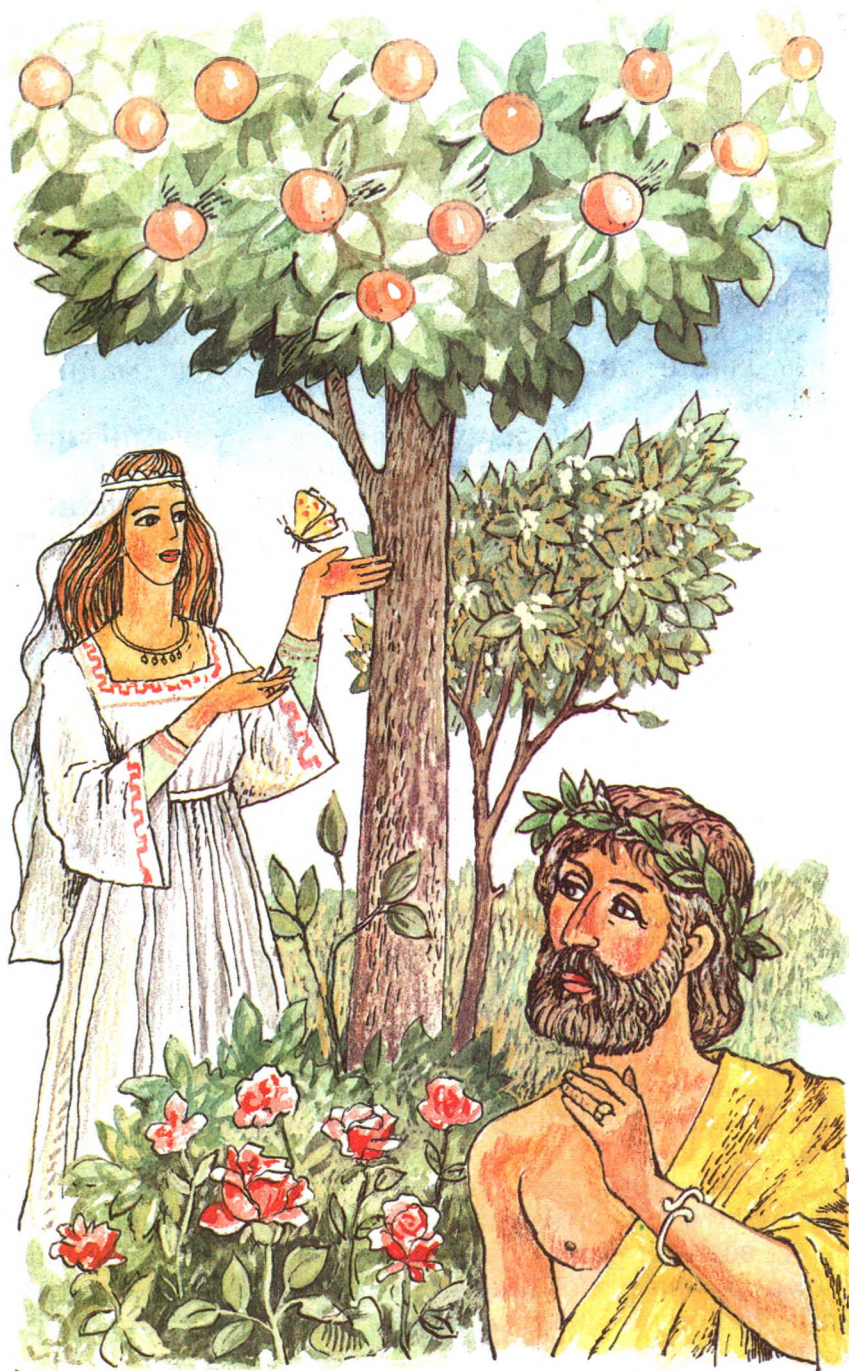
Матыліха зірнула на Балкіду і ўбачыла вочы Найпрыгажэйшай царыцы, што зіхацелі, як зіхаціць возера ў мясячную ноч. Матыліха склала крыльцы і, сабраўшы ўсю сваю мужнасць, сказала:

— О царыца, красуйся на векі вякоў! Ты ж ведаеш, што такое мужы!

І царыца Балкіда, мудрая Балкіда Саўская, падняла руку да вуснаў, каб схаваць усмешку, і сказала:

— Так, сястрыца мая, ведаю.

— Яны злуюцца за дробязі,— сказала Матыліха, хутка-хутка распасціраючы і складваючы крыльцы,— і мы павінны ўлагоджваць іх, о Царыца, каб яны не бурчалі. Яны ніколі не думаюць нават паловы таго, што кажуць. Калі мужу майму гэтак хочацца верыць, нібыта я паверыла, што варта яму тупнуць нагой і палац Сулеймана-

ібн-Дауда знікне, няхай сабе верыць, не буду яму пярэчыць. Усё адно заўтра ён пра гэта забудзецца.

— Так, сястрыца мая, ты кажаш шчырую праўду,— прамовіла Балкіда,— але, калі ён наступны раз пачне перад табою выхваляцца, злаві яго на слове. Скажы яму, каб ён і папраўдзе тупнуў нагою, і паглядзі, што з гэтага выйдзе. Ён будзе дужа пасаромлены. Вось пабачыш.

Матыліха паляцела да свайго Матылька, а праз пяць хвілін яны ўжо сварыліся — яшчэ мацней, чым раней.

— Успомні,— сказаў Матылёк,— успомні, што я магу зрабіць, калі тупну нагою!

— Я табе ані не веру,— адказала Матыліха,— і я была б рада паглядзецц, што ў цябе з гэтага выйдзе! Тупні! Тупні! Калі ласка, тупні!

— Я абяцаў Сулейману-ібн-Дауду не тупаць, і я не хачу парушаць сваё слова.

— Колькі ні тупай, усё адно нічога не будзе. Нават маленькая травінка і тая не зварухнецца. Чаму ж ты не тупаеш? Тупні! Тупні! Кажу табе: тупні!

Сулейман-ібн-Дауд сядзеў пад камфорным дрэвам, чуў кожнае слова і смяяўся гэтак, як яшчэ ніколі не смяяўся.

Ён забыўся пра царыц, ён забыўся пра Звяругу, што выплыў з марской глыбіні, ён забыўся пра сваё самахвальства. І Балкіда, стоячы за дрэвам, таксама смялася, бо яе каханаму было гэтак весела.

Але вось Матылёк, злосны і ўсхваляваны, зноў спусціўся пад камфорнае дрэва і сказаў Сулейману-ібн-Дауду:

— Яна хоча, каб я тупнуў. Яна хоча паглядзецц, што з гэтага выйдзе. О Сулейман-ібн-Дауд, ты ж ведаеш, што ў мяне нічога не атрымаецца! І цяпер яна ўжо ніколі не паверыць ніводнаму майму слову і будзе смяяцца з мяне да канца маіх дзён.

— Не, о браце мой,— сказаў Сулейман-ібн-Дауд,— гэтага не будзе, абяцаю табе.

І ён пакруціў на пальцы пярсцёнак (толькі для таго, каб дапамагчы Матыльку, а не для таго, каб пахваліцца сваёю ўсемагутнасцю), і як згледзець вокам чатыры вялізныя Джыны ўзніклі перад ім з-пад зямлі.

— Рабы,— сказаў Сулейман-ібн-Дауд,— калі гэты васпан, што сядзіць у мяне на пальцы (там сядзеў хвалько Матылёк), тупне левай пярэдняй нагой, зрабіце так, каб усчалася навальніца, ляснуў пярун і гэты палац, і ўсе гэтыя сады згінулі з вачэй, зніклі. А як ён тупне зноў, асцярожна пастаўце іх на ранейшае месца.

— Цяпер, о браце мой,— сказаў ён Матыльку,— ідзі да жонкі і тупай сабе на пацеху.

Матылёк падляцеў да жонкі, якая ўсё яшчэ крычала:

— Чаму ж ты не тупаеш? Тупні! Ну, тупні ж! Тупні!

За агароджай, што акружала палац, Балкіда ўбачыла чатырох Джынаў і сказала:

— Нарэшце такі Сулейман-ібн-Дауд, каб уратаваць Матылька, зробіць тое, што даўным-даўно павінен быў зрабіць, каб уратаваць самога сябе: утаймуе гэтых сварлівых царыц.

Матылёк тупнуў нагою. Джыны падхапілі палац і сады і знеслі іх па паветры за тысячу міляў. Ляснуў страшэнны пярун, і неба зрабілася чарнейшым за чарніла. А Матыліха лятала ў цемры і крычала:

— О, я не буду болей сварыцца! І навошта я пад'юджвала яго! Мой каханы, мой любенькі муж, вярні назад і палац і сады, і я ніколі болей не буду пярэчыць табе!

Матылёк і сам спужаўся не менш за сваю жонку, а Сулейман-ібн-Дауд гэтак рагатаў, што не мог нават адразу шагнуць Матыльку:

— Тупні зноў, о браце мой, вярні мне мой палац, о вялікі чарадзеі!

— Ага, вярні яму палац! — усклікнула Матыліха, якая лятала ў цемры, нібы начніца.— Вярні яму палац і не займайся болей такім жахлівым чараўніцтвам!

— Добра, дарагая, хай будзе так! — сказаў Матылёк, стараючыся як мага паддаць сабе храбрасці.— От бачыш, што выйшла з таго, што ты прыдзіралася да мяне. Само сабой зразумела, што сам я ніколечкі не турбуюся пра тое, вернецца палац ці не, такія рэчы для мяне не ўпершыню, але з павагі да цябе і да Сулеймана-ібн-Дауда я не пярэчу супроць таго, каб усё вярнулася на сваё месца.

І ён тупнуў яшчэ раз, і ў той жа момант Джныны без ніводнага штуршка паставілі і сады і палац на ранейшае месца.

І ўсё было па-ранейшаму. Цёмна-зялёнае лісце апельсінавых дрэў ярка зіхацела на сонцы, фантаны пераліваліся сярод пунсовых егіпецкіх лілеяў, птушкі спявалі, быццам нічога і не было, а Матыліха ляжала на баку пад камфорным дрэвам. Крыльцы ў яе трымцелі, і, задыхаючыся, яна паўтарала:

— Даруй мне! Я болей не буду!

Сулейман-ібн-Дауд гэтак смяяўся, што ледзьве мог слова вымавіць. На яго напала ікаўка. Знемагаючы ад смеху, ён выставіў Матыльку палец і сказаў:

— О вялікі чарадзей, што з таго, што ты вярнуў мне палац, калі ад смеху, да якога ты давёў мяне, давядзецца сёння ж легчы ў магілу?

Тут пачуўся страшэнны шум, таму што з палаца выбеглі ўсе дзевяцьсот дзевяноста дзевяць царыц і пачалі прарэзліва крычаць, і верашчаць, і клікаць сваіх малых дзяцей. Яны беглі па мармуровай лесвіцы, што вяла ўніз ад фантанаў,— сто жанчын на кожнай прыступцы.

Наймудрэйшая Балкіда велічна выйшла наперад, сустрэла іх і сказала:

— Чаго гэта вы так перапужаліся, царыцы?

А яны стаялі на мармуровай лесвіцы — сто жанчын на кожнай прыступцы — і крычалі:

— Ч а г о мы перапужаліся? Ды гэта кожнаму зразумела! Бо мы жылі сабе пажывалі ў сваім залатым палацы, і раптам наш палац знікае немаведама куды, і мы трапляем у апраметную цемру, і над намі ляскае пярун, і Джыны і Афрыты шныпараць у цемры! Вось чаго мы перапужаліся, о царыца царыц, і мы неймаверна перапуджаны нашым перапудам, бо гэта самы страшэнны перапуд з усіх перапудаў, якія давялося нам перажыць за ўсё наша жыццё.

Тады Балкіда, Найпрыгажэйшая царыца, самая любімая з усіх жонак Сулеймана-ібн-Дауда, амаль гэтакая ж прамудрая, як сам Сулейман-ібн-Дауд, сказала:

— Нічога асаблівага не здарылася, о царыцы. Проста Матылёк паскардзіўся на сваю жонку, якая сварылася з ім, а Сулейману-ібн-Дауду захацелася навучыць яе лагодзе і пакорлівасці, ветлівасці і сціпласці, бо гэта лічыцца добрымі якасцямі сярод жонак матылькоў.

І тады егіпецкая царыца, дачка фараона, сказала:

— Наш палац нельга вырваць з каранем, як цыбуліну, для якой-небудзь нікчэмнай казаяўкі. Не! Сулейман-ібн-Дауд, мусібыць, ужо сканаў, і зямля скаланулася ад гора, і ляснуў пярун, і на зямлю апусцілася цемра.

Тады Балкіда, не ўзнямаючы вачэй, павабіла да сябе пальцам гэтую непачцівую царыцу і сказала ёй ды і ўсім астатнім:

— Вы можаце пайсці і паглядзець.

Яны спусліліся па мармуровай лесвіцы шырокімі шэрагамі — у кожным шэрагу была сотня царыц — і пад камфорным дрэвам убачылі прамудрага цара Сулеймана-ібн-Дауда, які ўсё яшчэ знемагаў ад смеху. Цар сядзеў і ківаўся ўзад-уперад, і на адной руцэ ў яго была Матыліха, а на другой Матылёк. І царыцы пачулі, як ён кажа:

— О жонка майго брата, які лятае па паветры, запомні з гэтага часу і навекі, што ты павінна дагаджаць свайму мужу ва ўсім, інакш ён раззлуецца і тупне нагою зноў, бо ён вялікі чарадзеі і вядзьмар і можа, калі яму прыйдзе ў галаву, выкрасці палац у самога Сулеймана-ібн-Дауда... Дык жывіце ў згодзе вы абое.

Ён пацалаваў у іх крыльцы, і яны паляцелі прэч.

Тады ўсе царыцы, якія дагэтуль усё яшчэ стаялі і ўсміхаліся, усе, апроч Прыгожай і Цудоўнай Балкіды, паваліліся ніцма, бо яны казалі самі сабе: «Калі творыцца такое з-за таго, што Матылёк незадаволены сваёю жонкаю, дык што ж будзе з намі, калі мы дакучаем свайму валадару крыкамі і шалёнымі сваркамі?»

І яны накінулі на галаву празрыстыя тканіны і, затуліўшы сабе далонямі рот, ціха, як мышы, вярнуліся да сябе ў палац.

Тады Балкіда, Найпрыгажэйшая і Цудоўная, выйшла з зарасніку пунсовых лілеяў пад засень камфорнага дрэва, паклала руку на плячо Сулейману-ібн-Дауду і сказала:

— О пане мой, скарб душы маёй, радуйся, бо мы далі ўсім гэтым царыцам Егіпта, Эфіопіі, Персіі, Індыі, Кітая добрую навуку, якую яны запомняць назаўсёды.

І Сулейман-ібн-Дауд, усё яшчэ пазіраючы на матылькоў, што пырхалі-забаўляліся ў промнях сонца, спытаў:

— О мая пані, найдаражэйшы камень маёй радасці, калі ж гэта здарылася? Бо як толькі я зайшоў у сад, я ўзяўся жартаваць з Матылька.

І ён расказаў Балкідзе ўсё, што ён рабіў у той час.

І Балкіда, ласкавая, мілая Балкіда, сказала:

— О пане мой, валадар жыцця майго! Я схавалася за камфорным дрэвам і бачыла ўсё на свае вочы. Гэта я параіла Матылісе, каб яна прымусіла Матылька тупнуць, бо я спадзявалася, што мой

валадар дзеля жарту зробіць нейкае дзіва, якое напалохае царыц.

І яна расказала яму ўсё, што падумалі, убачылі і сказалі царыцы.

Тады Сулейман-ібн-Дауд устаў пад камфорным дрэвам, выставіў рукі і з весялосцю на сэрцы сказаў:

— О пані мая, асалода дзён маіх, ведай, што калі б я са злосці або з пыхі скарыстаў у дачыненні да царыц сваю чарадзейную сілу, я мог бы асарамаціцца зноў, як асарамаціўся тады, калі наладзіў банкет для звяроў усяго свету. Але дзякуючы тваёй мудрасці я пачаў чараваць дзеля жарту, каб трошкі памагчы Матыльку, і — бачыш — гэта выратавала мяне ад надакучлівых маіх жонак. Дык растлумач мне, о пані мая, асяродак сэрца майго, як жа ты дасягнула такой мудрасці?

І царыца Балкіда, прыгожая, велічная, станістая, зірнула Сулейману-ібн-Дауду ў вочы, схіліла, як Матылёк, сваю галаву набок і адказала:

— Па-першае, о пане мой, таму што я кахаю цябе; а па-другое, о пане мой, таму што я ведаю, што такое сварлівыя жонкі.

І яны пайшлі ў палац і жылі шчасліва да канца дзён сваіх.

Балкіда зрабіла ўсё з розумам, хіба не праўда?

РЫКІ-ЦІКІ-ТАВІ

Гэта — апавяданне пра вялікую вайну, якую адзін на адзін веў Рыкі-Цікі-Таві ў ванным пакоі вялікага дома ў пасёлку Сігаулі.

Дарзі, птушка-кравец, дапамагала яму, і Чучундра, мускусная пацучыха — тая, што ніколі не выбежыць на сярэдзіну пакоя, а ўсё крадзеца пры самай сцяне, — давала яму парады. Але паспраўднаму ваяваў ён адзін.

Рыкі-Цікі-Таві быў мангуст¹. І хвост і шэрць былі ў яго, як у маленькага катка, а галава і ўсе звычкі — як у ласачкі. Вочы ў яго былі ружовыя, і кончык яго непакойлівага носа таксама быў ружовы. Рыкі мог пачасацца, дзе надумае — усё роўна якой лапкай: ці пярэдняй, ці задняй. І так мог ён распушыць свой хвост, што хвост рабіўся падобны на круглую даўгую шчотку. І яго баявы кліч, калі ён імчаўся ў высокіх травах, быў рыкі-цікі-цікі-цікі-чк!

Ён жыве з бацькам і з маткай у вузкай лагчыне. Але аднаго разу ўлетку пачалася паводка, і вада

¹ Мангуст — парода пацукоў, пашыраная ў Індыі. Мускусны пацук вядзецца галоўным чынам у Паўночнай Амерыцы.

панесла яго ўздоўж прыдарожнай канавы. Ён брыкаўся і варочаўся як мог. Нарэшце яму ўдалося ўзабрацца на купку травы, што праплывала міма, і там ён трымаўся датуль, пакуль не страціў прытомнасць. Ачуняў ён на гарачым прыпёку ў садзе, пасярод дарожкі, увесь замурзаны, а нейкі хлопчык у гэты час сказаў:

— Мёртвы мангуст! Давай пахаваем яго!

— Не, — сказала хлопчыку маці. — Возьмем мы яго ды абсусым. А можа, ён яшчэ жывы.

Яны ўнеслі яго ў дом, і нейкі Вялікі Чалавек узяў яго двума пальцамі ды сказаў, што ён зусім не мёртвы, а толькі захлынуўся ў вадзе. Таму яго закруцілі ў вату і пачалі адаграваць каля агню. Ён расплюшчыў вочы і чхнуў.

— А цяпер, — сказаў Вялікі Чалавек, — не паляхайце яго, і мы паглядзім, што ён будзе рабіць.

Няма на свеце нічога цяжэйшага, як спалохаць мангуста, бо ён увесь — ад носа да хваста — напоўнены цікавасцю. «Шныпарыць і Выведваць» — напісана на сямейным гербе ў мангустаў, а Рыкі-Цікі быў чыстакроўны мангуст. Ён прыгледзеўся да ваты, сцяміў, што яна не прыдатная для яды, абабег наўкол усяго стала, сеў на заднія лапы, упарадкаваў сваю шэрстку, а тады ўскочыў хлопчыку на плячо.

— Не бойся, Тэдзі, — сказаў Вялікі Чалавек. — Гэта ён хоча з табой пасябраваць.

— Ай, ён казыча мне шыю! — ускрыкнуў Тэдзі.

Рыкі-Цікі зірнуў яму за каўнер, панюхаў ягонае вуха і, спусціўшыся на падлогу, пачаў церці сабе нос.

— Дзіўна! — сказала Тэдзева маці. — І гэта называецца дзікі звярок! Па-мойму, ён таму такі ручны, што мы былі добрыя да яго.

— Мангусты ўсе такія, — сказаў яе муж. — Калі Тэдзі не будзе падымаць яго з падлогі за хвост і не надумае садзіць яго ў клетку, ён астанецца ў нас і будзе круціцца каля дома... Дамо яму чаго-небудзь з'есці.

Яму далі маленькі кавалачак сырога мяса. Мяса яму страшэнна спадабалася. Пасля снадання ён зараз жа пабег на веранду, прысеў на сонейку і распушыў сваю шэрстку, каб высушыць яе да самага карэння. І адразу ж яму стала лепш.

«У гэтым доме ёсць нямала такога, што я павінен выведаць як мага хутчэй. Маім бацькам за ўсё жыццё не даводзілася выведаць столькі. Астануся тут і выведаю ўсё, як ёсць».

Увесь гэты дзень ён толькі і рабіў, што шнышарыў па ўсім доме. Ён ледзь не патануў у ванне, ён ткнуўся носам у чарніла і зараз жа пасля гэтага апёк сабе нос аб цыгару, якую курыў Вялікі Чалавек, бо ўзабраўся да Вялікага Чалавека на калені — паглядзець, як пішуць пяром на паперы. Увечары ён прыбег у Тэдзеву спальню, каб паглядзець, як запальваюцца лямпы. А калі Тэдзі ўлёгся ў ложак, Рыкі-Цікі прыкархнуў каля яго, але выявілася, што ён — неспакойны сусед, бо пры кожным шолаху ён усхопліваўся, прыслухоўваўся і бег даведвацца, у чым справа. Бацька з маткай зайшлі перад сном праведаць свайго сына, які ўжо спаў, і ўбачылі, што Рыкі-Цікі не спіць, а сядзіць у яго на падушцы.

— Не падабаецца мне гэта,— сказала Тэдзева маці.— А што, калі ён укусіць хлопчыка?..

— Не бойся,— сказаў бацька.— Гэтая звярына абароніць яго лепш за ўсякага сабаку. Калі, напрыклад, запаўзе сюды змяя...

Але Тэдзева маці не хацела і думаць пра такія жахі.

Снедаць раніцой Рыкі прыехаў на веранду верхам на Тэдзевым плячы. Яму далі банан і кавалачак яйка. Ён перабываў на каленях ва ўсіх, бо добры мангуст ніколі не губляе надзеі зрабіцца мангустам хатнім. Усе яны з маленства мараць пра тое, што яны будуць жыць у чалавечых дамах і бегаць з пакоя ў пакой.

Пасля снадання Рыкі-Цікі выбег у сад — паглядзець, ці няма там чаго надзвычайнага. Сад

быў вялікі, толькі напалову расчышчаны. Ружы раслі ў ім вялізныя, і апельсінавыя дрэвы, і лімонныя, і густыя зараснікі высокай травы.

Рыкі-Цікі нават аблізнуўся.

— Нядрэннае месца для палявання! — сказаў ён.

І ледзь толькі падумаў пра паляванне, як хвост у яго надзьмуўся, што круглая шчотка. Ён шпарка абабег навакольную мясцовасць, нюхнуў тут, нюхнуў там, і раптам да яго данесліся з цярноўніку нечыя засмучоныя галасы. Гэта былі Дарзі, птушка-кравец, і яго жонка. У іх было прыгожае гняздо: яны сшылі яго з двух вялікіх лістоў тонкімі валакністымі дубчыкамі і напоўнілі мяккім пухам і бавоўнаю. Гняздо гушкалася ва ўсе бакі, а яны сядзелі на беражку яго і ўголас плакалі.

— Што здарылася? — спытаў Рыкі-Цікі.

— Вялікае няшчасце! — адказаў Дарзі.— Адно з нашых птушанятак вывалілася ўчора з гнязда, і Наг праглынуў яго.

— Гм,— сказаў Рыкі-Цікі,— гэта вельмі сумна... Але я тут нядаўна... Я нетутэйшы... Хто такі Наг?

Дарзі і яго жонка шмыгнулі ў гняздо і нічога не адказалі, бо з густой травы, з-пад куста пачулася прыцішанае сіпенне — страшны, халодны гук, які прымусіў Рыкі-Цікі адскочыць назад на цэлых два футы. Потым з травы ўсё вышэй і вышэй, вяршок за вяршком, пачала падымацца галава Нага, вялікай чорнай кобры¹,—і меў гэты Наг пяць футаў у даўжыню — ад галавы да хваста. Калі трэцяя частка яго тулава паднялася над зямлёй, ён спыніўся і пачаў гойдацца, як адуванчык пад ветрам, і глянуў на Рыкі-Цікі сваімі злоснымі змяінымі вочкамі, якія астаюцца заўсёды аднолькавымі, пра што ён ні думаў Наг.

¹ Кобра — атрутная змяя. На шыі ў яе рысунак, падобны да акуляраў. Калі яна злуецца, яна раздзімае шыю так, што атрымліваецца нешта накшталт капюшона.

— Ты пытаеш, хто такі Наг? Глядзі на мяне і дрыжы! Бо Наг — гэта я...

І ён раздзімаў свой капюшон яшчэ больш, і Рыкі-Цікі ўбачыў на капюшоне акуллярную метку, якраз такую, як стальная пятля ад стальнага кручка.

Рыкі зрабілася страшна — на мінуту. Але больш як адну мінуту мангусты наогул нікога не баяцца, і хоць Рыкі-Цікі ніколі не бачыў жывой кобры, бо матка карміла яго мёртвымі, — ён добра разумеў, што мангусты на тое і існуюць на свеце, каб ваяваць са змяямі, перамагаць іх і есці.

Гэта было вядома і Нагу, і таму ў глыбіні яго халоднага сэрца быў страх.

— Ну дык што! — сказаў Рыкі-Цікі, і хвост у яго пачаў надзімацца зноў. — Ты думаеш, калі ў цябе акулляры на капюшоне, дык ты маеш права глытаць птушанят, якія вываліцца з гнязда?

Наг думаў у гэты час пра другое і пільна прыглядаўся, ці не варушыцца трава за спіной у Рыкі. Ён ведаў, што, калі ў садзе з'явіліся мангусты, значыць, і яму і ўсяму змяінаму роду хутка прыйдзе канец. Але цяпер яму патрэбна было адцягнуць увагу ворага. Таму ён крышку нагнуў галаву і, схіліўшы яе набок, сказаў:

— Давай пагаворым. Ты ж птушыныя яйкі ясі, хіба не праўда? Дык чаму ж мне не паласавацца птушкамі?

— Ззаду! Ззаду! Агляніся назад! — спяваў у гэты час Дарзі.

Але Рыкі-Цікі добра разумеў, што вылупліваць вочы ўжо няма калі. Ён падскочыў як мага вышэй і ўбачыў унізе пад сабою сукліваю галаву Нагайны, злоснай жонкі Нага. Яна падкралася ззаду, пакуль Наг размаўляў з ім, і хацела яго прыкончыць. Яна таму і сіпела, што Рыкі ўцёк ад яе. Падскочыўшы, Рыкі бухнуўся прама да яе на спіну, і калі б ён быў крышку старэйшы, ён ведаў бы, што цяпер самая парá пракусіць ёй спіну зубамі: разкуснуў — і гатова! Але ён баяўся яе страшнага

джала. Усё ж ён куснуў яе, але не так моцна, як трэба было, і адразу ж адскочыў ад выгінаў яе хваста, пакінуўшы яе разлютаванай і параненай.

— Брыдкі, брыдкі Дарзі! — сказаў Наг і выцягнуўся ўгору колькі мог, каб дастаць да гнязда, што вісела на шыпшынавым кусце. Але Дарзі знарок будзе сваё гняздо так высока, каб змеі не дасталі да яго, і гняздо толькі загойдалася на суку.

Рыкі-Цікі адчуваў, што вочы ў яго робяцца ўсё чырванейшыя і гарачэйшыя, а калі вочы ў мангуста чырванеюць, гэта значыць — ён вельмі злосны. Ён сеў на хвост і на заднія лапы, як маленькі кенгуру, і, паглядзеўшы на ўсе бакі, забалбатаў ад злосці. Але ваяваць не было з кім: Наг і Нагайна шмыгнулі ў траву і зніклі. Калі змяі здарыцца прамахнуцца, яна не гаворыць ніводнага слова і не паказвае, што яна збіраецца рабіць. Рыкі-Цікі нават не спрабаваў даганяць іх, бо ён не быў упэўнены ў тым, што зможа справіцца з абодвума ворагамі адразу. Ён пабег трушком у напрамку да дома, сеў на пячанай сцежачцы і глыбока задумаўся. Ды і было над чым падумаць.

Калі табе прыйдзецца чытаць старыя кнігі па прыродазнаўству, ты прачытаеш, быццам укушаны змяей мангуст зараз жа пачынае шукаць нейкую травіну, якая быццам бы вылечвае яго ад укусу. Гэта няпраўда. Перамога мангуста над кобрай — у шпаркасці яго вачэй і лап. У кобры — укусу, у мангуста — скачок.

І таму, што ніякае вока не прасочыць руху змяінай галавы, калі яна хоча куснуць, гэты скачок мангуста больш дзіўны, чым усякія чараўнічыя травы.

Рыкі-Цікі добра разумеў, што ён яшчэ малады і ненапрактыкаваны. Таму яму і было так радасна думаць, што ён злаўчыўся ўцячы ад нападу ззаду. Ён адчуў вялікую пашану да сябе, і калі па садовай дарожцы падбег да яго Тэдзі, ён быў не супроць таго, каб дазволіць хлопчыку пагладзіць ся-

бе. Але якраз у той момант, калі Тэдзі нахіліўся над ім, нешта прамільгнула, выкручваючыся ў пыле, і цененькі галасок вымавіў: «Сцеражыся! Я — смерць!»

Гэта была Карайт, пыльна-шэрая змейка. Джала ў яе такое ж атрутнае, як і ў кобры, але таму, што яна маленькая, ніхто і не глядзіць на яе, і такім чынам яна робіць людзям яшчэ больш шкоды.

Вочы ў Рыкі-Цікі зноў зрабіліся чырвоныя, і ён, падскокваючы, падбег да Карайт той асаблівай няроўнай хадою ўразвалку, якая дасталася яму ад ягоных прародзічаў. Хада пацешная, але вельмі зручная, таму што дае вам магчымасць зрабіць скачок пад любым патрэбным вуглом. А калі сутыкаешся са змеямі, гэта самае важнае. Паядынак з Карайт быў яшчэ больш небяспечны для Рыкі, чым бойка з Нагам, бо Карайт, такая маленькая, такая вёрткая і спрытная, што, калі толькі Рыкі не ўвап'ецца ў яе ззаду зубамі крышку ніжэй галавы, Карайт абавязкова ўджаліць яго або ў вока, або ў губу.

Але ж Рыкі гэтага не ведаў. Вочы ў яго зусім пачырванелі, ён ужо ні пра што не думаў — ён ішоў і пагойдваўся то ўзад, то ўперад, шукаючы, куды б яму лепш ушпіліцца зубамі. Карайт наляцела на яго, каб уджаліць. Рыкі адскочыў убок і хацеў ужо быў пусціцца наўцёкі, але праклятая пыльна-шэрая галоўка нагнала яго, і каб скінуць яе са спіны, яму прыйшлося перакуліцца ў паветры. Яна не адставала і імчалася за ім па пятах.

Тэдзі павярнуўся да дома і крыкнуў:

— Ідзіце паглядзіце: наш мангуст забівае змяю!

І Рыкі-Цікі пачуў, як войкнула Тэдзева матка. Бацька хлопчыка выбег з кіем, але якраз у гэты час Карайт зрабіла няўдалы скачок — скочыла далей, чым трэба, — і Рыкі-Цікі ўскочыў на Карайт і ўшпіліўся зубамі крышку ніжэй яе галавы, а потым адкаціўся ад яе. Карайт адразу перастала варушыцца, і Рыкі-Цікі падрыхтаваўся ўжо з'есці

яе, пачынаючы ад хваста (такі абедзенны звычай у мангустаў), як раптам успомніў, што мангусты ад сытнай ежы цяжэюць і што, калі ён хоча захаваць свой спрыт і сілу, ён павінен аставацца худы. Ён адышоўся і пачаў купацца ў пыле пад кустом клешчавіны, а Тэдзеў бацька накінуўся з кіем на мёртвую Карайт.

«Навошта гэта? — думаў Рыкі. — Я ж ужо прыкончыў яе».

І тут да Рыкі-Цікі падбегла Тэдзева матка, падняла яго прама з пылу і пачала моцна прыціскаць да сябе, крычучы, што ён выратаваў яе сына ад смерці, а Тэдзі зрабіў вялікія вочы, і ў ягоных вачах быў спалох. Мітусня спадабалася Рыкі, але чаму яна адбылася, ён, вядома, зразумець не мог. Можна, Тэдзева матка лашчыць яго за тое, што ён выкачаўся ў пыле? Ва ўсякім выпадку, усё гэта было вельмі прыемным.

Калі селі абедать, Рыкі-Цікі, гуляючы па абрусе сярод шклянак віна, мог бы тройчы напакаваць сабе бруха найсмачнейшымі прысмакамі, але ён успомніў пра Нага і Нагайну, і хоць яму было вельмі прыемна, што Тэдзева маці ціскае і гладзіць яго і што Тэдзі садзіць яго да сябе на плячо, але вочы ў яго штохвіліны чырванелі, і ён кідаў свой ваяўнічы кліч:

— Рыкі-цікі-цікі-цікі-чк!

Тэдзі ўзяў яго да сябе ў ложкак. Хлопчыку хацелася, каб Рыкі абавязкова спаў у яго пад самым падбародкам, на грудзях. Рыкі быў добрага выхавання мангуст і не мог ні ўкусіць, ні абдрапаць яго, але ледзь толькі Тэдзі заснуў, ён злез з ложка і пайшоў вандраваць па доме.

Упоцёмку ён наткнуўся на мускусную пацучыху Чучундру, якая падкрадвалася бліжэй да сцяны.

У Чучундры разбітае сэрца. Яна енчыць і ные ўсю ноч і ўсё хоча набрацца адвагі, каб выбегчы на сярэдзіну пакоя. Але адвагі ў яе ніколі не знаходзіцца.

— Не губі мяне, Рыкі-Цікі! — закрычала яна і ледзьве не заплакала.

— Той, хто забівае змяю, ці будзе вазіцца з нейкім там мускусным пацуком! — пагардліва сказаў Рыкі-Цікі.

— Хто забівае змяю, той ад змяі і загіне! — яшчэ сумней сказала Чучундра. — І хто ведае, ці не заб'е мяне Наг, памыліўшыся? Ён падумае, што я — гэта ты...

— Знайшла чаго баяцца! — сказаў Рыкі-Цікі. — Наг у садзе, а цябе там ніколі не бывае...

— Мая стрыечная сястра — пацучыха Чуа — казалла мне... — пачала Чучундра і змоўкла.

— Што ж яна казалла?

— Цсс... Наг пачуе нас, ён — усюды. Няхай бы ты сам пагутарыў з маёй сястрой у садзе.

— Але ж я яе не бачыў. Ну, дык гавары! Ды хутчэй, Чучундра, а не — дык я цябе ўкушу!

Чучундра села, падкурчыўшы ногі, і пачала плакаць.

Плакала яна так доўга, што з вусоў у яе пакаціліся слёзы.

— Я такая няшчасная! — лямантавала яна. — У мяне ніколі не ставала смеласці выбегчы на сярэдзіну пакоя. Цсс! Але хіба ты не чуеш, Рыкі-Цікі? Лепш ужо мне нічога не гаварыць.

Рыкі-Цікі прыслухаўся. У доме была цішыня, але яму здалася, што да яго ледзь-ледзь даносіцца найлягчэйшае трр-трр, як быццам па шкле прайшла аса. Гэта шархацела змяіная скура па цаглянай падлозе.

«Або Наг, або Нагайна! — вырашыў ён. — Нехта з іх паўзе ў ванны пакой па рыштку для сцякання вады...»

— Праўда твая, Чучундра. Мне трэба было б пагаманіць з тваёй Чуа.

Ён пракраўся ў Тэдзеў пакой для ўмывання, але там нікога не было. Адтуль ён прабраўся ва ўмывальны пакой Тэдзевай маткі. Там у атынкаванай гладкай сцяне, каля самай падлогі, была выня-

та цагліна для спуску вады, і калі Рыкі прабіраўся па каменнаму беражку таго паглыблення, у якое ўстаўлена ванна, ён пачуў, як за сцяной у ззянні месяца шэпчацца Наг і Нагайна.

— Калі ў доме перастануць жыць людзі, — гаварыла Нагайна мужу, — ён таксама пойдзе адсюль, і сад зноў будзе наш. Ідзі ж, не хвалюйся і памятай, што перш-наперш ты павінен укусіць Вялікага Чалавека, які забіў Карайт. А потым вяртайся да мяне, і мы ўдваіх прыкончым Рыкі-Цікі.

— Але ці будзе нам якая, хоць найменшая, карысць, калі мы заб'ём іх?

— Ды што ты! Вялізная! Калі дом быў пусты, хіба тут вяліся мангусты? Пакуль у доме ніхто не жыве, мы з табою — цары ўсяго саду: ты цар, я царыца. І не забудзься, што калі на градзе з дынямі вылупяцца з яек нашы дзеці (а гэта можа здарыцца і заўтра), ім патрэбен будзе спакой і ўтульнасць.

— Пра гэта я і не падумаў, — сказаў Наг. — Добра, я іду. Але, здаецца, няма ніякага сэнсу выклікаць на бой Рыкі-Цікі. Я заб'ю Вялікага Чалавека і яго жонку, а таксама, калі мне ўдасца, яго сына — і выпаўзу ціхенька. Тады дом стане пусты, і Рыкі-Цікі сам пойдзе адсюль.

Рыкі-Цікі ажно ўвесь дрыжаў ад абурэння і злосці.

У адтуліну прасунулася галава Нага, а за ёй і ўсе пяць футаў яго халоднага тулава. Рыкі-Цікі хоць і быў разлютаваны, але ўсё ж жажнуўся, калі ўбачыў, якая вялізная гэта кобра. Наг скруціўся ў кальцо, падняў галаву і прыглядаўся да цемры ваннага пакоя — Рыкі-Цікі мог бачыць, як цмяна пабліскваюць яго вочы.

«Калі я заб'ю яго цяпер, — меркаваў Рыкі-Цікі, — пра гэта зараз жа даведаецца Нагайна. Біцца ж у адкрытым месцы мне вельмі нявыгадна: Наг можа мяне адолець. Што мне рабіць?»

Наг пагойдваўся ўправа і ўлева, а потым Рыкі-

Цікі пачуў, як ён п'е ваду з вялікага збана, якім карысталіся, наліваючы ванну.

— Цудоўна! — сказаў Наг, прагнаўшы смагу. — У Вялікага Чалавека быў кій, калі ён выбег, каб забіць Карайт. Можа, гэты кій пры ім і цяпер. Але калі сёння ўранку ён прыйдзе сюды мыцца, ён будзе, вядома, без кія... Нагайна... ты чуеш мяне?.. Я пачакаю яго тут у халадку да раніцы.

Нагу ніхто не адказаў, і Рыкі-Цікі зразумеў, што Нагайна адпаўзла. Наг абвіўся вакол вялікага збана каля самай падлогі і заснуў. А Рыкі-Цікі стаяў ціха, як смерць. Праз гадзіну ён пачаў пасоўвацца да збана — мускул за мускулам. Рыкі прыглядаўся да шырокай спіны Нага і думаў, куды ўшпіліцца зубамі.

«Калі я ў першы ж момант не перакушу яму шыю — у яго ўсё яшчэ хопіць сілы змагацца са мной, а калі ён пачне змагацца — о, Рыкі!..»

Ён паглядзеў, якая тоўстая шыя ў Нага, — не, яму з гэткай шыяй не справіцца. А грызнуць дзенебудзь бліжэй да хваста — толькі яшчэ горш раззлаваць ворага.

«Астаецца галава, — вырашыў ён. — Галава над самым капюшонам. І калі ўжо ўчапіцца ў яе, дык не выпускаць нізавошта...»

І ён скочыў. Галава змяі ляжала крышку наводшыб: пракусіўшы яе зубамі, Рыкі-Цікі мог прыперціся спінаю да выступу глінянага збана і не даць галаве падняцца з зямлі. Такім чынам ён выйграваў толькі секунду, але ўжо гэтую секунду ён выкарыстаў як толькі мог. А потым яго падхапіла і бразнула вобземлю, і пачало шкуматаць на ўсе бакі, як пацука шкуматае сабака, і ўгору, і ўніз, і вялікімі кругамі, але вочы ў яго былі чырвоныя, і ён не адваліўся ад змяі, калі яна малаціла ім па падлозе, раскідаючы ва ўсе бакі бляшаныя тазікі, мыльніцы, шчоткі, і біла яго аб берагі металічнай ванны.

Ён сціскаў сківіцы ўсё мацней і мацней, таму

што хоць і думаў, што прыйшла яго смерць, але вырашыў сустрэць яе, не расціскаючы зубоў. Гэтага патрабаваў гонар яго роду.

Галава ў яго кружылася, яму рабілася моташна, і ён адчуваў сябе так, быццам увесь быў пабіты на кавалкі. Раптам у яго за спіной быццам грукнуў пярун, і гарачы вихор наляцеў на яго і збіў яго з ног, а чырвоны агонь абсмаліў яму шэрстку. Гэта Вялікі Чалавек, пабуджаны шумам, прыбег з паляўнічай стрэльбай, стрэліў адразу з абодвух ствалоў і папаў Нагу ў тое месца, дзе канчаецца ягоны капюшон. Рыкі-Цікі ляжаў, не расціскаючы зубоў, і вочы ў яго былі заплюшчаныя, бо ён лічыў сябе за мёртвага. Але змяіная галава ўжо больш не варушылася. Вялікі Чалавек падняў Рыкі з падлогі і сказаў:

— Гэта зноў мангуст. Той самы. На гэты раз, Эліс, ён выратаваў ад смерці нас: і цябе, і мяне!

Тут увайшла Тэдзева маці з вельмі белым тварам і ўбачыла тое, што асталося ад Нага, а Рыкі-Цікі сяк-так давалокся да Тэдзевай спальні і ўсю ноч толькі і рабіў, што пацягваўся, быццам хочучы праверыць, ці праўда, што яго цела разбіта на сорок кавалкаў, ці гэта яму толькі так здалося ў бойцы.

Калі прыйшла раніца, ён увесь нібы адубеў, але быў вельмі задаволены сваімі ўчынкамі.

«Цяпер я павінен прыкончыць Нагайну, а гэта цяжэй, чым справіцца з тузінам Нагаў... А тут яшчэ яйкі гэтыя, пра якія яна гаварыла. Я нават не ведаю, калі з іх будуць вылузвацца змеянты... Пайду і пагаманю з Дарзі».

Не чакаючы сьнедання, Рыкі-Цікі з усіх ног кінуўся ў куст цярноўніку. Дарзі сядзеў у гняздзе і з усёй моцы распяваў вясёлую пераможную песню.

Увесь сад ужо ведаў пра пагібель Нага, бо прыбіральшчык выкінуў яго цела на сметнік.

— Ах ты, дурны жмут пер'я! — сказаў Рыкі-Цікі злосна.— Хіба цяпер парá для песень?

— Памёр, памёр, памёр Наг! — заліваўся Дарзі.— Адважны Рыкі-Цікі ўчапіўся ў яго зубамі і не выпусціў! А Вялікі Чалавек прынёс кій, які робіць б а м, перабіў Нага напалам, напалам, напалам! Ніколі ўжо Нагу не жэрці маіх дзетак!

— Усё гэта так,— сказаў Рыкі-Цікі.— Але дзе ж Нагайна?

І ён уважліва агледзеўся на ўсе бакі.

А Дарзі далей заліваўся:

— Нагайна прыйшла да рыштка, па якому сцякае вада, і паклікала Нага Нагайна да сябе, але прыбіральшчык узяў Нага на канец кія і выкінуў Нага на сметнік.

Слаўся ж, слаўся, вялікі чырванавокі герой Рыкі-Цікі...

І Дарзі зноў паўтарыў сваю пераможную песню.

— Дабрацца б мне да твайго гнязда, я выкінуў бы адтуль усіх птушанят! — закрычаў Рыкі-Цікі.— Хіба ты не ведаеш, што на ўсё свой час? Табе добра спяваць наверх, а мне тут унізе ваяваць. Дык сціхні ж ты хоць на хвіліну.

— Добра! Я гатоў сціхнуць для цябе — для героя, для цудоўнага Рыкі! Што хоча Пераможца лютага Нага?

— Трэці раз у цябе пытаюся: дзе Нагайна?

— На сметніку яна, каля стайні, галосіць па Нагу яна... Вялікі белазубы Рыкі...

— Пакінь мае белыя зубы ў спакой! Ці не ведаеш ты, дзе яна схавала яйкі?

— Каля самага беражка на градзе з дынямі, пад плотам, дзе сонца ўвесь дзень да захаду... Шмат тыдняў мінула з таго часу, як закапала яна гэтыя яйкі...

— І ты нават не падумаў сказаць мне пра гэта! Дык пад плотам каля самага беражка?

— Рыкі-Цікі не пойдзе ж глытаць гэтыя яйкі!

— Не, не глытаць, але... Дарзі, калі ў цябе асталося хоць каліва розуму, ляці зараз жа пад стайню і зрабі выгляд, нібы ў цябе перабіта крыло,

і няхай Нагайна гоніцца за табой да гэтага куста, разумееш? Мне трэба падабрацца да грады, дзе дыні, і калі я пайду туды цяпер, яна заўважыць.

Розум у Дарзі быў птушыны. У яго маленечкай галоўцы ніколі не змяшчалася больш, як адна думка адразу. І з той прычыны, што ён ведаў, што дзеці Нагайны выводзяцца, як і яго птушаняты, з яек, яму здалася, што знішчыць іх не зусім далікатна. Але яго жонка была разумнейшая. Яна ведала, што кожнае яйка кобры — гэта тая ж кобра, і таму зараз жа вылецела з гнязда, а Дарзі пакінула дома: няхай грэе малых і гарлае свае песні пра пагібель Нага. Дарзі быў шмат у чым падобны на любога іншага мужчыну.

Прыляцеўшы на сметнік, яна пачала варушыцца за два крокі ад Нагайны і пры гэтым на ўвесь голас крычала:

— Вой, у мяне перабіта крыло! Хлопец, што жыве ў доме, кінуў у мяне камень і перабіў мне крыло!

І яна з яшчэ большым адчаем залопала крыламі.

Нагайна падняла галаву і засіпела:

— Гэта ты папярэдзіла Рыкі-Цікі, што я хачу ўкусіць яго? Дрэннае ж ты выбрала месца кульгаць!

І яна пасунулася па пыльнай зямлі да жонкі Дарзі.

— Хлопец перабіў яго каменем! — крычала жонка Дарзі.

— Добра, можа, табе будзе прыемна даведацца, што, калі ты памрэш, я разлічуся з гэтым хлопцам па-свойму. Сёння з самага ранку мой муж ляжыць на гэтым сметніку, але яшчэ да захаду хлопчык, што жыве ў доме, таксама будзе ляжаць вельмі ціха... Але куды ж ты? Ці не думаеш ты ўцячы? Усё роўна ад мяне нідзе не дзенешся! Дурная, паглядзі на мяне!

Але жонка Дарзі добра разумела, што якраз гэтага ёй і не трэба рабіць, бо варта толькі якой-

небудзь птушцы глянуць змяі ў вочы, як на птушку са страху находзіць слупняк, і яна ўжо не можа паварушыцца.

Жонка Дарзі рванулася прэч, жаласна папіскаваючы і бездапаможна лапочучы крыламі. Над зямлёй яна не ўзляцела ні разу, а Нагайна імчалася за ёй усё шпарчэй.

Рыкі-Цікі пачуў, што яны бягуць ад стайні па садовай дарожцы, і кінуўся да грады з дынямі, па той бок яе, што каля самага плота. Там у разাপрэлай зямлі, якая пакрывала дыні, ён знайшоў дваццаць пяць змяіных яек, вельмі добра схаваных, — кожнае такой велічыні, як яйка бантамкі¹, — толькі замест шкарлупіны яны былі пакрыты белаватай скуркай.

— Яшчэ дзень, і было б позна! — сказаў Рыкі-Цікі, бо ён убачыў, што ўсярэдзіне ляжаць, скруціўшыся, маленькія кобры. Ён ведаў, што з той самай хвіліны, як яны вылупяцца з яек, кожная можа забіць чалавека або мангуста. Ён пачаў хутка-хутка надкусваць вяршкі яек, стараючыся зачапіць і галоўкі змеянят, і ў той жа час ён не забываўся капануць граду то там, то тут, каб не пакінуць якога-небудзь яйка незаўважаным.

Асталося ўсяго тры яйкі, і Рыкі-Цікі пачаў ужо хіхікаць ад радасці, калі жонка Дарзі крыкнула яму:

— Рыкі-Цікі! Я завяла Нагайну пад дом, і Нагайна папаўзла на веранду. О, хутчэй! Хутчэй! Яна надумала забойства!

Рыкі-Цікі надкусіў яшчэ два яйкі, а трэцяе ўзяў у зубы і памчаўся пад веранду. Тэдзі, яго маці і бацька сядзелі на верандзе за снаданнем. Але Рыкі-Цікі заўважыў, што яны нічога не елі. Яны сядзелі нерухома, як каменныя, і твары ў іх былі белыя. А па цыноўцы, каля самага крэсла Тэдзі, выгіналася кольцамі Нагайна. Яна падпаўзла так блізка, што магла ў любы момант уджаліць голую

¹ Бантамка — курыца дробнай пароды.

нагу Тэдзі. Пагойдваючыся ў розныя бакі, яна спявала пераможную песню.

— Сын Вялікага Чалавека, які забіў Нага,— сыкала яна,— пачакай крыху, сядзі і не зварухніся. Я яшчэ не гатова. І вы ўсе трое сядзіце цішэй. Калі вы паварушыцеся, я ўджалю яго. Калі вы не паварушыцеся, я таксама ўджалю. О, неразумныя людзі, забойцы Нага!

Тэдзі, не адрываючыся, упіўся вачамі ў бацьку, а бацька толькі і мог шаптаць:

— Сядзі і не варушыся, Тэдзі. Сядзі і не варушыся!

Тут падбег Рыкі-Цікі і крыкнуў:

— Павярніся да мяне, Нагайна, павярніся, і давай змагацца!

— Усё ў свой час! — адказала яна, не гледзячы на Рыкі-Цікі.— З табою я разлічуся потым. А пакуль што паглядзі на сваіх любых сяброў: як яны прыціхлі і якія ў іх белыя твары. Яны спалохаліся, яны не смеюць паварушыцца. І калі ты зробіш хоць адзін крок, я ўджалю.

— Паглядзі на сваіх змеянят,— сказаў Рыкі-Цікі,— там, каля плота, на градзе з дынямі. Ідзі і паглядзі, што з імі стала.

Змяя зірнула ўбок і ўбачыла на верандзе яйка.

— О! Дай яго мне! — закрычала яна.

Рыкі-Цікі паклаў яйка паміж пярэднімі лапамі, і вочы ў яго зрабіліся чырвоныя, як кроў.

— А які выкуп за змяінае яйка? За маленькую кобру? За кобру-царэўну? За самую, самую апошнюю ў родзе? Астатніх на градзе з дынямі ўжо жаруць мурашкі.

Нагайна павярнулася да Рыкі-Цікі. Яйка прымусіла яе забыцца на ўсё, і Рыкі-Цікі бачыў, як бацька Тэдзі працягнуў вялікую руку, ухапіў Тэдзі за плячо, правалок яго па стале, застаўленым кубкамі і шклянкамі, у такое месца, дзе змяя не дастане яго.

— Ашукаў! Ашукаў! Ашукаў! Рык-чк-чк! — дражніў яе Рыкі-Цікі.— Хлопчык застаўся цэлы,

а я, я, я сённяя ўночы злавіў твайго Нага за каршэнь... там, у ванным пакоі... ага!

Тут ён пачаў падскокваць і прыціскацца галавою да падлогі.

— Наг размахваў мной ва ўсе бакі, але не мог скінуць мяне з сябе! Ён ужо быў нежывы, калі Вялікі Чалавек рассек яго кіем на дзве часткі. Забіў яго я, Рыкі-Цікі-чк-чк! Выходзь жа, Нагайна. Выходзь і біся са мной. Табе нядоўга асталося быць удавой!

Нагайна ўбачыла, што Тэдзі ёй ужо не забіць, а яйка ляжыць у Рыкі-Цікі паміж лапамі.

— Аддай мне яйка, Рыкі-Цікі... Аддай мне маё апошняе яйка, я пайду і не вярнуся ніколі,— сказала яна, апускаючы свой капюшон.

— Так, ты пойдзеш і ніколі не вернешся, Нагайна, бо табе хутка ляжаць побач з тваім Нагам на сметніку. Хутчэй жа змагайся са мною. Вялікі Чалавек пайшоў па стрэльбу ўжо. Змагайся ж са мною, Нагайна!

Рыкі-Цікі бегаў кругом Нагайны на такой адлегласці, каб яна не магла яго зачапіць, і яго маленькія вочкі былі, як гарачае вуголле.

Нагайна скруцілася ў клубок і з усёй сілы наляцела на яго. А ён адскочыў угору — і назад. Зноў, і зноў, і зноў паўтараліся яе напады, і кожны раз яе галава стукалася з размаху аб цыноўку, і яна зноў скручвалася, як пружына ў гадзінніку. Рыкі-Цікі танцаваў па крузе, жадаючы абысці яе ззаду, але Нагайна кожны раз паварочвалася, каб сустрэць яго тварам у твар, — і ад гэтага яе хвост шаласцеў па цыноўцы, як сухое лісце пад ветрам.

Ён і забыўся пра яйка. Яно ўсё яшчэ ляжала на верандзе, і Нагайна падкрадвалася да яго ўсё бліжэй і бліжэй. І нарэшце, калі Рыкі-Цікі прышніўся, каб аддыхнуць крыху, яна падхапіла яйка і, слізгануўшы па сходках веранды, панеслася як страла па дарожцы. Рыкі-Цікі — за ёй. Калі кобра ўцякае ад смерці, яна выгінаецца так, як дубец, якім хвошчуць конскую шыю.

Рыкі-Цікі ведаў, што ён павінен дагнаць яе, інакш усе трывогі пачнуцца спачатку. Яна неслася да цярноўніку, каб шмыгнуць у густую траву, і Рыкі-Цікі, прабягаючы, пачуў, што Дарзі ўсё яшчэ распявае сваю недарэчную пераможную песню. Але жонка Дарзі была разумнейшая за яго. Яна вылецела з гнязда і залапатала крыламі над галавой Нагайны. Калі б Дарзі прыляцеў ёй на дапамогу, яны, можа, прымусілі б кобру звярнуць з дарогі. Цяпер жа Нагайна толькі крышку апусціла свой капюшон і паўзла далей нацянькі. Але гэта лёгкая затрымка наблізіла да яе Рыкі-Цікі, і, калі яна шмыгнула ў нару, дзе жылі яна і Наг, белыя зубы Рыкі ўчапіліся ёй у хвост, і Рыкі праціснуўся туды следам за ёю, а, дапраўды, не ўсякі мангуст, нават самы разумны і стары, адважыцца пайсці за кобрай у нару. У нары было цёмна, і Рыкі-Цікі не мог адгадаць, дзе яна пашыраецца настолькі, што Нагайна павернецца і ўджаліць яго. Таму ён люта ўчапіўся ў яе хвост і, карыстаючыся лапамі, як тармазамі, з усёй моцы ўпіраўся ў мокрую цёплую зямлю.

Хутка трава перастала хістацца каля ўвахода ў нару, і Дарзі сказаў:

— Загінуў Рыкі-Цікі! Мы павінны праспяваць яму пахавальную песню. Бясстрашны Рыкі-Цікі загінуў. Нагайна заб'е яго ў сваім падзямеллі. У гэтым няма ніякага сумнення.

І ён заспяваў вельмі сумную песню, якую склаў у той жа момант, але толькі ён дайшоў да самага сумнага месца, як трава над нарой заварушылася зноў, і адтуль, увесь заквэцаны ў гразь, выбраўся, аблізваючы вусы, Рыкі-Цікі. Дарзі ўскрыкнуў не вельмі голасна і спыніў сваю песню.

Рыкі-Цікі абтрос з сябе пыл і чхнуў.

— Усё скончана,— сказаў ён.— Удава ніколі ўжо не выйдзе адтуль.

І чырвоныя мурашкі, што жывуць паміж сцяблоў травы, пачалі спускацца ў нару, каб даведацца, ці праўду ён гаворыць.

Рыкі-Цікі скруціўся ў клубок і тут жа, у траве, не сыходзячы з месца, заснуў — і спаў, і спаў, і спаў да самага вечара, бо нялёгка была яго работа ў той дзень.

А калі прачнуўся, ён сказаў:

— Цяпер я пайду дадому. Ты, Дарзі, паведамі кавалю, а ён паведаміць усяму саду, што Нагайна памерла ўжо.

Каваль — гэта птушка. Гукі, якія выходзяць з яе горла, зусім як удары малаточка па медным тазе. Гэта таму, што яна служыць за вяшчальніка ў кожным індускім садзе і паведамляе навіны кожнаму, хто хоча слухаць яе.

Ідучы па садовай дарожцы, Рыкі-Цікі пачуў яе першую трэль — як удары ў маленькі абедзенны гонг. Гэта азначала: «Маўчыце і слухайце!» А потым звонка і цвёрда:

— Дзінг-донг-ток! Наг памёр! Донг! Нагайна памерла! Дзінг-донг-ток!

І адразу ўсе птушкі ў садзе заспявалі і ўсе жабы заквакалі, бо Наг і Нагайна жэрлі і птушак і жаб.

Калі Рыкі-Цікі падышоў пад дом, Тэдзі, і Тэдзева матка (яна ўсё яшчэ была вельмі белая), і Тэдзеў бацька кінуліся яму насустрач і ледзь не заплакалі. У гэты вечар яму надавалі столькі ўсякай ежы, што ён і еў бы больш, ды не мог, а калі прыйшоў час спаць, ён усеўся Тэдзі на плячо і выправіўся ў ложкак разам з ім. Там убачыла яго Тэдзева маці, якая прыйшла праведаць сына ўвечары.

— Гэта наш збаўца! — сказала яна мужу. — Падумай толькі: ён выратаваў і Тэдзі, і цябе, і мяне.

Рыкі-Цікі адразу ж прачнуўся і нават падскочыў, бо сон у мангустаў вельмі чуткі.

— А, гэта вы! — сказаў ён. — Чаго ж вам яшчэ непакоіцца: ніводнай жывой кобры не асталося, а каб і асталося — дык я ж тут.

Рыкі-Цікі меў права ганарыцца сабою. Але ўсё

ж ён вельмі не задаваўся і, як сапраўдны мангуст, ахоўваў гэты сад і зубам, і кіпцем, і скачком, і наскокам, так, што ніводная кобра не смела паткнуцца сюды цераз агароджу.

ХВАЛЕБНАЯ ПЕСНЯ,

*якую птушка-кравец Дарзі
спяваў у славу Рыкі-Цікі-Таві*

Хто яшчэ гэтак жыве—
Ў небе я песні пяю.
Тут, на зямлі, я — кравец —
Гнёзды і шью, і ўю.
Тут, на зямлі, і ў небе над ёй
Шью я, ўю і пяю!

* * *

Радуйся, маці! Цяпер
Над птушанём не дрыжы:
Наг — крыважэрлівы звер —
Ў цеснай магіле ляжыць.
Крывасмок, што таіўся ў ружах,
У цеснай магіле ляжыць.

* * *

Хто быў — спявайце грамчэй!—
Кáрай для гáдзіны злой.
— Рыкі — яскравасць вачэй,
Цікі — бясстрашны герой,
Рыкі-Цікі-Цікі, герой наш вялікі,
Наш агнявокі герой!

* * *

Слава знішчальніку змей,
Радасць прынёсшаму нам.
Песню спявай, салавей.
Не, заспяваю я сам.
Славу пяю я вялікаму Рыкі,
Кішчам яго смелым, зубам яго белым,
Агнёва-чырвоным вачам!

*(Тут песня перарываецца,
бо Рыкі-Цікі-Таві перашкодзіў
спеваку далей спяваць яе.)*

КАЗКА ПРА СТАРОГА КЕНГУРУ

Не заўсёды Кенгуру быў гэтакі, як цяпер, а быў ён Інакшы — Маленькі і на чатырох нагах. Ён быў шэры і калматы і страшэнна фанабэрлівы. Ён скакаў па камяністых пагорках у самай сярэдзіне Аўстраліі і аднойчы з’явіўся перад Малодшым Богам па імені Нка.

З’явіўся ён да Нка ў шэсць перад снеданнем і кажа:

— Зрабі мяне непадобным на ўсіх астатніх жывёлін, ды не пазней як да пяці гадзін дня.

Усхапіўся Нка са свайго пясочнага трона і закрычаў:

— Ідзі прэч!

А Кенгуру быў шэры і калматы і страшэнна фанабэрлівы: ён паскакаў на скалістым выступе ў самай сярэдзіне Аўстраліі і падаўся да Сярэдняга Бога Нкінга.

З’явіўся ён да Нкінга ў восем пасля снедання і кажа:

— Зрабі мяне непадобным на ўсіх астатніх жывёлін і каб мяне ведалі ўсюды, ды не пазней як да пяці гадзін дня.

Выскачыў Нкінга са сваёй нары ў гушчары і закрычаў:

— Ідзі прэч!

А Кенгуру быў шэры і калматы і страшэнна фанабэрлівы: ён паскакаў на пясчанай водмелі ў

самай сярэдзіне Аўстраліі і падаўся да Старшага Бога Нконга.

З'явіўся ён да Нконга ў дзесяць яшчэ да абеду і кажа:

— Зрабі мяне непадобным на ўсіх астатніх жывёлін і каб мяне ведалі ўсюды і ўвесь час за мною ганяліся, ды не пазней як да пяці гадзін дня.

Выскачыў Нконг са сваёй ванны ў саляным азярцы і закрычаў:

— Хай будзе па-твойму!

Паклікаў Нконг Дынга — Жоўтага Сабаку Дынга, вечна галоднага і вельмі запыленага, што было прыкметна на сонцы,— і паказаў яму на Кенгуру. І Нконг сказаў:

— Дынга! Прачніся, Дынга! Ты бачыш гэтага скакуна каля кручы? Ён хоча, каб яго ведалі ўсюды і ўвесь час за ім ганяліся. Выканай яго жаданне, Дынга!

Усхапіўся Дынга — Жоўты Сабака Дынга — і спытаў:

— Вось гэтага — не то ката, не то труса?

І рвануўся Дынга — Жоўты Сабака Дынга, вечна галодны, з разяўлянай чорнай зяпай, падобнай на вядзерца для вугалю,— і рынуўся на Кенгуру.

А фанабэрлівы Кенгуру кінуўся наўцёкі на ўсіх сваіх чатырох лапах, быццам якое-небудзь трусяня.

На тым, мой любенькі, і канчаецца першая частка гісторыі!

Кенгуру бег па пустыні; ён бег цераз горы; бег цераз высахлыя саляныя азёры; бег праз чараты; бег праз зараснікі эўкаліптаў; бег праз калючыя хмызнякі; бег, пакуль у яго не забалелі пярэднія лапы.

Нічога не зробіш — давялося!

Бег і бег Дынга — Жоўты Сабака Дынга, вечна галодны, з разяўленай вастразубай, падобнай на пастку, зяпай; ён не набліжаўся і не адставаў, а ўсё імчаўся за Кенгуру.

Нічога не зробіш — давялося!

Бег і бег Кенгуру — Стары Кенгуру. Ён бег праз зараснікі дрэў; бег праз зараснікі кустоў; бег па высокай траве; бег па нізкай траве; бег цераз тропікі Рака і Казярога; бег, пакуль у яго не забалелі заднія лапы.

Нічога не зробіш — давялося!

Бег і бег Дынга — Жоўты Сабака Дынга, яшчэ больш галодны, чым заўсёды, з разяўленай зяпай, падобнай на конскі хамут; ён не набліжаўся і не адставаў, і гэтак яны хутка дабеглі да ракі Валгонг.

А там не было ні моста, ні парома, і Кенгуру не ведаў, як яму перабрацца на другі бок; і ён стаў на заднія лапы і пераскочыў.

Нічога не зробіш — давялося!

Ён скакаў па зямлі, ён скакаў па попеле, ён скакаў цераз пустыні ў самай сярэдзіне Аўстраліі. Ён скакаў, як сапраўдны Кенгуру.

Спачатку ён скокнуў на ярд; потым скокнуў на тры ярды; потым скокнуў на пяць ярдаў; а лапы ўсё дужэлі, а лапы ўсё даўжэлі. Ён не меў часу адпачыць і падмацавацца, хоць яму гэта было вельмі трэба.

Бег і бег Дынга — Жоўты Сабака Дынга, страшэнна галодны і зусім збіты з панталыку, і ўсё больш дзівіўся: чаго гэта Стары Кенгуру надумаўся гэтак скакаць?

А скакаў ён, як конік, як гарошына ў каструлі або новы гумавы мячык па падлозе ў дзіцячым пакоі.

Нічога не зробіш — давялося!

Ён падкурчыў пярэднія лапы, ён скакаў на задніх; для раўнавагі ён абапіраўся на хвост і гэтак перамахнуў цераз Пагоркі Дарлінга.

Нічога не зробіш — давялося!

Бег і бег Дынга — Стомлены Сабака Дынга, страшэнна згаладалы і зусім збіты з панталыку, і ўсё больш дзівіўся: калі ж нарэшце Стары Кенгуру надумае спыніцца?

Тут вылез Нконг са сваёй ванны ў саляным азярцы і сказаў:

— Ужо роўна пяць гадзін.

Апусціўся на зямлю Дынга — Небарака Сабака Дынга, вечна галодны і вельмі запылены, што было прыкметна на сонцы,— высалапіў язык і завыў.

Апусціўся на зямлю Кенгуру — Стары Кенгуру,— сеў на свой хвост, як на табурэтку, і сказаў:

— Дзякуй Богу, скончылася!

І тады Нконг, які быў вельмі выхаваны, прамовіў:

— Хіба ты не адчуваеш удзячнасці да Жоўтага Сабакі Дынга? Чаму ты не дзякуеш яму за ўсё, што ён для цябе зрабіў?

І тады сказаў Кенгуру — Стары Стомлены Кенгуру:

— Ён прагнаў мяне з родных мясцінаў; ён не даў мне своечасова паесці; ён так змяніў маё аблічча, што такім, як я быў, я ўжо не буду; ён урэшце знявечыў мае лапы.

І тады сказаў Нконг:

— Калі не памыляюся, ты прасіў мяне зрабіць цябе непадобным на ўсіх астатніх жывёлін, а яшчэ, каб за табою ўвесь час ганяліся. І цяпер якраз пяць гадзін.

— Праўда,— сказаў Кенгуру.— Лепей бы я гэтага не прасіў! Я думаў, ты здзейсніш гэта чарамі і заклінаннямі, а так — гэта сапраўдны здзек.

— Здзек, кажаш?! — выгукнуў Нконг са сваёй ванны ў зарасніку сініх эўкаліптаў.— Паўтары адно, я свісну Сабаку Дынга — тады ты застанешся і без задніх лапаў!

— Не трэба! — сказаў Кенгуру.— Давядзецца мне папрасіць прабачэння. Што ж, лапы — як лапы, па-мойму, можна жыць і з такімі. Я проста хацеў напаміць Васпану, што ад самай раціцы нічога не еў і галодны як сабака.

— Во-во,— сказаў Дынга — Жоўты Сабака Дынга.— Гэта якраз пра мяне. Я зрабіў яго непадобным на ўсіх астатніх жывёлін, а што мне дадуць да чаю?

І тады Нконг прамовіў са сваёй ванны ў саляным азярцы:

— Прыходзьце заўтра — заўтра пагамонім! А цяпер мне трэба памыцца.

Так яны і засталіся ў самай сярэдзіне Аўстраліі, Стары Кенгуру і Жоўты Сабака Дынга, і кожны казаў адзін аднаму:

— Гэта ўсё ты!

ЗМЕСТ

МАЎГЛІ

3 «Кнігі Джунгляў»

Пераклад С. Міхальчука — — — — — 5

КАЗКІ

АДКУЛЬ У КІТА ТАКАЯ ГЛОТКА

Пераклад М. Багуна — — — — — 201

ЧАМУ Ў ВЯРБЛЮДА ГОРБ

Пераклад М. Багуна — — — — — 207

АДКУЛЬ У НАСАРОГА СКУРА

Пераклад М. Багуна — — — — — 212

СЛОНІК

Пераклад М. Багуна — — — — — 215

АДКУЛЬ УЗЯЛІСЯ БРАНЯНОСЦЫ

Пераклад М. Багуна — — — — — 226

ЯК БЫЛО НАПІСАНА ПЕРШАЕ ПІСЬМО

Пераклад С. Міхальчука — — — — — 237

КОТ, ЯКІ ГУЛЯЎ САМ САБОЮ

Пераклад М. Багуна — — — — — 249

МАТЫЛЁК, ЯКІ ТУПНУЎ НАГОЮ

Пераклад С. Міхальчука — — — — — 263

РЫКІ-ЦІКІ-ТАВІ

Пераклад М. Багуна — — — — — 276

КАЗКА ПРА СТАРОГА КЕНГУРУ

Пераклад С. Міхальчука — — — — — 298

Літаратурна-художественное издание

Редъярд Джозеф КИПЛИНГ

МАУГЛІ

Рассказы, сказки

Мінск, іздательство «Юнацтва»

На беларусском языке

Для малодшага школьнага ўзросту

Літаратурна-мастацкае выданне

Рэдъярд Джозеф КИПЛИНГ

МАУГЛІ

Апавяданні, казкі

Рэдактары *З. П. Петрушэня, У. М. Мазго*. Мастацкі рэдактар
У. М. Жук. Тэхнічны рэдактар *Г. Ф. Дуброўская*. Карэктар
Л. С. Мануленка.

Здадзена ў набор 28.03.92. Падпісана да друку 20.05.93. Фармат
60×90¹/₁₆. Папера кн.-часоп. Гарнітура Кудрашэўская энцыкла-
педычная. Афсетны друк. Ум. друк. арк. 19,0. Ум. фарб. адб. 76,5. Ул.
выд. арк. 13,99. Тыраж 25 000 экз. Зак. 288.

Выдавецтва «Юнацтва» Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Ліцэнзія ЛВ № 7. 220600, Мінск, Машэрава, 11.

Мінская фабрыка каляровага друку. 220115, Мінск, Каржанеў-
скага, 20. Дыяпазітывы тэксту падрыхтаваны Мінскім ордэна
Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінатам МВПА імя Я. Ко-
ласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.

Бібліотека заможної дитячої літератури

P. KILTIHIT

MAJII

